

”Naisen on vapauduttava antamaan, miehen tuntemaan”

Suomen 1960-luvun radikaaliliikkeen tasa-arvokeskustelu
Ylioppilaslehden vuosikertojen 1959 – 1969 valossa

Turun yliopisto
Politiikan tutkimuksen laitos
Pro gradu -tutkielma
Sini Terävä
Toukokuu 2013

TURUN YLIOPISTO

Politiikan tutkimuksen laitos / Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

TERÄVÄ, SINI:

”Naisen on vapauduttava antamaan, miehen tuntemaan”
Suomen 1960-luvun radikaaliliikkeen tasa-arvokeskustelu
Ylioppilaslehden vuosikertojen 1959 – 1969 valossa

Pro gradu -tutkielma, 141 s.

Poliittinen historia

Toukokuu 2013

Tiivistelmä

Tutkin pro gradu -työssäni Suomen 1960-luvun radikaaliliikkeen käymää tasa-arvokeskustelua. Tutkimusajanjaksoni on vuodet 1959 – 1969, mikä määrittyy sekä suomalaisen radikaaliliikkeen keskeisten tapahtumien perusteella että lähdeaineistossani tapahtuneiden muutosten pohjalta. Käytän aineistonani Ylioppilaslehden vuosikertoja kyseisiltä yhdeltätoista vuodelta. 1960-luku alkoi Ylioppilaslehdessä vuonna 1959 Arvo Salon valinnalla päätoimittajaksi. Vuonna 1969 alkoi taas siirtymä 1970-luvulle ja puoluepolitisoitumiseen.

Tasa-arvokeskustelulla viitataan kirjoituksiin, jotka käsittelevät sukupuolten välistä tasa-arvoa. En ole määritellyt radikaaliliikkeen toimijoita etukäteen vaan annan julkilausuttujen mielipiteiden puhua puolestaan: radikaaliliikkeeksi piirtyvät työssäni ne Ylioppilaslehden kirjoittaneet, jotka esittivät radikaaleja mielipiteitä.

Tasa-arvokirjoittelu koostui lähinnä yksittäisistä artikkeleista, ei niinkään vuorovaikutteisesta keskustelusta. Yksittäisiä artikkeleja julkaistiin paljon mutta selväksi tulee, ettei tasa-arvo ollut Ylioppilaslehdessä kaikkein eniten puhututtaneiden aiheiden joukossa. Kirjoitukset jakautuivat neljään eri teemaan: työelämä ja yhteiskunnallinen päätöksenteko, perhe, seksuaalisuus sekä sukupuoliroolit. Keskustelua käytiin koko 1960-luvun ajan mutta vilkkaimmillaan se oli vuosikymmenen puolivälissä. Loppupuoliskolla käytiin enemmän keskustelua kuin vuosikymmenen alussa.

Tutkin myös sitä, ketkä tasa-arvosta kirjoittivat. Valtaosa tasa-arvosta kirjoittaneista kirjoitti vain yhden jutun. Osa kirjoitti kuitenkin monta kertaa. Näistä kirjoittajista suuri joukko toimi aktiivisesti radikaaliliikkeessä ja sen institutionalisoiduissa järjestöissä. Näistä järjestöistä korostui varsinkin sukupuoliroolijärjestö Yhdistys 9. Radikaalisuuden lisäksi kirjoittaneita yhdisti sukupuoli. Selvä enemmistö kirjoittaneista oli naisia.

Kiinnostavaa lisävalotusta aiheeseen saisi haastatteleamalla radikaaliliikkeen toimijoita siitä, millaisena tasa-arvo nähtiin 1960-luvulla. Toinen lisätutkimussuunta olisi selvittää, miten radikaalit kokivat tasa-arvon toteutuvan liikkeen sisällä.

Asiasanat: 1960-luvun radikaaliliike, 1960-luku, radikalismi, Ylioppilaslehti, sukupuolten tasa-arvo, sukupuoliroolit, seksuaalisuus, perhe, päätöksenteko, työelämä

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
1.1. 1960-luvun radikaaliliike.....	5
1.2. Aikaisempi tutkimus.....	9
2. Yleiskatsaus 1960-luvun Ylioppilaslehtiin.....	11
3. ”Mutta että tämän kevään hämäläiskuraattoriksi tuli tyttö, siitä sai koko Helsinki päivän puheenaiheen.” – Työelämä ja päätöksenteko.....	15
3.1. Naisten työssäkäynti.....	17
3.2. Työelämän tasa-arvo.....	25
3.3. Naisten yhteiskunnallinen aktiivisuus.....	32
3.4. HYY:n sisäinen tasa-arvo.....	36
4. ”Vapauden menettämistä eli perheen perustamista odotellaan luonnollisena päämääränä ilman että siihen mitenkään valmistaudutaan.” – Perhe.....	44
4.1. Käsitteet perheestä ja tasa-arvosta perheessä.....	45
4.2. Äitiys naisen tehtävänä.....	54
4.3. Päivähoito.....	59
5. ”Älkää sanoko 'Suksi vittuun!' toiselle ihmiselle, ellette todella tarkoita hänelle hyvää.” – Seksuaalisuus.....	70
5.1. Käsitteet sukupuolista ja seksuaalisuudesta.....	72
5.2. Abortti ja raskaudenehkäisy.....	82
5.3. Seksuaalikasvatus.....	95
6. ”Kutsuisitteko te yksinomaan naiskysymykseksi kysymystä, joka käsittelee ihmisten yksityisiä suhteita, mutta jolla samalla on laajat poliittiset, ekonomiset ja sosiaaliset seuraukset?” – Sukupuoliroolit.....	100
6.1. Käsitteet sukupuolten välisistä eroista ja sukupuolirooleista.....	101
6.2. Naistenlehdet.....	121
7. Keitä he olivat?.....	124
8. Lopuksi.....	129
Otsikkojen viitteet.....	136
Lähteet.....	137

1. Johdanto

1960-lukuun palataan vuosi vuoden jälkeen. Milloin sitä muistellaan, milloin verrataan nykyajan nuoria silloisiin nuoriin, milloin sekoitetaan 1960- ja 1970-luvut. 1960-luvun radikaaliliike on asia, johon ei voi olla törmäämättä, jos toimii aktiivisesti kansalaisjärjestöissä tai opiskelijaliikkeessä 2010-luvulla. Minä toimin. Siksi minäkin palaan 1960-luvulle. Haluan saada valotusta seikkaan, joka ei ole päätynyt valtavirran kysymykseksi 1960-luvun radikaaliliikettä käsiteltäessä. Mitä sukupuolten tasa-arvosta puhuttiin tuossa liikkeessä?

Tutkijalla on aina syynsä tutkimuskohteelleen. Tutkija on myös aina suhteessa tutkimuskohteeseensa. Tutkijan suhde tutkittavaan aiheeseen ja omat tarkoitusperät vaikuttavat väistämättä tutkimukseen. Oikeuden tekeminen tutkimuskohteelle onnistuu kunnolla vain, jos tutkija kykenee tunnistamaan omat ennakkonäkemyksensä ja tämän tunnistamisen myötä huomiomaan näkemyksensä ja kontrolloimaan niitä. Tutkimuksen objektiivisuus ei synny omat lähtökohdat kieltämällä vaan ne tiedostamalla. Sandra Harding on kirjoittanut vahvasta objektiivisuudesta viitattaessaan siihen, kuinka tieto, joka on tietoinen rajoituksistaan ja näkökulmaisuudestaan on objektiivisempää kuin tieto, joka yrittää peittää tämän. Tutkimukseen vaikuttaa aina tutkijan aiempi, myös eieteellinen, tieto, oletukset ja kokemukset aiheesta.¹

Olen ollut vuosia kiinnostunut 1960-luvun radikaaliliikkeestä. Voin tunnustaa, että toimiminen politiikassa nykypäivänä on saanut minut toisinaan nostalgisoimaan tuota liikettä, aikaa, jolloin en ollut syntynytäkään. Oma taustani on hyvin lähellä tutkimuskohdettani. Olen opiskelijaliikkeen aktiivi, toiminut vuosikautia sekä paikallisessa että valtakunnallisessa opiskelijapolitiikassa. Olen toiminut muun muassa Vihreiden nuorten ja opiskelijoiden liiton puheenjohtajana. Toimin kansalaisjärjestöissä: jäsenkirja löytyy niin 1960-luvulla perustetuista Amnesty Internationalista ja Sadankomiteasta kuin vanhemmasta Naisasialiitto Unionistakin. Olen feministi. Tämä tausta tekee tutkimusaiheeni minulle mielekkääksi, ja tämän taustan tiedostaen lähestyn tutkimuskohdettani. Pyrin kuitenkin tutkimusta tehdessäni huomioimaan, että yhtäläisyyksistä huolimatta 1960-luvun liike on erilainen kuin 2000- tai 2010-luvun liike eivätkä 50 vuotta sitten vallinneet samat käsitykset kuin nykyään. Vaikka olen osa

¹ Kalela 2000, 70-71; Ronkainen 2004, 68; Peltonen 1996, 22.

liikettä, joka edustaa tietysti mielessä jatkumoa tutkimalleni liikkeelle, on tutkimani liikkeen kieli ja kulttuuri toinen kuin omani enkä voi olettaa ilmauksilla ja sisällöillä olevan samoja merkityksiä kuin nykyään.²

Tutkin 1960-luvun radikaaliliikkeen käymää keskustelua sukupuolten tasa-arvosta. Tasa-arvo nostetaan usein yhdeksi radikaaliliikkeen keskeisistä tavoitteista ja jakamista arvoista. Radikaalit itse rakentavat muisteluissaan kuvaa liikkeestä, jolle tasa-arvo oli keskeinen arvo ja joka toimi sen edistäjänä.³ Pentti Saarikoski jopa irvaili vuonna 1966, että nuorille radikaaleille olisi äärimmäisen helppo kirjoittaa toimintakäsikirja, kun radikaalit laulavat yksimielisinä samaa virttä muun muassa sukupuolikysymyksestä.⁴ Lisäksi yksi radikaaliliikkeen perustamista yhden asian järjestöistä, Yhdistys 9, toimi sukupuoliroolien muuttamiseksi ja tasa-arvoisuuden lisäämiseksi.⁵ Kuitenkaan tätä teemaa ei ole juuri tutkittu.

Onkin kiinnostavaa nähdä, miten tasa-arvo nousi 1960-luvun radikaaliliikkeen keskusteluissa esiin. Keskeisin tutkimuskysymykseni on, *millaista tasa-arvokeskustelua 1960-luvun radikaaliliike kävi Ylioppilaslehden palstoilla*. Lisäksi kiinnitän huomiota siihen, *ketkä tasa-arvosta kirjoittivat, oliko kirjoittaminen keskittynyt tietyille henkilöille ja oliko se sukupuolittunutta*. Keskityn työssäni nimenomaan sukupuolten väliseen tasa-arvoon jättäen laajemmat yhdenvertaisuuskysymykset tarkastelun ulkopuolelle. Koska kyse on juuri tasa-arvokeskustelusta, en myöskään ota tutkimukseeni mukaan muita aiheita käsittelevissä artikkeleissa esitettyjä yleiskommentteja miehistä tai naisista vaan huomioin vain suoraan tasa-arvoa koskeneet tekstit.

Miksi sitten Ylioppilaslehti? Ylioppilaslehti on vuonna 1913 perustettu ja vuonna 1949 Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan (HYY) omistukseen siirtynyt lehti, joka lähetettiin kaikille HYY:n jäsenille. Lehteä tilattiin myös muihin ylioppilaskuntiin ja vuonna 1964 se valtakunnallistettiin⁶. 1940-luvulla lehti käsitteli paljon kulttuuria ja

² Tästä tutkimuskohteen sijaitsemisesta eri kulttuurissa kuin tutkija kirjoittaa mm. Jorma Kalela (ks. esim. Kalela 2000, 88-105).

³ Ks. esim. Tuominen 1991, 115-116; Miettunen 2009, 74,77-78,204; Kontinen 1998, 190; Harmo 1983, 299.

⁴ Tuominen 1991, 277.

⁵ ks. esim. Mickwitz 2008b, 30.

⁶ Esimerkiksi vuonna 1959 HYY:n lisäksi lehteä tilasi kuusi muuta ylioppilaskuntaa: Teknillisen korkeakoulun ylioppilaskunta, Yhteiskunnallisen korkeakoulun ylioppilaskunta, Oulun yliopiston opettajainvalmistuslaitoksen ylioppilaskunta, Helsingin opettajakorkeakoulun ylioppilaskunta, Käsityönopettajaopiston ylioppilaskunta ja Eläinlääketieteellisen korkeakoulun ylioppilaskunta (Ylioppilaslehti 2/1959, infolaatikko). Valtakunnallistamisesta ks. Kortti 2013, 335-336.

jätti kiistanalaisen päivänpolitiikan vähemmälle. Seuraavalla vuosikymmenellä lehti sen sijaan otti antikommunistisen linjan ja alkoi käsitellä yhteiskunnan ilmiöitä. 1950-luvun viimeistä päätoimittajaa Heikki Kääriäistä moitittiin vielä politiikan sivuuttamisesta mutta linja muuttui Arvo Salon valinnan (1959) jälkeen.⁷ Salon kaudella ”akateemisen maailman ravistelu, pikantti ja joskus räävintönkin yhteiskunnallinen kritiikki ja yleinen arvonkaato” olivat tyypillisiä.⁸ Monet 1960-luvun radikaaliliikkeen aktiivit ovat kuvailleet oman 60-lukunsa alkaneen Salon Ylioppilaslehden myötä. Lehden linjanmuutos oli selvä: kulttuuria käsiteltiin edelleen paljon mutta yhteiskunnallisten teemojen käsittelyä lisättiin, mukaan otettiin räväköitä kolumnisteja eikä kuvia kumarrettu entiseen malliin.⁹

Tapani Suominen korostaa omassa liiketutkimuksessaan sitä, kuinka media ei vain heijasta ympäröivää todellisuutta vaan myös aktiivisesti luo sitä.¹⁰ Monet tutkijat nostavat tämän seikan yksiselitteisesti esiin Ylioppilaslehden kohdalla. Lehden sanotaan aloittaneen 1960-luvun ja provosoineen esiin kulttuurimurrosta, sen muistellaan olleen tärkeä vaikutteiden antaja, suunnannäyttävä ja radikalismien kasvualusta¹¹ – sanalla sanoen Ylioppilaslehteä pidetään sekä yhtenä radikaaliliikkeen synnyttäjästä että sen tulkitsijana.

Ylioppilaslehden suurelle roolille 1960-luvun radikaaliliikkeen herättelijänä ja tulkkina löytyy siis pohjaa tutkimuskirjallisuudesta. Pohjimmiltaan aineiston valinta on kuitenkin tutkijan päätös – yhtä oikeaa aineistoa ei ole eivätkä merkitykset ole aineistossa valmiina vaan ne ovat riippuvaisia luennasta ja aineiston suhteuttamisesta tutkimuskysymyksiin.¹² Koska haluan tutkia juuri tasa-arvosta käytyä keskustelua eikä suullisia keskusteluja voi vuosikymmenten takaa rekonstruoida, on aikalaislähteenä lehti luonteva valinta. Sekä Tapani Suominen että Matti Hyvärinen korostavat lisäksi, kuinka liike on puheella tuotettua ja kuinka radikaaliliikkeen suurimmat taistot käytiin kielen välityksellä.¹³ Tämäkin huomioiden lehtikirjoittelu on hyvä keino liikkeen ja sen keskustelujen valottamiseksi.

⁷ Klinge 1983, 16-18,263,272,278.

⁸ Harmo 1983, 289.

⁹ Jallinoja 1983, 135; Tuominen 1991, 115.

¹⁰ Suominen 1997, 33.

¹¹ Tuominen 1991, 114,117,121; Harmo 1983, 289; Miettunen 2009, 48-49,92; Kortti 2013, 13.

¹² Tästä kirjoittaa muun muassa Liljeström (2004, 19).

¹³ Hyvärinen 1994, 32-33; Suominen 1997, 393-394.

Ylioppilaslehdessä oli 1960-luvulla päätoimittajan lisäksi yleensä toimitussihteeri ja yhdestä kahteen toimittajaa. Lehdellä oli lukuisia säännöllisesti kirjoitettavia kolumnisteja ja pakinoitsijoita, minkä lisäksi freelance-artikkelien osuus oli suuri. Lehti myös julkaisi säännöllisesti pääkirjoituksia. Mielipidepalstalla saatettiin kiistellä samasta teemasta useiden numeroiden ajan. Lehti julkaisi usein artikkeleja, joissa käsiteltiin radikaaliliikkeen järjestöjen tapahtumia tai kannanottoja. Lehdessä pääsivät siis eri kautta ääneen niin järjestöt, radikaaliliikkeen voimahahmot kuin riviopiskelijatkin. Näenkin, että Ylioppilaslehteä tutkimalla on mahdollista saada melko kattava kuva siitä, millaista keskustelua radikaaliliikkeen piirissä julkisesti käytiin. Vaikka radikaaliliikkeen aktiivit protestoivat 1966 päätoimittajaksi valitun kokoomuslaisen Yrjö Larmolan linjaa ja sitä, että lehti antoi vähemmän tilaa liikkeen teemoille¹⁴, ei mielestäni lehden tutkimuksellinen arvo poistu. Omalta osaltaan Ylioppilaslehden painoarvoa radikaaliliikkeelle kuvastaa sekin, että syksyllä 1968 Helsingin Vanhan ylioppilastalon valtauksen jälkeen valtaajat halusivat tehdä oman numeronsa Ylioppilaslehdessä, mikä toteutuikin¹⁵. Ylioppilaslehteä pidettiin siis yhä 1960-luvun lopulla keskeisenä foorumina. Tutkimalla juuri yhden lehden vuosikertoja pystyn myös parhaiten hahmottamaan sen, miten keskustelu muuttui vuosien saatossa sekä selvittämään, keitä kirjoittajat olivat.

Täydentääkseni kuvaa tasa-arvokeskustelusta ja siitä, millaisia tasa-arvotemoja radikaaliliike piti esillä, käytän työni tukena myös joitain liikkeen aktiivien kirjoittamia tai näiden eri yhteyksissä tärkeiksi mainitsemia aikalaisteoksia. Näitä ovat Maija Suovan *Nykynaisen suuri pulma* (1959), Arvo Salon ja Bo Ahlforsin *60-luku: silmäilyä, sormeilua* (1970), Helena Suomelan *Fredan ja Roban kulmassa* (2005, koostuu päiväkirjamerkinnöistä 1960- ja 1970-luvuilta), Katarina Eskolan (toim.) *Miesten maailman nurjat lait* (1968), Elina Haavio-Mannilan *Suomalainen nainen ja mies* (1968) sekä Ilkka Taipaleen (toim.) *Sukupuoleton Suomi* (1966). Koska kyse on aikalaiskeskustelusta, jätän muistelmateokset käsittelyn ulkopuolelle.

¹⁴ Tuominen 1991, 242,313.

¹⁵ Tuominen 1991, 336.

1.1. 1960-luvun radikaaliliike

Sekä Suomessa että kansainvälisesti elettiin 1960-luvulla murrosvuosia. Suomea leimasivat samanaikaisesti sodasta ja sotakorvauksista toipuminen, kaupungistuminen, sodan jälkeen syntyneiden suurten ikäluokkien nuoruusikä ja aikuistuminen, nopea teollistuminen ja yhteiskuntarakenteen muutos, koulutuksen yleistyminen sekä taloudellinen kasvu. Elettiin Kekkonen aikaa, koettiin noottikriisi ja tunnettiin kylmän sodan vaikutukset. Kansainvälisessä politiikassa blokkiutuminen oli vahvaa, läpikäytiin Kuuban kriisi, Prahan kevät ja Tshekkoslovakian miehitys, kehitysmaiden itsenäistyminen sekä Vietnamin sodan kiihtyminen.¹⁶ 1960-lukua sukupolvihegemonian kriisinä tutkineen Marja Tuomisen mukaan Suomi kansakuntana etsi itseään eikä henkisesti pysynyt ulkoisen kehityksensä vauhdissa.¹⁷

1960-luvun suurten nuorisoiäluokkien enemmistö oli maaseudun ja pienten paikkakuntien työläisten ja pienviljelijöiden lapsia, joista monet päätyivät muuttamaan kaupunkeihin tai Ruotsiin. 1960-luvulla ensimmäistä kertaa yli puolet nuorista aloitti oppikoulun. Tämän myötä myös korkeakouluopiskelijoiden määrä kasvoi merkittävästi: 1960-luvun alussa Suomessa oli 25 000 korkeakouluopiskelijaa mutta määrä oli tuplaantunut jo vuoteen 1967 mennessä.¹⁸ Vaikka nuorisokulttuureja oli ollut aiemminkin, alkoi 1960-luvulla Suomeen syntyä aiempaa vahvemmin ja selkeämmin nuorten omia kulttuurimuotoja, joita levittivät parantuneet viestintäteknologiat. Enemmistölle nuorista 60-luku merkitsi ehkä kaupungistumista, kouluttautumista tai kansainvälisen nuorisokulttuurin omaksumista, mutta ei niinkään radikalisoitumista.¹⁹

Silti 1960-luvulla kaikissa länsimaissa koettiin nuorten ja opiskelijoiden liikehdintää, radikalisoitumista, kapinointia. Liikkeen toiminnan muodot vaihtelivat teach in -seminaareista joukkomielenosoituksiin ja opiskelijalakoista poliittiseen kulttuuritoimintaan. Liike oli kansainvälistä: muiden maiden esimerkit ruokkivat toimintaa uusissa maissa ja nuoret kokivat kuuluvansa samaan liikkeeseen.²⁰

¹⁶ Metsämäki ja Nisula 2006, 196; Tuominen 1991, 125,218.

¹⁷ Tuominen 1991, 76,125-126.

¹⁸ Haapala 2003, 76-77; Metsämäki ja Nisula 2006, 209.

¹⁹ Tuominen 1991, 76-78.

²⁰ Hallman 1986, 67-70; Tuominen 1991, 76,160-161,305.

Yhteistä 1960-luvun radikaaliliikeddinnälle oli taistelu vallitsevia valtarakenteita vastaan, yleisvasemmistolaisuus, kansainvälisyys, radikaalisuus sekä vapauden, ihmisoikeuksien ja kehitysmaiden asioiden painottaminen.²¹ Kyseisenä vuosikymmenenä syntyi lukuisia ns. yhden asian liikkeitä, jotka mullistivat suomalaisen kansalaisyhteiskunnan. Suuri osa näissä järjestöissä aktiivisesti toimineista oli opiskelijoita tai akateemisesti koulutettuja, jotka toisaalta pystyivät käytettävissä olevan ajan ja toimeentulon²² puolesta osallistumaan useiden yhdistysten toimintaan ja toisaalta omaksuivat nopeasti uudenlaisen ajattelutavan. Liikehdintä oli radikaalia ja antiautoritaarista: haluttiin murtaa vallitsevaa yhtenäiskulttuuria, päästä vaikuttamaan omaan kohtaloon ja radikaalisti muuttaa ympäröivää maailmaa. Uusvasemmistolaisuus oli kansainvälisen liikkeen tunnusmerkki. Suomessakin aktiivit olivat vasemmalle kallellaan mutta irrallaan vanhoista työväenpuolueista ja puoluepolitiikasta.²³

Erik Allardtin mukaan sosiaalista liikettä määriteltäessä keskeistä on liikkeessä toimineiden itseymmärrys. Liikkeen piiriin on perusteltua laskea mukaan ne tahot, jotka itse kokevat olevansa liikkeen jäseniä.²⁴ Vastaava ajattelu löytyy myös toiselta liikkeistä tutkineelta sosiologilta. Otthein Rammstedtin mukaan sosiaalinen liike on sellainen instanssi, joka kokee itsensä liikkeeksi ja toimii sen mukaisesti.²⁵ Kaj Ilmonen taas korostaa, kuinka liikkeen kannalta olennaista ei ole organisoituminen vaan jäsenten välinen vuorovaikutusverkosto. Tämä verkosto vahvistaa tunnetta meistä, luo liikkeelle omaa identiteettiä.²⁶

Tästä kaikesta 1960-luvun radikaaliliikkeessä oli kyse. Olennaista ei niinkään ollut se, missä järjestössä ihmiset saivat toimimaan vaan se, että he kokivat olevansa osa samaa liikettä ja jakavansa saman yleisvasemmistolaisen ideologian. Mikko Metsämäki ja Petteri Nisula korostavat, kuinka 1960-luvun radikaaliliikkeessä annettiin kaikkien kukkien kukkia ja erilaiset ajatusmaailmat mahtuivat saman liikkeen piiriin. Riitta Jallinoja taas tuo esiin, kuinka 1960-luvulla vallitsi tunne, että kaikki kuuluivat kaikkiin

²¹ Jallinoja 1983, 134; Metsämäki ja Nisula 2006, 210,218; Tuominen 1991, 115-116,340.

²² 1959 oli luotu opintolainan takausjärjestelmä, mikä todennäköisesti osaltaan paransi opiskelijoiden mahdollisuutta käyttää aikaansa muuhunkin kuin nopeatahtiseen opiskeluun. Lisäksi Suomessa vallitsi akateemisen vapauden perinne, minkä on katsottu esimerkiksi Saksassa olleen yksi radikalismien mahdollistajista. Näistä ks. Tuominen 1991, 54 ja Parjanen 1983, 37.

²³ Metsämäki ja Nisula 2006, 209-210,218; Tuominen 1983, 219; Hytönen 2008, 198; Jallinoja 1983, 134; Hallman 1986, 19,68.

²⁴ Jallinoja 1983, 12.

²⁵ Suominen 1997, 47.

²⁶ Ilmonen 1998, 16.

järjestöihin. Vaikkei tämä todellisuudessa pätenykään kuin harvojen kohdalla, tunne on olennainen: rivijäsenetkin kokivat olevansa osa samaa, suurempaa kokonaisuutta.²⁷

1960-luvun radikaaliliike ei ollut missään vaiheessa massaliike. Enemmistö väestöstä ja myös enemmistö nuorista ja opiskelijoista pysytteli visusti liikkeen ulkopuolella.²⁸ Liikkeen yleisvasemmistolaisuus ei näkynyt vahvasti edes opiskelijoiden omissa päätöksentekoeleimissä: esimerkiksi vuonna 1969 ympäri maan käydyissä ylioppilaskuntien edustajistovaaleissa porvarit saivat enemmistön (54 % äänistä) ja sitoutumattomiakin (24 %) kannatettiin enemmän kuin sosialisteja (22 %). Verrattuna eduskuntavaalien tuloksiin opiskelijoista vieläpä pienempi osa kannatti vasemmistoa kuin kansasta kokonaisuudessaan.²⁹

Vaikka suoraan liikkeeseen osallistuneiden määrä ei ollutkaan prosentuaalisesti suuri, oli liikkeen merkitys yhteiskunnassa jäsenmääräänsä suurempi. Marja Tuominen kirjoittaa, kuinka pienehkönkin joukon kriittinen toiminta voi tulla tulkituksi kriisiksi, jos yhteiskunta on hyvin homogeeninen ja siinä vallitsee vahva johtajuus sekä yhteisöllisyyden paine.³⁰ Suomi oli vielä 1960-luvulla hyvin yhdenmukaisuuteen painostava. Tuula Juvonen kirjoittaa, kuinka sodan jälkeisissä murroksissa Suomessa vallitsi tarve luoda selkeät rajat miehisyydelle, minkä myötä kuva sukupuolista ja niiden rooleista muodostui hyvin yksilotteiseksi. Samaan ilmiöön viittaavat Mia Leino ja Kirsi Viitanen kirjoittaessaan 1940- ja 1950-lukujen lapsuudesta, siitä jonka 1960-luvun radikaalitkin olivat läpikäyneet. Isän roolina oli olla etäinen perheenlättäjä, kun taas äiti vastasi kodinhoidosta ja kasvatuksesta. Hellyys tai kannustus eivät kuuluneet perheisiin; sen sijaan työn tekemiseen ja ahkeruuteen kannustaminen sekä isänmaallisuus olivat keskeisiä teemoja. Yhdenmukaisuuden paineesta kertoo myös Marja Tuominen, joka korostaa, kuinka sodan jälkeen haluttiin kontrolloida nuorisoa. Nuoret nähtiin toisaalta työvoimareservinä ja epäitsenäisinä toimijoina, toisaalta taas mahdollisena häiriötekijänä, jota tuli valtion taholta sosiaalista oikeille raiteille.³¹

Tätä yhdenmukaisuuden painetta vastaan 1960-luvun radikaaliliike toimi. Suomessa 1960-luvun radikaaliliikkeen keskeisiä tapahtumia ja merkkipaaluja olivat Pentti

²⁷ Suominen 1997, 28; Metsämäki ja Nisula 2006, 210,218; Jallinoja 1983, 136.

²⁸ Esimerkiksi Sadankomitea ylitti 1000 jäsenen rajan vuonna 1967, jolloin opiskelijoita kaikkineen oli noin 50 000 (Metsämäki ja Nisula 2006, 200,209).

²⁹ Parjanen 1983, 63-64.

³⁰ Tuominen 1991, 35.

³¹ Juvonen 2002, 70-71; Leino ja Viitanen 2003, 188-192; Tuominen 1991, 70-71.

Linkolan pasifistisen pamfletin *Isänmaan ja ihmisen puolesta* julkaiseminen 1960, Ylioppilaslehti Arvo Salon kaudella 1959 – 1961 ja Jorma Cantellin kaudella 1963 – 1966, rauhanjärjestö Sadankomitean perustaminen 1963, Jyväskylän kesä -festivaali 1966, Lapualaisoopperan ensi-ilta maaliskuussa 1966 – samana päivänä, jolloin vasemmisto sai eduskuntavaaleissa enemmistön, Reporadion esittämä kulttuuriradikaalien Orvokki-kabaree 1966, Sadankomitean itsenäisyyspäivänä 1967 järjestämä Pax-kabaree, Tsekkoslovakian miehityksen vastaiset mielenosoitukset elokuussa 1968, Helsingin Vanhan ylioppilastalon valtaus marraskuussa 1968 sekä asepalvelusta ja siviilipalvelukseen pääsyn vaikeutta kritisoineet yllytys oikeudenkäynnit 1969.³²

Tämä tapahtumajoukko määrittää myös tutkimusajanjaksoni. ”1960-luvun liikkeen” alkamis- ja loppumisajoista vallitsee todella monia näkemyksiä. Kenelle liike alkoi 1959, kenelle 1963, kenelle 1966. Osalle liike loppui jo 1966, osalle vasta 1970-luvun puolella.³³ Niin monet tahot kuitenkin mainitsevat Arvo Salon valinnan Ylioppilaslehden päätoimittajaksi merkinneen murrosta aikaisempaan ja olleen osalta synnyttämässä 1960-luvun radikaaliliikettä³⁴, että on luontevaa katsoa 1960-luvun alkaneen radikaaliliikkeen osalta jo vuonna 1959. Selkeää tämä on ainakin oman tutkimukseni kannalta, sillä tutkiessani juuri Ylioppilaslehden palstoilla käytyä keskustelua, on tässä lehdessä tapahtunut radikalisoituminen hyvä aloituspiste. Liikkeen yksiselitteisen tarkkaa loppumisvuotta on vaikea sanoa mutta monet katsovat liikkeen hiipuneen 1960-luvun lopulla. Vanhan valtausta pidetään toisinaan viimeisenä yleisvasemmistolaisen liikkeen ponnistuksena, minkä jälkeen taistolaisuuden nousun katsotaan viimeistään alkaneen. Toisaalta yllytys oikeudenkäynnit ovat melko selvästi vielä 1960-luvun radikaaliliikkeen toimintatavan mukaista toimintaa³⁵, joten perusteita löytyy myös tämän vuosikymmenen viimeisen vuoden mukaan ottamiselle. Järkeväksi aikarajaukseksi 1960-luvun radikaaliliikkeelle näyttäisi siis muodostuvan vuodet 1959 –

³² Tuominen 1991, 124,182-184,188; Hallman 1986, 89.

³³ Vuoden 1959 perusteluna on yleensä Salon valinta Ylioppilaslehteen (ks. esim. Jallinoja 1983, 135), vuoden 1963 taas ensimmäisen yhden asian liikkeen järjestön, Sadankomitean perustaminen (ks. esim. Hallman 1986, 21) ja vuoden 1966 perusteluna Lapualaisooppera ja vasemmiston vaalivoitto (ks. esim. Tuominen 1991, 79-80). Vuoden 1966 perusteluna liikkeen lopulle taas käytetään sitä, kuinka liike sen jälkeen alkoi politisoitua (ks. esim. Tuominen 1991, 81; Metsämäki ja Nisula 2006, 210-211). 1970-luvulle tultaessa katsotaan yleisesti puoluepolitiikan ohittaneen yleisradikaalisuuden (ks. esim. Metsämäki ja Nisula 2006, 203,219; Hallman 1986, 70; Tuominen 1991, 188-189,340.). Julkunen puhuu kuitenkin laajennetusta 60-luvusta ja päättää sen vasta vuoteen 1975 (ks. esim. Julkunen 1994, 186).

³⁴ Tuominen 1991, 114,117,121; Jallinoja 1983, 135; Harmo 1983, 289; Miettunen 2009, 48-49,92.

³⁵ Metsämäki ja Nisula 2006, 203,219; Hallman 1986, 70,89; Tuominen 1991, 188-189,340.

1969. Samaa aikarajausta käyttää Ylioppilaslehden historian kirjoittanut Jukka Kortti, jolle vuodet 1959 – 1969 ovat ”kulttuurin ja politiikan” aikaa.

1960-luvun liikkeestä käytetään tutkimuskirjallisuudessa useita eri nimityksiä, kuten radikaaliliike, uusvasemmistolainen liike, opiskelijaradikalismi, yhden asian liikkeet ja antiautoritaarinen liike³⁶. Kaikki nimitykset kuvaavat omalta osaltaan 60-lukua. Itse olen päätenyt tässä tutkimuksessa termiin radikaaliliike. Perusteita tälle on kaksi. Ensinnäkin termi radikaali on ehkä yleisimmin kirjallisuudessa esiintyvä³⁷ ilmaus viitattaessa 1960-luvun liikkeeseen. Toisekseen termi kuvaa mielestäni hyvin kyseistä ilmiötä. Liikkeeseen osallistuneet sekä kokivat itse olleensa radikaaleja että heitä pidettiin sellaisina. Liikkeellä ei ollut yhtä tiettyä jaettua vaatimusta vaan se koostui erilaisista radikaaleista tavoitteista ja halusta mullistaa koko yhteiskunta. Termi kuvastaa näin ollen hyvin liikkeen suhtautumista yhteiskuntaan ja liikkeen vaatimusten tasoa eikä niinkään keskity liikkeen toimijoihin, toisin kuin ilmaus opiskelijaliike, tai toimintatapoihin, toisin kuin esimerkiksi termi antiautoritaarinen liike.

Omassa työssäni aiheellinen huomio on vielä se, että koska käytän Ylioppilaslehteä radikaaliliikkeen äänenä, en voi itse määrittellä, ketkä tuohon liikkeeseen kuuluivat vaan liikkeeksi piirtyy koko keskustelu, kaikki lehden palstoilla keskusteluun osallistuneet. Lehteen saattoivat kirjoittaa myös henkilöt, jotka aktiivisesti vastustivat radikalismia. Näin ollen näkemykseni radikaaliliikkeestä lienee laajempi kuin monilla muilla tutkijoilla. Vaikka näkökulmaa voi kritisoida – laskenko liikkeen jäseneksi jonkun sellaisen, joka ei sitä ollut? – saan samalla esiin liikkeen sisäistä moniäänisyyttä, joka helposti jää näkymättömiin, jos tutkija keskittyy työssään vain ennaltamääriteltuihin, radikaaleiksi tiedettyihin toimijoihin. Samalla saan esille ajanhenkeä ja sitä taustaa, jota vasten radikaaliliike kävi keskustelua.

1.2. Aikaisempi tutkimus

1960-luvun radikaaliliikkeestä eri muodoissaan on tehty erittäin paljon tutkimusta. Tutkimusta löytyy lukuisten eri maiden liikkeistä mutta olen itse keskittynyt

³⁶ Jallinoja 1983, 132; Metsämäki ja Nisula 2006, 197; Mickwitz 2008b, 33; Tuominen 1991, 176.

³⁷ Radikaaliliikkeestä, radikalismista, vasemmistoradikaaleista, radikaaleista nuorista tai radikaaleista opiskelijoista puhuvat ainakin Jallinoja 1983, Metsämäki ja Nisula 2006, Suominen 1997, Tuominen 1991, Miettunen 2009 ja Kortti 2013.

tutkimuskirjallisuudessaakin vain kotimaiseen liikkeeseen, sillä yksinomaan sitä on tutkittu paljon ja lisäksi suomalainen liike poikkesi jossain määrin muiden maiden liikehdinnöistä. Keskeisimmät teokset omalle työlleni ovat Marja Tuomisen ”*Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia*” – *Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa*, Tapani Suomisen *Ehkä teloitamme jonkun* – *Opiskelijaradikalismi ja vallankumousfiktio 1960- ja 1970-lukujen Suomessa, Norjassa ja Länsi-Saksassa*, Mikko Metsämäen ja Petteri Nisulan *Aktivistit* sekä Katja-Maria Miettusen *Menneisyys ja historiakuva* – *Suomalainen kuusikymmentäluku muistelijoiden rakentamana ajanjaksona*. Ylioppilaslehteä valottavat Matti Klingen ja Mauno Harmon *Ylioppilaslehti* sekä Jukka Kortin *Ylioppilaslehden vuosisata*. Liikkeiden tutkimiseen olen hakenut apua muun muassa Kaj Ilmosen ja Martti Siisiäisen (toim.) teoksesta *Uudet ja vanhat liikkeet*.

Tasa-arvosta 1960-luvun liikkeessä ei ole suoraa tutkimusta. Riitta Jallinojan *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet* -teoksessa keskitytään lähinnä Yhdistys 9:n toimintaan, samoin järjestön aktiivien toimittamassa kirjassa *Roolien murtaajat* (toim. Margaretha Mickwitz, Agneta von Essen ja Elisabeth Nordgren). Molemmat teokset antavat kuitenkin hyvää taustatietoa omalle työlleni. 1960-luvulla mediassa käytyä tasa-arvokeskustelua on tietojeni mukaan tutkittu kahden artikkelin verran. Katarina Eskola on julkaissut alun perin vuonna 1968 artikkelin *Sukupuoliroolikeskustelu lehdissä 1960-luvulla*. Artikkelissa seurataan noin vuoden ajan (syksy 1965 – kevät 1966) suurimmissa päivälehdissä käytyä sukupuoliroolikeskustelua. Ulrika Bengts on puolestaan tutkinut naisasiasta käytyä keskustelua kolmessa ruotsinkielisessä sanomalehdessä vuosina 1966, 1972, 1978 ja 1984 (*Debatten kring kvinnofrågan i finlandssvensk press åren 1966 – 1984*). Molemmissa artikkeleissa pitäydytään melko yleisellä ja lähinnä tekstejä referoivalla tasolla. Lisäksi niissä tutkitaan yleistä lehtikirjoittelua eikä radikaaliliikkeen sisäistä keskustelua. Artikkelit toimivat kuitenkin vähintään hyvinä yleiskuvan antajina aikakauden yleisestä keskusteluilmapiiiristä.

2. Yleiskatsaus 1960-luvun Ylioppilaslehtiin

Riitta Jallinojan mukaan vuoteen 1965 mennessä sukupuoliroolikeskustelu alkoi olla vahvasti ilmassa. Margaretha Mickwitz taas sanoo sukupuoliroolikeskustelun alkaneen juuri nimenomaisena vuonna. Näitä arvioita tukee Elina Haavio-Mannilan 1960-luvulla tekemä selvitys, jonka mukaan 60 – 80 % selvitystä varten haastatelluista suomalaisista oli seurannut keväällä ja kesällä 1966 mediasta sukupuoliroolikeskustelua.³⁸ Näyttää siis siltä, että tasa-arvoaiheinen keskustelu nousi julkisuuteen 1960-luvun puolivälissä.

Tämä trendi on havaittavissa myös Ylioppilaslehdissä. Koko tutkimusajanjaksona kirjoitettiin tasa-arvosta. Ensimmäisinä vuosina kirjoitukset olivat kuitenkin melko satunnaisia. Esimerkiksi ensimmäisenä tutkimusvuonna 1959 varsinaisia tasa-arvojuttuja oli neljä kappaletta. Seuraavana vuonna päästään juttujen määrässä toiselle kymmenelle, kun taas 1961 juttuja on viisi. Vuosikymmenen vanhetessa sekä tasa-arvoaiheiset artikkelit että mielipidekirjoitukset lisääntyvät. Viimeisenä tutkimusvuonna juttuja on 19 kappaletta, kun vuonna 1965 päästiin lähes neljäänkymmeneen. Lisäksi 1960-luvun puolivälissä voi aistia muutenkin ilmapiirin muutoksen: seksuaalisesta vapautumisesta ja seksuaalimoraalista kirjoitettiin erityisen paljon. En käsittele näitä juttuja tässä työssä, jos ne eivät suoranaisesti käsittele tasa-arvoa mutta kiinnostavasti ne kuitenkin kertovat ajanhengestä. Oli relevanttia esimerkiksi väitellä mielipidepalstalla siitä, millaiset ovat Bertrand Russellin seksuaalimoraaliset käsitykset ja onko rauhanjärjestö Sadankomitea sitoutunut niihin.³⁹

Kaiken kaikkiaan seksuaalisuuteen liittyvät kysymykset nousivat mukaan vasta 1960-luvun puolivälissä. Sen sijaan perhettä, työelämää ja päätöksentekoa käsiteltiin silloin tällöin läpi koko 1960-luvun. Miesten ja naisten eri tehtävistä ja erilaisesta toiminnasta kirjoitettiin myös koko tutkimusajanjakson ajan, vaikka varsinaista sukupuolirooli-ilmausta ei välttämättä käytettykään. Teemanumeroita tasa-arvoon liittyen julkaisiin neljä: numero 31/65 oli omistettu sukupuolirooleille, numeroissa 3 ja 4 vuonna 1967 julkaistiin yhdessä Teinilehden kanssa koottu kokonaisuus seksuaaliopetuksesta ja numero 16/69 keskittyi tuoreeseen aborttilakikomitean mietintöön⁴⁰.

³⁸ Jallinoja, 1983, 130; Mickwitz, 2008b, 25; Eskola, 2008, 58.

³⁹ YL 8/65 ”Sadankomitea ja Bertrand Russell”; YL 9/65 ”Pertti Peussa”, ”Pertti Peussa”; 10/65 ”Avioliitto ja moraali”; YL 11/65 ”Peussa pylvästelee”; YL 12/65 ”Timo Vasamalle”; YL 13-14/1965 ”Pertti Peussa”.

⁴⁰ Muita 60-luvun teemanumeroita olivat mm. sosialismi-, kehitysmaat- ja Kiina-numerot.

Ilona Sundell on tutkinut Ylioppilaslehden kirjoituksia 1960-luvulla. Hänen mukaansa kansainväliset asiat nousivat Ylioppilaslehdessä keskeisiksi jo 1950-luvulla, kun taas vuonna 1959 lehdeltä vaadittiin yhteiskunnallisempaa otetta kulttuuripolitiikan sijaan. 1960-luvulla käsittelyssä keskeisimpinä olivatkin kasvatus- ja koulutuskysymykset, opintodemokratia, päätöksentekijöiden toiminta ja vallankäyttö, talouselämä sekä yhteiskunnallinen suunnittelu.⁴¹ Tasa-arvo ei nouse Sundellin jaottelussa esille mutta lehden yleinen yhteiskunnallistuminen ja politisoituminen näkyvät selvästi. Näiden alle tasa-arvokeskustelukin sijoittui. Ylioppilaslehden satavuotishistorian kirjoittanut Jukka Kortti puolestaan osoittaa, kuinka kulttuuri oli ehdottomasti yleisin aihe Heikki Kääriäisen (päätoimittajana 1957 – 1959) lehdissä mutta seuraavan päätoimittajan, Arvo Salon, kaudella muiden aiheiden osuus ylitti jo puolet jutuista⁴².

Tutkimusajanjakson alussa Ylioppilaslehti ei useinkaan nimennyt juttujen kirjoittajia. Lehdessä oli vakiintuneita avustajia ja kolumnisteja, jotka kirjoittivat nimellä tai nimimerkillä mutta suuri osa lehden artikkeleista julkaistiin nimettöminä⁴³. Lehdellä oli päätoimittajan lisäksi toimitussihteeri sekä yhdestä kahteen toimittajaa, joten on syytä olettaa näiden nimettömien artikkelien syntyneen pitkälti tämän joukon kynistä. Lisäksi osa tasa-arvokeskustelusta käytiin mielipidepalstalla, jonne toiset kirjoittivat nimellä, toiset nimimerkillä. Tutkimuskauden edetessä toimittajat aiempaa useammin nimettiin artikkelien kirjoittajina tai heistä käytettiin nimikirjaimia. Näin ollen osalle tasa-arvojutuista on mahdollista osoittaa kirjoittaja mutta kaikille ei.

Ylioppilaslehden päätoimittajana oli koko tutkimusjaksoni ajan mies: 1959 – 1961 Arvo Salo, 1961 – 1963 Kaarle Stewen, 1963 – 1966 Jorma Cantell ja 1967 – 1969 Yrjö Larmola. Lehdellä oli muutamaan otteeseen virkaa tekevä päätoimittaja esimerkiksi päätoimittajan vaihdoksen yhteydessä. Vuonna 1969 viisi lehteä päätoimitti nainen: Ritva-Liisa Sumu toimi virkaa tekevänä päätoimittajana kahteen otteeseen tuon vuoden aikana. Toimittajien ja toimitussihteerien sukupuolet vaihtelivat. Usein toimittajina oli yhtä aikaa mies ja nainen⁴⁴.

⁴¹ Sundell, 1978, 54,58-59,60.

⁴² Kortti 2013, 266.

⁴³ Mikäli siis en lähdeviitteessä mainitse kirjoittajaa, syynä on se, ettei kirjoittaja ole tiedossani.

⁴⁴ Toimittajakunnan kokoonpanot löytyvät Jukka Kortin teoksen lopusta, oman ajanjaksoni tiedot sivuilta 765 – 767.

Ylioppilaslehti herätti jonkin verran kritiikkiä lukijakunnassaan. Vuonna 1965 lehdestä kerättiin 1164 ihmisen allekirjoittama adressi, joka toimitettiin Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan (HYY) hallitukselle. Hallitus merkitsi adressin tiedoksi eikä ryhtynyt siinä vaadittuihin toimenpiteisiin lehden linjan muuttamiseksi⁴⁵. Sen sijaan HYY:n puheenjohtaja Antero Jyränki kirjoitti pääkirjoituksen seuraavaan Ylioppilaslehden numeroon. Jyränki puolusti lehteä muun muassa seuraavin sanoin:

”--- julkaisemalla mahdollisimman monipuolista ja erilaisia katsantokantoja esittävää aineistoa pyritään kasvattamaan kriittistä lukijakuntaa, juurruttamaan asiallista lehdistökeskustelua täkäläiseen maaperään ja aktivoimaan lukijoita kulttuuri- ja yhteiskunnallisissa kysymyksissä. Kuten aikaisemmin olen tämän lehden palstoilla esittänyt, voidaan lehden katsoa pyrkivän mielipiteiden yhdenmukaistamiseen vain yhdessä ainoassa suhteessa: suvaitsevaisuuden, kriittisyyden ja arvojen suhteellisuuden tähdentämisessä.”⁴⁶

Samaisessa numerossa raportoitiin myös Ylioppilaslehden tekemästä lukijatutkimuksesta. 50 % lukijoista antoi lehdelle ”neutraalin” arvosanan, kun positiivisesti siihen suhtautui 31 % ja negatiivisesti 17 %. Ikä tai sukupuoli eivät vaikuttaneet lukijoiden mielipiteisiin. Kriitikot moittivat Ylioppilaslehteä vasemmistolaiseksi, yksipuoliseksi, moraalittomaksi ja epäisänmaalliseksi. Kiitosta se sai monipuolisuudesta, ennakkoluulottomuudesta, radikaalisuudesta, ajankohtaisuudesta ja tasapuolisuudesta.⁴⁷ Tämän työn kannalta kiinnostavaa on, että esimerkiksi avioliittoa ja moraalialia käsittelevät artikkelit nostettiin lukijatutkimuksessa esille tärkeinä teksteinä⁴⁸. Selvästi tasa-arvo oli jossain määrin tärkeä teema lehden lukijoille.

Lehti postitettiin jokaiselle HYY:n jäsenelle, minkä lisäksi sitä lähetettiin muidenkin ylioppilaskuntien jäsenille. Kaiken kaikkiaan sillä oli arvioiden mukaan 40 000 lukijaa.⁴⁹ Se, että adressilla ei ollut enempää allekirjoittajia ja että lukijatutkimuksen mukaan lukijoista valtaosa piti lehteä hyvänä tai keskinkertaisena, osoittaa, että Ylioppilaslehdellä oli opiskelijoiden enemmistön hyväksyntä. Tämä ei tarkoita, että kaikki lukijat olisivat olleet radikaaleja mutta selvästikin enemmistön mielestä tietty

⁴⁵ YL 17/65 ”HYY:n hallitus 5.1.1965” (jutun otsikossa on väärä päivämäärä, sillä asia tapahtui vasta loppukeväästä).

⁴⁶ YL 17/65, Antero Jyränki, pk.

⁴⁷ YL 17/65, Osmo Koskelainen, Markku Kiviniemi: ”erittäin hyvä hyvä keskinkertainen huono erittäin – tutkimus Ylioppilaslehden lukijakunnan mielipiteistä”.

⁴⁸ Kortti 2013, 296.

⁴⁹ Kortti 2013, 335-336.

radikaalisuus oli sallittua ja lehden koettiin kuitenkin antavan tilaa erilaisille mielipiteille. Jyrängin – ylioppilaskunnan puheenjohtajan ja oikeustieteen tohtorin – pääkirjoitus taas osoittaa, että myös HYY antoi tukensa lehdelle.

Lehti ilmestyi viikoittain ja vuodessa numeroita oli yhteensä nelisenkymmentä, hieman vuodesta riippuen.

3. ”Mutta että tämän kevään hämäläiskuraattoriksi tuli tyttö, siitä sai koko Helsinki päivän puheenaiheen.” – Työelämä ja päätöksenteko

Naisten oikeus käydä ansiotöissä ja toisaalta osallistua politiikkaan oli keskiössä 1800-luvun ja 1900-luvun alkupuolen naisasialiikkeessä ja suffragettien vaatimuksissa⁵⁰. Tässä suhteessa Suomea on pidetty usein edelläkävijänä: saivathan täällä naiset äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden yhtä aikaa miesten valtaosan kanssa vuonna 1906 – ensimmäisinä maailmassa. Suomeen ei myöskään koskaan kunnolla juurtunut kotiäitiyhteiskuntaa. Suomi oli pitkään maatalousvaltainen maa, jossa sekä miesten että naisten työpanosta tarvittiin perheen elättämisessä. Teollistuminen tapahtui nopeasti ja jo pian sen rinnalle kasvoi palveluyhteiskunta. Tässä vaiheessa sekä miehet että naiset siirtyivät maalta kaupunkiin ja samalla ansiotyöhön. Naisten työskentelyn yleisyyteen vaikutti myös se, että koulutus yleistyi Suomessa miehillä ja naisilla samoihin aikoihin.⁵¹

Naisliikkeen on nähty Suomessa pitkälti hävinneen 1900-luvun alkupuolen saavutusten jälkeen. Varsinkin naisten täysimääräisten poliittisten oikeuksien saaminen sekä omistamiseen ja naisten itsenäiseen päätöksentekoon liittyvät parannukset⁵² loivat naisliikkeelle tunnetta siitä, että tavoitteet on saavutettu. Tämän lisäksi vaalikelpoisuus sai aikaan sen muutoksen, että naisten asioita lähdettiin ajamaan parlamentaarisen päätöksenteon ja puolueiden kautta eikä enää naisjärjestöissä. Perinteiset vahvat naisjärjestöt, kuten Naisasialiitto Unioni, jäivät lähinnä ikääntyneiden naisten kerhoiksi.⁵³ 1950-luku oli naisten oikeuksien kannalta kaksinaista aikaa. Toisaalta keskustelukulttuurin tasolla yritettiin luoda Suomeenkin amerikkalaistyylistä kotiäitiyden ihannetta. Toisaalta taas naisten työssäkäynti lisääntyi ja aiemmasta poiketen naiset alkoivat miettiä, miten yhdistää työ ja perhe.⁵⁴ Aikaisemmin naisliike oli

⁵⁰ Jallinoja 1983, 60-64.

⁵¹ Rantalaaho 1994, 17-21.

⁵² Naimattomat naiset saivat oikeuden vastata omista asioistaan vuonna 1864. 1906 mahdollistui aviopuolisoiden oikeus omaan omaisuuteensa, 1919 mahdollistettiin naimisissa olevien naisten oikeus harjoittaa elinkeinoa ja 1922 solmia työsopimus ilman aviomiehensä lupaa. Lopullisesti aviomiehen edusmiehisuus vaimoonsa nähden poistui 1930. Vuonna 1926 säädettiin laki naisten yleisestä oikeudesta valtion virkoihin. ks. tarkemmin Naisjärjestöjen keskusliitto: 100 vuotta naisten ääniä ja toimintaa, 2006.

⁵³ Jallinoja 1983, 99-100,112-115.

⁵⁴ Nätkin 1994, 143; Jallinoja 1983, 146.

pitkästi pitänyt äitiyttä ja ansiotyötä toisilleen vaihtoehtoisina valintoina. Suomalaista naisasialiikettä tutkineen Riitta Jallinojan mukaan tämä 1950-luvun pohdinta perheellisten naisten työssäkäynnistä loi osaltaan pohjaa 1960-luvun sukupuolirooliajattelulle. Se loi taustan käsitykselle, jonka mukaan naisella on oikeus sekä työhön että perhe-elämään.⁵⁵

Vaikka 1960-luvun tasa-arvotoiminta ei enää ollut perinteistä naisasiatoimintaa vaan keskiöön nousivat sukupuoliroolit ja molempien sukupuolten asema, eivät naisliikkeen perinteiset teemat kadonneet. Radikaaliliike korosti ajattelussaan vahvasti sekä naisen että miehen oikeutta sekä työhön että perheeseen. Myös sukupuolten yhtäläistä poliittista toimintaa pidettiin selviönä.⁵⁶ Kuitenkin näistä teemoista käytiin polveilevaa keskustelua pitkin 1960-lukua – lähtökohta ei suinkaan ollut yhtä itsestäänselvä kaikille toimijoille.

Perinteisten teemojen, naisten oikeuden työhön ja naisten oikeuden politiikkaan, lisäksi Ylioppilaslehdissä 1960-luvulla puhututtivat työelämän tasa-arvoisuus sekä Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan (HYY) sisäinen tasa-arvo. Jo pelkästään teemavalintoina nämä edustivat uudenlaista ajattelua. Ei riittänyt, että naiset voivat osallistua ansiotyöhön tai päätöksentekoon. Heillä piti lisäksi olla näillä areenoilla tasavertainen asema miesten kanssa.

Matka tasaveroiseen asemaan oli monesti pitkä. Tästä kertoo paitsi tässä luvussa käsitellyt tasa-arvoartikkelit, myös se, kuinka usein Ylioppilaslehdessä uutisoitiin siitä, että nainen oli nimetty jonnekin: ensimmäinen naisrehtori⁵⁷, Suomen ensimmäinen nainen promootioiden primusmaisterina⁵⁸ ja Helsingin ensimmäinen samassa tehtävässä⁵⁹, HYY:n osakuntien ensimmäinen naisinspehtori⁶⁰, Studentbladetin ensimmäinen naispäätoimittaja⁶¹. Harvinaiset naisvalinnat haluttiin uutisoida, kuten ensimmäinen rauhan aikana valittu nainen osakunnan kuraattorina⁶² ja nainen Suomen

⁵⁵ Jallinoja 1983, 84,122.

⁵⁶ Jallinoja 1983, 153,161-162; Mickwitz 2008, 31; Mickwitz, von Essen, Nordgren 2008, 9.

⁵⁷ YL 20/60.

⁵⁸ YL 19/60.

⁵⁹ YL 19/64, ”Akateemisten seppeleiden sitojatar”.

⁶⁰ YL 9/63, ”Uusi inspehtori”.

⁶¹ YL 40/63, Viikon tärkeä henkilö -palsta.

⁶² Aihetta käsitellään kolmessa jutussa: YL 5/60 ”Nainen kuraattoriksi” ja Viikon tärkeä henkilö -palsta sekä YL 6/60 Ylioppilaslehti berättar -palsta. Tämän pääluvun otsikko on Viikon tärkeä henkilö -palstan kirjoituksesta.

YK-liiton pääsihteerinä⁶³. Sen sijaan matkan lyhenemistä kuvastaa osaltaan se, että tutkimuskauden alussa oli aiheellista huomauttaa, ettei HYY:n hallituksessa ollut naisia⁶⁴ ja uutisoida jokaisen naisen valinta⁶⁵ mutta vuosikymmenen edetessä yksi nainen HYY:n hallituksessa ei ollut enää uutisoimisen arvoinen asia⁶⁶ vaan pikemminkin kävi niin, että 1969 lehti toivoi jo lisää naisia hallitukseen⁶⁷. Kuten lehti itsekin huomauttaa, naisen valinnasta oli tullut mahdollista⁶⁸.

3.1. Naisten työssäkäynti

Naisten oikeutta ja mahdollisuutta käydä ansiotyössä käsiteltiin Ylioppilaslehdissä usealta kannalta. Keskeisessä roolissa oli arvattavalla tavalla äidin vastuu lapsista. Tämä näkyi paitsi yleisempänä pohdintana ja kirjoituksina työn ja perhe-elämän yhdistämiskeinoista, myös laajana keskusteluna päivähoidosta sekä siitä, onko äitiys naisen ainoa ja perimmäinen tehtävä. Näitä teemoja käsitellessä Perhe-luvussa (ks. alaluvut Päivähoito ja Äitiys naisen tehtävänä).

Ylioppilaslehdissä ei kertaakaan tutkimusajanjakson aikana pohdita naimattoman tai lapsettoman naisen oikeutta tai mahdollisuutta käydä töissä.⁶⁹ Sinänsä naisen kykyä työssäkäyntiin ei siis kyseenalaisteta. Myöskään miesten työssäkäynnin oikeutusta ei nosteta esiin. Pohdinnan alla on sen sijaan naimisissa olevien naisten ja erityisesti äitien työssäkäynti – näitä käsiteltiin 1960-luvulla käytännössä synonyymeina. Perheellinen, työssäkäyvä nainen oli ongelma. Tämän toteavat Yhdistys 9:n aktiivit tämpäpäiväisissä analyyseissään⁷⁰ ja tämän he totesivat 60-luvulla äitienpäiväjulistuksessaan:

⁶³ YL 26/63, Viikon tärkeä henkilö -palsta.

⁶⁴ YL 39/59, ”Kaksi uutta hallitusta”.

⁶⁵ YL 40/60, ”Nainenkin HYYn hallitukseen”; YL 41-42/60, ”HYYn uusi hallitus”; YL 17/61, ”Toinen nainen HYYn hallitukseen”.

⁶⁶ Ks. esim. YL 41-42/61, ”HYYn uusi hallitus” ja YL 36/64, ”Uusi hallitus”. Molemmissa esitellään uudet hallitukset, joissa oli mukana myös nainen, ilman minkäänlaista viitettä tähän asiaan. Naisjäsenet esiteltiin samalla tavalla kuin miehetkin.

⁶⁷ YL 29/69, ”Anteeksipyyntö Marjatta Vasaralle”. Jutun otsikko pohjaa siihen, että aiemmassa numerossa oli väitetty, ettei HYY:n hallituksessa ollut vuonna 1969 yhtään naista, vaikka Vasara hallituksessa olikin.

⁶⁸ YL 17/61, ”Toinen nainen HYYn hallitukseen”.

⁶⁹ Naimattoman naisen oikeuden työhön kyseenalaistava olisikin käynyt melkoiseen taistoon tuulimyllyjä vastaan, sillä jo vuonna 1960 kaupunkien ja kauppaloiden 30 – 34 -vuotiaista naimattomista naisista 94 % kävi palkkatöissä. (Julkunen 1994, 184.)

⁷⁰ Mickwitz 2008a, 13.

”Toukokuun toisen sunnuntain ruusukimpuilla, juhraliputuksella ja kunniamerkeillä pyritään peittämään se tosiasia, että tavallisena arkipäivänä tämä juhlistu synnyttäjä-äiti on aliarvostettu ihmisenä, kansalaisena ja työntekijänä työmarkkinoilla. Pienten lasten isien oikeutta ansiotyöhön ei ole koskaan asetettu kyseenalaiseksi, mutta äitien ansiotyö on jatkuvasti kiistelystä kohteena vaikka yli 40 % alle kouluikäisten lasten äideistä tekee työtä kodin ulkopuolella.”⁷¹

Naimisissa olevien naisten työssäkäynnin kannattavuus nousi useaan otteeseen esille Ylioppilaslehden sivuilla. Radikaaliliikkeen lähestymistavasta aiheeseen kertoo se, että naisten työssäkäynnin kyseenalaistaviin mielipiteisiin suhtauduttiin kriittisesti. Esimerkiksi vuonna 1968 Ritva-Liisa Sumu käsitteli pitkässä artikkelissaan valtiotieteiden tohtori Annikki Suvirannan tuoretta tutkimusta *Perheenemännän ansiotyö, kannattavuus ja motivointi*. Sumu ei juurikaan anna kiitosta Suvirannan tutkimukselle. Moitittavaa löytyy niin tutkimusaineiston valinnassa, kysymyksenasettelussa kuin johtopäätöksissäkin. Yhtenä suurimmista ongelmista Sumu pitää sitä, että Suviranta esittää arvioita naisen työssäkäynnin taloudellisesta kannattavuudesta mutta kannattavuuslaskelmien lähtökohtana on se, että naisen palkasta on ensin vähennetty kokonaisuudessaan päivähoiton kulut. Vielä haitallisempaa on se, että tutkimuksen mukaan naisista iso osa käy osa-aikatoissa mutta tätä ei huomioida kannattavuusarvioissa vaan naisen palkan kerrotaan olevan miesten palkkaa pienempi ottamatta huomioon lyhyempää työaika.

Sumun omaa suhdetta naisten työssäkäyntiin kuvaa hyvin hänen halunsa korostaa ansiotyötä. Suvirannan tutkimuksessa naisten syyt käydä töissä on jaettu viiteen: taloudellinen pakko, elintason kohottaminen, asuntosäästäminen, ammattitaidon ylläpito ja työssä viihtyminen. Näitä analysoidessaan Sumun keskeinen huomio on, kuinka ”[m]erkittävää tällöin on, että oma halu käydä töissä kohoaa kaikkien syiden joukossa toiseksi.” Hän nostaa myös esiin, että

”[m]ielenkiintoisena yksityiskohtana mainittakoon, että työssäkävivistä noin 20 % ilmoitti erääksi syyksi ansiotyössä viihtymisen, kun taas kotona olevista vain noin 8 % nimenomaan ilmoitti viihtyvänsä paremmin kotona.”⁷²

⁷¹ YL 17/69, Yhdistys 9: ”Äitien päivänä 1969” [sic].

⁷² YL 4/68, Ritva-Liisa Sumu: ”Vaimoni on supernainen”.

Kaikkienensa Ylioppilaslehden naisten työssäkäyntiä koskevissa artikkeleissa tapahtui kiinnostava sävy muutos 60-luvun kuluessa. Osa artikkeleista käsitteli erilaisia teemaan liittyviä seminaareja. Vuonna 1964 HYY:n naistoimikunta järjesti seminaarin, johon oli kutsuttu osallistujia muiden ylioppilaskuntien naistoimikunnista. Tätä seminaaria esiteltiin Ylioppilaslehdessä melko maltilliseen sävyyn:

”Vaikkei seminaarin tarkoituksena ole esittää mitään ajatusta naisten oikeuksien lisäämisestä tai edes puolustaa hyökkäävää asennoitumista, niin tällaiset tyttöjen keskeiset neuvonpidot puolustavat paikkaansa selventämällä käsitteitä, herättämällä ja levittämällä kiinnostusta yleisiä asioita kohtaan ja tutustuttamalla eri korkeakoulujen opiskelijatyöt toisiinsa. Ne lisäävät myös esiintymisvarmuutta, jota tytöt kipeästi kaipaavat. On tietenkin rajoittunutta käsitellä näitä asioita pelkästään tyttöjen kesken, mutta jollakin tavoin on pohja luotava.”⁷³

Sen sijaan kolme vuotta myöhemmin uutisoitaessa HYY:n ja Yhdistys 9:n yhteisestä sukupuolirooleja käsitelleestä seminaarista oli sävy muuttunut jo tiukemmaksi:

”Tämäntapaiset seminaarit ovat tarpeellisia, sillä suurelta osalta on kysymys sekä miesten, [sic] että naisten asenteiden muutoksista. Epäkohdat on ensin tiedostettava, jotta ne pystyttäisiin poistamaan.”⁷⁴

Nämä esimerkit kuvaavat laajempaa artikkeleissa esiintyvää muutosta. Tutkimuskauden alussa naisten työssäkäyntiin liittyviä kysymyksiä käsiteltiin melko toteavaan sävyyn. Vaatimuksia ei juuri esitetty ja ongelmien taustalla oleva asiointi otettiin annettuna. 60-luvun lopulla taas artikkeleissa oli vahvemmin esillä muutosvaatimukset ja perinteisen työnjaon kyseenalaistaminen. Ei liene väärin tulkita tätä muutosta radikaaliliikkeen aikaansaannokseksi. Ensinnäkin naisten työssäkäyntiä käsittelevät artikkelit lisääntyivät tutkimuskauden loppua kohti tullessa, mikä kertoo siitä, että liikkeen synnyttämä roolikeskustelu näkyi myös Ylioppilaslehdissä ja toisekseen jutut keskittyivät pitkälti samoille, radikaalishenkisille kirjoittajille: keskeisin oli Ritva-Liisa Sumu, joka itse toimi Yhdistys 9:ssä⁷⁵.

⁷³ YL 31/64, ”Miksi naiset opiskelevat?”.

⁷⁴ YL 6/67, Riitta Pirinen: ”009: molempien sukupuolten Suomi”.

⁷⁵ Naisten työssäkäyntiä käsitteleviä artikkeleja oli Ylioppilaslehdissä yhteensä 11. Kirjoittajaa ei mainita neljässä ilmestymisjärjestyksessä ensimmäisessä. Lopuista jutuista yksi Yhdistys 9:n julistus, yksi eräänlainen vastine Suomen Kuvalehdessä julkaistuun artikkeliin ja yksi vastaus tähän, yksi Riitta Pirisen kirjoitus ja kolme artikkelia on Sumun kynästä. Sumu oli vuonna 1969 Yhdistys 9:n johtokunnan jäsen ja vuonna 1970 varajäsen sekä toimi järjestön kasvatusryhmän alaisen koulukasvatusryhmän puheenjohtajana (ks. Roolien murtajat 2008, 275,276,279). Sumu kirjoitti lehteen myös nimellä Ritva-Liisa Ahmavaara mutta naimisiinmenon jälkeen nimi muuttui muotoon

Vaikka juttujen sävy muuttui 60-luvun edetessä, oli jutuissa koko ajan kantavana teemana erilaiset vaikeudet, joita työssäkäyvä nainen kohtaa. Jo ensimmäisenä tutkimusvuonna aihetta käsiteltiin opiskelijaäitien kannalta. Vajaan sivun pituisessa artikkelissa haastatellaan neljää perheellistä opiskelijanaista, jotka kaikki olivat kohdanneet ongelmia opiskelun ja perheen kanssa. Keskeimmät haasteet jutun perusteella ovat opintojen viivästyminen sekä lastenhoitovaikeudet. Kiinnostava ongelma, joka kuvaa hyvin 50-lukulaista sukupuolirooliajattelua, tulee esille seuraavassa sitaatissa:

”Jos naisella on henkisiä harrastuksia eikä hän erikoisesti pidä kodinhoidosta ja hänen kuitenkin on pakko omistautua vain sille, tulee hänestä helposti 'ilkeä akka'. Opiskelu ja ansiotyö ovat silloin paras ratkaisu. Yksi mutta piilee kyllä tässäkin: miehen sielunelämälle ei ole hyväksi, jos vaimo ansaitsee paremmin kuin hän – sama palkkakin on usein arka paikka...”⁷⁶

Artikkelin taustaoletus on se, että miehen opiskelu ja työssäkäynti on lähtökohta, jota naisen opiskelu ja työssäkäynti täydentävät. Naisen on kuitenkin varottava, ettei palkka nouse miehen palkkaa paremmaksi. Vastaava ajattelu esiintyy vuonna 1962 HYY:n ja Ylioppilaiden kristillisen yhdistyksen järjestämässä ”sukupuolikoulussa”, jossa valtiotieteiden maisteri Sirkka Laaksovirta oli käsitellyt opiskelun, työn ja perheen yhteensovittamista. Laaksovirran mukaan miehen tilanne on selkeä, kun työelämä ja perhe ovat molemmat välttämättömiä mutta naisilla on vaikeampaa, kun vielä ei ole selkeytynyt, miten naisen tulisi yhdistää perhe ja työ. Laaksovirta pitää naisten työssäkäyntiä hyvänä vaihtoehtona ja näkee naiselle jopa mahdollisuuden perheen elättämiseen miehen opintojen aikana mutta:

”--- kun roolit ovat päinvastoin kuin tavallisesti, vaimo on elättäjä ja mies elätettävä, niin on olemassa vaikeuksien siemen. Vaimo saattaa ajan mittaan kärsiä siitä, että hänellä on liian raskas vastuu, ja hän saattaa jopa tuntea, ettei ole oikein naisen roolissa. Mies taas saattaa tuntea alemmuutta siitä, ettei hän tässä vaiheessa pysty täyttämään perheenpään roolia.”⁷⁷

Tämä naisen työn alemmuus suhteessa miehen työhön ja miehen näkeminen perheenpäänä oli suomalaisten enemmistön ajattelutapa. Elina Haavio-Mannilan

Ritva-Liisa Sumu (tieto nimenvaihdoksesta: YL 5/68, ”Ritva-Liisa Sumu toimitussihteeriksi”).

⁷⁶ YL 6/59, ”Kilpaa haikaran kanssa”.

⁷⁷ YL 13/62, ”Sukupuolikoulu jatkui: Avioliiton kynnyksellä; Sirkka Laaksovirta: Opiskelu – ammatti – avioliitto”.

tutkimuksen mukaan vuonna 1966 kaupunkilaisista 87 % ja maalla asuvista 82 % ajatteli, että miehen tulee yksin vastata perheen elatuksesta.⁷⁸ Tämä ajatus näkyy myös Annikki Suvirannan tutkimuksessa, josta tehtyyn juttuun viitataan yllä. Toisin kuin näissä kahdessa yllä käsitellyssä jutussa, Suvirannan tutkimuksesta kirjoittanut Ritva-Liisa Sumu asettautuu itse vahvasti vastustamaan tätä ajatustapaa. Artikkelin kirjoitustyylistä ja esiin nostetuista seikoista voi päätellä, että Sumun mielestä naisen työssäkäynti on hyvää siinä missä miehenkin ja naisen on tärkeä ansaita omaa rahaa.⁷⁹ Tämä naisen taloudellinen riippumattomuus olikin yksi radikaaliliikkeen tasa-arvoajatuksista⁸⁰.

Raija Julkusen mukaan suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutos helpotti naisten työssäkäyntiä, sillä yhä harvempi oli automaattisesti maatalon emäntä ja näin valinnat voitiin tehdä ”puhtaalta pöydältä”.⁸¹ Kuitenkaan naisten pääsy työmarkkinoille ei ollut itsestäänselvää. Margaretha Mickwitz siteeraa ruotsalaista Dagens Nyheter -lehteä, joka vuonna 1965 käsitteli suomalaisten naisten työssäkäyntiä ja sitä, kuinka naisekonomien oli vaikea löytää oman alansa töitä⁸². Nämä naisten työllistymisen ja uralla etenemisen vaikeudet tulivat esille myös Ylioppilaslehdessä. Jo aiemmin mainitussa artikkelissa HYY:n naistoimikunnan järjestämästä seminaarista siteerataan tilaisuudessa alustanutta filosofian tohtori Annamari Sarajasta, jonka mukaan:

”Naisten yhteiskunnallisen edistyksen hän [Sarajas] katsoi kulkevan kahta tietä: toisaalta ylilahjakkaat 'pioneerinaiset', jotka kuitenkin joutuvat suorittamaan painavamman työpanoksen kuin vastaavassa asemassa oleva mies, osoittavat että nainen pystyy tasa-arvoisiin suorituksiin työmarkkinoilla, toisaalta naisten koulutus ja harrastukset on saatava monipuolisemmiksi eli suunnattava miehispäin suuntaan. --- Naisen on joka tapauksessa maksettava korkeammasta koulutuksesta ja yhteiskunnallisesta asemasta korkeampi hinta inhimillisessä mielessä.”⁸³

Samaa mieltä on vuonna 1960 haastateltu ”vihainen nuori nainen” Marjaliisa Linkoaho, jota vihastuttaa se, kuinka naiset eivät saa tehdä lainkaan virheitä ja kuinka naisten tulee olla täydellisiä pärjätäkseen ”lähes kaikenlaisille miehille avoimilla aloilla”.⁸⁴

⁷⁸ Haavio-Mannila 1968, 170.

⁷⁹ YL 4/68, Ritva-Liisa Sumu: ”Vaimoni on supernainen”.

⁸⁰ Jallinoja 1983, 155.

⁸¹ Julkunen 1994, 184.

⁸² Dagens Nyheter 21.7.1965, ”Kvinnlig chef? Nej, tack! Finska flickor utbildas förgäves”, Mickwitz 2008a, 16.

⁸³ YL 31/64, ”Miksi naiset opiskelevat?”.

⁸⁴ YL 3/60, ”Vihaiset nuoret naiset”.

Keskustelua tästä problematiikasta puolestaan kaipasi HYY:n naistoimikunnan tuore puheenjohtaja Inari Grönholm kuvaillessaan toimikunnan tulevaa toimintaa:

”Tulemme myös keskustelemaan akateemisten naisten vaikeuksista työmarkkinoilla sekä roolikolmiosta kodinhoitaja – äiti – virkanainen. --- [Y]hteiskunnan tulisi puuttua asioihin enemmän, niitä olisi tutkittava.”⁸⁵

Omassa maassaan Yhdysvalloissa melkoisen keskustelunavauksen oli tehnyt Betty Friedan kirjallaan *The Feminine Mystique* vuonna 1963. Suomessa kirja julkaistiin vuonna 1967 nimellä *Naisellisuuden harhat*. Suomentajina toimivat Jertta Roos ja Ritva Turunen, joka molemmat olivat myös kirjoittaneet Ylioppilaslehteen ja toimineet mukana radikaaliliikkeessä.⁸⁶

Arvostelun kirjoittanut Ritva-Liisa Sumu esittelee tekstissään pitkälti kirjan sisältöä ja varsinkin kotiäitiyteen liittyvää tematiikkaa. Artikkelin tätä osuutta käsittelee Perheluvussa (ks. alaluku Äitiys naisen tehtävänä). Yleisemmin naisten työssäkäyntiin Sumu viittaa kahdesti. Hän referoi Friedanin ajatusta, jonka mukaan 1930-luvulla naiset oli esimerkiksi naistenlehdissä esitetty aktiivisina, työssäkäyvinä ja luonteensa takia kiinnostavina. Kymmenessä vuodessa kuva kuitenkin muuttui ja syntyi ”naisellisuuden mystiikka”, joka teki naisesta pehmeän ja sulki tämän kodin piiriin, pois työelämästä. Lisäksi Sumu kertoo, kuinka Friedan kumoaa amerikkalaiset väitteet siitä, että työssäkäyvien naisten lapsissa olisi eniten nuorisorikollisia. Friedan vetoaa tutkimuksiin, joiden mukaan pikemminkin niiden naisten, jotka työskentelevät omien halujensa mukaisesti, lapsilla on vähiten psyykkisiä ongelmia, vaikeuksia koulussa tai huonommuuden tunteita. Sumun mukaan:

”Näitä tuloksia kannattaisi miettiä meilläkin. Naisten ansiotyöstä puhuttaessa unohdetaan usein, että mitään patenttiratkaisua ei ole. Äidin tyytyväisyys, olipa se sitten tyytyväisyys koti- tai ammattirooliin; kontaktin laatu, ei sen usein [sic], on ratkaisevin tekijä äiti-lapsisuhteessa.”⁸⁷

Tämä Sumun sitaatti on kiinnostava radikaaliliikkeen kannalta. Esimerkiksi Riitta Jallinoja, joka käsittelee radikaaliliikettä lähinnä vain Yhdistys 9:n kautta ja pitää sitä

⁸⁵ YL 3/64, Viikon tärkeä henkilö -palsta.

⁸⁶ Roos valittiin Ylioppilaslehden kulttuuritoimittajaksi vuonna 1965 (YL 25/65 ”Uusia toimittajia”). Turunen puolestaan kirjoitti Ylioppilaslehteen ainakin vuonna 1965. Molemmat olivat muun muassa Yhdistys 9:n perustajajäseniä ja mukana sen toiminnassa (ks. Roolien murtaajat esim. 274).

⁸⁷ YL 28/67, Ritva-Liisa Sumu: ”Elävänä haudattu”.

osana suomalaisen naisasialiikkeen jatkumoa, kritisoi Yhdistys 9:ää siitä, että se halusi muuttaa naisen roolin lähemmäksi miehen roolia ja ajaa kaikki naiset töihin⁸⁸. Sen sijaan Yhdistys 9:n toimijat korostavat muistelukirjassaan *Roolien murtaajat*, että järjestö yritti luoda yhteiskunnan, jossa yksilöllä on mahdollisuus toteuttaa itseään sukupuolestaan riippumatta. Ihmisille haluttiin antaa laajemmat toiminta- ja kehitysmahdollisuudet eikä suinkaan tehdä naisista miesten kaltaisia.⁸⁹ Sama ajatus oli läsnä sukupuolirooleista aktiivisesti kirjoittaneen ja niitä tutkineen Elina Haavio-Mannilan kaksiosaisessa kirjoituksessa Ylioppilaslehdessä vuonna 1965:

”[Sukupuoliroolikeskustelijoiden] [t]arkoitus ei ole tunkea kaikkia miehiä kodin neljän seinän sisälle tai vetää kaikkia naisia veturinkuljettajiksi, tarkoitus ei ole korostaa sukupuolta valintojen perimmäisenä perusteena, vaan että yksilöllä olisi oikeus valita.”⁹⁰

Vaikka Yhdistys 9 korosti paljon sekä miehen että naisen oikeutta ansiotyöhön ja perheeseen ja lisäksi naisen taloudellisen riippumattomuuden tärkeyttä, sen perusajatus oli tuo yksilön oikeus toteuttaa itseään. Yllä olevat Sumun ja Haavio-Mannilan sitaatit vahvistavat tätä näkemystä: tärkeintä on, että ihminen saa valita, onko töissä vai kotona ja on tyytyväinen tähän valintaan. Tämä on yksi pieni esimerkki, joka toimii Jallinojan väitettä vastaan. Se ei vielä todista Jallinojan näkemystä Yhdistys 9:stä vääräksi mutta vahvistaa näkemystä siitä, että 60-luvun radikaaliliike todella halusi vahvistaa ihmisten valinnanvapautta, ei tehdä kaikista ihmisistä samanlaisia.

Valinnanvapautta korosti myös Ruotsin perheasiainministeri Camilla Odhnoff, jonka vierailusta Ylioppilaslehti teki lyhyen reportaasin vuonna 1967. Odhnoffin mukaan lisääntyvä koulutus luo yhä useammin tilanteen, jossa nuoret naiset kokevat palkkatyön oikeudekseen. Pitääkin luoda edellytykset sille, että myös perheellinen nainen voi käydä töissä niin halutessaan. Odhnoffin vierailu liittyy radikaaliliikkeeseen tämän yhteneväisen mielipiteen kautta mutta myös siksi, että hän vieraili Suomessa Yhdistys 9:n kutsumana.⁹¹

Viimeinen tämän teeman alla käsiteltävä aihe eli verotus liittyy naisten taloudelliseen riippumattomuuteen. 1960-luvulla oli käytössä yksilöverotuksen sijaan aviopuolisoiden

⁸⁸ Jallinoja 1983, 153,161.

⁸⁹ Mickwitz, von Essen, Nordgren 2008, 9; Mickwitz 2008b, 33.

⁹⁰ YL 32/65, Elina Haavio-Mannila: ”Käsitykset ja käsitteet” sekä ”Arvot ja tarkoitukset”.

⁹¹ YL 14/67, R-L.A.: ”Päiväkoteja lapsille, palvelutaloja perheille”. R-L.A. viittaa Ritva-Liisa Ahmavaaraan, sittemmin Sumuun.

yhteisverotus. Progressiivinen vero määräytyi puolisoiden yhteisten ansioiden perusteella. Vaikka tämä verotusmuoto periaatteessa kohtelee sukupuolia yhtäläisesti, reaalisesti 60-luvulla se vaikutti vain naisten työssäkäyntimahdollisuuksiin, sillä naisten ansiot olivat merkittävästi miesten tuloja pienemmät. Yhdistyneet kansakunnat oli vuonna 1961 kehottanut jäsenvaltioitaan tarkastelemaan yhteisverotusta siltä kannalta, ehkäiseekö se naisten mahdollisuutta käydä ansiotyössä. Yhdistys 9 piti yhteisverotusta merkittävänä tasa-arvo-ongelmana ja esteenä naisten työssäkäynnille ja vaati sen purkamista. Järjestö muun muassa laski, että työssäkäyvän perheellisen pariskunnan kannatti enemmän elää avoliitossa kuin avioitua tai jopa erota, jos liitto oli jo solmittu, sillä yhteisverotus heikensi niin paljon ansioita.⁹²

Sama kysymys nousi vuonna 1968 keskustelunaiheeksi Ylioppilaslehdessä. Matti Kapanen kirjoitti artikkelin, joka oli käytännössä pelkästään vastine toimittaja Sirkku Uusitalon Suomen kuvalehdessä ilmestyneeseen artikkeliin. Epäselväksi jää, eikö Kapanen saanut vastinettaan Kuvalehdessä läpi vai halusiko hän nimenomaisesti siirtää keskustelun Ylioppilaslehden palstoille. Kapanen kritisoi Uusitaloa siitä, että tämä on käynyt ”taisteluun” yhteisverotusta vastaan ja käyttänyt toimittajalle kyseenalaisia keinoja jutussaan: tehnyt epäpäteviä laskelmia, pohjannut juttunsa haastatteluihin, joilla ei ole tilastollista pätevyyttä sekä esittänyt vain työssäkäyvälle naiselle kertyvän sellaisia kuluja, joita tulee kaikille naisille. Kapanen mielestä yhteisverotuksessa on nähtävissä ongelmia mutta niin olisi yksilöverotuksessakin, mistä hän esittää esimerkkinä melko triviaalilta kuulostavan tapauksen, jossa lääkäripariskunta voisi merkitä tulonsa molempien nimiin, vaikka vain toinen kävisi töissä ja näin saada ylimääräistä etua.⁹³

Uusitalo vastaa Kapeselle seuraavassa numerossa mielipidekirjoituksellaan ja kertoo, kuinka on katsonut esittämänsä luvut verotaulukosta, ei suinkaan vääristellyt laskutoimituksia. Hän myös perustelee, miksi työssäkäyvällä naisella on erilaisia kuluja kuin kotiäidillä ja miksi yhteisverotusta on syytä käsitellä säännöllisesti: hänenkin kahden teemaa käsittelevän juttunsa välissä veroasteikot olivat muuttuneet. Uusitalon näkemys tulee hyvin selväksi. Yhteisverotus on epäoikeudenmukainen muun muassa siksi, että naisten työt ovat tyypillisesti selvästi miesten työtä heikommin palkattuja.⁹⁴

⁹² Rotkirch 2008, 95.

⁹³ YL 6/68, Matti Kapanen: ”Kieltääkö verottaja naisiltamme ehjät sukut”.

⁹⁴ YL 7/68, Sirkku Uusitalo: ”Matti Kapeselle”, mk.

Radikaaliliikkeen kannalta Kapasen ja Uusitalon sananvaihto on kahdessa mielessä mielenkiintoinen. Ensimmäinen syy on se, että aiheesta ylipäänsä keskusteltiin ja keskustelun toinen osapuoli edusti samaa kantaa kuin radikaaliliikkeen julkilausuttu mielipide. Toinen syy on se, että radikaaliliike nostettiin mukaan keskusteluun. Kapasen mukaan Uusitalo oli alkuperäisessä kirjoituksessaan moittinut Yhdistys 9:ää siitä, että tämä ei ole riittävästi pitänyt yhteisverotusta esillä vaatimuksissaan. Kapanen pitää tätä mainintaa yhtenä esimerkkinä Uusitalon kirjoituksen heikkouksista⁹⁵. Kapanen itse korostaa sitä, että Yhdistys 9 on vastustanut yhteisverotusta ”rakentavalla tavalla”. Uusitalo puolestaan vastineessaan toteaa, että Kapanen toimii ristiriitaisesti vastustaessaan yksilöverotusta Uusitalon esittämänä mutta kannattaessaan sitä Yhdistys 9:n esittämänä.⁹⁶

Oma tulkintani näistä kirjoituksista on se, että kumpikaan kirjoittaja ei varsinaisesti edusta radikaaliliikettä. Uusitalo on päätenyt samaan mielipiteeseen Yhdistys 9:n kanssa mutta ei ilmeisesti tunne radikaaliliikkeen ajattelua niin hyvin, että olisi perillä kaikista järjestön kannanotoista. Se taas, että Kapanen nosti Yhdistys 9:n esille kirjoituksessaan, vaikuttaa mielestäni lähinnä yhdeltä monista keinoista, joilla hän halusi osoittaa Uusitalon kirjoituksen heikkoudet. Tämä viittaus nimittäin tekee Kapasen omasta kirjoituksesta ristiriitaisen, mikä tuskin on kirjoittajan tavoitteena. Tekstiin kannattaa tuottaa ristiriita vain, jos sillä saavutetaan jotain muuta eli tässä tapauksessa Uusitalon moittiminen. Radikaaliliikkeen keskeisyydestä 60-luvulla nämä jutut joka tapauksessa kertovat. Uusitalo näki, että radikaaliliikkeen tulisi toimia hänelle itselleen tärkeän asian puolesta näkyvämmiin ja Kapanen halusi käyttää liikettä kirjoitusteknisesti hyväkseen.

3.2. Työelämän tasa-arvo

Hyvän kuvan 1960-luvun työelämästä antavat työpaikkailmoitukset. Vuonna 1960 haettiin miesopiskelijaa ratamestariksi ja kahta naisopiskelijaa kassanhoitajiksi golfkentälle, mainostoimisto taas halusi joukkoonsa ”yhden hyvä miehen lisää” vuonna -65 ja tutkimuskauden lopulla IBM spesifioi hyvinkin tarkasti, millaisen

⁹⁵ Kapanen viittaa Uusitaloon useaan otteeseen melko epäkunnioittavaan sävyyn käyttäen ilmauksia, kuten ”Uusitalon mustamaalaukset”, ”Uusitalo letkauttee pahoja” ja ”Uusitalon mielivaltaiset laskelmat”. Tällainen kirjoitustyyli ei ollut mitenkään poikkeuksellinen Ylioppilaslehdessä.

⁹⁶ YL 6/68, Matti Kapanen: ”Kieltäkö verottaja naisiltamme ehjät sukat”; YL 7/68, Sirkku Uusitalo: ”Matti Kapaselle”, mk.

miesopiskelijan se haluaa palkata⁹⁷. Työmarkkinat olivat hyvin sukupuolittuneesti segregoituneet. Työelämän sukupuolittuneisuutta 1960-luvulla tutkineen Elina Haavio-Mannilan mukaan naisista 80 % toimi ammateissa, joissa on naisemmistö⁹⁸. Hän arvioi, että naisten ja miesten ammattien sosiaalinen arvostus oli melko samalla tasolla. Tämä syntyi pitkälti siitä, että naisten ammatit sijoittuivat arvostukseltaan lähinnä keskitasolle, kun miehisiä töitä löytyi niin arvostusasteikon huipulta kuin pohjaltakin.⁹⁹

Ammattialojen segregoituneisuus puhututti jonkin verran 60-luvulla. Myös jo mainitut työpaikkailmoitukset olivat polemiikin aiheita. Vuonna 1966 Yhdistys 9 puuttui Yleisradion työpaikkailmoitukseen, jossa haettiin naisia sihteereiksi ja miehiä ohjaajiksi ja tuottajiksi. Yhdistyksen mukaan naisilla tuli olla oikeus hakea haluamiaan töitä ja se vaati Yleltä selvitystä asiasta. Ylen pääjohtajan vastaus kuvastaa hyvin aikakauden yleistä ajattelua: ”on syvälle juurtunut käsitys, että tietyt työt sopivat paremmin naisille kuin miehille ja päinvastoin”.¹⁰⁰

Ylioppilaslehti asettui kiinnostavasti jo tutkimuskauden alussa hienovaraisesti vastustamaan tätä ajattelutapaa. Se esimerkiksi koki tärkeäksi haastatella naisia, jotka toimivat miehisellä alalla¹⁰¹ ja melkeinpä vuosittain julkaistuissa työmarkkinakatsauksissa oli toisinaan eritelty alojen työllisyystilanne naisten ja miesten osalta¹⁰². Sukupuolittunutta erittelyä voi toki pitää segregatiota vahvistavana, kun erikseen kerrotaan, millä aloilla naisilla on ongelmia. Sen voi kuitenkin myös lukea siitä näkökulmasta, että naisten tai miesten kouluttautumista tai työllistymistä millekään alalle ei pidetty ongelmallisena vaan pikemminkin huolestuneina kerrottiin, että esimerkiksi naisagronomeilla oli työllistymisen kanssa vaikeuksia.

Kaikki lehden palstoilla esiintyneet ihmiset eivät kuitenkaan vastustaneet segregatiota. Tämä nousee esiin erityisesti naispappetta käsitelleessä laajassa kirjoituksesta vuodelta 1960, jolloin Suomessa oli käynnissä asiaa pohtiva komiteatyö. Kukaan lehdessä

⁹⁷ YL 16/60, Sibeliuspuiston pienoiskentän työpaikkailmoitus; YL 17/65, mainostoimisto Lintasin työpaikkailmoitus; YL 31/69, IBM:n työpaikkailmoitus.

⁹⁸ Miehistä jopa 60 % toimi ammateissa, joissa 90 % muista työntekijöistä oli miehiä (Haavio-Mannila 1968, 232).

⁹⁹ YL 6/67, Riitta Pirinen: ”009: molempien sukupuolten Suomi”.

¹⁰⁰ Bengts 1986, 129-130. Sitaatin käännös kirjoittajan, kirjassa ruotsinkielinen versio ”det är en inrotad uppfattning att vissa sysslor lämpar sig bättre för kvinnor än för män och vice versa”.

¹⁰¹ YL 5/60, ”TV tarvitsee ylioppilaita”. Itse juttu ei ole tasa-arvotemainen mutta aihevalintaa perustellaan sillä, että naiset ovat televisioalalla vähemmistössä ja siksi heidän äänensä haluttiin tuoda kuuluviin.

¹⁰² Esim. YL 8/59, ”AKAVA:n työmarkkinakatsaus 1959”.

haastatellusta yhdeksästä teologista – komitean puheenjohtaja ja sihteeri, kaksi Suomen Naisteologiyhdistyksen toimijaa, pastori sekä neljä opiskelijaa – ei varauksetta kannata pappouden laajentamista koskemaan myös naisia. Pikemminkin esiin nousee vastakkaisia mielipiteitä: ”Eikö ole luonnollista, että tietyt tehtävät sopivat naiselle vain poikkeustapauksessa.”

Työelämän tasa-arvon kannalta merkityksellistä on, että haastatellut haluavat ratkaista naispappeusasian teologisesti. Tasa-arvoasiana sitä ei pidetä. Tämän sanovat suoraan myös naisteologit:

”On myös hieman lapsellista ajatella, että naispappeutta ajettaisiin vain naisten yleisen tasa-arvoisuuden ja yhteiskunnallisten oikeuksien vaatimuksena. Aihe on siihen liian vakava.”

”En hyväksy naispappouden puolustukseksi vaatimusta 'naisten on saatava samat oikeudet kuin miehilläkin on', koska papinvirka ei luonteeltaan ole oikeuksia, vaan palvelustehtävä, joka järjestyksen vuoksi on uskottu määrätyille henkilöille. --- Mielestäni ei ole väärin, että sama teologinen koulutus on valmistuksena erilaisiin tehtäviin seurakunnan piirissä, eikä mielestäni naisteologin ja papin erilaisissa tehtävissä ole kysymys eriarvoisuudesta.”¹⁰³

Toisin kuin monissa muissa tasa-arvotemaisissa kirjoituksissa, tässä ei artikkelin kirjoittajan oma mielipide nouse lainkaan esille. Artikkelissa ei myöskään ole haastateltu ketään työelämän tasa-arvoon, segregaatioon tai naisten oikeuksiin perehtynyttä henkilöä. On vaikea arvioida, johtuuko tämä siitä, että esimerkiksi radikaaliliike oli vasta alkutekijöissään eivätkä liikkeen edustajat vielä olleet tuoneet tasa-arvoasioita esille, siitä, että sukupuolentutkimus oppialana oli Suomessa vasta uusi eikä aiheeseen täten ollut vielä niin perehdytty vai kenties siitä, että myös artikkelin kirjoittaja piti naispappeutta lähinnä teologisena kysymyksenä. Tähän peilaten on kiinnostavaa, että tutkimusjakson alkuvuosina ilmestyneellä Ylioppilaslehti berättar -palstalla käsiteltiin samoihin aikoihin naisen valintaa osakuntakuraattoriksi ja osana kirjoitustaan kirjoittaja pohti myös, onko tällä poikkeuksellisella valinnalla jotain vaikutusta käynnissä olevaan naispappeuskeskusteluun¹⁰⁴. Kummankaan tekstin kirjoittajaa ei kerrota, joten jää vain arvailujen varaan, miksi ruotsinkielisellä palstalla naispappeuteen on haluttu ottaa tasa-arvonäkökulma ja miksi muutamaa numeroa

¹⁰³ YL 12/60, ”Sukupuoli ja saarnastuoli”.

¹⁰⁴ ”I de mer djuplodande kretsarna undrar man nu vilka konsekvenser detta val kommer att få i framtiden – bl. a. med tanke på frågan om kvinnopräster.”, YL 6/60, Ylioppilaslehti berättar -palsta.

myöhemmin ilmestyneessä suomenkielisessä artikkelissa kirjoittaja ei painota tasa-arvoa.

Vuonna 1960 Ylioppilaslehti julkaisi jutun vihaisista nuorista naisista. Taustana jutulle esitettiin se, että nuoria vihaisia miehiä näkyy kaikkialla, joten naistenkin on päästävä ääneen. Artikkelissa haastatellusta neljästä naisesta kaksi ottaa kantaa työelämän tasa-arvoon liittyviin kysymyksiin. Sirkka-Liisa Vauramon mielestä naisten on päästävä vaativiinkin virkoihin, kun heitä kerran koulutetaan: ”En ole naisasianainen, mutta on aivan järjetöntä, että joku mieshenkilö syrjäyttää jopa mittavankin naisehdokkaan vain sillä perusteella, että hän on mies.” Samantyyliiseen ajatteluun päätyy Marjaliisa Linkoaho, vaikka aluksi kertookin, että naisen paikka on hänestä lähtökohtaisesti kotona. Silti Linkoahoa vihastuttaa, kun lahjakkaat naiset jäävät ”puolimatkiaan” eli ”hiljaisiksi, uutteriksi, nöyriksi apulaisiksi”. Linkoaho haluaisi naisia johtajiksi, diplomaateiksi, professoreiksi ja ministereiksi. Hän nostaa esiin naisten miehiä suuremmat vaikeudet työmarkkinoilla¹⁰⁵ ja harmittelee, että naisilta vaaditaan niin paljon, ettei vaatimukset täyttyviä ”täysosumanaisia” ehkä ole mahdollista olla edes olemassa.¹⁰⁶

Jos tutkimusjakson alussa työelämän tasa-arvoa käsittelevissä jutuissa teemoja ei lähestytä niinkään tasa-arvon kautta, julkaistiin 60-luvun puolivälin jälkeen kaksi puhdasveristä tasa-arvojuttua. Nämä jutut, kuten yllä esiteltytkin, käsittelevät työelämän tasa-arvoa naisten näkökulmasta. Vaikka Haavio-Mannilan mukaan vähiten arvostetut ammatit olivat miehisiä, tämä ei noussut tasa-arvotemaksi 1960-luvulla. Kaikkinensa miesten tilannetta työmarkkinoilla pidettiin ilmeisesti niin paljon parempana kuin naisten, että olennaiseksi koettiin naisten työskentelyyn liittyvien epäkohtien korjaaminen.

Yksi epäkohdista oli palkkaus. Naisten keskipalkka oli 60 % miesten keskipalkasta¹⁰⁷ ja Holger Rotkirchin mukaan oli yleistä, että palkkaus perustui sukupuoleen työnantajatahosta riippumatta. Suomen liityttyä kansainvälisen työjärjestön ILO:n samapalkkasopimukseen vuonna 1964 alettiin samapalkkaisuuteen kiinnittää enemmän

¹⁰⁵ Ks. myös luku Naisten työssäkäynti.

¹⁰⁶ YL 3/60, ”Vihaiset nuoret naiset”.

¹⁰⁷ Tästä naisten miehiä heikommasta palkasta kirjoittaa myös Elina Haavio-Mannila, joka on tehnyt aiheesta tutkimusta. Esimerkiksi vuonna 1967 miesekonomien mediaanitulot olivat 2000 markkaa kuukaudessa, kun naisekonomit pääsivät vain 1100 markkaan. (Haavio-Mannila 1968, 61)

huomiota mutta asia ei suinkaan ratkennut kerralla.¹⁰⁸ Samapalkkaisuuden tärkeydestä radikaaliliikkeelle kertoo maininta Ritva-Liisa Sumun artikkelissa, joka käsittelee valtiotieteiden tohtori Annikki Suvirannan tutkimusta *Perheenemännän ansiotyö, kannattavuus ja motivointi*. Suviranta on tutkimuksessaan kysynyt haastatelluilta perheenäideiltä toivomuksia. Sumun mukaan

”Suviranta näkee edelleen perheenemännän ongelmat melko suppeasti: hän kysyy vain kodin- ja lastenhoitoon liittyviä toivomuksia. Vapaa-aikaan, harrastuksiin tai työhön liittyviä toivomuksia ei esimerkiksi kysytä lainkaan; ei ihme, että vain yksi keksi ehdottaa samapalkkaisuutta.”¹⁰⁹

Sumu on selvästi itse sitä mieltä, että samapalkkaisuuden tulisi olla keskeinen tavoite. Samaa mieltä on Margaretha Mickwitz, joka kirjoitti vuonna 1965 laajan artikkelin työelämän tasa-arvosta:

”Samapalkkaisuuden nyt ollessa sopimuksella vahvistettu ei kai ole enää tarvis puhua työmarkkinoiden naisdiskriminaatiosta! Pintaa myöten ollaan siis yhtä mieltä siitä, että molempia sukupuolia on kohdeltava yhtäläisesti virkaelämässä, mutta vernissa on heikosti siveltyä eikä luultavasti petä ketään.”

Mickwitzin mukaan miehet ovat hyvissä asemissa ja naiset ”nälkätoimissa” ja miehille aloille kouluttautuneiden naisten on vaikea saada töitä. Hänen mukaansa naisten ”saladiskriminaatiota” perustellaan samalla tavoin kuin rasismia: pohjataan argumentaatio myyttiin, jonka mukaan alistettu ryhmä ei edes halua muuttaa tilannettaan. Mickwitz kuitenkin korostaa, kuinka on yleisesti tunnettua, että naisia käytetään työvoimareservinä ja tarpeen poistuttua

”--- sitten se [naistyövoima] taas tungetaan koteihin jonkin tottumuksen ja miesyhteiskunnan säätämän ihanteen varjolla. Koti on mitä tehokkain aktiviteettia masentava ase, jota käytetään alituisen vaimentamaan naisten ambitiesia ja persoonallisuuskehitystä.”

Mickwitz esittää, että naisten heikkoa työmarkkina-asemaa perustellaan kehäpäätelmin: koska naiselle luonnollisesti kuuluvat lastenhoito ja perheeseen liittyvät tehtävät, naiselle selitetään koko ajan hänen kuulumistaan kotiin. Lisäksi naisen vastuulle kaatuu

¹⁰⁸ Mickwitz 2008a, 17; Rotkirch 2008, 89-90.

¹⁰⁹ YL 4/68, Ritva-Liisa Sumu: ”Vaimoni on supernainen”.

esimerkiksi sairaan lapsen hoitaminen. Sitten naisen heikompaa työmarkkinatilannetta perustellaan naisten korkeammilla poissaolomäärillä – jotka toki johtuvat kotivelvollisuuksista. Lisäksi naisille maksetaan huonompaa palkkaa, heitä ei kouluteta vastuullisiin tehtäviin ja heidän päätehtävänsä sanotaan olevan kotona. Kuitenkin tämän jälkeen naisia moititaan siitä, että he eivät ole yhtä kiinnostuneita työstään kuin miehet. Miksi olisivat, kun edellytykset ovat niin paljon heikommat, kysyy Mickwitz. Yhtenä esimerkkinä naisten työnteon vähättelystä Mickwitz käyttää sitä, että naistyöttömyydestä ei puhuta, jos naisen toimeentulo periaatteessa on aviomiehen tuloilla turvattavissa. Mickwitz pitää välttämättömänä, että naiset pääsevät tasa-arvoisesti ja vapaasti osallistumaan ”ammattimarkkinataisteluun” eikä yksilön asemaa saa määritellä kuulumisen ryhmään tai sukupuoli vaan henkilökohtaiset ansiot ja ominaisuudet.¹¹⁰

Konkreettisemmin työmarkkinataistelusta kirjoittaa kolumnisti Toinen vuonna 1968. Hänen aiheenaan on sairaanhoitajien ja farmaseuttien käynnissä oleva lakko ja lähestymistapansa selvän tasa-arvohenkinen. Kirjoittajan mielestä lakko on ”ajan merkinä mielenkiintoinen” ja

”[o]lennaisinta on kuitenkin, että naiset eivät enää unohda itseänsä ja uhraudu. Työmarkkinoiden riistetty luokka on vaatimassa tasavertaista asemaa itselleen. Tämä on hämmentänyt työnantajia samoin kuin osin julkista sanaa ja poliitikkoja.”

Lakkoon oli suhtauduttu nuivasti. Työnantajat eivät olleet olleet halukkaita neuvottelemaan. Presidentti Kekkonen oli julkisesti moittinut lakkoilijoita ja hallitus ollut ”välinpitämätön”. Valtaa pitävät ”rahvaanpuolueet” SDP ja Maalaisliitto olivat leimanneet lakon Kokoomuksen vehkeilyksi, mistä kirjoittaja melko suoraan tokaisee ”[a]ivan kuin kuudensadan markan kuukausipalkalla elävä olisi suurikin porvari”.

Kirjoittaja on selvästi lakkoilijoiden puolella ja pitää heidän tavoitteitaan oikeina. Erityisen tärkeänä hän pitää sitä, että naiset lopettavat asemaansa tyytymisen ja ovat valmiita vaatimaan oikeuksiaan. Paitsi yllä olevassa sitaatissa tämä näkyy erittäin hyvin kirjoittajan kuvaillessa työnantajapuolen suhtautumista lakkoon:

¹¹⁰ YL 31/65, Margaretha Mickwitz: ”Naistyövoimako aputyövoimaa?”.

”Työnantajat ovat siirtäneet neuvotteluja, vedonneet Florence Nightingaleen ja äidilliseen vaistoon tai sanoneet ettei ole rahaa ja katsoneet syvään silmiin. Jo yksistään tämän asenteen murtamiseksi lakko on tarpeellinen. On hyvä jos se merkitsee edes valkoisten sisarten oman asenteen lopullista muuttumista.”¹¹¹

Työnantajien ja vallanpitäjien lakkoreaktioihin vaikutti varmasti osaltaan se, että lakko oli laitton, sillä virkasuhteessa olevilla työntekijöillä ei tuolloin ollut lakko-oikeutta. Kuitenkin Tehyn historiategoksesta ilmenee, että ennen 60-luvun lakkoilua sairaanhoitajien palkkaan oli suhtauduttu lähinnä kutsumustyötä tekeville maksettavana korvauksena, ei varsinaisena palkkana.¹¹² Sairaanhoitajien lakkoja koskevaa uutisointia tutkineen Mats Nylundin mukaan vuoden 1968 lakkoa koskeva uutisointi oli keskittynyt työnantajapuoleen: uutisten puheenvuoroista työnantajat vastasivat 74 %:sta ja työntekijät 26 %:sta. Sairaanhoitajat yksilöinä tai Sairaanhoitajaliiton puheenjohtaja Toini Nousiainen eivät juuri esiintyneet uutisoinnissa, kun taas (mies)lääkärit puhuivat uutisissa yksilöinä. Nylund tulkitsee tämän kertovan paitsi ammattien välisestä hierarkiasta – lääkäri oli sairaanhoitajaa arvostetumpi – myös miesten ja naisten välisestä hierarkiasta 60-luvulla.¹¹³

Tämä yleinen suhtautuminen huomioiden nimimerkki Toisen kirjoitus on vielä kiinnostavampi. Siinä paitsi puolustetaan laitonta lakkoa, myös halutaan murtaa käsitys sairaanhoitoalasta kutsumustyönä ja kannustaa naisia ylipäänsä vaatimaan oikeuksiaan työelämässä. Myös radikaaliliikkeen kannalta kirjoitus on kiinnostava. Marja-Leena Mikkola esittää yhdeksi perusteluksi sille, miksi itse alkoi pitää Yhdistys 9:ää liian ”hampaattomana”, sen ettei yhdistys tukenut naistyöläisten lakkoilua¹¹⁴. Kyse oli todennäköisesti juuri tästä hoitoalan lakosta. Ilmeisesti radikaaliliikkeen järjestäytyneet osat, kuten Yhdistys 9, eivät ottaneet lakkoon kantaa mutta yksittäinen toimija, kolumnisti Toinen, halusi nostaa asian esille. Tämä kuvaa hyvin sitä, että vaikka radikaaliliike usein ymmärretään lähinnä sen synnyttämien yhden asian järjestöjen kautta, järjestöt eivät yksin anna kokonaiskuvaa liikkeen ajattelusta vaan myös yksittäisten ihmisten mielipiteet ovat tärkeitä liikettä tutkittaessa.

¹¹¹ YL 9/68, Toinen: ”Vahvat valkoiset sisaret”. Nimimerkkiä Toinen käytti Sauli Pyyluoma (Kortti 2013, 345).

¹¹² Tehyn tiedote 24.5.2012: ”Tehyn 30-vuotishistoria valmistui: Palkka ja tasa-arvo naisvaltaisen alan edunvalvonnan ytimessä” internet-sivulla <http://www.tehy.fi/tehy/ajankohtaista/?x22250=22684681>. (Luettu 8.8.2012.)

¹¹³ Nylund 2009, 79-80.

¹¹⁴ Nordgren 2008, 182.

3.3. Naisten yhteiskunnallinen aktiivisuus

1970-luvun alkuun asti naisten osuus kansanedustajista oli Suomessa korkeampi kuin missään muussa länsimaassa¹¹⁵. HYY:n naistoimikunnan seminaarissa vuonna 1964 puhuneen filosofian tohtori Annamari Sarajaksen mukaan ”[n]aisten ja miesten samanarvoisuutta pidetään nykyään selviönä”¹¹⁶. Oliko naisten yhteiskunnallisessa aktiivisuudessa siis mitään puitavaa?

Ehkä yllättävää kyllä, tämä teema ei herättänyt lukumäärällisesti valtaisa kiinnostusta mutta monista muista teemoista poiketen tämä oli asia, josta kaikki lehteen kirjoittaneet olivat hyvin pitkälti samoilla linjoilla. Huoli siitä, että naiset olivat liian passiivisia yhteiskunnallisessa toiminnassa oli yhteinen. Painotuseroja löytyi mutta pohja-ajatukset olivat kaikissa jutuissa samat.

Yksi tätä teemaa leimaava aihe, joka nykyperspektiivistä vaikuttaa jopa tasa-arvopuheen vastaiselta, oli keskustelu naisten esiintymisvarmuudesta. Osa artikkeleista sisälsi suoraan ajatuksen siitä, että naisilla on liian vähän esiintymisvarmuutta ja että naiset ovat miehiä huonompia esiintyjä¹¹⁷. Tänäpä tällaisen ajatuksen esittäjä saisi melko varmasti vastaansa vastalauseiden ryöpyn tasa-arvotoimijoilta. 60-luvulla tätä ilmeisesti pidettiin vain vallitsevan asiointilan toteamisena. Ottaen huomioon, millaisen kasvatuksen silloiset opiskelijat olivat lapsina saaneet, ei tämä ole niin yllättävää. Radikaaliliikkeessä toiminut Helena Suomela muistelee lapsuuttaan teoksessa Kesän varhaiset omenat. Muistelut kotoa ja koulusta kuvaavat tyttöjen ja poikien erilaista kohtelua:

”Eivät tytöt tee sellaisia matkoja, eivät ainakaan ihan yksin’, oli äidin mielipide, kun vihdoon paljastin suunnitelmani, ja hän harvoin vaihtoi mielipidettä. Kun suutuin ja heitin talvisaappaani lähimpään komeronoveen, hän väitti, etteivät tytöt näytä tuolla tavoin mieltään.”¹¹⁸

¹¹⁵ Bergman 1998, 173.

¹¹⁶ YL 31/64, ”Miksi naiset opiskelevat?”.

¹¹⁷ YL 31/64, ”Miksi naiset opiskelevat?”; YL 32/65, Elina Haavio-Mannila: ”Käsitykset ja käsitteet” sekä ”Arvot ja tarkoitukset” (kaksiosainen juttu). Tästä naisten hiljaisuudesta ja esiintymisvarmuuden puutteesta Haavio-Mannila kirjoittaa myös teoksessaan *Suomalainen nainen ja mies* (1968, 87-91, 120-123).

¹¹⁸ Suomela 2005, 197. Teos on julkaistu osana Suomelan päiväkirjoitteista koottua Fredan ja Roban kulmassa -kirjaa. Suomela toimi aktiivina muun muassa Sadankomiteassa (ks. esim. Hallman 1986, 178).

”Reaalista kirjoitin laudaturin, melkein yksinomaan historian vastauksilla. Reksi sanoi innostuneena: 'Kirjoitit hyvin, Vuorivirta. Jos olisit poika, antaisin todistukseen kympin, nyt annan yhdeksän.' Olin tyrmistynyt.”¹¹⁹

Nämä yhden ihmisen muistot kuvannevat melko hyvin vallinnutta tilannetta ottaen huomioon sen, kuinka vielä 1960-luvun ammatinvalintaoppaissa tytöille ja pojille oletettiin sopivan täysin eri alat ja kuinka pojilta oppaan mukaan odotettiin aktiivisuutta ja tytöiltä passiivisuutta myös harrastusvalinnoissa¹²⁰. Jos tytöiltä on odotettu passiivisuutta ja tyttöjä on jopa suoraan kohdeltu poikia huonommin, ei liene ihme, että esiintymisvarmuutta ei ole päässyt syntymään¹²¹.

Keskustelu esiintymisvarmuudesta limittyi keskusteluun naisten passiivisuudesta ja siitä, kuinka naisia tulisi voimaannuttaa toimintaan. Tämä oli kaikkien juttujen kantava teema, jota kuvaavat hyvin seuraavat sitaatit:

”Ennen kaikkea on ylioppilastyttöjen kehitettävä itseään ja päästävä eroon passiivisesta roolistaan, sillä akateeminen kasvatus edellyttää myös tiettyä akateemista valveutuneisuutta naistenkin kohdalla.”¹²²

”Keskustelussa tuli esiin, että koska yksilöt ovat joko miehiä tai naisia, niin naisilla on kaikki edellytykset ja velvoitukset tuoda koulutuksensa yhteiskuntaelämän käyttöön.”¹²³

Viidestä kirjoituksesta, joissa teemaa käsiteltiin, neljä oli seminaarien pohjalta kirjoitettuja. Niissä kaikissa pohditaan melko perinteiseen sävyyn, miksi ja miten naisten tulisi aktivoitua. Akateemisten Maaseudun Nuorten ”Tyttöjen kerho” tilaisuudessa alustanut kansanedustaja Kerttu Saalasti näki, että naisten tulisi aktivoitua varsinkin siksi, että on politiikan lohkoja, joissa naisten osaamiselle olisi erityinen tarve. Esimerkiksi hän nostaa sosiaalipolitiikan.¹²⁴ Tämä on hyvin tyypillinen perinteinen tapa puolustaa naisten aktiivisuutta: naisilla on naisellisten ominaisuuksiensa ja perheeseen

¹¹⁹ Ibid. Vuorivirta oli Suomelan tyttönimi.

¹²⁰ Mickwitz 2008a, 15-16.

¹²¹ Kiinnostava yksityiskohta, jonka Haavio-Mannila ottaa tutkimuksessaan esiin, on se, kuinka tyttökoulua käyneet opiskelijanaiset olivat yhteiskoulua käyneitä aktiivisempia. Taustaksi tälle hän näkee sen, että tyttökoulua käyneiden naisten on täytynyt hoitaa kaikki koulunsa luottamustoimet johtopaikkoja myöten, kun yhteiskoulussa keskeisimmät paikat päättyivät pojille. Naiset kaikinensa olivat Haavio-Mannilan mukaan miehiä passiivisempia järjestötoiminnassa ja poliittisessa keskustelussa. (Haavio-Mannila 1968, 95, 120-121, 123)

¹²² YL 5/61, ”Kokousaakkosia naisylioppilaille”.

¹²³ YL 31/64, ”Miksi naiset opiskelevat?”.

¹²⁴ YL 37/59, ”Tyttöjen kerho AMN:ssä”.

liittyvän osaamisensa vuoksi politiikalle annettavaa, jota miehillä ei ole. Tämä niin sanotun poliittisen äitiyden korostaminen oli 1960-luvulle asti yleisin naisasialiikkeen käyttämä perustelu naisten poliittiselle toiminnalle.¹²⁵

Kirjoituksissa pohditaan myös sitä, mikä on naisten ja miesten toiminnan suhde toisiinsa. Liike- ja Virkanaisten Kansallisliitto ry järjesti vuonna 1960 keskustelutilaisuuden, jossa pohdittiin, miten naisten aktiivisuutta voisi parantaa. Tilaisuudessa ilmoitettiin, että toiminnan tarkoituksena ”ei ole eristäytyä miehistä vaan valmentaa itseämme yhteistoimintaan heidän kanssaan.”¹²⁶ Sama ajatus nousi esiin kaikissa jutuissa: naisten ja miesten yhteistoiminta on parempaa kuin nais erityinen toiminta eli naisten aktivoituminen vain keskenään. Tämä oli radikaaliliikkeen näkemys, ja esimerkiksi Yhdistys 9 oli avoin sekä naisille että miehille ja irtisanoutui länsimaissa vähitellen heräävän feministisen liikkeen nais erityisyydestä ja naiseuden korostamisesta.¹²⁷ Kiinnostava huomio sen sijaan on, että Elina Haavio-Mannilan tutkimusten mukaan miehet olivat eri mieltä yhteistoiminnasta: kun tutkituista naisista vain 10 % puhui politiikkaa mieluiten naisseurassa, miesseuraa suosi miehistä kaksi kolmasosaa¹²⁸.

Vaikka kaikissa artikkeleissa näkyy tämä yhteinen tasa-arvotavoite – naisille lisää tilaa toimia miesten rinnalla yhteiskunnassa – osassa jutuista asetetaan selvästi erilleen julkilausutuista tasa-arvovaatimuksista. HYY:n naistoimikunnan tilaisuudessa puhunut filosofian maisteri Voipio eristää radikaalit tasa-arvotavoitteet naisten aktivoimisesta:

”Nainen voi toimia miehen rinnalla julkisessa elämässäkin ilman, että hänen tarvitsee vaikuttaa luontaantyöntävältä sufragetilta [sic]. 'Me vaadimme-sävy' [sic] on kertakaikkisen hupaisa, eikä suinkaan tarkoituksenmukainen.”¹²⁹

Myös naistoimikuntien yhteisessä tilaisuudessa puhunut filosofian tohtori Sarajas pitää tasa-arvotavoitteita väärinä keinoina edistää naisten aktiivisuutta:

¹²⁵ Bergman 1998, 178.

¹²⁶ YL 5/60, ”Naisten yhteistyötä”.

¹²⁷ Mickwitz 2008b, 32; Sundström 2008, 112.

¹²⁸ YL 6/67, Riitta Pirinen: ”009: molempien sukupuolten Suomi”.

¹²⁹ YL 5/61, ”Kokousaakkosia naisylioppilaille”.

”Kuitenkin 'naisten keinojen' käyttö eli joko tasa-arvoisuusvaatimukset tai naisellisesta viehkeydestä hyötyminen ei dosentti Sarajaksen mukaan edistä naisten pyrkimyksiä vaan murtaa todellisen tasa-arvoisuuden.”¹³⁰

Valtaosa artikkeleista siteeraa vain eri tilaisuuksissa puhuneita ihmisiä, jolloin opiskelijoiden oma ääni jää vähäiseksi. Tästä on kaksi poikkeusta. Yllämainitussa naistoimikuntien seminaarissa oli pohdittu pitkään, millä tavalla naisen tulee osallistua yhteiskuntaan: yksilönä vai miehen kautta. Yksi seminaarin alustajista, pastori Tauno Sarantola, oli korostanut naisen roolia ”muusana” eli naisen keskittymistä miehensä tukemiseen. Kuitenkin opiskelijoiden keskustelussa oli päädytty siihen, että ihanteena olisi yksilön ja muusan yhdistelmä – naisen tulisi siis toimia sekä itse aktiivisesti että tukea puolisoaan.¹³¹

Tämä ei kuulosta kovin radikaalilta vaatimukselta ja on pikemminkin samansuuntainen sen kanssa, miten Riitta Jallinoja kuvailee 1800-luvun naisasialiikkeen syntyä ja naisten yhteiskunnallista toimintaa. Avioliitto aktiivisen, usein yläluokkaisen miehen kanssa mahdollisti naisten toiminnan järjestöissä, naisten osallistumisen keskusteluun ja myös naisten kohtaamisen toistensa kanssa ja loi siten pohjan naisasialiikkeelle¹³².

Naistoimikuntien rooli ylioppilaskunnissa oli perinteinen. Esimerkiksi HYY:ssä naistoimikunnan tehtäviin kuului osakuntien naisjäsenten yhteydenpidon mahdollistaminen, yhtenäisten suuntaviivojen luominen naisten toiminnalle, naisopiskelijoiden stipendirahaston hoito ja naisopiskelijoiden sosiaalinen valvuttaminen¹³³. Voisikin ajatella, että naistoimikunnissa toimineiden ajatukset edustivat pikemminkin ns. kadun ylioppilaan ajattelua kuin varsinaisesti radikaaliliikkeen. On muistettava, että radikaaliliike ei ollut massaliike ja, kuten esimerkiksi Laura Kolbe huomauttaa, suomalaiset opiskelijat 1960-luvulla eivät olleet erityisen radikaaleja vaan ”opiskelivat, urheilivat, rakastuivat, kävivät osakuntatansseissa ja vuosijuhlissa, tiedekuntayhdistysten teeilloissa, kristillisissä ja yhteiskunnallisissa keskustelutilaisuuksissa ym”¹³⁴. Tästä seminaarikeskustelusta ja siitä, että kaikki yllämainitut seminaarit on haluttu uutisoida, voisi päätellä, että ainakin

¹³⁰ YL 31/64, ”Miksi naiset opiskelevat?”.

¹³¹ Ibid.

¹³² Jallinoja 1983, 70-75.

¹³³ YL 17/59, ”Naiset pakoilevat ylioppilaspolitiikkaa”.

¹³⁴ Suominen 1997, 185.

naisopiskelijat yleisesti pitivät naisten aktiivisempaa yhteiskunnallista osallistumista tärkeänä mutta eivät suhtautuneet siihen kovin radikaalisti.

Lopulta radikaaliliikkeen äänikään tässä asiassa ei ollut kaikkein radikaaleimmillaan. Selvimmin radikaaliliikettä edustaa Elina Haavio-Mannilan artikkeli sukupuolirooleista vuodelta 1965. Haavio-Mannila esittelee ensin omaa tutkimustaan, jonka mukaan naiset kyllä osallistuisivat politiikkaan mutta heitä ei valita tehtäviin. Yhdeksi syyksi Haavio-Mannila esittää jo aiemmin esillä olleen naisten heikon esiintymisvarmuuden. Naiset yleensä istuvat tilaisuuksissa hiljaa ja jäävät näin vaille esiintymiskokemusta. Tämän takia naisten puheet ovat usein puheteknisesti miesten puheita huonompia eikä ”[n]äin ollen [ei] ole ihme, että naisia ei valita arvostetuille ja palkituille johtopaikoille, joissa yleensä edellytetään mm. taitavaa suullista esiintymiskykyä.” Haavio-Mannilan mukaan tämä naisten passiivisuus alkaa jo koulussa, mikä tukisi edellä esitettyjä Suomelan koulumuistoja. Hän tuo oman mielipiteensä esiin mutta pikemminkin pohtivassa kuin vaativassa sävyssä:

”On lähinnä arvo- ja tarkoituksenmukaisuuskysymys, pidetänpö naisten aktivoitumista yhteiskunnassa tavoiteltavana vai onko parempi, että osa ihmisistä 'luonnostaan' istuu kokouksissa hiljaa ja tyytyy vaatimattomimpiin tehtäviin työ- ja järjestöelämässä. Ristiriitoja ja kilpailua ehkä vähentää se, että kaikki eivät pyri yhtä voimakkaasti esille juuri näillä alueilla vaan osa ihmisistä suuntaa tavoitteensa muilla elämän alueilla saavutettavaan arvostukseen ja tyydytykseen. Keskustelunalaista on, onko se juuri naisten tehtävä.”¹³⁵

3.4. HYY:n sisäinen tasa-arvo

Historiantutkimuksessa merkityksellistä ei ole vain se, mitä sanotaan vaan myös se, mikä jää sanomatta.¹³⁶ 1960-luvun Ylioppilaslehtiä tutkiessani törmäsin muutaman kerran tilanteeseen, jossa odotin tasa-arvosta mainittavan jotain mutta näin ei ollutkaan¹³⁷. Tämä voi toki kertoa siitä, että kyseiset kirjoittajat tai artikkelissa

¹³⁵ YL 32/65, Elina Haavio-Mannila: ”Käsitykset ja käsitteet” sekä ”Arvot ja tarkoitukset” (kaksiosainen juttu).

¹³⁶ Esimerkiksi Michel Foucault puhuu tiedon aukoista ja ristiriitaisuuksista osana tiedon tuottamista. Ks. esim. Foucault 2008, 198 ja Juvonen 2002, 35.

¹³⁷ Esimerkiksi Ilkka Sumu kirjoitti tuloeroista ja vallan jakautumisesta vuonna 1968 (YL 9/68, Ilkka Sumu: ”Myyttien vallassa”). Lukiessani tekstejä tasa-arvosilmälasiensa läpi aiemmin julkaistut jutut naisten pienemmästä palkasta (ks. luku Työelämän tasa-arvo) ohjasivat minut ajattelemaan, että tämäkin artikkeli sisältäisi viittauksen palkkatasa-arvoon. Artikkelin käsitteli kuitenkin perinteisempiä yhteiskuntaluokkien välisiä tulo- ja valtaeroja.

haastatellut ihmiset eivät pitäneet tasa-arvoa erityisen tärkeänä asiana. Toinen vaihtoehto kuitenkin on, että jutun avainsanojen minulle luoma mieliyhteys tasa-arvosta ei ollutkaan relevantti ajatteluketju 1960-luvulla. Esimerkiksi alaviitteen esimerkkiä tarkemmin ajatellen on täysin luontevaa, että tuloerojen kohdalla puhuttiin yhteiskuntaluokista, ei sukupuolista. Olivathan työväenliike ja keskustelu luokkaeroista 1960-luvulla aivan eri tasolla kuin 2010-luvulla.

Sen sijaan tilanne, jolla tulkintani mukaan on väliä tasa-arvokirjoittelun kannalta, oli vuonna 1961. Ylioppilaslehdessä julkaistiin laaja artikkeli Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan (HYY) sisäisen demokratian tilasta. Artikkelissa haastateltiin kuutta ylioppilaskunta-aktiivimiestä, joista kukaan ei maininnut mitään sukupuolten tasa-arvoon viittaavaakaan, kun heiltä kysyttiin arvioita demokratian nykytilasta, ongelmista ja parantamisen tarpeista.¹³⁸ Tämä siitä huolimatta, että Ylioppilaslehdessä oli useita kertoja uutisoitu naisen valinnasta tai valitsemattomuudesta HYY:n hallitukseen¹³⁹ sekä kirjoitettu vuosien varrella naisten hiljaisuudesta ylioppilaskunnassa. Tämä kirjoitus on mielestäni yksi osa tasa-arvokirjoittelua. Se on se osa, joka kertoo, ettei tasa-arvo ollut kiinnostavaa, ettei sillä ollut väliä, ettei sitä ajateltu. Se tuottaa osaltaan historiankirjoitukseen tietoa siitä, että 1960-luvulla naisten näkymättömyys päätöksenteossa ei monienkaan mielestä ollut ongelma. Miksi olisikaan, kun HYY:n edustajistossa naisia oli keskimäärin 13 prosenttia ja maan eduskunnassa 17 prosenttia¹⁴⁰. Ylioppilaskunnallahan meni melkein yhtä hyvin kuin Suomen valtiolla.

Tämä aukko, tasa-arvokeskustelun hiljaisuus on yksi osa ylioppilaskunnan sisäistä tasa-arvoa koskevaa keskustelua. Toinen osa sisältää pohdintaa siitä, miksi naisia on niin vähän toiminnassa mukana ja millaiset tehtävät naisille kuuluisivat. Tässäkään osassa ei pohdita juuri miestä ja tasa-arvoa. Selvästi työtä ja päätöksentekoa koskevissa teemoissa naisen asemaa pidettiin niin paljon miehen asemaa heikompana, ettei mies ja tasa-arvo ollut relevantti teema. Miehen asema oli pikemminkin maali, jota kohti pyrittiin – siinä ei juuri parannettavaa nähty.

¹³⁸ YL 31/61, ”Miten demokratiaa olisi parannettava?”.

¹³⁹ Ks. Työelämä ja päätöksenteko -pääluvun johdatusosuus.

¹⁴⁰ HYY:tä koskeva luku on laskettu 50-lukua koskevista keskiarvoista, jotka julkaistu Ylioppilaslehdessä 17/59 (”Naiset pakoilevat ylioppilaspolitiikkaa”). Eduskuntatieto on Raija Julkuselta (Julkunen 1994, 187).

Naisen asema HYY:ssä nousi esiin jo ensimmäisenä tutkimusvuonna. Helsingin sanomissa oli keväällä 1959 julkaistu mielipidekirjoitus, jossa oli puututtu naisten näkymättömyyteen ylioppilaskunnassa. Mielipidekirjoituksen tausta-ajatus oli se, että naisten osallistumiselle on oltava esteitä, kun kerran naisia on niin vähän mukana¹⁴¹. Tämä kirjoitus sai Ylioppilaslehden pohtimaan, mikä on naisten tilanne HYY:ssä. Lehden oma näkökanta on se, että vallitsevaa, miesvoittoista tilaa näyttään pitävän itsestäänselvänä kaikkialla ylioppilaskunnassa. Naiset ovat tyytyneet miesten päätösten kunnioittamiseen ja ovat ylipäänsä lähinnä kiinnostuneita opinnoista. Artikkelissa kerrotaan myös, kuinka nainen on ollut ylioppilaskunnan hallituksessa kuluneiden 12 vuoden aikana kolmasti, kuinka edustajistossa naisia on 50-luvulla ollut keskimäärin kahdeksan 60:stä ja kuinka naiset yleensä vaaleissa äänestävät miehiä. Haastateltu edustajiston naisjäsen kertoo, kuinka viimeisten kolmen vuoden aikana yksikään nainen ei ole kokouksissa esittänyt mitään, sillä ”[k]äsiteltävät asiat eivät ole tyttöjä kiinnostavaa laatua.” Edustajiston varapuheenjohtaja on eri linjoilla: eivät naiset ole sen hiljaisempia kuin miesten valtaosakaan ja ”[y]lioppilaskunnan piirissä esiintyy paljon asioita, joiden pitäisi kiinnostaa naisväkeäkin”.

Hallituksen jäsen puolestaan toteaa, että naisia on yritetty saada listoille eikä tietoista syrjintää ole mutta ”tiedotonta” saattaa hyvinkin löytyä. Hän itsekkin toteaa, kuinka hallituksen valintatapa toimii naisia vastaan¹⁴². Hän kuitenkin toteaa, että hallitustyöskentelyssä ”[e]i ole esiintynyt kysymyksiä, joissa olisi erikoisen polttavana havaittu naisjäsenten puuttuminen.” Naistoimikunnan puheenjohtaja on tästä eri mieltä. Hänen mielestään toimikunnalla on tärkeitä tehtäviä mutta naisia pitäisi saada myös ylioppilaskunnan normaaliin toimintaan.

”Niin arvokkaita tehtäviä kuin Naistoimikunnan säännöissä kustakin osakunnasta valitulle yhdelle varsinaiselle ja yhdelle varajäsenelle onkin annettu, ei voida katsoa todelliseksi tasa-arvoisuudeksi naisten pitämistä – ja pysyttelemistä – erillistehtävien karsinassa.”¹⁴³

¹⁴¹ ”On turhaa uskotella Suomen naisille, että tuhatpäisestä naisopiskelijajoukosta ei löytyisi vastuuseen halukkaita ja kykeneviä nuoria naisia, jos heille annettaisiin siihen tilaisuus.” Mielipidekirjoitus julkaistiin Ylioppilaslehdessä aihetta käsittelevän artikkelin ohessa, YL 17/59, ”Naiset pakoilevat ylioppilaspolitiikkaa”.

¹⁴² Hallitukseen valittiin kunkin osakunnan keskuudestaan valitsema ehdokas. Haastateltu hallituksen jäsen uskoo, että naiset eivät useinkaan päädy olemaan näitä parhaita tarjolla olevia ehdokkaita, jotka osakunnat sitten valitsevat.

¹⁴³ YL 17/59, ”Naiset pakoilevat ylioppilaspolitiikkaa”.

Valtaosa haastatelluista toimijoista näkee naisten toiminnan politiikassa perinteisellä tavalla: on asioita, jotka ovat erityisesti naisille sopivia tai joissa naisten läsnäolo tulisi tarpeen¹⁴⁴. Mielenkiintoista onkin, että naistoimikunnan puheenjohtaja Outi Välikangas pitää nais erityistä toimintaa aikansa eläneenä ja tasa-arvon kannalta riittämättömänä. Tästä jutusta ei selviä, onko Välikankaallakin mielessä ajatus siitä, että naisia pitäisi saada kaikkialle päättämään, koska he toisivat mukanaan naiselliset erityispiirteensä, vai ajatteleeko hän, että naisten pitäisi olla päättämässä, koska heillä on siihen sama oikeus kuin miehilläkin sen kummemmin ominaisuuksista riippumatta. Hän kuitenkin nostaa mielipiteensä perusteluksi nimenomaan tasa-arvon, mitä monet muut toimijat välttelevät¹⁴⁵. Tämä antaa viitteitä siitä, että hänellä on radikaaliliikehenkisiä ajatuksia tasa-arvosta.

Naisten hiljaisuus HYY:n toiminnassa saa myös vihastumista aikaan. Kun vuonna 1960 haastatellaan neljää ”vihaista nuorta naista”, nostaa Sirkka-Liisa Vauramo esiin sen, kuinka naisia ja miehiä kohdellaan eri tavoin HYY:n sisäisissä asioissa. Hänestä on oikein, ettei edustajistoon valita naisia, jotka istuvat siellä tuppisuina mutta

”--- kukaan ei puhu mitään niistä lukuisista miesedustajista, jotka niin ikään eivät saa mitään aikaan ja jotka ovat kellokkaiden talutusnuorassa siinä kuin naiset edustajatkin.”¹⁴⁶

Tämä Vauramon mielipide on kahdessa mielessä kiinnostava. Ensinnäkin häntä selvästi häiritsevät kaksoisstandardit: miksi naisia moititaan passiivisuudesta mutta miesten enemmistölle se on ihan sallittua¹⁴⁷. Toinen asia on kiinnostavampi. Useinhan naisasiatoimijoiden ajatellaan keskittyvän vain siihen, että naisia saadaan mukaan toimintaan kaikkialle jopa riippumatta siitä, mitä asioita he edustavat tai kuinka aktiivisia ovat, kunhan ovat naisia. Vauramolle tällainen ajattelu ei selvästi riitä. Pelkkä naisten saaminen mukaan on turhaa, jos nämä eivät tee mitään. Tätä ajatusta osaltaan selittää se, että seuraavana vuonna tehdystä haastattelusta selviää, että Vauramo itse on ollut hyvinkin aktiivinen toimija ylioppilaskunnassa, muun muassa hallituksen ja edustajiston jäsen¹⁴⁸. Hän toistaa ajatuksensa tässä haastattelussa: ”onko

¹⁴⁴ Tästä ajattelutavasta kirjoitan laajemmin alaluvussa Naisten yhteiskunnallinen aktiivisuus.

¹⁴⁵ Tästäkin löytyy esimerkkejä alaluvusta Naisten yhteiskunnallinen aktiivisuus.

¹⁴⁶ YL 3/60, ”Vihaiset nuoret naiset”.

¹⁴⁷ Elina Haavio-Mannila on tutkinut naisten ja miesten osallistumista keskusteluun yhdistystoiminnassa. Miehet puhuivat naisia enemmän mutta silti kaksi viidesosaa miehistäkään ei puhunut tutkituissa tilaisuuksissa mitään. Naisten kohdalla luku on puolet (Haavio-Mannila 1968, 123). Tämä tukee Vauramon ajatusta siitä, että miehetkin ovat hiljaa kokouksissa.

¹⁴⁸ Viikon ylioppilas -palstalla haastatellaan Sirkka-Liisa Holménia, joka kerrotaan aiemmin tunnetun

ylioppilaskunnan päätäntävaltaa käyttävissä elimissä todella tarkoitus välttää sanomasta minkäänlaisia mielipiteitä.”¹⁴⁹ Vauramon voisi siis tulkita halunneen aktiivisia naisia mukaan toimintaan ja ylipäänsä haluavan, että ylioppilaskunnan toiminnassa mukana olevat henkilöt sukupuolesta riippumatta aktivoituisivat.

Vauramon, sittemmin Holménin, haastattelussa on vielä yksi tasa-arvon kannalta keskeinen huomio. Hän kertoo valinnastaan ilmeisesti HYY:n edustajistoon vuonna 1959:

”Vuonna 1959 tapahtui ensimmäinen skandaali, häpeämätön teko: nainen sai eniten ääniä Karjalaisessa osakunnassa, aikaisemmin ei kukaan nainen ollut mennyt edes suoraan läpi.”¹⁵⁰

Hyvin samantyyliisesti kirjoitettiin silloin, kun Hämäläinen osakunta valitsi rauhan ajan ensimmäisen naisen kuraattorikseen:

”Mutta että tämän kevään hämäläiskuraattoriksi tuli tyttö, siitä sai koko Helsinki päivän puheenaiheen.”¹⁵¹

50-60-lukujen taitteessa oli selvästi iso uutinen, kun nainen valittiin merkittävään toimeen. Molemmat sitaatit antavat kuitenkin ymmärtää, ettei asia ollut vain iso vaan monien mielestä myös vastustettava, vähintäänkin kyseenalainen. Että naiset tulisivat ja veisivät miesten paikat! Tuoreen osakuntakuraattorin valintauutinen kuitenkin pehmentää tilannetta: Ritva Kolehmainen kuraattorin pestiin olivat esittäneet miehet¹⁵². Ilmeisesti yleinen ilmapiiri hämmästeli naisten valintaa mutta useat miehet olivat sinuja asian kanssa. Tätä tukee myös Ylioppilaslehden päätoimittajan Arvo Salon pääkirjoitus, jossa hän sivuaa Kolehmaisen valintaa. Salon mukaan naisten passiivisuus on

nimellä Kikka Vauramo. Hänen kerrotaan toimineen muun muassa edustajistossa, olevan parhaillaan HYY:n hallituksen jäsen ja päätoimittaneen Karjalaisen osakunnan lehteä. HYY:n arkistot kertovat vuonna 1959 edustajistossa toimineen Sirkka-Liisa Vauramon ja 1961 hallituksessa Sirkka-Liisa Holménin. Vuonna 1960 Karjalaisen osakunnan lehteä päätoimitti puolestaan Sirkka-Liisa Vauramo. Vauramo on siis selvästi avioitunut vuosien -60 ja -61 aikana ja vaihtanut nimeä. Lähteet: YL 36-37/61, Viikon ylioppilas -palsta; HYY:n arkistosivut (http://www.helsinki.fi/hyy/arkisto/henkilot/edustajisto/edustajisto_1951_1959.shtml#h ja http://www.helsinki.fi/hyy/arkisto/henkilot/hallitus/hallitus_1961_1970.shtml, luettu 9.8.2012) sekä lista Karjalaisen osakunnan lehden Puukellon päätoimittajista (www.helsinki.fi/jarj/ko/dokumentit/Puukellon_paatoimittajat.doc, luettu 9.8.2012).

¹⁴⁹ YL 36-37/61, Viikon ylioppilas -palsta.

¹⁵⁰ Ibid.

¹⁵¹ YL 5/60, Viikon tärkeä henkilö -palsta.

¹⁵² Ibid.

valitettavaa ja naisen valinta kuraattoriksi hyvä asia. Hän toteaaakin, että valinnan perusteella ”voidaan uskoa, että ajattelutapa on muuttumassa sekä naisille että asioille edulliseen suuntaan.”¹⁵³ Salon oma radikaalisuus tulee tästä hyvin esille: hän ei vain ajattele, että naisia on hyvä saada mukaan vaan lisäksi näkee, että naisten merkittävät paikat ovat myös tehtäville päätöksille hyväksi.

Salo aloitti Ylioppilaslehden päätoimittajana numerossa 15/59. Tämä saa pohtimaan, oliko päätoimittajan vaihdoksella merkitystä, kun eräästä HYY-toimijasta saa kahden eri artikkelin perusteella hyvin erilaisen kuvan. Yllä HYY:n sisäistä tasa-arvoa käsittelevässä jutussa naistoimikunnan puheenjohtaja Outi Välikangas näyttäytyy melko tasa-arvohenkisenä toimijana. Tämä artikkeli julkaistiin numerossa 17/59 eli Salon kaudella. Saman vuoden alussa, numerossa 4/59, Viikon tärkeä henkilö -palstalla haastatellaan samaista Välikangasta. Tässä jutussa keskitytään kertomaan toimikunnan sosiaalisesta työstä, mikä saa jutun kirjoittajan tokaisemaan

”Lohdullista on miestenkin kuulla, että atomiajalla eivät amatsonit enää aio puuttua miesten pyrkimyksiin tasa-arvoisuuden saavuttamiseksi, vaan antavat heidän aivan omassa rauhassaan pitää huolta itsestään.”¹⁵⁴

On mahdollista, että Välikangas on tietoisesti kahdessa eri yhteydessä puhunut tasa-arvosta eri sävyyn. Viikon tärkeä henkilö -juttu kuitenkin päättyy toimittajan omiin pohdintoihin:

”Kaiken tämän jälkeen tuli toimittajan mieleen erään teekkarityön lausunto: kyllä meidän naisten on helppoa. Tupakkaa emme polta, viinat meille tarjotaan ja naisia olemme itse!”¹⁵⁵

Tämä lausunto saa pohtimaan, josko Välikankaan näyttäytyminen erilaisessa valossa johtuisikin toimittajan tekemistä valinnoista. Toisessa kirjoituksessa Välikankaalta kysytään tasa-arvosta, kun taas toinen juttu halutaan kirjoittaa kepeämpään sävyyn ja välttää kuvaa miesten ja naisten välisestä vastakkainasetteluista. Juttujen välissä vaihtui päätoimittaja. Voi olla, että toimittajien saamat ohjeistukset vaihtuivat samalla kertaa.

Naistoimikunta puhututti muutenkin 1960-luvulla. Toimikunnan erilaisista kampanjoista kerrottiin usein mutta nämä jutut olivat vailla tasa-arvotemaa. Sen sijaan 60-luvun

¹⁵³ YL 5/60, pk.

¹⁵⁴ YL 4/59, Viikon tärkeä henkilö -palsta.

¹⁵⁵ Ibid.

puolivälissä heräsi kysymys toimikunnan asemasta. Elwa Sandbacka käsittelee kahdessa kirjoituksessa naistoimikunnan roolia ja tulee samalla ylipäänsä pohtineeksi naisten asemaa ylioppilaskunnassa. Sandbacka kertoo toimikunnan perustamisesta vuonna 1949 ja siitä, kuinka sitä edelsi laajamittainen arvostelu naisopiskelijoiden aktiivisuudesta – eli passiivisuudesta. Selvästi naiset ja HYY -teema oli jonkinlainen ikuisuuskyseminen. Toimikunnan rooli oli kuitenkin hankala: sen asemaa ei ollut virallisesti säännöissä määritelty, se muodostettiin osakuntien toimijoista eli kuka tahansa ei päässyt siihen mukaan eikä se näin ollen kuvastanut opiskelijoiden mielipiteissä tapahtuvia muutoksia toisin kuin vaaleilla valitut elimet. Sandbackan mukaan

”--- sen [naistoimikunnan] keskuudessa on tietty riittämättömyyden tunne vallalla. Se ei edusta naisopiskelijoita [,] ei ole heihin yhteydessä. Epätietoisuus vallitsee sen toiminnasta – jatkaako vanhaan tapaan vai keksiäkö uutta, ja mitä uutta? --- Riittääkö sille tulevaisuudessa omaa toiminta-alaa ja onko pelkästään naisista koostuva elin toivottava ilmiö ylioppilaskunnan piirissä? Naistoimikunta on ylioppilaskunnan piirissä ollut lempilapsena: sille hymyillään avoimesti tai peiteltymin, sen edesottamuksiin suhtaudutaan ymmärtäväisesti ja isällisesti ja sen puuhista nautitaan. Kukaan ei tiedä mihin sen asema perustuu, mutta se on pop.”¹⁵⁶

Tämä artikkeli kertoo kaksi asiaa melko selvästi. Ensinnäkin naiset itse miettivät, onko mielekästä toimia vain naisten kesken ja miten toimintaa pitäisi kehittää. Toisaalta taas ylioppilaskunnan aktiivimiehet suhtautuvat naistoimikuntaan vähän alentuvasti: ottavat mielellään naiset järjestämään tarjoiluja tapahtumiin mutta eivät juuri odota muuta.

Toisessa artikkelissaan Sandbacka tuo selvemmin esille omat mielipiteensä. Hänen mukaansa ylioppilaskunta on kasvatustehtävässään laiminlyönyt naiset, mistä naisten vähäinen osallistumisprosentti kertoo selvästi. Ylioppilaskunnan ”aktivointitoimenpiteet” ovat antaneet miehille paremmat lähtökohdat ja siksi pelkästään naisten ”valveuttaminen” ei riitä vaan rakenteitakin on tarkasteltava. Sandbacka toteaa, että ”[n]aisiasianalla on huono kaiku” ja kaipaa naisille ja miehille yhtäläisesti ”kansalaiskasvatusta”. Naistoimikuntaa käsittelevässä osuudessaan Sandbacka kertoo, kuinka toimieliimen asemasta on lähetetty viralliset kommenttipyyntöjä yli 70 taholle. Hänen mielestään on tärkeä selvittää, mitä hyötyä olisi siitä, että toimikunta suoraan liitettäisiin ylioppilaskuntaan. Hän lopettaa:

¹⁵⁶ YL 31/65, Elwa Sandbacka: ”Naistoimikunnan toiveita”.

”Ylioppilaskunnan virallisten elinten kannanotto tulee kuvastamaan niiden asennoitumista vanhoillisuuden ja vapaamielisyyden välimailla.”¹⁵⁷

Tämä Sandbackan lopetus kertoo paljon hänen ajattelustaan. Ottamalla naiset mukaan ylioppilaskunnan normaaliin toimintaan ja muokkaamalla sitä tasa-arvoisemmaksi ylioppilaskunta osoittaisi vapaamielisyyttään. Vanhoillista olisi pitäytyä naiserytyissä toiminnassa ja jättää naisten tehtäviksi sosiaaliset kysymykset ja muiden kahvittamisen. Vapaamielisyys voitti: naistoimikunta lakkautettiin vuonna 1967. Riitta Jallinoja pitää toimikunnan lakkauttamista esimerkkinä siitä, että radikaaliliike halusi yhdenmukaistaa naisia miehen kaltaisiksi.¹⁵⁸ Näitä naisen asemaa HYY:ssä käsitelleitä artikkeleja lukiessa syynä vaikuttaa pikemminkin olleen tyytymättömyys naisten näkymättömään asemaan ja siihen, että naisten aktiivisuus työstettiin yksittäisten asioiden parissa puuhasteluksi.

Samaa kehityskulkua kuvaa lehden vakiopalstalla Vanhan vintillä ilmestynyt kirjoitus vuodelta 1968. Siinä kerrotaan, kuinka ”roolikeskustelun innoittamat vallanpitäjät” ovat puuttuneet HYY:n emännistön asemaan. Emännistön tehtävänä oli järjestää erilaisia tapahtumia ja juhlia. Nämä vallanpitäjät ”lakattuine kysineen” olivat pitäneet emännistöä nimenä vanhahtavana ja hallitus oli vaihtanut nimen järjestelytoimikunnaksi. Kirjoittajan mukaan rooliasenteiden kannalta nimellä ei ole juurikaan merkitystä vaan ”tärkeämpää tässä suhteessa on myöskin miespuolisten jäsenten nimittäminen toimikuntaan.”¹⁵⁹ Vaikka kirjoittaja viittaakin asian esille ottaneisiin hallituksen jäseniin¹⁶⁰ hieman pilkallisessa sävyssä, tuo hän kuitenkin lopussa esille, että rooliasenteiden kannalta olisi tärkeä saada myös miehiä mukaan tähän järjestelytoimikuntaan. Selvästi HYY:n sisällä suhtautuminen tasa-arvoon muuttui 60-luvun aikana: vuosikymmenen alussa HYY:n hallituslaiset eivät edes huomanneet, ettei hallituksessa ole naisia, kun viimeisinä vuosina jo toivottiin miehiä mukaan perinteisesti naisvaltaisen elimen toimintaan. Tästä kertoo myös naisten määrän lisääntyminen: jos 50-luvulla naisia oli edustajistossa keskimäärin kahdeksan, vuoden -69 vaaleissa heitä valittiin 14¹⁶¹.

¹⁵⁷ YL 15/66, Elwa Sandbacka: ”Naistoimi- ja ylioppilaskunta”.

¹⁵⁸ Jallinoja 1983, 161.

¹⁵⁹ YL 5/69, Minister referens: ”Vanhan vintillä”.

¹⁶⁰ Lakatuista kysistä päätellen kyseessä olivat HYY:n hallituksen jäsenet Kaisa Inkeri Virkkunen ja Päivi Vesikansa (tieto hallituksen jäsenistä saatu: YL 1/68, ”HYYn hallitus 1968”).

¹⁶¹ YL 17/59, ”Naiset pakoilevat ylioppilaspolitiikkaa”, YL 28/69, ”Kaikki voittivat HYYn vaaleissa”.

4. ”Vapauden menettämistä eli perheen perustamista odotellaan luonnollisena päämääränä ilman että siihen mitenkään valmistaudutaan.” – Perhe

Ritva Nätkinin mukaan suomalaista väestöpolitiikkaa toisen maailmansodan jälkeen määritteli kolme tavoitetta: jälleenrakennus, kansallinen yhtenäistäminen ja väestön lisääminen. 1950-luvulla ihmisten käsitykset perheestä kuitenkin todellisuudessa vaihtelivat. Osa kannatti isoa perhettä, kun taas varsinkin kaupunkien koulutetut naiset suosivat kaksilapsisuutta.¹⁶² Virallisella väestöpolitiikalla oli joka tapauksessa vaikutuksensa: vuonna 1959 uutisoitiin, että avioliiton solmimisikä oli laskenut sekä miehillä ja naisilla parilla vuodella ja oli miehillä noin 25 vuotta ja naisilla 23.¹⁶³ Tämä näkyi myös opiskelijoilla, sillä vuonna 1953 opiskelijoista 15 % oli naimisissa, kun kahdeksaa vuotta myöhemmin lukumäärä oli noussut jo viidennekseen. Tätä ei kuitenkaan pidetty pelkästään positiivisena. Osa näki avioituneet ja yleensä myös perheellistyneet opiskelijat ”toivottomina ylioppilaina”, joiden opinnot jäävät vuosikausiksi roikkumaan.¹⁶⁴ Tämä ei välttämättä ollutkaan väärä arvio, sillä jo vuonna 1960 naisia oli yliopisto-opiskelijoista enemmistö mutta naiset suorittivat tutkinnoista vain 37 %. Keskeisenä syynä tähän katoon pidetään avioitumista.¹⁶⁵

Naimisiinmeno ei aina ollut yksinkertainen tai edes kovin romanttinen päätös. 1960-luvun radikaalipariskunnan avioitumista muistellaan näin:

”Naimisiinkin sitä lopulta mentiin. Molemmat olimme 24-vuotiaita. Ei se ollut helppo ratkaisu. Päässäni risteili useanlaisia järkeilyjä. Meitä kumpaakin ajoivat avioliittoon lopuksi aivan ulkopuoliset voimat. Kale asui äitinsä kanssa, minä ikuisissa alivuokralaisasunnoissa. Yhteisen kodin vuokraaminen onnistui vain avioparilta.”¹⁶⁶

Nuorten radikaalien omaan elämään liittyvät ongelmat olivatkin yksi syy sille, että radikaaliliike ylipäänsä kiinnostui tasa-arvokysymyksistä. Yhden Yhdistys 9:n synnyn taustalla olevista syistä sanotaan olleen toimijoiden omat päivähoito-ongelmat.¹⁶⁷ Tämä

¹⁶² Nätkin 1994, 133,137.

¹⁶³ YL 6/59, ”Kilpaa haikaran kanssa”.

¹⁶⁴ YL 5/65, Juhana E. Idänpään-Heikkilä: ”Opiskelija-avioliitto”.

¹⁶⁵ Mickwitz 2008b, 15.

¹⁶⁶ Suomela 2005, 216. Kale viittaa Kalevi Suomelaan, joka muun muassa on yksi Sadankomitean perustajajäsenistä ja sen ensimmäinen puheenjohtaja (Hallman 1986, 121,177).

¹⁶⁷ Tuominen 1991, 223.

perheeseen liittyvien asioiden tuominen yhteiskunnallisiksi oli radikaaliliikkeeltä uudenlainen toimintatapa. Vanha naisasialiike oli keskittynyt julkisen elämän vaatimuksiin ja jättänyt perheen käytännössä huomiotta. Radikaaliliike taas toi perheen ja yksityiselämän julkisiksi kysymyksiksi ja nosti esille niiden vaikutukset yhteiskunnalliseen työnjakoon.¹⁶⁸ Henkilökohtainen oli poliittista.

Ylioppilaslehdissä käytiin ajoittain kiivastakin keskustelua siitä, millaisen perheen tulee olla. Mikä on miehen rooli perheessä, onko äitiys naisen pyhä tehtävä, miksei päivähoidoa saada järjestettyä ja mitä pitää ajatella asumisesta tai sukunimilaista ovat esimerkkejä lehteä pohdituttaneista kysymyksistä. Avioliittoa ja perhettä käsiteltiin monissa artikkeleissa käytännössä synonyymeina. Tähän eräessä artikkelissa kiinnitettiin kriittisesti huomiota mutta linja jatkui ennallaan¹⁶⁹. Tutkimuskirjallisuuden perusteella radikaaliliike piti avioliittoa ja perhettä erillisinä yksikköinä. Esimerkiksi Yhdistys 9 vaati oikeutta avioeroon sekä avoliitossa elämiseen. Sen lisäksi osa liikkeen jäsenistä näki avioliiton hyvinkin väljässä muodossa. Esimerkiksi Marina Sundström esitti vuonna 1965, että todellisen avioliiton ei pitäisi estää puolisoiden seksisuhteita myös muiden ihmisten kanssa. Riitta Jallinoja pitää tätä esimerkkinä koko radikaaliliikkeen vapaamielisistä käsityksistä.¹⁷⁰ Kaikki Ylioppilaslehden kirjoittaneet eivät suinkaan olleet yhtä radikaaleilla linjoilla. Alla käsitellyt keskustelut osoittavat hyvin, kuinka mullistavia radikaaliliikkeen ajatukset ihmisten yksityiselämästä olivat 1960-luvulla.

4.1. Käsitykset perheestä ja tasa-arvosta perheessä

Radikaaliliike karisti pölyt perheestä jo pelkästään yhdellä jutulla. Sekin juttu oli ruotsalaisen kirjailijan Barbro Backbergerin kynästä, joskin radikaaliliikkeen Jertta Roosin saattelemana. Artikkelille kirjoittamassaan johdannossa Roos tuo perheen yhteiskunnalliseksi kysymykseksi. Ongelmia ei voida ratkaista perhe perheeltä vaan ne vaativat ”kollektiivisen ratkaisun”.

Mitä Backberger sitten esittää? Hän lyö pitkälti lokaan koko perheinstituution:

¹⁶⁸ Riska 1986, 1.

¹⁶⁹ ”Keskustelusta päätellen avioliitto ei ole vanha laisinkaan, vaan pikemminkin aivan uusi. Jopa niin uusi, ettei sitä oikein jaksettu erottaa perheestä.”, YL 22/67, Kati Peltola: ”Seiväsmatkatko tueksi avioliitolle”.

¹⁷⁰ Jallinoja 1983, 159-160; YL 31/65, Marina Sundström: ”Väärät uskot”.

”Perhe on selvästi suvaitsemattomin ryhmä meidän yhteiskunnassamme. Tästä huolimatta se on pyhitetty. Se on vanhentunut instituutio ja samoin ovat asenteemme sitä kohtaan aikansa eläneet.”

Backberger pitää perhettä jäänteinä porvarilliselta ajalta, jolloin elättäjämiehellä ja kotirouvanaisella oli täysin eri roolit ja perhettä tarvittiin suojaksi välinpitämätöntä yhteiskuntaa vastaan. Tämä suojan tarve on hävinnyt mutta yhä edelleen varsinkin naisen katsotaan olevan riippuvainen avioliitosta. Backbergerin mukaan ihmisillä yleisesti näyttää olevan tarve sosiaalisille suhteille mutta matka tästä havainnosta ydinperheeseen on pitkä. Perheeseen tulisikin suhtautua autuaaksitekevän ja itsestäänselvän sijaan vain yhtenä sosiaalisena ryhmänä muiden joukossa. Perheen haluavia arvostetaan yhteiskunnassa käyttäen heistä määreitä, kuten kypsä, normaali ja vastuuntuntoon kykenevä. Pikemminkin tässä yhteen perhemuottiin juuttumisessa voi olla kyse ”nuivuudesta, velttoudesta ja mielikuvituksettomuudesta”. Backberger myös moittii vallitsevaa yhteiskuntaa siitä, että vain yksiavioisuus on sallittu, vaikka aivan yhtä ”patologisesti” esiintyy moniavioisuuttakin.

Backberger näkee perheen ja avioliiton pitkälti omistussuhteena. Tästä todistaa hänen mielestään sekin, että ainoa peruste pika-avioeroon on uskottomuus – avioliitto on siis laillistettu seksuaalisen omistamisen muoto. Perhe itsessään painostaa jäseniään yhdenmukaisuuteen, minkä lisäksi Backberger nostaa kristinuskon yhdeksi ongelman alkujuureksi:

”On mieletöntä että vanhempia on kunnioitettava enemmän kuin muita ihmisiä riippumatta siitä kuinka vastuuttomasti ja roistomaisesti nämä sitten käyttäytyvät. Käsken [kunnioita isääsi ja äitiäsi] sisältö synnyttää pelkoa ja syyllisyyttä kaikkia protesti- ja kapinamielisiä kohtaan sekä tekee irrottautumisen vaikeaksi. Seitsemäs käsky¹⁷¹ on pönkittänyt käsitystä monogamian paremmuudesta ja tukee ihmisten hysteerisiä pyyteitä omistaa joku toinen ihminen.”

Perhe-elämä perustuu Backbergerin mukaan toisten vahtimiseen, rajoittamiseen sekä mustasukkaisuuteen. Ongelmia lisää vielä se, että kaikki perheenjäsenet eivät ole valinneet toisiaan. Rakkaudella ja yhteisymmärryksellä pitäisi perheen sisällä saada kaikki anteeksi, mihin Backberger suhtautuu hyvin kriittisesti.¹⁷²

¹⁷¹ Seitsemäs käsky on varastamisen kielto mutta Backberger viitanee kuudenteen käskyyn, jossa kielletään aviorikos.

¹⁷² YL 4/66, Barbro Backberger: ”Pyhä pyhä perhe”. Artikkelin kerrotaan olevan lyhennelmä Dagens

Roos toimi itse radikaaliliikkeessä¹⁷³. Hän halusi tuoda Backbergerin artikkelin osaksi suomalaista keskustelua. Näin se muuttui osaksi radikaaliliikkeen esittämiä ajatuksia¹⁷⁴. Kokonaisuudessaan radikaaliliike ei kuitenkaan lähestynyt perhettä näin kielteiseen sävyyn. Backbergerin artikkeli on tutkimusajanjakson jyrkin perhettä käsittelevä teksti. Yleisempää oli, että perhe haluttiin säilyttää mutta sitä haluttiin muokata.

Tätä ajattelua edusti myös Yhdistys 9. Järjestö halusi, että sekä miehillä että naisilla olisi täysimääräinen oikeus perheeseen. 1960-luvulla miehen koettiin jäävän paitsioon perheasioissa. Isän rooliksi nähtiin yleisesti vain perheenelättäjä, mitä radikaaliliike vastusti. Isän roolin vahvistamisen perheessä nähtiin palvelevan sekä miehiä että naisia: miehen rooli muuttuisi vähemmän kilpailulliseksi ja aggressiiviseksi ja mies saisi viettää aikaa perheensä parissa, kun taas nainen vapautuessaan osasta kotiin liittyvästä vastuusta pystyisi paremmin osallistumaan työmarkkinoille.¹⁷⁵

Perheen sisäistä tasa-arvoa käsittelevissä jutuissa olikin 1960-luvulla nähtävissä selvä muutos ja radikalisoituminen. Vuosikymmenen alussa oli mahdollista kirjoittaa artikkeleja, joissa isän rooli jää melkein kokonaan käsittelemättä. Kun vuonna 1959 pohdittiin opiskelevien äitien ongelmia, oli mies vain naisen korvike perheessä ja miehen tekemää kotityötä pidettiin ystävällisyyden osoituksena.¹⁷⁶ Kahdessa seuraavaksi ilmestyneessä artikkelissa miehen rooli sentään jo mainitaan, mutta lähtökohta molemmissa on se, että koti kuuluu naisen vastuulle. ”Sukupuolikoulussa” oli alustaja todennut myös isän antaman hellyyden ja roolimallin tärkeyden mutta keskittynyt miettimään, miten nainen selviää roolistaan sekä kotona että töissä.¹⁷⁷ Hyvin samanlainen näkemys tulee esille ylioppilaskuntien naistoimikuntien yhteistä seminaaria koskevasta uutisoinnista:

Nyheter -lehdessä ilmestyneestä jutusta. Alussa on nimimerkin J.R. lyhyt esittely teemasta ja kirjoittajasta. Nimimerkki viitaa Jertha Roosin, joka tuolloin toimi Ylioppilaslehden toimittajana. Selväksi ei tule, onko jutun otsikko Backbergeriltä vai Roosin kynästä.

¹⁷³ Hän oli muun muassa yksi Yhdistys 9:n perustajajäsenistä ja aktiiveista (ks. esim. Roolien murtaajat esim. 274).

¹⁷⁴ Backbergerin julkaiseman pamfletin kerrotaan myös vaikuttaneen sukupuolirooliajatteluun (Nordgren 2008, 179).

¹⁷⁵ Tuominen 1991, 225; Julkunen 1994, 188; Jallinoja 1983, 147; Mickwitz 2008b, 31.

¹⁷⁶ Neljästä haastatellusta naisesta yksi kertoo, että hän on vähitellen palaamassa opintojensa pariin ja sillä aikaa saa ”mieheni tai joku muu hyväntahtoinen henkilö katsoa lapsia.” YL 6/59, ”Kilpaa haikaran kanssa”.

¹⁷⁷ YL 13/62, ”Sukupuolikoulu jatkui: Avioliiton kynnyksellä; Sirkka Laaksovirta: Opiskelu – ammatti – avioliitto”.

”Kaksinaiset roolit ovat yhä naisen taakkana, kun taas miehen rooli on puhtaasti yhteiskunnallinen – miestä perheenjäsenenä ja isänä ei juuri mainosteta, paitsi viehättävän nuorikon piippua polttavana taustakuvana.”¹⁷⁸

Tämä sitaatti osoittaa kuitenkin jo repeilyä naisen ja kodin korostamisessa. Sanavalinnat saavat ajattelemaan, että kirjoittajan mielestä vallitseva tilanne ei ehkä olekaan tyydyttävä. Riittääkö miehelle tosiaan taustakuvana oleminen? Pitäisikö miehen roolia perheenjäsenenä alkaa korostaa? Tämä puoli oli seminaarissa jäänyt vähälle mutta selvästi pinnan alla kyti jotain, kun isien asema perheessä alkoi 1960-luvun alkuvuosina olla asia, joka piti vähintään maininnan tasolla ottaa huomioon.

Vuonna 1967 ääni oli muuttunut kellossa jo niin paljon, että kolumnisti Toinen saattoi sen kummemmin perustelematta esittää, että itse asiassa isä voisi usein olla äitiä parempi lastenhoitaja.¹⁷⁹ Sukupuoliroolit haluttiin muutenkin kääntää toisin päin. Liisa Väisänen pohtii artikkelissaan sukunimilakia ja ihmettelee, miksei siihen ole kiinnitetty enempiä huomiota, vaikka tasa-arvoasiat muuten ovat olleet esillä. Hänen mielestään on väärin, että avioliiton myötä syntyvä pari ja sittemmin perhe saa aina miehen nimen. Väisäsen mukaan on nimittäin yleistä, että itse avioliitossa nainen on ”johtaja” eikä tässä ole mitään ”tuskallista” tai poikkeuksellista:

”--- usein tämä asetelma – nainen johtajana – on ollut jo olemassa jo asianomaisen liiton syntyessä. Onpa tapauksia, missä kyseistä liittoa ei olisi syntynytäkään ilman naisen lujaa päättäväisyyttä. Olisi siis vain johdonmukaista, että mikäli yrityksen alussa nainen on aloitteentekijä, koko yritys, so. avioliitto, saisi naisen nimen.”

Jos uusi sukunimikäytäntö tulisi voimaan, vapauttaisi se samalla Väisäsen mielestä naiset aloitteellisiksi parinmuodostuksessa. Vallitseva käytäntö sen sijaan ajaa ”kyvykkäät, tarmokkaat ja työteliäät” naiset vanhanpiian rooliin, kun heidän aktiivisuutensa on estetty.¹⁸⁰ Tässä artikkelissa yksi huomionarvoinen puoli on se, että Väisänen korostaa, kuinka nainen on usein päättävänä osapuolena parisuhteissa. Mielenkiintoisempi on Väisäsen tavoite naisten aloitteellisuuden sallimiseksi. Se on selvä sukupuoliroolitavoite: vallitsevalla hetkellä miehen rooliin kuului aktiivisuus ja

¹⁷⁸ YL 31/64, ”Miksi naiset opiskelevat?”.

¹⁷⁹ YL 13/67, Toinen: ”Synnyttäjän palkka”. Nimimerkkiä Toinen käytti Sauli Pyyluoma (Kortti 2013, 345).

¹⁸⁰ YL 2/66, Liisa Väisänen: ”Miehelle naisen nimi”.

aloitteellisuus, naiselle taas alistuvuus ja passiivisuus¹⁸¹. Naisen aktiivisuuden korostaminen niinkin perimmäisen miehisessä kysymyksessä kuin parisuhteen ja perheen muodostamisessa on iso muutos. Olihan siitä vasta sata vuotta, kun naisen oikeus edes valita aviopuolisonsa mahdollistettiin.¹⁸²

Naisten aktiivisuuden korostaminen ei ollut vuosisadan puolivälissä mikään yleinen ilmiö. Tämä tulee hyvin esille Klaus Mäkelän artikkelista, jossa hän käsittelee sukupuolivalistusta ja alan oppikirjoja. Hän siteeraa esimerkiksi vuonna 1952 ilmestynyttä teosta, joka kirjoitushetkellä oli käytössä opetuksessa: ”Mies pitää aina naista epänaissellisenä, jos tämä osoittaa ilmeisen aktiivista sukupuolista halua.” Yllä käsitellyn Väisäsen artikkelin ja tämän opaskirjan¹⁸³ mielipiteiden välillä ei voisi olla juuri suurempaa eroa. Klaus Mäkelä asettuu Väisäsen linjoille. Hänen mielestään valistuksessa korostetaan ”hillittömällä” tavalla sukupuolirooleja, mikä on kohtuutonta huomioiden, kuinka yhteiskunta ja esimerkiksi naisten työssäkäynti on muuttunut. Mäkelän mielestä valistus on yltiöpuritaanista ja hyvistä tarkoituksista huolimatta kouluissa käsitellään sukupuolia, perhettä ja seksuaalisuutta hyvinkin suvaitsemattomasti.

Mäkelä esittelee samassa artikkelissa myös omia ajatuksiaan perheestä ja avioliitosta. Hän ihmettelee avioeroihin liittyvää kauhistelua:

”Avioerojen lisääntyminen ei sitä paitsi sinänsä ole osoitus perhejärjestelmän rappeutumisesta vaan sen muuttumisesta. Mitä enemmän korostetaan aviopuolisoiden keskinäistä rakkautta esimerkiksi taloudellisten suhteiden kustannuksella, sitä enemmän avioerot yleistyvät. Mutta kuten tutkimuksissa on todettu, eronneet puoliset menevät useimmiten uusiin naimisiin. Länsimaat ovat siirtymässä yksiavioisuudesta perättäiseen moniavioisuuteen, eikä tämän siirtymän sinänsä tarvitse merkitä yhteiskuntarakenteen murentumista, vaikka ylimenokausi tietysti aiheuttaa sopeutumisasikeuksia ja onnettomuutta. Avioerojen lapsille aiheuttamat haitat liittyvät paljolti asenteellisiin ja taloudellisiin kysymyksiin. Kulttuurin muuttuessa ja elintason noustessa avioerot eivät enää tule olemana mikään ratkaiseva sopeutumattomuutta aiheuttava tekijä.”

¹⁸¹ Tuominen 1991, 224.

¹⁸² Haavio-Mannila 1968, 48.

¹⁸³ Kyseessä oli Asser Stenbäckin ja Lauri Pautolan teos *Lapsuus- ja nuoruusiän sukupuolinen kehitys ja kasvatust* vuodelta 1952.

Mäkelä korostaa lisäksi, kuinka vieraannuttavalta puhe kotiäitiydinperheestä vaikuttaa, kun valtaosa kaupunkilaisista asuu muunlaisissa perheoloissa.¹⁸⁴ Perhe- ja avioliittokäsitysten muuttumista käsiteltiin myös HYY:n kulttuuritoimikunnan järjestämässä tilaisuudessa vuonna 1967. Eräs alustajista, Osmo Koskelainen, esitti saman ajatuksen kuin Mäkelä siitä, että avioerot ja peräkkäiset lyhyet liitot tulevat lisääntymään. Tilaisuudessa esiintyi yhteensä kuusi alustajaa, mutta artikkelin kirjoittanut Kati Peltola antaa pisimmän puheenvuoron Marina Sundströmille. Sekä Peltola että Sundström toimivat radikaaliliikkeessä, mikä antaa ymmärtää, että Peltola halusi päästää ääneen sen alustajan, jonka ajatukset itse jakoi.¹⁸⁵ Sundströmin suuhun Peltola laittaa myös koko seminaaria hänen mukaansa yhdistäneen, hyvinkin kiinnostavan ajatuksen:

”Ilmeisesti kuitenkin vallitsi yksimielisyys, vaikkakin ehkä tiedostamaton, siitä että avioliitolla ei saisi olla taloudellisia funktioita. Marina Sundström esitti tämän selvästi: Avioliitto elatusinstitutiona [sic] on lakkautettava ja jokaisen yksilön on elätettävä itsensä. Hän totesi monien avioliittojen pysyvän koossa vain siksi, ettei vaimo pysty elättämään yksin itseään tai ettei mies voisi mennä uusiin naimisiin elatusvelvollisuuksiensa vuoksi. Sundströmin ihanne on kumppanuusavioliitto. Useimmat avioliitot eivät toimi hyvin, mutta toisaalta useimmat ihmiset eivät toimi hyvin ilman avioliittoa. Siispä avioliittoa on parannettava.”¹⁸⁶

Seminaarin kaikkia kuutta alustajaa ei voi pitää radikaaliliikkeen toimijoina. Kuitenkin ajatus avioliiton taloudellisten vaikutusten lakkauttamisesta oli radikaali aikana, jolloin käytössä oli esimerkiksi puolisoiden yhteisverotus¹⁸⁷. Yhä edelleen avioliitto tuo mukanaan puolisoiden elatusvelvollisuuden toisiinsa nähden ja luo oletuksen yhteisestä omaisuudesta, ellei sitä avioehdolla rajata. Halusivatko alustajat kaksi pastoria mukaan lukien lakkauttaa tämän kaiken? Peltola kuvailee artikkelissaan, kuinka muutamakin alustaja on maininnut avioliiton vanhentuneisuudesta ja esittänyt esimerkiksi, että avioliitto ei ole tuotantoyksikkö. Tämän perusteella voisi siis ajatella, että alustajilla olisi ollut yksimielisyys avioliiton taloudellisen funktion lakkauttamisesta. Artikkelin lukemalla herää kuitenkin kysymys siitä, olisivatko jotkut alustajat viitanneet vanhentuneisuudella esimerkiksi maatalousyhteiskunnalle tyypilliseen avioliiton ja

¹⁸⁴ YL 4/67, Klaus Mäkelä: ”Perhekasvatus vai sukupuolivalistus”.

¹⁸⁵ Molemmat olivat muun muassa Yhdistys 9:n perustajajäseniä ja aktiiveja (ks. esim. Roolien murtaajat, 274), minkä lisäksi Peltola oli perustamassa myös Sadankomiteaa ja toimi Helsingin Sadankomitean ensimmäisessä johtokunnassa (ks. esim. Hallman 1986, 21,177).

¹⁸⁶ YL 22/67, Kati Peltola: ”Seiväsmatkatko tueksi avioliitolle”.

¹⁸⁷ Ks. tarkemmin alaluku Naisten työssäkäynti .

tuotantoyksikön eli maatalan väliseen siteeseen, joka 60-luvulla oli jo katkennut. Tällaisenkin ajatuksen voi nimittäin ajatella sisältyvän tuohon taloudellisen funktion poistamiseen. Se, että ajattelee, ettei avioliitto ole taloudellinen tuotantoyksikkö, on kuitenkin melko erilainen ajatus kuin näkemys siitä, että avioliiton ei tulisi luoda elatusvelvollisuutta.

Koska Peltola on valinnut Sundströmin sanat kuvaamaan tulkintaansa siitä, että seminaarissa vallitsi yksimielisyys, saa hän samalla muutkin alustajat vaikuttamaan ehkä todellisuutta radikaalimmilta. Yllämainittu sitaatti saa nimittäin lukijan helposti ajattelemaan, että muistakin Sundströmin ajatuksista olisi vallinnut yksimielisyys. Kaikki alustajat eivät olleetkaan tyytyväisiä Peltolan artikkeliin. Seuraavassa Ylioppilaslehden numerossa Osmo Koskelainen moittii Peltolan jutun journalistista tasoa.¹⁸⁸ Lieneekö radikaalille Peltolalle käynyt niin, että houkutus esittää omanlaisten ajatusten nauttima kannatus todellisuutta suurempana tuli ohittaneeksi tarpeen esittää käyty keskustelu todenmukaisesti?

On yllä olevalla pohdinnalla todellisuuspohjaa tai ei, on selvää, että perhe- ja avioliittokäsitysten muuttamiselle oli kannatusta, vaikei yksimielisyyttä olisi ollutkaan. Tämä tulee ilmi muun muassa seuraavasta Ritva-Liisa Sumun artikkelista, joka käsittelee asumista. Vuonna 1967 Sumu kirjoitti melkein koko aukeaman kokoisen artikkelin palvelutaloista. Palvelutalot olivat yksi Yhdistys 9:n esittämistä keinoista tasa-arvon parantamiseksi¹⁸⁹. Ajatuksena oli, että palvelutalossa osa kotitöistä voitaisiin hankkia ostopalveluina, joiden hinnan nousu liian korkeaksi estettäisiin sillä, että samat palvelut olisivat koko talon tai asuinalueen käytössä. Yhdistys 9:llä oli kokonainen asumistyöryhmä pohtimassa asumista ja aluesuunnittelua tasa-arvon kannalta.¹⁹⁰

Mainitussa artikkelissa haastateltu Leif Sundström toimi tämän asumistyöryhmän puheenjohtajana. Artikkelin asetelma voi ensiajattelulla vaikuttaa jopa hieman huvittavalta: radikaaliliikkeen jäsen haastattelee toista radikaaliliikkeen jäsentä radikaaliliikkeen esittämästä teemasta. Suomen piirit ovat kuitenkin sen verran pienet, että tällaiseen asetelmaan törmää edelleen lehdistössä. Jos oma kaveri tekee jotain yhteiskunnallisesti kiinnostavaa, ei kaverius liene este asian uutisoinnille. 60-luvulla

¹⁸⁸ YL 23/67, Osmo Koskelainen, valtiot. lis.: ”Huulet sille, kelle huulet kuuluu”, mk.

¹⁸⁹ Jallinoja 1983, 159.

¹⁹⁰ Sundström 2008, 114-115.

piirit olivat vielä pienemmät. Radikaaliliikkeen toimijoita haastelleen Riitta Jallinojan mukaan useiden aktiivien puheissa nousi esiin ajatus siitä, että kaikki toimivat kaikissa järjestöissä¹⁹¹. Vaikka tämä ei tosiasiallisesti pitänyt paikkaansa, jo liikkeen Helsinki-keskeisyys lienee väistämättä saanut aikaan sen, että sekä liikkeen aktiivit että koväänisimmät vastustajat olivat lopulta tuttuja toisilleen.

Sumun artikkelista merkittävä osa on varattu palvelutaloidean ja siitä saatujen kokemusten esittelylle. Tämän tutkimuksen kannalta kiinnostavaa on se, että keskeisenä perusteluna palvelutalojen rakentamiselle esitetään tasa-arvo. Talojen kerrotaan vähentävän kotitöiden määrää ja lisäävän näin valinnanvapautta sekä aikaa toimia yhteiskunnassa. Sundström mainitsee useaan otteeseen, kuinka olennaista tämä on erityisesti naisten kannalta:

”Haluaisin vielä kerran korostaa, että kysymys ei ole pelkästään palveluksista sinänsä, vaan siitä, mitä niiden yhteisorganisoinnin avulla voitetaan: naiset vapautuvat perinteellisestä, usein taakaksi muodostuvasta kodinhoidosta haluamassaan määrin, demokratia lisääntyy perheissä.”¹⁹²

Yllä oleva sitaatti on hyvin ”kuusikymmentälukulainen”. Siinä perheen sisäisiä asioita halutaan ratkaista yhteiskunnallisesti. Naisten asemaa halutaan parantaa mutta se ei riitä. Olennaista on, että naisten tilannetta parantamalla saadaan lisäksi parannettua koko perheen demokratiaa ja näin lopulta myös miehen asemaa. Ja lopuksi: lausuja on mies. Tasa-arvoa saattoivat vaatia miehetkin, mikä oli uutta.

Vielä vahvemmin radikaaliliikkeen kannatus perheroolien murtamiselle tulee näkyviin Yhdistys 9:n julistuksesta äitienpäivän alla vuonna 1969. Julistuksen mukaan:

”Demokraattisen perhekäsityksen sijasta meillä on yhä auktoritäärinen perhekäsitys. Jokaisella perheenjäsenellä on hierarkiassa oma ennalta määrätty paikkansa, ja perheellä on alkanut olla yksilön elämässä entistä selvemmin rajoittava pikemmin kuin avartava merkitys. Äitienpäiväjuhlien järjestämisen ja korulauseiden sorvaamisen sijaan olisi keskityttävä toteuttamaan inhimillisen ja sukupuolesta riippumattoman tehtävänjaon periaatetta ja oikeudenmukaisuuden vaatimusta myös käytännössä. Tänä äitienpäivänä perheelliset ja perheettömät, sekä miehet, naiset että lapset joutuvat vielä kärsimään vanhentuneen roolijaon aiheuttamista ristiriidoista.”¹⁹³

¹⁹¹ Jallinoja 1983, 136.

¹⁹² YL 24/67, Ritva-Liisa Sumu: ”Palvelutalon teoria ja todellisuus”.

¹⁹³ YL 17/69, Yhdistys 9: ”Äitien päivänä [sic] 1969”.

Mikäli on uskominen Annikki Suvirannan tutkimusta *Perheenmännän ansiotyö, kannattavuus ja motivointi*, josta Ritva-Liisa Sumu kirjoitti osin hyvinkin kriittisen kirja-arvostelun vuonna 1967, oli työnjako perheissä tosiaan hyvin sukupuolittunut. Tutkimuksen mukaan 61 % miehistä ei osallistunut lainkaan kotitöihin, mikäli nainen oli kotirouvana. Sekä osa- että kokopäivätyöissä olevien naisten puolisoista 25 % jätti kotityöt kokonaan vaimolleen. Ne miehet, jotka kotitöitä tekivät, osallistuivat lähinnä siivoukseen, lastenhoitoon, tiskaukseen tai ruoanlaittoon. Tutkimus paljasti lisäksi, että ylempien sosiaaliluokkien miehet osallistuivat kotitöihin selvästi alempien luokkien miehiä vähemmän.¹⁹⁴ Kiinnostavasti työnjaosta kertoo Elina Haavio-Mannilan tutkimustulos päätöksenteosta perheessä: kotityöt kuuluivat kyllä naiselle mutta perhettä koskevat päätökset tehtiin yhdessä¹⁹⁵. Perhe ei siis ollut naisen valtakunta siinä mielessä, että naisella olisi ollut valta perheen asioihin.

Kaikkienensa perhekäsityksiä ja perheen sisäistä työnjakoa käsittelevistä jutuista radikaaliliikkeen ääni on selvästi kuultavissa. Vaikka tutkimusaikana julkaistiin muutama artikkeli, joissa vallitseva työnjako ja perhekäsitykset otettiin annettuna, ehdottomassa valtaosassa haluttiin murtaa perheen sisäiset sukupuoliroolit ja työnjako, toisinaan jopa koko perhe. Elina Haavio-Mannila tutki suomalaisia perhekäsityksiä vuonna 1966. Niiden mukaan selvä enemmistö suomalaisista oli sitä mieltä, että miehen tulee vastata perheen elatuksesta, kun taas äiti on ainoa oikea henkilö hoitamaan lapsia.¹⁹⁶ Marja Tuominen kirjoittaa identiteettikriisistä, johon 1960-luvun naiset joutuivat: minäidentiteettiin vaikuttivat käynnissä oleva voimakas sosiaalinen ja perheen sisäisiä suhteita ravisteleva murros sekä lisääntynyt koulutus, kun taas kulttuuri-identiteetti pohjautui ajatukseen naisista kotona. Naiskuva oli jäänyt jälkeen todellisuudesta.¹⁹⁷

Tämä identiteettien välinen ristiriita oli varmaankin osaltaan luomassa radikaaliliikkeen perhekäsityksiä. Vallitseva mielipide tuntui vanhentuneelta, omaan elämään sopimattomalta, omaa identiteettiä kahlitsevalta. Liikkeen perhettä koskevat mielipiteet olivat hyvin radikaaleja enemmistön ajatuksia vasten peilattuina. Todennäköisesti ne kuitenkin syntyivät paitsi yleisestä oikeudenmukaisuusajattelusta, jota 60-luvun

¹⁹⁴ YL 4/68, Ritva-Liisa Sumu: ”Vaimoni on supernainen”. Samansuuntaiset luvut on saanut myös Elina Haavio-Mannila (Haavio-Mannila 1968, 174-178).

¹⁹⁵ Haavio-Mannila 1968, 174-175.

¹⁹⁶ Haavio-Mannila 1968, 170, 184-185.

¹⁹⁷ Tuominen 1991, 224-225.

radikaaliliike edusti, myös liikkeessä toimineiden omasta elämästä, omista kokemuksista ja omasta identiteettikriisistä. Vaikka isien oikeuksien nostaminen keskusteluun oli mukana Ylioppilaslehden artikkeleissa, oli selvästi suurempi painoarvo tässäkin keskustelussa naisissa ja äideissä. Miesten rooli ei vielä ollut synnyttänyt laajaa identiteettiristiriitaa.

4.2. Äitiys naisen tehtävänä

Mikä on nainen? Onko naisen keskeisin rooli olla äiti – onko äitiys todellista naiseutta? Tätä teemaa pohdittiin myös Ylioppilaslehdissä 1960-luvulla. Suomalaiseen sukupuolisopimukseen kuului Liisa Rantalaihon mukaan keskeisesti se, että sopimus pohjasi agraariseen työnjakoon, jossa sekä miesten että naisten työtä tarvittiin mutta jossa työnjako ja sukupuoliroolit olivat hyvin selviä. Naisen tehtäviin kuuluivat työ, hoiva ja äitiys.¹⁹⁸ Tämä vahva perinteinen ajattelutapa lienee keskeinen syy siihen, että Ylioppilaslehdissä nimenomaan äitiyttä koskevissa kirjoituksissa rintamalinjat olivat hyvin selvät. Perinteistä naiskuvaa korostavia juttuja oli paljon.

1960-luvun alussa Ylioppilaslehdissä oli hyvin pitkälti vallalla näkemys, että äitiys kuuluu olennaisena osana naiseuteen. Tämä näkyi niin seminaarialustuksissa kuin mielipidekirjoituksissakin. Esimerkiksi vuonna 1962 järjestetyssä ”sukupuolikoulussa” alustaja Sirkka Laaksovirta oli korostanut äitiyttä naisen ”muuttumattomana erikoistehtävänä” ja äidin roolin keskeisyyttä niin naiselle kuin lapsellekin¹⁹⁹.

Näissä konservatiivisiksikin ajateltavissa kirjoituksissa näkyy kiinnostava mielipide-ero suhteessa yhteiskuntaan. Osa kirjoittajista lähtee liikkeelle ajatuksesta, että äitiys on niin luonnollinen osa naiseutta ja naisen elämää, että sitä on turha millään tavalla korostaa eikä asia kuulu yhteiskunnalle. Tästä esimerkkeinä toimivat muun muassa Seija Alavuopion äitienpäivää koskevat mielipidekirjoitukset sekä Leena Pohjolan mielipidekirjoitus päivähoidosta.²⁰⁰ Toiset kirjoittajat taas korostavat sitä, että äitiydellä

¹⁹⁸ Rantalaaho 1994, 17-19.

¹⁹⁹ YL 13/62, ”Sukupuolikoulu jatkui: Avioliiton kynnyksellä; Sirkka Laaksovirta: Opiskelu – ammatti – avioliitto”.

²⁰⁰ YL 19/62, Seija Alavuopio: ”Kuka keksi äitien päivän?”, mk.; YL 21/62, Seija Alavuopio: ”Kirkko – Isänmaa – Äitien päivä”, mk.; YL 28/68, Leena Pohjola: ”Kotiäitien puolesta”, mk. Alavuopio kirjoittaa esimerkiksi ”Vihaan ajatustakin, että minun pitäisi tulla äidiksi yhteiskunnan takia, sen takia vihaan myös sitä naamioitua väestöpropagandaa, jota yhteiskunta äitiennpäiväkunniamerkkien ja muun hymistelyn muodossa tekee. Haluan tulla äidiksi sen takia, että olen nainen.” (YL 21/68) ja Pohjola

on yhteiskunnallistakin merkitystä ja yhteiskunnan tulisi kantaa vastuunsa äitiyden edellytyksistä. Sekä mielipidepalstalla että jo mainitussa sukupuolikoulussa harmitellaan sitä, ettei koulutus valmenna naisia äitiyteen²⁰¹, kun taas Matti Karila vastineessaan Seija Alavuopion mielipidekirjoitukseen painottaa sitä, kuinka äitiyden kunnioittaminen on ”paras palvelus”, jonka yhteiskunta voi itselleen tehdä²⁰².

Suorasanaisesti tämä yhteiskunnan vastuu näkyy siirryttäessä kirjoituksiin, joissa radikaaliliikkeellä on ollut osansa. Yhdistys 9:n ja HYY:n järjestämässä seminaarissa alustaja Riitta Auvinen oli suoraan todennut, kuinka ”[n]aisen synnyttäjän tehtävät ja äidin osa ovat asioita, joita ei voi olla ottamatta huomioon yhteiskuntapoliittisessa päätöksenteossa.”²⁰³ Radikaaliliikkeelle asioiden yhteiskunnallisen puolen korostaminen ei ole kovin yllättävää. Sen sijaan se, että äitiyttä korostavissa kirjoituksissa mielipiteet eroavat, kuvastaa, kuinka eri tavoin äitiyteen oli mahdollista suhtautua, vaikka perusajatus olisikin sama. Esimerkiksi Alavuopio korostaa sitä, kuinka elännaaraatkin huolehtivat pennuistaan. Hänelle äitiys selvästi asettuu naisen luonnollisimmaksi tehtäväksi, joka kuuluu pikemminkin naisen luontoon kuin osaksi yhteiskunnallista elämää. Karilan ajattelu taas sopii osaksi kansallismielistä paatosta, jossa naiset äiteinä luovat yhteiskunnan perustan ja siksi yhteiskunnan on heitä juhlittava – ja samalla jätettävä vain äidin rooliin. Äitiys oli pyhää mutta selvää ei ollut, kenelle se kuului. Oliko henkilökohtainen henkilökohtaista vai oliko äitiys myös poliittinen kysymys?

Yksi selvimmän äitiyden pyhyttä korostanut kirjoitus ajoittuu niinkin pitkälle 1960-lukua kuin vuoteen 1966. Kirjoittajan on herättänyt astumaan julkisuuteen käynnissä olleet keskustelut seksuaalisuudesta ja vapaasta rakkaudesta – keskustelut, joita radikaaliliike oli pitkälti ruokkinut. Nimimerkkiä ”Inkku vain” käyttävä kirjoittaja intoutuu suorastaan uskonnolliseen tematiikkaan kertoessaan, kuinka ”rakkauden sitoma” perhe on kauneinta maan päällä ja kuinka tällöin ”[t]aivas kumartuu alas ja muuttuu kosketuksellaan maalliseksi taivaaksi.” Hän korostaa, kuinka todellinen nainen haluaa elää miestänsä, lapsiaan ja kotiaan varten. Kiinnostavasti kirjoittaja näkee myös äitiyden ja seksuaalisen pidättyvyyden välisen suhteen: hänen mukaansa vapaata seksiä

taas ”Sana 'kutsumus' on liian juhlallinen mukaanvedettäväksi (sic) tässä yhteydessä [puhuttaessa äitiydestä ja kotiäideistä] – siksi luonnollista on oman lapsen hoitaminen.” (YL 28/68).

²⁰¹ YL 28/61, Onko samoinajattelevia?: ”Ylioppilastyöstä taitavaksi perheenäidiksi”, mk.; YL 13/62;

”Sukupuolikoulu jatkui: Avioliiton kynnyksellä; Sirkka Laaksovirta: Opiskelu – ammatti – avioliitto”.

²⁰² YL 20/62, Matti Karila: ”Naivi [sic] hymistely”, mk.

²⁰³ YL 6/67, Riitta Pirinen: ”009: molempien sukupuolten Suomi”.

harrastavat naiset eivät ole koskaan kokeneet ”oikeaa äidillisen rakkauden tunnetta”. Vasta tämä tunne tekee naisen elämästä rikkaan ja onnellisen. Ilman lisääntymistarkoitusta oleva seksi on likaista, kun taas äitiyteen ja isyyteen liittyvänä se on kaunista.²⁰⁴

Tämä kirjoitus osoittaa hyvin, kuinka perinteisen äitiyden korostaminen säilyi osana 1960-luvun keskustelua vielä silloinkin, kun radikaaliliike oli jo aktivoitunut tasa-arvovaatimuksissaan. 1960-luvun jälkipuoliskolla nimittäin valtaosa äitiyttä käsittelevistä jutuista oli pikemminkin äitiyden pyhyttä kritisoivia kuin sitä korostavia. Näistä ensimmäinen oli jo aiemmin mainittu artikkeli Yhdistys 9:n ja HYY:n järjestämästä seminaarista. Yksi seminaarin alustajista oli korostanut äidin antaman hoivan tärkeyttä ja vaatinut, että äidin on kuuluttava lapselleen vähintään tämän kolme ensimmäistä elinvuotta. Seminaarin yleisö oli kuitenkin ollut eri mieltä: on yhteiskunnan velvollisuus auttaa perheitä, tarjota hyvää päivähoitoa ja jos äiti tai isä jää kotiin hoitamaan lastaan, maksaa tälle palkkaa. Äitiys ei enää ollut naisen itsestäänselvä tehtävä vaan siitä tuli maksaa korvaus. Olennainen muutos aiempaan on myös isän roolin korostaminen. Isä saattoi jäädä kotiin hoitamaan lastaan siinä missä äitikin.²⁰⁵

Sama ajattelu jatkui vakiokolumnisti Toisen kirjoituksessa vuodelta 1967. Hänen mielestään äidinpalkka on sinänsä hyvä idea tulonsiirtona lapsiperheille ja korvauksena menetetyistä palkkatuloista. Siinä on kuitenkin paljon heikkouksia, joista yksi on se, ettei se mahdollista isän jäämistä kotiin hoitamaan lastaan²⁰⁶. Keskeisimmin kirjoittaja kritisoi äidinpalkkaa juuri siihen liittyvien äitiysnäkemysten takia. Hänen mukaansa äidinpalkkaa perustellaan sillä, että lapsi tarvitsee juuri äidin hoivaa mutta tästä tarpeesta ei ole luotettavia todisteita. Kirjoittajan kritiikki kohdistuu yllä käsiteltyyn perinteiseen äitiysajatteluun: ”[m]eikääläisessä yhteiskunnassa sitä [äidin hoivan välttämättömyyttä] on vain totuttu pitämään luonnollisena.” Äidinpalkan keskeinen ongelma on se, että se mahdollistaisi äitien ja lasten siirtämisen kotiin – ja jopa äitien sitomisen kotilieteen loppuiäkseen. Kirjoittaja siteeraa sosiaaliministeriä, joka oli esittänyt huolensa pitkään kotiäitinä olleiden naisten paluusta työelämään ja vaikeuksista löytää töitä. Ministerin mukaan nämä naiset voisivat nauttia äidinpalkkaa myös lasten kasvettua aikuisiksi ja siten jäädä kotiin pysyvästi. Kirjoittajan mielestä

²⁰⁴ YL 4/66, Inku vain: ”Nainen ja sukupuolisuhde”, mk.

²⁰⁵ YL 6/67, Riitta Pirinen: ”009: molempien sukupuolten Suomi”.

²⁰⁶ Tätä puolta kirjoituksesta käsittelem myös alaluvussa Käsitteet perheestä ja tasa-arvosta perheessä.

tämä on huolestuttava ajatus eikä naisten ”vihkiytymistä yhä sankemmin joukoin vain perheenäideiksi” tule todellakaan tukea.²⁰⁷ Tästä kirjoituksesta ajatus äitiydestä naisen tehtävänä on jo kaukana. Isä voi olla lapselle äitiä parempi hoitaja, ja nainen kuuluu pikemminkin töihin kuin kotiin. Aiempiin kirjoituksiin nähden tämä on hyvinkin radikaalia ajattelua.

Äitiys naisen tehtävänä asetettiin hyvin kyseenalaiseksi myös kirja-arvostelujen puolella. Ritva-Liisa Sumu arvosteli Betty Friedanin teoksen *Naisellisuuden harhat* ja avasi samalla Friedanin ajattelua äitiydestä. Sumu lainaa Friedania, joka kuvailee, kuinka kotiäidin ainoana haaveena on olla täydellinen vaimo ja äiti ja kuinka tämä haluaa jättää kodin ulkopuolisen elämän miehille ja ylpeänä ”naisen osastaan” kirjaa ammatikseen perheenäiti. Friedan tekee selväksi, että tämä äitiyteen keskittyminen toimii itseään vastaan. Naiset ikäyestyvät ja ovat tyytymättömiä. He omistautuvat lapsilleen mutta näistä tulee neuroottisia, kyvyttömiä ja oikuttelevia. He estävät lastensa kehityksen hemmottelulla ja ylihuolehtivaisuudella, kun heillä ei ole muuta väylää ilmaista tunteitaan. Äitiys naisen tehtävänä – ei todellakaan. Sumu toteaa, että kirjan sisältö on osin jo vanhentunut eikä sitä voi muutenkaan suoraan rinnastaa Suomen oloihin mutta tärkeää ajattelemisen aihetta se antaa. Hän lopettaakin: ”toivoisin sitä [kirjaa] kyllästyneen perheenemännän käteen todellisuudelle vieraan, ongelmia vain lisäävän naistenlehden sijaan.”²⁰⁸ Ei jää epäselväksi, mitä mieltä Sumu itse on asiasta. Naisella on muutakin tehtävää kuin vain olla äiti.

Radikaaliliike tuo omat äitiysnäkemyksensä hyvin esille vuonna 1969 julkaistussa Yhdistys 9:n äitienpäiväjulistuksessa. Koska äitienpäivä oli teema, josta myös äitiyden keskeisyyttä korostava Seija Alavuopio kirjoitti, tarjoavat nämä jutut hyvän keinon vertailla 60-luvulla vallinneita äitiyskäsityksiä. Molemmat kirjoittajat – Alavuopio ja Yhdistys 9 – kritisoivat äitienpäivää. Perusteet vain poikkeavat toisistaan kuin yö ja päivä. Alavuopion mielestä äitienpäivän idea on ”kieroutunut”, kun siinä palkitaan niin luonnollisesta asiasta kuin äitiys:

”On omituista, että sitä pidetään uhrauksena, kun nainen toteuttaa elämässään juuri sen, mitä hän kaikkein eniten haluaa ja mitä varten hänet on luotu. Ainakin yhdeksänkymmentä

²⁰⁷ YL 13/67, Toinen: ”Synnyttäjän palkka”. Nimimerkkiä Toinen käytti Sauli Pyyluoma (Kortti 2013, 345).

²⁰⁸ YL 28/67, Ritva-Liisa Sumu: ”Elävänä haudattu”.

prosenttia äideistä ei tietäisi, mitä he elämällään tekisivät, ellei heillä olisi lapsia, joille he saavat sen 'uhrata'.”

Äitiys tuo naiselle sisällön elämään ja suurimman tyydytyksen, jota tuskin on muuten mahdollista saada. Työelämä on naisen luonnolle vieras alue ja lähinnä vain äitiyden korvike. Äitienpäivä on valheellista ja turhaa väestöpropagandaa.²⁰⁹

Yhdistys 9 taas vastustaa äitienpäivää, koska se ylläpitää vahingollisia sukupuolirooleja. Julistuksen mukaan äitienpäivä korostaa sitä, kuinka unohdettu ja aliarvostettu nainen on muulloin äidin roolissaan. Järjestön kritiikin mukaan

”[ä]itien päivän [sic] vietossa korostuu äidin ja lapsen suhteen 'pyhyys' ja äidin omistusoikeus synnyttämäänsä lapseen. Isää ja muita lapselle merkityksellisiä ihmissuhteita väheksytään. Tällaisessa ilmapiirissä äidin itsensä on hyvin vaikea muistaa, että lapsi on omaehtoinen yksilö ja että äidin ja lapsen suhde on parhaimmillaan normaalina hyvänä ihmissuhteena. Uhrautuminen ja kiitollisuuden vaatiminen äidin puolelta ja epämääräiset syyllisyyden tunteet lapsen puolelta saattavat aiheuttaa erittäin vaikeita psyykkisiä ongelmia.”²¹⁰

Äitiys ei suinkaan ole Yhdistys 9:n mukaan mikään naisen erityistehtävä, saatiikka naisen ainoa tehtävä. Järjestön kannanotossa näkyy hyvin samansuuntaiset ajatukset kuin Friedanin *Naisellisuuden harhoissa*: kenellekään ei ole hyväksi, jos nainen omistaa koko elämänsä vain äitiydelle ja lapsilleen.

Radikaaliliikkeen ja 1960-luvun dynamiikan kannalta kiinnostavaa oli, että päätoimittaja Yrjö Larmola käsitteli äitiyttä pääkirjoituksessaan vuonna 1968. Larmola kirjoittaa ajankohtaisesta, useissa Ylioppilaslehden numeroissa puhututtaneesta päivähoitoteemasta. Hän kuvailee, kuinka lehdissä usein pohditaan naisen kahta roolia ja usein kallistutaan kotiäitiyden puoleen:

”Kutsumustyötä voi tosin olla sekin, mitä nainen löytää kodin ulkopuolelta, koti on kuitenkin jokaisen naisen voimakkain kutsumus. Tällä uskolla meitä syötetään. Koko kahtiajako on keinotekoinen, väärä ja asenteita jäykistävä. Useimmilla virkarouvilla on

²⁰⁹ YL 19/62, Seija Alavuopio: ”Kuka keksi äitien päivän?”, mk.; YL 21/62, Seija Alavuopio: ”Kirkko – Isänmaa – Äitien päivä”, mk.

²¹⁰ YL 17/69, Yhdistys 9: ”Äitien päivänä [sic] 1969”.

koti, perheenäideillä ansiotoimi. 60 prosenttia naimisissa olevista naisista on ansiotyössä, 50 prosentilla on kouluikäisiä nuorempia lapsia. Oikea nimitys on ansioäiti.”²¹¹

Larmola tuo yllä olevassa sitaatissa hyvin esille oman mielipiteensä. Äitiys ei ole sen kummemmin naisen tehtävä kuin urakaan vaan valtaosa naisista elää todellisuudessa, johon kuuluvat molemmat. Tämä on hyvin samankaltainen ajatus, mitä Yhdistys 9 halusi esittäessään, että sekä miehelle että naiselle kuuluu oikeus sekä työhön että kotiin ja ylipäänsä vapaus valita. Yrjö Larmolaan suhtauduttiin kuitenkin radikaaliliikkeessä hyvin kriittisesti. Hän oli Ylioppilaslehden 1960-luvun ainoa kokoomuslainen päätoimittaja ja hänen valintansa kauhistutti radikaalit. Lehden avustajakunta esitti vastalauseensa valinnan jälkeen ja tutkimuskirjallisuudessa korostetaan, kuinka lehden radikaalisuus väheni Larmolan kaudella.²¹² Kuitenkin äitiyttä koskevassa kirjoituksessaan Larmola ei poikkea juurikaan radikaalien omista ajatuksista, vaikka kirjoituksen kokonaistyyli onkin sovittelevampi eikä esimerkiksi isien roolia mainita. Selvästikään Larmola ei äitiyttä koskevissa asioissa ollut erityisen konservatiivinen tai sitten voimme ajatella, että suhtautuakseen kriittisesti äitiyden korostamiseen ei lopulta tarvinnut olla kovin radikaali. Naisen kaksi roolia oli paljon keskusteltu tema. Ehkä valtaosa nuorista kuitenkin ajatteli, että äitiys ei ole naisen korkein tehtävä. Ehkäpä äitiyden pyhyttä korostavat mielipiteet olivat vähemmistössä.

4.3. Päivähoito

Sotien jälkeen Suomessa kaupungistuminen kiihtyi ja naisten ansiotyö yleistyi. Yksi näiden ilmiöiden seuraus oli se, että päivähoitoa tarvitsevien lasten määrä lisääntyi merkittävästi. Päivähoitoa ei kuitenkaan juuri ollut tarjolla: arvioiden mukaan vain joka kymmenennelle lapselle, jonka vanhemmat olivat töissä, riitti julkisin varoin kustannettu hoitopaikka. Päivähoitokysymys olikin 1960-luvulla polttava. Se oli sekä merkittävä yhteiskunnallinen kysymys että radikaaliliikkeen toimijoiden – varsinkin naisten – oman elämän kannalta keskeinen pulma. Esimerkiksi J.P. Roos, joka sekä itse osallistui 1960-luvun radikalismiin että on tutkinut kyseistä ajanjaksoa, toteaa, kuinka naiset tulivat radikaaliliikkeeseen miehiä myöhemmin ja kuinka tässä lastensaannilla oli merkittävä osansa. Myös Yhdistys 9:n aktiivit muistelevat, kuinka päivähoitokysymys

²¹¹ YL 27/68, pk. Käsittelen kirjoitusta myös alaluvussa Päivähoito.

²¹² Tuominen 1991, 242,313; Harmo 1983, 333.

nousi omastakin elämästä. Päivähoito oli lisäksi asia, jossa radikaaliliike saavutti konkreettisia tuloksia. Leila Räsänen (nyk. Mélart) mukaan radikaaliliikkeen vaatimukset ja keskustelut saivat aikaan sen, että päivähoito-ongelma virallisesti myönnettiin ja tämän myötä päivähoitolaki säädettiin vuonna 1973.²¹³

Päivähoitokysymyksen polttavuus näkyi myös Ylioppilaslehdissä. Aiheesta käytiin paljon tasa-arvotemaista keskustelua. Aiheen keskeisyyttä korostaa kuitenkin erityisesti se, että lehdessä julkaistiin tutkimusajanjaksona yhteensä 13 päivähoitoa käsitellyttä juttua, joissa ei ollut tasa-arvonäkökulmaa. Niissä kerrottiin esimerkiksi Suomen ylioppilaskuntien liiton perheellisiä opiskelijoita koskevasta keskustelusta, HYY:n päivähoitomielenosoituksesta, pääkaupunkiseudun ylioppilaskuntien yhteisestä Opiskelijoiden lastenkotisäätiöstä ja siitä, kuinka lopulta vielä Ylioppilasteatterikin alkoi järjestää päivähoitotoimintaa.²¹⁴ Nämä, usein lyhyet ja toteavat jutut kuvaavat, kuinka välttämättömänä pidettiin sitä, että päivähoitokysymykselle tehdään jotain. Erilaiset tahot kantoivat asiasta huolta, niin vakiintuneet ylioppilasliikkeen osat kuin radikaaliliikkeen läpäisemä Ylioppilasteatterikin. Voisi varmaankin sanoa, että radikaaliliike ei ollut päivähoitohuolissaan yksin ja toisaalta – radikaaliliike herätti myös muita tahoja toimimaan. Ylioppilaslehden keskustelua seurattessa syntyy vahva vaikutelma siitä, että esimerkiksi HYY:n aktivoituminen päivähoitokysymyksessä johtui pitkälti radikaaliliikkeen toiminnasta.

Yhdistys 9 oli herättämässä keskustelua päivähoidosta sekä suoraan omilla kirjoituksillaan että järjestämällä tilaisuuksia. Yksi liikkeen aktiiveista toimi ensimmäisenä herättelijänä: Kati Peltola kirjoitti jo vuonna 1966 päivähoidosta ja vaati HYY:ltä toimia²¹⁵. Näiden tahojen lisäksi myös HYY:n oma naistoimikunta osallistui päivähoidosta käytävään keskusteluun. Ehkäpä kiinnostavin yksityiskohta oli se, että lehden vakituinen pakinoitsija Hatched kirjoitti vuonna 1968 pakinan ajankohtaisesta temasta eli opiskelijoiden asuntopulasta. Pula sai kirjoittajan käsissä muodon tarinana, jossa naisopiskelijalle tarjotaan asuntoa, jos vuokranmaksu hoituisi ns. luonnossa. Opiskelija jää vanhaan vetoiseen asuntoonsa, tutustuu ”rauhanomaiseen anarkistiin”, josta saa vuoteeseensa lämmittäjän. Pakina päättyy sanoihin ”Ei tullut vilu. Mutta [tuli]

²¹³ Mickwitz 2008a, 12-13; Roos 2005, 217-218; Tuominen 1991, 222; Räsänen 2002, 107.

²¹⁴ Esimerkiksi YL 32/66, R-L. A.: ”Opinnot, YKA, hallitus, peruskoulu” (kirjoittaja on Ritva-Liisa Ahmavaara, sittemmin Sumu); YL 26/68, ”Mielenosoitus opiskelijoiden lasten päivähoidosta 11.10. klo 14.15”; YL 1/69, ”Lapset säätiön hoitoon”; YL 3/69, ”Lapsenne YT:n siipein suojaan”.

²¹⁵ YL 33/66, Kati Peltola: ”Ripeä yhteys yhteiskuntaan”.

pieni kulttuurianarkisti ja päivähoito-ongelma.”²¹⁶ Hatchetin pakina kertoo mielestäni kaksi asiaa. Ensinnäkin päivähoito oli selvästi lehden lukijoille tuttu teema, kun pakinoitsija pystyi viittaamaan siihen hyvin lyhyesti ja selvästi oletamaan, että lukijat ymmärtävät viittauksen ja myös siihen sisältyvän huumorin. Toisaalta lehdessä eri aikoina toimineet pakinoitsijat kirjoittivat usein melko yleisluontoisella, toisinaan jopa surrealistisella tavalla. Silloin tällöin aiheeksi valikoitui kuitenkin jokin ajankohtainen teema. Selvästi päivähoitokysymys oli kirjoittajan mielestä jos ei nyt tärkeä niin ainakin sen verran iso asia, että se kannatti ottaa konkreettisenä teemana esille. Tämä osaltaan kuvastaa päivähoitokysymyksen suurta merkitystä.

Ensimmäisen kerran päivähoitosta kirjoitettiin Ylioppilaslehdessä jo vuonna 1959, kun kerrotaan HYY:n naistoimikunnan työstä. Toimikunta oli järjestämässä kesäkotia opiskelijaäideille lapsineen. Kesäkodin tarkoituksen kerrotaan olevan ”varovaisesti irroittaa [sic] monipäiset lapsikatraat äitiensä helmoista kesäkuukausiksi eli suoda äideille mahdollisuus harjoittaa vapauttavaa työterapiaa itseään kohtaan.”²¹⁷ Tämän jutun lähestymistapa on vielä hyvinkin perinteinen pitäessään sisällään oletuksen, että lapset kuuluvat automaattisesti äidin vastuulle.

Seuraavassa jutussa naistoimikunnan sävy oli jo muuttunut. Toimikunta oli tehnyt keväällä 1966 haastattelututkimuksen 140 perheelliselle naisopiskelijalle. Pekka Kansi referoi tutkimuksen tuloksia ja tuo selvästi esille, kuinka tutkimuksen mukaan opiskelu ja perhe ei ole helppo yhdistelmä. Lapset ovat pitkälti äidin vastuulla, päivähoitomahdollisuuksia on liian vähän eivätkä ne noudata yliopiston aikatauluja, opiskelut kärsivät, jopa keskeytyvät, ja vanhemmat pahimmillaan uupuvat. Jokin sellainen ratkaisu on löydyttävä, joka palvelee sekä lasta että opiskelevaa vanhempaa. Jutussa esitetään päivähoiton järjestämiseen liittyviä vaatimuksia sekä kunnille että opiskelijaliikkeelle: SYL:n, HYY:n ja muiden ylioppilaskuntien on tehtävä jotain opiskelijoiden päivähoito-ongelmalle.²¹⁸

Kun Kansi lähinnä tiivistää tutkimuksen tuloksia, samaan lehteen kirjoittanut Kati Peltola pureutuu tutkimukseen ja päivähoitokysymykseen laajemmin. Hänen mukaansa tutkimuksessa ja sen suosituksissa²¹⁹ on paljon hyvää mutta myös ongelmia. Miksi

²¹⁶ YL 29/68, Hatchet.

²¹⁷ YL 4/59, Viikon tärkeä henkilö -palsta.

²¹⁸ YL 33/66, Pekka Kansi: ”Opiskelijoiden lasten vaikeudet”.

²¹⁹ Toimikunta oli esittänyt akateemisten lasten päiväkodin parempaa taloudellista tukea, ”lapsipysäkkiä”,

opiskelijaperheiksi on laskettu vain ne, joissa äiti opiskelee? Entä isän rooli? Miksi ei huomioitu ”kaikkien heikoimmassa asemassa olevia” eli niitä, jotka ovat muuttaneet maalle helpompien päivähoitomahdollisuuksien perässä? Peltola kyseenalaistaa myös keskittymisen vain opiskelijoihin, mitä käsittelen hieman myöhemmin tässä luvussa. Peltolan mukaan on välttämätöntä vaatia lisää päivähoitopaikkoja, pienempiä päivähoitoryhmiä ja päiväkotien henkilökunnan parempaa koulutusta. On tehtävä selväksi, että jokaisella perheellä on oikeus vaatia yhteiskuntaa kantamaan vastuunsa lapsista – ja toisaalta vaatia yhteiskunnalta sitä, että lapsia ei tarvitse hankkia, jos ei halua. Artikkelinsa lopuksi Peltola palaa vielä naistoimikunnan tekemään tutkimukseen ja antaa tukensa sen isiin liittyvälle näkemykselle:

”[O]n selvää, että niin kauan kuin lastenhoitopaikkoja ei ole riittävästi, äidin opiskelu on rinnastettava ansiotyöhön ja totta kai isän opiskelu on yhtä tärkeä kuin äidinkin, vaikka toimikunta pyyteleekin hiukan anteeksi ehdottaessaan tätä otettavaksi huomioon Helsingin kaupungin lastentarhojen valintaperusteissa.”²²⁰

Peltolan artikkelissa yhteiskunnan vastuu nousee keskeisesti esille. Perheitä ei saa jättää yksin ongelmiansa kanssa. Tähän vastuun korostamiseen peilautuu kiinnostavasti mielipidekirjoitus kahta vuotta myöhemmin. Sen kirjoittaja Lauri Harju on nimittäin täysin toista mieltä yhteiskunnan ja perheen vastuista: opiskelijat hankkivat lapsia mitään ajattelematta, jopa holtittomasti ja sysäävät vastuun yhteiskunnalle ymmärtämättä, että yhteiskunnalla on jo valmiiksi paljon huollettavia. Jos päivähoitopaikkoja opiskelijoille tuotetaan paljon lisää, voi into hankkia lapsia vielä entisestään kasvaa. Yhteiskunnan vastuun sijaan on kirjoittajan mielestä olennaisinta, että opiskelijaparit kantavat vastuunsa perhesuunnittelusta ja kunnan ehkäisystä.²²¹

Juttujen välinen ristiriita on selvä: Peltola korostaa yhteiskunnan ja Harju yksilöiden vastuuta. Harjun mielipidekirjoituksen erityisyyttä korostaa sen asettuminen kahden perinteisen tasa-arvovaatimuksen välimaastoon. Harju ei halua lisää panostusta päivähoitoon. Tässä hän on hyvin eri linjoilla 1960-luvun yleisen tasa-arvovaateen kanssa. Toisaalta hän haluaa, että ehkäisyvälineitä on saatavilla ja niitä käytetään. Tätä

johon lapset voi viedä esimerkiksi luentoajaksi hoitoon, lastenhoitopaikkojen rakentamista opiskelija-asuntoloiden yhteyteen, vieraspaikkakuntalaisten aseman parantamista, tutkimusta, jossa selvitetään, kuinka moni lopettaa opinnot lasten takia sekä ylioppilaskuntien yhteistyötä lastenhoitokysymyksessä.

²²⁰ YL 33/66, Kati Peltola: ”Ripeä yhteys yhteiskuntaan”.

²²¹ YL 28/68, Lauri Harju: ”Opiskelijaperheiden lapset”, mk.

ajatusta pidetään yleisesti tasa-arvotavoitteena, edistään se merkittävästi naisen mahdollisuuksia määrätä omasta elämästään ja vartalostaan²²². Tämä pieni mielipidekirjoitus osoittaa hyvin, kuinka oli mahdollista allekirjoittaa osa radikaaliliikkeen ajamista tasa-arvotavoitteista ja olla osasta täysin eri mieltä. Liike ei suinkaan ollut yksiääninen.

Peltolan artikkelin jälkeen päivähoitokeskustelu jatkui hiljaisena. Vuonna 1967 julkaistiin vain kaksi päivähoitoa sivunnutta artikkelia. Jo aiemmin käsitellyssä HYY:n ja Yhdistys 9:n järjestämässä Sukupuolten Suomi -seminaarissa oli käsitelty päivähoitoa. Seminaarista jutun kirjoittanut Riitta Pirinen tuo ensin esiin, kuinka tilaisuudessa alustanut FM Kyllikki Rusama oli korostanut äidin kotona antaman hoivan keskeisyyttä lapsen suotuisalle kehitykselle. Hän näki päivähoidossa ongelmia ja arvosteli lapsensa muista kuin taloudellisista syistä päivähoitoon vieviä naisia. Pirinen korostaa kuitenkin, kuinka seminaarin yleisö kannatti päivähoitoa. Jos siinä ongelmia olikin, ne tulee korjata, ei suinkaan hylätä koko päivähoitoa.²²³ Päivähoidon puolesta puhui myös Ruotsin perheasiainministeri Camilla Odhnoff, jonka vierailusta Ylioppilaslehti uutisoi vuonna 1967. Hänen mukaansa naisilla tulee olla oikeus käydä töissä ja yhteiskunnan on vastattava siitä syntyvään päivähoitopulaan sekä lastentarhoilla että rakentamalla palveluasuntoja, joista perheet voisivat ostaa tarvitsemansa palvelut arkea helpottaakseen.²²⁴

Vuonna 1968 päivähoitokeskustelu ryöpsähti kunnolla käyntiin. Merkillepantavaa on, kuinka konkreettisiin teemoihin keskittyvänä keskustelua käytiin ja kuinka samat vaatimukset toistuivat isossa osassa jutuista. Teemat esiteltiin jo keväällä Yhdistys 9:n mielenosoitusilmoituksessa: kunnallisia hoitopaikkoja on häpeällisen vähän eikä kaupunki kiirehdi lisäpaikkojen rakentamista. Järjestö kutsuu mielenosoitukseen naisia ja miehiä lapsineen äitienpäivän aattona 11.5.1968:

**”Herätkää kaupungin isät! Kolkutamme omaatuntoanne! Lastenseimi joka kortteliin!
Työelämä tarvitsee naisia, yhteiskunta tarvitsee lapsia, lapset tarvitsevat – ei**

²²² Tätä teemaa käsittelen enemmän alaluvussa Abortti ja raskaudenehkäisy.

²²³ YL 6/67, Riitta Pirinen: ”009: molempien sukupuolten Suomi”. Seminaarin päivähoitoon ja äitiyteen liittyvää osuutta käsittelen myös alaluvussa Äitiys naisen tehtävänä.

²²⁴ YL 14/67, R-L.A.: ”Päiväkoteja lapsille, palvelutaloja perheille”. Nimimerkki R-L.A. viittaa Ritva-Liisa Ahmavaaraan, sittemmin Sumuun.

sosiaalihuoltoa, vaan hoitoa ja kasvatusta! Lain turva lapsillemme: missä viipyy lasten päivähoitolaki?”²²⁵

Kunnallisen päivähoiton puutteellisuus oli kantavin teema kaikissa loppuvuoden päivähoitokirjoituksissa. Päivähoitoon liittyviä vaatimuksia esitettiin yhteiskunnalle ja erityisesti Helsingin kaupungille. Kuitenkin myös HYY sai edelleen osansa huomiosta ja kirjoittajat näkivät, että ylioppilaskunnan tulee tehdä jotain perheellisten jäsentensä eteen.

Nämä kaikki teemat näkyivät Kati Peltolan toisessa päivähoitoaiheisessa mielipidekirjoituksessa. Peltolan mielestä lasten päivähoito on järjestettävä kunnalliselta pohjalta mutta Helsingin ollessa passiivinen tulee myös HYY:n toimia. Hän esittää ylioppilaskunnalle perhepäivähoitokeilua, johon voisi hakea valtiolta tukea. Peltola muistuttaa radikaaliliikkeelle tyypilliseen tapaan, ettei päivähoitoa voi pitää naisen ongelmana vaan hoito kuuluu samalla tavalla lapsen isän vastuulle. Lisäksi hän nostaa esiin kysymyksen kotona tehtävän työn rahallisesta arvosta:

”Kaikessa lasten päivähoitossa on se perustavan laatuinen [sic] ongelma, että ihmiset eivät halua maksaa siitä [päivähoitosta]. Tämä taas johtuu siitä, että odotetaan perheenäitien tekevän tämän työn ilman varsinaista palkkaa tyytymisen aviomiehen heille hankkimaan elatukseen. Äidit, isät ja muu yhteiskunta eivät osaa laskea päivähoiton todellisia kustannuksia, vaan luulevat, että naisten työ on yhteiskunnankin kannalta ilmaista.”

Peltolan kirjoituksessa ehkä tämän työn kannalta kiinnostavinta on se, kuinka hän palaa aiemman tekstinsä näkemykseen ja moittii ylioppilaskuntaa opiskelijoiden näkemisestä muusta yhteiskunnasta irrallisena ryhmänä. Peltolan näkemysten mukaan opiskelijoita ei saa ajatella tulevana eliittinä, jolle kuuluu etuoikeuksia vaan opiskelijoiden päivähoito-ongelma tulee ratkaista rinnan myymäläapulaisten päivähoito-ongelman kanssa. Opiskelijoiden on integroiduttava yhteiskuntaan, opiskelua on pidettävä työnä siinä missä mitä tahansa muutakin työtä ja muistettava, että ”eliitillä ei ole paikkaa demokraattisessa yhteiskunnassa”. Ylioppilaskunta voi edistää jäsentensä etua vain huomioimalla koko yhteiskunnan edun.²²⁶

²²⁵ YL 17/68, Yhdistys 9: ”Äiti työssä, lapsi päivähoitossa, mutta missä?”, korostus alkuperäinen.

²²⁶ YL 18/68, Kati Peltola: ”HYYn lapset heitteillä”, mk., YL 33/66, Kati Peltola: ”Ripeä yhteys yhteiskuntaan”.

Sama ajatus nousee esiin Ritva-Liisa Sumun päivähoitoa koskevassa artikkelissa muutamaa numeroa myöhemmin. Hän muotoilee asian näin:

”Päivähoito-ongelma ei ole vain opiskelijaperheiden ongelma. Kun kampus-ajatuksesta [sic] pyritään pois, kun opiskelijat halutaan asuttaa muiden ihmisten joukkoon, kun opiskelijat halutaan nähdä työtä tekevinä, työstään palkkaa nauttivina – tai ainakin työtään vasten lainaa saavina – kansalaisina, on heidän lastensa päivähoito-ongelmakin ratkaistava päivähoiton yleisten järjestelyjen avulla. Ongelma koskee kaikkien yhteiskuntaryhmien lapsia, ei ainoastaan opiskelijoita.”²²⁷

Opiskelijaliikkeen keskuudessa on läpi vuosikymmenten käyty väittelyä siitä, millaisiin asioihin opiskelijoiden tulee pyrkiä vaikuttamaan ja miten opiskelijat nähdään osana yhteiskuntaa. Vielä 1960-luvun alussa vallalla oli ns. student as such -ajattelu, jossa opiskelijat nähtiin muusta yhteiskunnasta selvästi erillisenä ryhmänä ja joka korosti suoraan opiskelijoihin liittyvän toiminnan keskeisyyttä erotuksena laajempien yhteiskunnallisten kysymysten pohtimisesta.²²⁸ Peltolan ja Sumun ajatukset opiskelijoista kiinteänä osana muuta yhteiskuntaa ja opiskelijoiden ongelmien limittymisestä muiden ihmisryhmien ongelmiin asettuvat osaksi tätä opiskelijaliikkeen väittelyä. Peltola ja Sumu näpäyttävät niitä, usein konservatiivisia, toimijoita, joiden mielestä opiskelijoiden tulee keskittyä omiin asioihinsa. Eikä tule, he sanovat. Opiskelijoilla ei ole omia asioita, opiskelijat eivät ole irrallaan muun yhteiskunnan kehityksestä, opiskelijoiden on katsottava oman elitistisen etupiirinsä ulkopuolelle. Voisi jopa sanoa Sumun ja Peltolan vaatineen HYY:ltä solidaarisuutta: opiskelijoiden tulee olla solidaarisia työläisille ja edistää yhdessä päivähoitokysymystä. Tämä pyrkimys saada yhteys työväestöön ja nähdä käsiteltävät kysymykset yhteisinä oli tyypillistä 1960-luvun radikaaliliikkeelle – joskin liike onnistui siinä huonosti²²⁹.

Yhdistys 9 kirjoitti syksyllä 1968 mielipidekirjoituksen päivähoidosta. Kirjoitus on melko pragmaattinen eikä siinä vaadita suuria yhteiskunnallisia mullistuksia vaan vaatimukset kohdistetaan lähinnä Helsingin kaupungille. Päivähoitopaikkoja on rakennettava lisää, päivähoito on huomioitava kaupunkisuunnittelussa ja päiväkodit sijoitettava hyvälle paikoille, ja kaupungin on alettava kehittää päivähoitoa. Koska vuosi 1968 oli kunnallisvaalivuosi, vetosi järjestö myös äänestäjiin, jotta nämä vaatisivat

²²⁷ YL 27/68, Ritva-Liisa Sumu: ”Pitkä parku pienestä ilosta”.

²²⁸ Tuominen 1991, 308.

²²⁹ Tuominen 1991, 178.

ehdokkaitaan vastaamaan päivähoitotarpeisiin. Olihan Helsingissä 22 500 alle kouluikäistä lasta, jonka ainoa tai molemmat vanhemmat olivat töissä mutta kunnallisia hoitopaikkoja vain 3000.²³⁰

Yllä jo sivuttu Ritva-Liisa Sumun artikkeli päivähoidosta ilmestyi pian Yhdistys 9:n mielipidekirjoituksen jälkeen. Artikkelissa kerrotaan HYY:n järjestämästä mielenosoituksesta, jossa Helsingiltä vaadittiin päivähoitopaikkoja. Sumu siirtyi kuitenkin artikkelissaan nopeasti käsittelemään päivähoitokysymystä laajemmin ja unohtaa mielenosoituksen. Hän kertoo päivähoitotilanteen ongelmallisuudesta, pohtii tutkimusten perusteella päivähoidon käytännön järjestelyjä, perhepäivähoitoa, päivähoitomaksuja ja päivähoitopaikkojen sijaintia. Suoranaisesti tasa-arvoon ei viitata mutta heti alussa esitellessään työssäkävien naisten, hoitoa tarvitsevien lasten ja päivähoitopaikkojen lukumääriä Sumu tekee selväksi, että hän lähestyy päivähoitoa tasa-arvotemana. Naisten työssäkäynti lisääntyy, se saa lisääntyä ja tämä väistämättä luo tarpeen päivähoidolle.²³¹

Sumun artikkelissa on eräs erityispiirre. Siinä käsitellään paljon Yhdistys 9:ää ja esitellään järjestön tavoitteita. Tässä ei sinänsä ole mitään erityistä. Kiinnostavaa sen sijaan on, että Sumulla on artikkelissaan täysin samaa tekstiä kuin Yhdistys 9:n yllä käsitellyssä mielipidekirjoituksessa²³². Sumu ei käytä lainausmerkkejä eikä millään muullakaan tavalla osoita, että nämä kohdat olisivat sitaatteja. Onko syytä olettaa, että itsekin Yhdistys 9:ssä toimivana Sumu on ollut kirjoittamassa myös Yhdistys 9:n mielipidekirjoitusta? Vai käyttikö hän samasta syystä Yhdistys 9:n kirjoituksia hyväksi omassa työssään eikä pitänyt tarpeellisenä muuttaa sanamuotoja?

Koska tuohon samaiseen Helsingin kaupungin päivähoitoa koskevaan päätökseen viitattiin vielä muissakin Ylioppilaslehden kirjoituksissa, tuskin kukaan kiinnitti huomiota tähän lainaukseen, jonka lainauksenomaisuus jätettiin merkitsemättä. Tutkijalle se on kuitenkin kiinnostava. Kirjallisuus on jo osoittanut, että Sumu toimi

²³⁰ YL 24/68, Yhdistys 9 – Förening 9: ”Helsingiläisille”, mk.

²³¹ YL 27/68, Ritva-Liisa Sumu: ”Pitkä parku pienestä ilosta”.

²³² Kirjoituksissa on kaksi tekstikappaletta samaa tekstiä. Esimerkiksi kohta ”Helsingin kaupunginvaltuustossa tehtiin vuonna 1966 periaatepäätös, jonka mukaan kaupunki rakentaa vuosittain viisi uutta lastentarhaa. Päätös on jäänyt toteuttamatta, koska joka vuosi katsotaan kaupungilla olevan tärkeämpiä rakennuskohteita. Lapset eivät ole pystyneet kilpailemaan jääkiekon tai teatterin ystävien kanssa.” löytyy molemmista kirjoituksista, minkä lisäksi helsinkiläislasten hoitopaikkajakaumat esitellään molemmissa kirjoituksissa sanasta sanaan samalla tavalla.

Yhdistys 9:ssä ja hänen muut artikkelinsa ovat tehneet hänen tasa-arvohenkisyytensä ja radikaalisuutensa selväksi. Kuitenkin tämä, että hän käyttää Yhdistys 9:n tekstiä suoraan, sitä mitenkään kertomatta, osoittaa vielä selvemmin, kuinka kyseenalaistamatta hän järjestöön suhtautui ja kuinka hänen kaikkien tekstiensä taustalla oli todennäköisesti samalla pieni määrä kyseisen järjestön ajattelua. Tämä ei ollut tavatonta, sillä suuri osa radikaaliliikkeen voimahahmoista kirjoitti Ylioppilaslehteen samoista teemoista, joiden eteen he tekivät työtä jossain yhden asian järjestössä. Sumu vain sattui olemaan lisäksi Ylioppilaslehden toimittaja. Vaikka Yrjö Larmolan päätoimittajakauden on sanottu karkottaneen radikaaleja lehden toimittajakunnasta²³³, oli ainakin yksi säilynyt ja säilyttänyt ajattelunsa. Oma kysymyksenä sitten on, onko journalistisesti hyvä tapa lainata toisen kirjoitusta sitä kertomatta mutta journalistiikan kannalta Ylioppilaslehdestä löytyy varmasti paljon muutakin kiintoisaa pohdittavaa.

Larmola itsekin kiinnitti päivähoiton ongelmiin huomiota saman lehden pääkirjoituksessa. Myös hän viittaa tuohon Helsingin kaupungin periaatepäätökseen rakentaa viisi lastentarhaa vuodessa ja vaatii päätöksessä pysymistä. Hän korostaa lisäksi erityisesti opiskelijaperheiden vaikeuksia, kun töitä pitää tehdä niin kotona, opinnoissa kuin ansiotyössäkin. Larmola kertoo, kuinka HYY:n juhluvuoden mitalin tuotto käytetään päivähoito-ongelman ratkaisemiseen ja kuinka mitali on ”lyöty nuorten äitien kunniaksi”.²³⁴ Larmolan näkemys on melko perinteinen esimerkiksi siinä, että päivähoitoa tarkastellaan naisten ongelmana ja isien rooli jää sivuun. Kuitenkaan ei väheksyä sitä, että konservatiivisena pidetty päätoimittaja halusi omistaa pääkirjoituksen päivähoitolle, ottaa myönteisen kannan päivähoiton kehittämiseen ja jopa esittää vaatimuksia aiheesta. Varmaankin osansa tässä oli sillä, että HYY oli aktivoitunut asiassa. Se ei kuitenkaan yksin riitä, sillä lehti ja ylioppilaskunta olivat melko irrallaan toisistaan²³⁵. Se, oliko kyse Larmolan omasta kunnallisvaalikampanjoinnista²³⁶ vai oliko hän pelkästään vilpittömästi huolissaan päivähoitotilanteesta, jää epäselväksi mutta huomionarvoista on, että päivähoitokysymyksessä radikaaliliike ja Larmola olisivat halutessaan voineet löytää yhteisen sävelen.

²³³ Tuominen 1991, 242,313.

²³⁴ YL 27/68, pk.

²³⁵ Harmo 1983, 292-293.

²³⁶ Larmola valittiin kaupunginvaltuustoon vuoden 1968 vaaleissa (Porvarillisen työn arkisto, <http://arkisto.kokoomus.net/kokoomusbiografia/elamakerta-artikkelit/larmola-yrjo/>, luettu 9.9.2012).

Tosielämässä yhteinen sävel jäi soimatta. Vain vähän myöhemmin Vanha ylioppilastalo vallattiin ja sen jälkimainingeissa myös Ylioppilaslehti vallattiin yhden numeron ajaksi. Tässä ns. Valtaus- tai Vallankumous-Ylkkärissä julkaistiin infolaatikko, jossa kerrottiin, että valtaajien kritiikin myötä Ylioppilaslehden edellisessä numerossa oli pyritty jonkinlaiseen kriittisyyteen HYY:tä kohtaan ja julkaistu osa valtauksen suorittaneen Ylioppilaat – Studenterna -toimijajoukon teeseistä. Lehden mukaan lehden varsinainen toimittajakunta oli kuitenkin manipuloinninhalussaan valikoinut vain osan teeseistä ja jättänyt monia tärkeitä pois. Näitä poisjätettyjä julkaistiin nyt valtauslehdessä. Niiden joukossa on myös teesi: ”Onko ylioppilaskunta tehnyt opiskelijoiden lasten päivähoito-ongelman ratkaisemiseksi muuta kuin yhden mielenosoituksen, jonka tarkoituksena oli vain ylioppilaskunnan juhlamitalin mainostaminen?”²³⁷

Vaikka HYY ja Ylioppilaslehti siis vuonna 1968 aktivoituivat päivähoitokysymyksessä, ei se vakuuttanut ainakaan kaikkia radikaaliliikkeen toimijoita. Tulivatko toimet liian myöhään, olivatko ne liian vähäisiä, keskityttiinkö niissä vain opiskelijoihin ja unohdettiin laajemmat yhteiskunnalliset vaikutukset? Vai oliko valtaajien ja HYY:n toimijoiden välinen kauna sen verran suurta, että toisen osapuolen vilpittömyyteen oli vaikea uskoa? Oma mielipiteeni on, että kyse oli näistä kaikista. HYY heräsi päivähoitokysymykseen, koska Yhdistys 9 puhui ja kirjoitti siitä niin paljon ja vaati toimia myös suoraan HYY:ltä. Alkuperäisten vaatijoiden²³⁸ mielestä HYY todennäköisesti toimi liian ponnettomasti ja liian myöhään – kun itsellä on selvä käsitys, miten jonkun tahon pitäisi toimia ja tämä tekeekin jotain muuta, ei hyväkään toiminta usein tunnu riittävältä. Kiinnostavaa joka tapauksessa on, että päivähoito oli yksi valtaajien esille nostamista teemoista. Tämäkin osaltaan korostaa sitä, kuinka isona kysymyksenä sitä 60-luvun lopulla pidettiin.

Entä soraäänät? Eikö päivähoitoa vastustettu? Yllättävän vähän. Yllä on esitelty kaksi kriittistä ääntä ja niiden lisäksi julkaistiin vain yksi mielipidekirjoitus, jossa korostetaan äidin läsnäolon tärkeyttä lapsen kehitykselle ja onnellisuudelle. Kirjoittaja korostaa kotiäitiyden etuja ja näkee, että päivähoitopaikkojen puutetta valittavat kärsivät asenneongelmista nähdessään, että lapsi olisi vain paketti, jonka voisi viedä hoitoon. Yhteiskunnassa on kirjoittajan mielestä sen verran vikaa, ettei se ole taloudellisesti

²³⁷ YL 34/68, ”Sensuroidut teesit”.

²³⁸ Esimerkiksi Kati Peltola oli aktiivisesti herättelemässä HYY:tä päivähoitokysymykseen ja oli myös yksi Valtaus-Ylkkärin 39 päätoimittajasta (YL 34/68, etusivun infotiedot).

mahdollistanut kaikilla naisille kotiäitiyttä.²³⁹ Myös tämä juttu julkaistiin vuonna 1968, joka oli selvästi päivähoitokeskustelun kuumiin vuosiin.

Näyttääkin siltä, että päivähoitoa itsessään ei juuri vastustettu. Alaluvut Äitiys naisen tehtävänä sekä Naisten työssäkäynti osoittavat, että äidin ja lapsen välistä suhdetta ja siitä syntyviä velvollisuuksia käsiteltiin Ylioppilaslehdessä myös hyvin perinteisellä tavalla. Voitaneen olettaa, että monet näistä kirjoittajista olisivat vastustaneet myös lasten hoitamista kunnallisessa päivähoitossa. He kuitenkin kohdistivat ajattelunsa kärjen muualle.

Lisäksi en pitäisi vääränä olettaa, että päivähoito oli yksi vähiten kiistanalaisia radikaaliliikkeen tasa-arvovaatimuksia. Kun pienten lasten äideistä enemmistö kävi töissä, näyttäytyi varmasti kansalle yleisemmin ja varsinkin akateemisille nuorille melko välttämättömänä, että jotain lasten hoidolle on tehtävä. Päivähoitokysymyksessä todellisuus taisi toimia radikaaliliikkeen hyväksi.

²³⁹ YL 28/68, Leena Pohjola: ”Kotiäitien puolesta”, mk.

5. ”Älkää sanoko 'Suksi vittuun!' toiselle ihmiselle, ellette todella tarkoita hänelle hyvää.” – Seksuaalisuus

Nykypäivän mielikuvissa 1960-luku on vapaan rakkauden vuosikymmen. Ehkäisytabletit, kaupungistuminen, nuorisomuoti, rock-musiikki – mitä kaikkea 60-luku seksin maailmaan toikaan. Totta toinen puoli. Kuitenkin 60-luvun kirjoitukset ja tutkimuskirjallisuus antavat melko toisenlaisen kuvan. Marja Tuomisen mukaan valtakulttuuri puolusti 60-luvulla kaikkein vahvimmin niitä teemoja, joissa se joutui vastakkain omien pelkojensa ja pettymystensä kanssa. Yksi näistä oli seksuaalisuus.²⁴⁰ Tämä pelko näkyy muun muassa siinä, että vielä 60-luvulla Suomessa nähtiin kirjaoikeudenkäyntejä ja -sensuuria. Näistä tunnetuin lienee Hannu Salaman *Juhannustansseja* koskeva oikeudenkäynti, jossa syyte- ja tuomiokohtana oli jumalanpilkkua. Tämän lisäksi tuomioita jaettiin juurikin seksuaalisuudesta: Agnar Mykle'n *Laulu punaisesta rubiinista* sai valtion lautakunnalta tuomion epäsiiveillisyydestä ja poliisi takavarikoi kirjat kaupoista. Saman kohtalon koki Henry Millerin *Kravun kääntöpiiri*.²⁴¹ Vallanpitäjien mielestä suomalaiset eivät olleet valmiita suorasanaiseen seksuaalisuuden kuvaukseen.

Vapaan rakkauden totuudellisuuden kyseenalaistavat myös faktaluvut. Synnyttäjien keski-ikä aleni 60-luvulla. Kun vuosikymmenen alussa alle 20-vuotiaita äitejä oli Suomessa 5000, vuonna 1967 heitä oli puolet enemmän. Noin neljännes avioliitossa syntyneistä lapsista oli ei-toivottuja ja yli kolmannes avioliitoista solmittiin morsiamen ollessa raskaana.²⁴² Jos vapaalla rakkaudella ajatellaan rakkautta, jolla ei ole seurauksia lasten tai avioliiton muodossa, ei se koskenut ainakaan suurta enemmistöä 60-luvulla. Myöskään avioliitot eivät olleet yleisiä: susipareille syntyi vain 6 % lapsista²⁴³.

Mutta seksuaalisuus, siitä kyllä puhuttiin ja kirjoitettiin. 60-luvun radikaaliliike tuotti useita kirjoja teemaan liittyen. Jo vuonna 1959 ilmestyneessä teoksessa *Nyky naisen suuri pulma* (toim. Maija Suova) käsiteltiin seksuaalisuutta. Tätä teosta ei voida pitää

²⁴⁰ Tuominen 1991, 122.

²⁴¹ Hallman 1986, 13-14.

²⁴² YL 3/67, ”Sukupuolivalistusta tässä numerossa”, pk; YL 4/67, Ilkka ja Vappu Taipale: ”Syntyvyyden säännöstelymenetelmät”.

²⁴³ YL 4/67, Ilkka ja Vappu Taipale: ”Syntyvyyden säännöstelymenetelmät”.

radikaaliliikkeen tuotoksena – olihan toimittajakin keski-ikäinen rouva – mutta monet radikaalit mainitsevat tämän teoksen olleen yhtenä innoittajana omalle ajattelulleen²⁴⁴. Seuraavina vuosina ilmestyivät muun muassa Ilkka Taipaleen toimittama *Sukupuoleton Suomi* (1966), joka käsitteli niin sukupuoliopetusta, pornografiaa kuin homoseksuaalisuuttakin, sekä Katarina Eskolan toimittama *Miesten maailman nurjat lait* (1968), johon Kimmo Leppo kirjoitti artikkelin seksuaalisuudesta. Seksi pääsi yhdeksi teemaksi myös Arvo Salon ja Bo Ahlforsin vaalikirjaan *60-luku: silmäilyä, sormeilua* (1970), josta tämän pääluvun otsikkokin on lainattu.

Keskustelua siis käytiin. Tämä näkyy myös Ylioppilaslehdissä. Vapaasta rakkaudesta kirjoitettiin varsinkin mielipidepalstalla. Siellä pohdittiin, miksi miehet pyrkivät heti sänkyyn ja miten naisten pitäisi tällöin reagoida. Mikä on länsimaisen sivistyksen rooli seksuaalikysymyksissä ja mikä keinoksi nuorison seksuaalihumaltumiseen? Keskustelu velloi tavalla, joka sai yhden kirjoittajan kuvailemaan sitä sanoilla ”vouhotukset vaikuttivat jo melkoiselta hysterialta masentuneiden naisten ja kiimaisten, lasta pelkäävien, miesten ajatustenvaihdolta”²⁴⁵. Näitä juttuja en käsittele tässä työssä enempiä, sillä niissä ei ollut mukana tasa-arvonäkökulmaa. Asiaa ei pohdita sen kummemmin sukupuoliroolien kannalta, ei nosteta esiin kaksinaismoraalia, ei esitetä vaatimuksia yhteiskunnalle tai muuta vastaavaa vaan pysytään puhtaasti seksin ja seksielämän tasolla. Ne kuitenkin osoittavat hyvin, että teema herätti tunteita.

Tasa-arvoteman kannalta seksuaalisuudesta nousee esiin kolme kokonaisuutta. Yksi käsittelee sitä, mikä on miehen ja naisen rooli seksuaalirintamalla ja miten sukupuoliin suhtaudutaan. Toinen on käytännöllisempi: siinä pohditaan välillä hyvinkin konkreetian tasolla raskaudenehkäisyä ja aborttia. Kolmas taas sijoittuu koulumaailmaan ja sisältää pohdintoja seksuaalikasvatuksesta.

Seksi kuumensi. Tämä näkyy siinäkin, että omat muistiinpanoni tästä aiheesta ovat pitemmät kuin mistään muusta käsittelyteemasta. Seksistä jaksettiin jauhaa. Jaksettiin sitä varmaan vähän harrastaakin.

²⁴⁴ Mickwitz 2008d, 172.

²⁴⁵ YL 12/67, epätoivoinen, miespuoliseksi havaittu, tavoitetuhlaaja 20 v.: ”Lapsia, toivottuja ja toivottomia”, mk.

5.1. Käsitteet sukupuolista ja seksuaalisuudesta

”Pyrkimys sukupuolten väliseen tasa-arvoisuuteen sukupuolielämän alueella kohtaa varsin voimakasta vastustusta. Suurimpana esteenä tämän elämänalueen demokratisoitumiselle on aikojen kuluessa vakiintunut stereotyyppinen ajattelu miehen ja naisen biologisista ja psyykkisistä peruseroista, joiden ilman muuta katsotaan johtavan erilaisiin normeihin ja odotuksiin eri sukupuolille.”²⁴⁶

Tämä *Miesten maailman nurjat lait* -teoksessa julkaistun Kimmo Lepon artikkelin aloitus kuvaa hyvin myös Ylioppilaslehdissä käytyä keskustelua miesten ja naisten roolista seksuaalirintamalla. Jos keskustelua haluaa kuvata vielä ytimekkäämmin, sanavalinta on kaksinaismoralismi. Jutuista valtaosa käsitteli joltain kantilta kaksinaismoralismia. Ajatteluketjut ja johtopäätökset saattoivat erota mutta peruslähtökohta oli se, että miehiin ja naisiin nähtiin kohdistettavan erilaisia odotuksia ja tätä pidettiin epäoikeudenmukaisena.

Lepon mukaan kaksinaismoraali pohjaa laajempaan yhteiskunnalliseen ajatukseen siitä, että nainen on miestä alempiarvoinen. Näin ollen miehelle kuuluu naista enemmän oikeuksia.²⁴⁷ Näin jyrkästi asiaa ei tuonut esille kukaan Ylioppilaslehden kirjoittanut, mutta 1960-luvun mittaan esiintyi kyllä muutama kirjoitus, joissa korostettiin sukupuolten välisiä eroja ja näin ollen vähintään epäsuorasti hyväksyttiin sukupuoliin kohdistetut erilaiset odotukset. Näistä ensimmäinen oli artikkeli HYY:n naistoimikunnan järjestämästä seminaarista vuodelta 1964.

Tämän pitkän artikkelin päätteeksi aiheeksi valikoituu seksi. Ensin todetaan, että teemasta kirjoitetaan ja keskustellaan Suomessa erittäin vähän, vaikkei se enää tabu olekaan. Tämä hiljaisuus näkyy Ylioppilaslehdissäkin: olihan tämän vuoden 1964 artikkeli ensimmäinen, jossa seksuaalimoraalia käsiteltiin tasa-arvonäkökulmasta. Artikkelin on kiinnostavalla tavalla sekä perinteinen että radikaali. Perinteistä on se, kuinka sukupuolia pidetään perimmäisesti erilaisina:

”Tasa-arvoisuutta seksuaalisella tasolla ei voida saavuttaa, koska miehen ja naisen suhtautuminen sukupuoliyhdyntään on niin erilainen. Nainen ajattelee aina eteenpäin, kun

²⁴⁶ Leppo 1968, 107.

²⁴⁷ Leppo 1968, 116.

taas mies voi uppoutua nykyisyyteen, hetkeen. Se, mitä tarvitaan, on lisääntynyt tieto miesten joukossa naisten suhtautumisesta yhteiselämään.”²⁴⁸

Toisaalta artikkelissa korostetaan sitä, kuinka vallalla olevat käsitykset sukupuolten, erityisesti miesten, seksuaalisuudesta ovat vääriä. Miehiä yliseksualisoidaan.²⁴⁹ Tämän tyyppinen ajattelu oli tyypillistä radikaaliliikkeelle: haluttiin korjata sukupuoliin liittyviä vääriä miellehtymiä ja stereotypioita. Ylioppilaskuntien naistoimikunnat eivät olleet radikaaliliikkeen ytimessä eikä kyseinen artikkeli kaikkienensa anna kovin radikaalia kuvaa seminaarissa käydystä keskustelusta. Silti tämä huomautus miesten seksuaalisuudesta osoittaa, että radikaaleja ajatuksia löytyi monelta taholta ja että jako radikaaleihin ja konservatiiveihin ei ollut selvärajainen. Samassa yhteydessä oli mahdollista esittää sekä konservatiivisia että radikaaleja näkemyksiä. Tämä on hyvä pitää mielessä 60-lukua käsiteltäessä. Radikaaliliike ei ollut yksinäinen monoliitti vaan radikaaleja ajatuksia esitettiin eri puolilla.

Samantyylinen perinteisen ja radikaalin yhdistelmä löytyy vuodelta 1966. Laura Paunonen kirjoittaa eri maiden seurustelutavoista. Hänen ihanteensa on ranskalainen malli, jossa avoliitot ovat yleisiä ja toisiinsa mieltyneet opiskelijat voivat helposti ja hyväksytysti muuttaa yhteen ja myöhemmin joko jatkaa yhdessä tai erota. Suomalainen malli, jossa käydään ”hippapaikoissa” ”namiviinan” vaikutuksen alaisina etsimässä seuraa ja päädytään saatille, ei saa Paunoselta kannatusta vaan hänen mukaansa se vain kovettaa ihmiset. Vaatiessaan avoliittojen yleistymistä Paunonen oli melko radikaalilla linjalla. Hän ei pelkää vapaata rakkautta vaan pitää seksuaalisuutta ja seksuaalisia kokemuksia hyvinä niin miehille kuin naisillekin. Toisaalta hän kirjoittaa jutussaan melko perinteiseen sävyyn eri sukupuolista, esimerkiksi ”[e]nnenkaikeä [sic] naisen psyykelle on tällainen vapaa suhde [avoliitto] turvallisuudessaan vähiten vahingollinen eikä se kai liioin vahingoita nuorta miestäkään.” Naisen psyyke on kirjoittajan mielestä erilainen kuin miehellä ja ilmeisesti erityisesti turvaa kaipaava. Nuoret miehet taas eivät osaa sitoutua.²⁵⁰ Radikaalia? Kyllä. Perinteistä? Kyllä. Radikaaliliikettä? Vaikea sanoa.

²⁴⁸ YL 31/64, ”Miksi naiset opiskelevat?” Käännös on kirjoittajan, sillä tämä osuus artikkelissa on ruotsiksi. Alkuperäinen sitaatti on seuraava: ”Jämlikhet på det sexuella planet kan inte nås, eftersom mannens och kvinnans inställning till samlaget är så olika. Kvinnan tänker alltid framåt, medan mannen kan uppgå i nuet, i stunden. Vad som behövs är ökad upplysning bland männen om kvinnans inställning till samlivet.”

²⁴⁹ Ibid.

²⁵⁰ YL 26/66, Laura Paunonen: ”Aviottomat nuoret parit”.

Julkaistiin seksuaalisuudesta myös sellaisia juttuja, joissa ei ollut mitään radikaalia. Vapaa sana -palstalla julkaistiin vuonna 1966 nimimerkin ”Inkku vain” kirjoitus, johon viittaa myös perheluvussa. Tämä teksti oli hyvin perinteistä ydinperheen ja pidättyvyyden ylistystä. Kiintoisaa siinä on, kuinka ensin kirjoittaja toteaa, että ”[e]ikö kaunein ja arvokkain häälahja, jonka nuoret voivat toisilleen antaa, ole koskemattomuus?” Tämä näkemys koskee siis sekä miehiä että naisia. Tämä tasa-arvoinen vaatimus koskemattomuudesta ei kuitenkaan kannan läpi tekstin. Koko muussa kirjoituksessa vaaditaan neitseyttä vain naisilta: todellinen nainen ei ajaudu vapaisiin suhteisiin vaan elää perhettään varten, todelliselle naiselle neitseys on luonnonlaki, nainen löytää ilon muualtakin kuin miehen leikkikaluna olemisesta ja niin edelleen.²⁵¹ Selväksi tulee, että miehiltä ja naisilta sopii odottaa vähän eri asioita ja erityisesti naisen tehtävänä on pidäytyä, elää perheelleen ja jopa luopua seksuaalisuudestaan lasten hyväksi. Kirjoittajaa varmasti loukkaisi, jos hänet nimeäisi osaksi radikaaliliikettä, eikä juttu annakaan siihen mitään aihetta. Kuten muuallakin olen todennut, radikaaliliike ei ollut koko kuva 1960-luvun keskustelusta.

Samana vuonna julkaistiin toinen hyvin samankaltainen kirjoitus, tällä kertaa toimitettuna artikkelina. Bror Einarsson kirjoittaa seksuaalisuudesta ja pohjaa ajattelunsa hyvin vahvasti sukupuolieroon. Hänen mukaansa nainen odottaa seksuaalisuudelta väistämättä enemmän kuin mies. Mies on aktiivinen osapuoli, jonka tulee kantaa vastuu siitä, ettei ”liian aikaisin ja väärin tai alhaisin motiivein herätä naisen seksuaalista viettiä”. Nainen taas ei liian vapaalla seksuaalisuudella saa halventaa itseään tai miehen kuvaa naisista. Miehet ovat luonnostaan rujoja ja halukkaita, kun taas naiset etsivät luotettavaa miestä ja vain turhaan kovettuvat, jos antautuvat liian helposti seksiin.²⁵² Tämän artikkelin otsikko ”Siipirikko” kuvaa erittäin hyvin kirjoittajan suhtautumista. Naista tulee suojella, ja vapaata seksielämää viettänyt nainen on vain siipeensä saanut lintu.

Näissä kahdessa tekstissä sukupuolieroa käsitellään hyvin perinteisesti. Valtaosassa Ylioppilaslehden teksteistä sävy oli täysin erilainen. Kiinnostava pieni esimerkki tästä on, kuinka usea kirjoittaja koki tarpeelliseksi kyseenalaistaa psykoanalyysin ja Sigmund Freudin käsitykset seksuaalisuudesta ja sukupuolten eroista siinä. Naisen ns.

²⁵¹ YL 4/66, Inkku vain: ”Nainen ja sukupuolisuhteet”, mk.

²⁵² YL 34/66, Bror Einarsson: ”Siipirikko”.

peniskateus²⁵³ lyötiin lokaan useassa artikkelissa ja sen sijaan korostettiin sitä, kuinka nainen on kykenevä seksuaaliseen nautintoon ja kuinka klitorisorgasmi on yhtä kypsä seksuaalisuuden muoto kuin vaginaorgasmikin.²⁵⁴ Sama esiintyy myös aikalaiskirjallisuudessa: alaluvun alussa siteerattu Kimmo Leppo ottaa tämän kritiikin artikkelinsa alkuajatuksiksi²⁵⁵. Sukupuolten väliset fysiologiset erot toki tunnustettiin mutta niistä ei johdettu mitään arvoasetelmaa. Naisen kyky ja oikeus nautintoon nähtiin artikkeleissa yhtä suureksi kuin miehenkin.

Kun keskustellaan seksuaalimoraalista, mukaan nousee yhä edelleen jossain vaiheessa kirkko. Näin oli myös 1960-luvulla. Keskustelu oli pitkälti yhden miehen harteilla. Vuonna 1965 Mikko Palolahti avasi mielipidepalstalla keskustelun siitä, miksi naiset suostuvat neitsyysvaatimuksiin, jotka ovat miesten, viime kädessä Paavalin, keksimiä normeja:

”Naisasianaiset, erikoisesti [sic] Teidän odottaisi ripeästi tarttuvan tähän naisen itsenäisyyttä kaventavaan omituiseen uskonkappaleeseen. Ja naisylioppilaat, teidän velvollisuutenanne on ensimmäisinä näyttää, että naiset osaavat *itsekin* määrätä oman siveellisyytensä laadun ja määrän.”²⁵⁶

Palolahti sai useita vastauksia. Vapaa sana -palstalla julkaistiin yhteensä viisi kirjoitusta, joissa kommentoitiin Palolahden tekstiä. Näissä vastauksissa korostui lähinnä kaksi ajatusta. Toisaalta nähtiin, että nainen ei ole niinkään riippuvainen ulkoisista normeista vaan itsekin haluaa pysytellä neitsyenä. Vaihtoehtoinen mielipide oli, että vaatimusta ei tulisi kohdistaa naisille vaan miehille, jotka tuota neitsyysnormia ylläpitävät.²⁵⁷

Vastaukset joko innostivat Palolahden jatkamaan kirjoittamista tai sitten hänellä oli jo valmiiksi pitempi artikkeli mielessä. On myös todettava, että samaan aikaan velloi yleisempi keskustelu Bertrand Russellin seksuaalinäkemyksistä. Joka tapauksessa seuraavassa numerossa julkaistiin Palolahden artikkeli seksuaalimoraalista ja

²⁵³ Peniskateus viittaa Freudin näkemukseen siitä, että naiset ovat kateellisia miehille näiden peniksestä. Pienet tytöt pitävät klitorista peniksenään ja suuntautuvat seksuaalisuuteen siksi poikien tapaan aktiivisesti. Murrosiässä tytön täytyy muuttaa seksuaalista asennoitumistaan, kun hän ymmärtää, ettei hänellä ole penistä. Tästä syntyy kateus.

²⁵⁴ YL 31/65, Marina Sundström: ”Väärät uskot”; YL 31/65, Marja-Leena Mikkola: ”Se toinen”; YL 3/67, Eero Palulampi: ”Manus et stuprare”; YL 17/67, Ilkka Sumu: ”Oppaaksi kypsässä oleville”.

²⁵⁵ Leppo 1968, 113.

²⁵⁶ YL 8/65, Mikko Palolahti: ”Pyhä Neitseys”, mk. Kursivointi alkuperäinen.

²⁵⁷ YL 9/65, Pyhä Birgitta: ”Naisiamies Palolahdelle”, mk.; YL 9/65, Punapää: ”Mikko-pojulle ja monelle muullekin”, mk.; YL 9/65, Lääkärin morsian: ”Pyhä Miehuus”, mk.; YL 9/65, toivoo Maria: ”1. Pihlajanko marjat happamia!”, mk.; YL 10/65, ettei vain neitsyt: ”Neitseys, Mikko”, mk.

kristillisyydestä. Palolahti aloittaa Russellilla: tämän mukaan monet uskonnot pitävät seksuaalisuutta epäpuhtaana. Ottamalla Russellin auktoriteetiksi Palolahti tietoisesti asettuu osaksi radikaaliliikettä²⁵⁸. Palolahden mukaan Vanha testamentti kieltää vain aviorikoksen mutta Jeesuksen jälkeiset auktoriteetit, ensisijassa Paavali, lisäsivät kristilliseen ajatteluun seksuaalikielteisyyden. Hänen mukaansa tähän oli kaksi syytä. Ensinnäkin seksuaalimoraalin määrittelevät usein vanhat väsyneet miehet, jotka eivät tunne iloa elämästä. Toisekseen alkukristityt uskoivat Jeesuksen pikaiseen toiseen tulemiseen, mikä sai heidät painottamaan erilaisten kieltäytymisten keskeisyyttä.

Palolahden mukaan tämä seksuaalikielteisyys on aiheuttanut suuren määrän ongelmia. Se on yleisesti hyväksytty näkemys, totta, mutta:

”Se seikka, että jokin mielipide on ollut laajalti vallalla, ei mitenkään todista, ettei se ole äärimmäisen järjetön, päinvastoin: kun otetaan huomioon, kuinka typerä ihmiskunnan enemmistö on, laajalle levinnyt uskonto on todennäköisesti pikemminkin typerä kuin järkevä.”

Palolahden mukaan tiukka suhtautuminen naisten seksuaalisuuteen syntyi ensisijaisesti taloudellisten seikkojen takia. Maatalousyhteiskunnassa nainen ja lapset lisäsivät miehen varallisuutta ja tällöin tuli tärkeäksi varmistaa, kuka on lasten isä. Näin ollen naisten seksuaalisuutta tuli kontrolloida. Kirjoittaja esittää, että naisille esitetyt tiukat seksuaalinormit vaativat väistämättä rinnalleen prostituutiota – lopulta sekä avioliitto että prostituutio ovat naiselle eräänlaisia toimeentulon muotoja ja pakottavat naisen tahdonvastaisiin sukupuoliyhteyksiin²⁵⁹. Palolahden ihanne on rakkausavioliitto, joka kestäisi koko elämän eikä sulkisi pois muita sukupuolisuhteita. Prostituutiota ei tarvittaisi, sillä se ei pohjaa tasa-arvoon eikä toisen kunnioittamiseen²⁶⁰. Tasa-arvoisuus

²⁵⁸ Tälle näkemykselleni on kaksi perustetta. Ensimmäinen oli se, että Bertrand Russell oli radikaaliliikkeen esitaistelija eli Sadankomitean keskeinen innoittaja (Hallman 1986, 20). Tärkeämpi perustelu oli tuo Ylioppilaslehdissä vellone Russell-keskustelu, johon jo viittasin. Siinä Sadankomiteaa vaadittiin tilille Russellin seksuaalipoliittisista näkemyksistä. Tässä keskustelussa rajalinja radikaalien ja konservatiivien välillä oli selvä. Russellia puolustamaan asettuivat sadankomitealaiset. Tätä taustaa vasten se, että Palolahti ilmoittaa tukevansa Russellin ajatuksia on mielestäni selvä osoitus puolen valitsemisesta. Palolahti oli valmis ottamaan radikaaliliikkeen leiman otsaansa.

²⁵⁹ On syytä muistaa, että avioliitossa tapahtuva raiskaus kriminalisoitiin Suomessa vasta vuonna 1994 ja näin ollen 1960-luvulla tahdonvastaiset sukupuoliyhdyntä avioliitossa olivat eri tavalla keskeinen kysymys kuin nykypäivänä. (vuosiluvun lähde: <http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=naisten-oikeuksien-kehitys-suomessa>, luettu 6.3.2013)

²⁶⁰ Tämä ajatus oli vallalla myös Yhdistys 9:ssä. Kati Peltolan mukaan seksuaalisen vapautumisen uskottiin lisäävän miesten ja naisten läheisyyttä ja naisten aseman parantumisen taas poistavan prostituution. (Peltola 2008, 203)

on muutenkin keskiössä Palolahden seksuaalikäsityksissä. Hän esittää miehille ja naisille samoja velvollisuuksia. Hänen mukaansa naiset usein kokevat olevansa moraailtaan miehiä ylempiä, kun nauttivat vähemmän seksistä mutta tässä ei ole mitään ylpeiltävää. Halu saada nauttia seksistä on vastaava kuin halu saada ruokaa: normaali ja kaikkia koskeva. Palolahden mukaan on väärin vaatia naiselta neitsyyttä ennen avioliittoa – tämä pikemminkin voi johtaa väriin puolisovalintoihin. Palolahti vastustaa ulkoapäin annettuja seksuaalinormeja ja pidättyvyysvaatimuksia. Hänen mukaansa:

”--- itsehillintää on käytettävä enemmän siten, että pitäydytään häiritsemästä toisen vapautta, kuin siten, että rajoitetaan omaa vapautta ---”²⁶¹

Mikko Palolahden viesti on selvä. Kirkko rajoittaa väärällä tavalla seksuaalisuutta. Kenelläkään ei ole oikeutta kieltää toisia (kunhan kenenkään muun vapautta ei loukata). Kaksinaismoralismista on päästävä eroon. Tämä viimeksi mainittu viesti oli yleinen 60-luvun Ylioppilaslehdissä. Ei kaksinaismoralismille.

”Nuorten sukupuolisesta käyttäytymisestä tunnetaan vain sana Vastuu --- Kirkko mumisee synneistään, isä mumisee pojalleen miesten kesken: Ethän sinä sen Pirjon kanssa naimisiin mene, poikani, kyllähän tytöistä tietenkkin hyvä on jottain pikkusen niinku tietääkin, niinku isäkin aikoinaan – jaa-a minä olinkin aika poika siellä Lounaisjärvellä. – Mutta mikä se semmonen joku tavallinen Pirjo on, nii-i katulutka tietysti. Ei, poikani, sinä nait hienon, valkean puhtaan neitsyen, sitten aikanasi. Äiti varoittaa tyärtään kesälomakirjeessä: 'Nauti auringosta ja kukista ja kaurapuurosta. Varo poikia – ethän sinä voi tietää.'”

Tämä sitaatti on Helsingin Teiniteatterin Sex-kabaree-näytelmästä vuodelta 1967. Ylioppilaslehti teki reportaasin näytelmästä ja sen yhteydessä järjestetystä keskustelutilaisuudesta. Keskustelutilaisuusosuutta käsittelen Seksuaalikasvatusalaluvussa ja tässä yhteydessä paneudun vain näytelmään. Mainittu sitaatti kuvastaa hyvin näytelmän tyyliä. Kaksinaismoralismi otettiin railakkaaseen käsittelyyn. Artikkelin kirjoittanut Tuula Heustedt on näytelmän sanoman kanssa samoilla linjoilla sanoessaan, että näytelmä on tarpeellinen ja että sitä soisi esitettävän useasti.²⁶² Kenellekään esityksen nähneelle tai Heustedtin artikkelin lukeneelle tuskin jäi epäselväksi, miten väärinä sukupuoliin kohdistuvia erilaisia odotuksia näytelmässä

²⁶¹ YL 10/65, Mikko Palolahti: ”Avioliitto ja moraali”.

²⁶² YL 6/67, Tuula Heustedt: ”Miten siiliemo hankkii siittiöitä – Helsingin Teiniteatteri: Sex-kabaree”.

pidettiin. Miksi pojan isä oli ”aika poika” mutta Pirjo taas ”katulutka”? Teiniteatteri halusi repiä moiset asennoitumiset kappaleiksi.

Seksistä keskusteltiin siis myös teatteritaiteen puolella. Tähän ja kaikkeen lukemaani nähden on kiinnostavaa, että Marja Tuomisen mukaan suhtautuminen seksiin alkoi 60-luvulla muuttua mutta siitä puhuminen koettiin edelleen uhkaavana. Sama ajattelutapa näkyy 60-luvun muisteluja tutkineella Katja-Maria Miettusella, joka toteaa, että seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä nostettiin muisteluissa vain vähän esille. Hän arvioi syyksi tähän ensinnäkin sen, että seksuaalisuuteen liittyviä asennemuutoksia on vaikeampi muistella kuin yksittäisiä tapahtumia. Tämän työn kannalta olennaisempi lienee Miettusen toinen ajatus siitä, että koska seksuaalisuus oli yksityiselämän asia ja muistelu taas julkista, ei seksuaalisuutta haluttu nostaa esille, vaikka jotain muistettaisiinkin.²⁶³ Tämä henkilökohtaisuuden puute näkyy myös Ylioppilaslehdissä. Oikeastaan vain seksuaalista vapautumista vastustaneet vetosivat omiin kokemuksiinsa²⁶⁴, kun taas vapautumisen kannattajat pitäytyivät tutkimuksissa, mielipiteissä ja haastatteluissa. 60-luvun radikaalit olivat ehkä radikaaleja teoissaan ja sanoissaan mutta ihan kaikkea ei kuitenkaan haluttu tuoda julkisuuteen nähtäville.

Radikaaliliike uskoikin vahvasti tietoon ja tutkimuksiin. Liike halusi muokata yleistä asenneilmastoa omaa todellisuuskuvaansa vastaavaksi jakamalla uutta tietoa²⁶⁵. Sama näkyy myös Ylioppilaslehdissä. Yhdessä ja samassa artikkelissa saatettiin vedota lukuisiin tutkijoihin ja tieteellisiin auktoriteetteihin. Tämä siitä huolimatta, että suomalainen keskustelukulttuuri ei moista niin tukenutkaan. Jertta Roosin sanoin:

”--- kun vetoaa tutkimuksiin [,] sivistynyt vastustaja sanoo, että ne tutkijat nyt tekee sellaisia tuloksia kun tahtoo.”²⁶⁶

Silti radikaaliliike kirjoitti, vetosi tutkimuksiin ja jakoi tietoa. Tämä näkyy hyvin esimerkiksi Marina Sundströmin artikkelissa naisten seksuaalisuudesta. Sundström vetoaa kaikkiaan viiteen tieteelliseen auktoriteettiin. Artikkelin perusviesti on selvä:

²⁶³ Tuominen 1991, 127; Miettunen 2009, 232-234.

²⁶⁴ Esimerkiksi jo mainittu nimimerkki ”Inkku vain” vetoaa omiin kokemuksiinsa: ”Tämä on minun mielipiteeni naisen osasta ja sukupuolisuhteesta. En [sic] ole tarvinnut tutkia Freudin teoriaa, enkä [sic] Kinseyn johtopäätöksiä. Tämä on osa siitä, mitä sisälläni on vuosien mittaan kypsytynyt vain seuraamalla vähän ympärilläni olevaa todellista elämää.” (YL 4/66, Inkku vain: ”Nainen ja sukupuolisuhteet”, mk.)

²⁶⁵ Tuominen 1991, 240.

²⁶⁶ YL 11/66, Jertta Roos: ”Ihminen se on naisenkin”.

naisen seksuaalisuudesta on vallalla suuri määrä myyttejä, jotka tulee murtaa, naista ei tule kohdalla objektina, naisen seksuaalinen nautinto on tärkeää siinä missä miehenkin, ja sukupuoliin tulee suhtautua samalla tavalla myös seksuaalisuutta koskevissa kysymyksissä. Mielenpitoisena tuoksi hän marssittaa niin Margaret Meadin, Joachim Israelin kuin Kinseyn laajan seksitutkimuksenkin. Sundströmin mukaan naisen seksuaalisuuden kannalta tuhoisin myytti on ajatus naisesta puhtaana neitsyenä ja passiivisena äitinä, jolla ei ole seksuaalisia haluja. Tämä on tehnyt naisesta miesten halujen kohteen, ei niinkään itsenäisen toimijan. Tämä myytti on Sundströmin mukaan murrettava. Sama pätee kaksinaismoralismiin.²⁶⁷

Seuraavana vuonna 1966 Yhdistys 9 toi samaisen ruotsalaisen sosiologin Joachim Israelin, johon Sundström vetoaa, Suomeen keskustelutilaisuuteen. Jertta Roos kirjoitti laajan artikkelin, jossa hän haastatteli Israelia sekä referoi lehdistötilaisuutta, jossa oli puhunut toinen ruotsalainen, anatomian professori Bror Redex. Miehet olivat yhdessä kirjoittaneet kirjan sukupuolirooleista. Artikkelin Redexiä käsitelleessä osuudessa pohdittiin lähinnä sukupuolten fysiologisia eroja ja sitä, mikä merkitys näillä on työelämässä²⁶⁸. Israelin kanssa päästiin puhumaan seksistä. Israelin suhtautumista kaksinaismoralismiin kuvaa hyvin seuraava sitaatti:

”Jos nyt puhutaan miehen suhtautumisesta naiseen tai miesten vaatimuksista naisille, niin minun mielestäni vaatimus naisen koskemattomuudesta, neitseydestä on täysin kohtuuton, ellei mies aseta samaa vaatimusta itselleen. Muussa tapauksessa hän jakaa naiset kahteen ryhmään, toisten kanssa maataan, toisten kanssa mennään naimisiin. Minun mielestäni naisen käyttäminen jonkinlaisena onania-koneena on läpeensä moraalitonta. Luulisin että miehet, jotka asettavat tällaisia vaatimuksia ovat itse epävarmoja omasta seksuaalisesta suorituksestaan. Kaksinaismoraali on vastenmielistä, ja kaksinaismoraalia on jos on eri mitat eri sukupuolille. Jos työllä on ollut useita suhteita, häntä sanotaan kiertopalkinnoksi, mutta minä en voi nähdä mitään eroa miehisen kiertopalkinnon ja naisellisen kiertopalkinnon välillä. --- Ja sitten kun halveksitaan tyttöä, kun tämä on tullut sänkyyn, ensin on puhuttu ja vietelty ja sitten sanotaan, se nyt oli niin tyhmä, että uskoi, huora. Tämä todistaa hämmästyttävän kielteistä suhtautumista sukupuolielämään.”

Eri sukupuolia ei saa koskea eri vaatimukset. Toista ei voi omistaa. Käsitteet aktiivisesta miehestä ja passiivisesta naisesta ovat myyttejä. Israelin kommentteja

²⁶⁷ YL 31/65, Marina Sundström: ”Väärät uskot”.

²⁶⁸ Tätä käsittelemän aluvussa Käsitteet sukupuolten välisistä eroista ja sukupuolirooleista.

lukiessa ei ihmetytä, että Roos sanoo hänen mykistäneen suomalaiset. Toisin kuin kotimaiset radikaalit Israel ottaa lopuksi omat kokemuksensakin argumenttinsa tueksi:

”Saat sanoa, että minusta ajatus passiivisen ja alistuvan naisen kanssa makaamisesta on vastenmielinen, on kauheaa jos nainen ei tee yhtään mitään. Mutta muista sanoa myös että psykiatrit tulevat heti sanomaan, haa, mies etsii äitikorviketta, on feminiininen, heikko, latentti homoseksuaalisti jne, muista minun sanoneen.”²⁶⁹

Artikkelin kirjoittanut Roos tuo omia näkemyksiään esille vähän ja vain sinne tänne ripoteltuina mutta niiden pohjalta tulee selväksi, että Israelin puheet ovat musiikkia hänen korvilleen. Radikaaliliike toi Israelin Suomeen, ja radikaaliliike oli tyytyväinen siihen, mitä sai.

Ylioppilaslehdissä julkaistiin kaikkiansa kolme artikkelia, joissa kirjoituksen pääsisältö keskittyi johonkin muuhun mutta osana kirjoitusta tuotiin esille myös miehiin ja naisiin kohdistuvat erilaiset odotukset ja kritisoitiin niitä. Vuonna 1965 kerrottiin HYY:n naistoimikunnan järjestämästä Ars Amandi -seminaarista, jossa oli puhuttu muun muassa sukupuolitaudeista sekä anatomiasta. Yksi seminaarin kolmesta alustuksesta oli käsitellyt sukupuolista käyttäytymistä sosiaalisena kysymyksenä. Alustaja, VTM Klaus Mäkelä oli esitellyt laajasti yhdysvaltalaisista Kinseyn raporttia seksikäyttäytymisestä. Osana esitystään hän oli kuvaillut, kuinka esiaviollisiin suhteisiin voitiin suhtautua neljällä eri tavalla, joista kaksinaismoraali oli yksi: naisilta vaadittiin pidättyväisyyttä mutta miehiltä ei. Mäkelän mukaan Yhdysvalloissa oli vallalla tiukka kaksinaismoraali, kun taas Tanska oli liberaalimpi maa. Mäkelän mukaan kaksinaismoralistiset, tiukat normit aiheuttavat syyllisyyttä, ”tuskatiloja” ja kärsimystä. Niistä olisi päästävä eroon.²⁷⁰

Seuraavassa numerossa uutisoitiin toisesta seminaarista hyvin samaan tyyliin. Ensin kerrottiin muista alustuksista ja sitten päästiin keskustelemaan sukupuoliin kohdistetuista odotuksista. Viesti oli selvä tälläkin kertaa:

”Avioliiton esi- ja ensiaskeleiden tyyli riippuu paljon kasvatuksesta, ja länsimaissa seksuaalisuus on tabu kasvattajille. Luonnolliset ja kauniit tapahtumat tehdään abnormeiksi

²⁶⁹ YL 11/66, Jertta Roos: ”Ihminen se on nainenkin”.

²⁷⁰ YL 28/65, Sirkka Nuotio: ”Ars Amandi”. Seminaarissa puhunut Mäkelä oli Yhdistys 9 -aktiivi (ks. esim. Roolien murtaajat, 298).

ja likaisiksi. Unohdetaan ihminen ja sukupuolten tasa-arvoisuuden paradoksi korostuu: miehille kaikki, naisille ei mitään.”²⁷¹

Kolmas tätä teemaa sivunnut artikkeli oli Kimmo Lepon kirjoitus seksuaalikasvatuksesta. Hän tuo kirjoituksessaan esiin myös sen, kuinka monin paikoin on vallalla kaksinaismoraali ja aina nimenomaan niin päin, että miehille sallitaan seksuaalista vapautta mutta naisille ei. Hän esittelee lisäksi eroja käyttäytymisessä: tutkimusten mukaan nuoret miehet harrastavat enemmän seksiä kuin nuoret naiset. Myös asennoituminen on eri. Tytöt menevät pisimmälle niiden kanssa, joita rakastavat – pojat taas päinvastoin.²⁷²

Kaksinaismoralismia käsiteltiin myös vuoden 1969 vappunumerossa. Aulikki Oksasen pakinassa suomalainen ei puhu eikä pussaa.

”Suomalainen ei iloitse. Yhteiskuntamme jyrkkä seksuaalikielteinen kasvatus sulkee naiselta jalat ja mieheltä sydämen. Nauru muuttuu naisen ahdistuneeksi kikatuksiksi ja miehen tahmeaksi kaksimieliseksi mölinäksi. Mahdollisuudet rakentaa onnellisia vapaita ihmissuhteita kaatuvat pelkoon ja epävarmuuteen, kieroutuneisiin moraalikäsitelyihin, valistuksen puutteeseen ja vihdoin viheliäiseen uskoon miehen ja naisen seksuaalisesta eriarvoisuudesta. Naisen on vapauduttava antamaan, miehen tuntemaan. Kummallekaan ei sitäpaitsi olisi pahitteeksi tiedon ja vastuun tajuaminen. Suomalainen mies on kasvatuksen myötä emotionaalisessa ilmaisussaan pahan kerran surkastunut. Mitä selvimpien kaksinaismoraalisten asenteiden tunnustaminen näyttää sitä paitsi parhaimmassakin tapauksessa tapahtuvan vain teoriassa.”²⁷³

Jälleen kerran miehiin ja naisiin kohdistuvat erilaiset odotukset ja vaatimukset nostetaan esiin. Jälleen kerran niitä paheksutaan. Tämä radikaaliliikkeen viesti tulee Ylioppilaslehden palstoilta hyvin selväksi.

Kaksinaismoralismin lisäksi eräs toinen teema yhdisti useita kirjoittajia, vaikkakin pienemmässä mittakaavassa. Tämä oli käsitys parisuhteesta. Mainitsin jo aiemmin, että uskontojen seksuaalikielteisyydestä kirjoittaneen Mikko Palolahden oma

²⁷¹ YL 29/65, Marjut Lohisalmi: ”Avioliiton esi- ja ensiaskeleet”. Myös tässä Helsingin yliopiston Eteläsuomalaisen osakunnan järjestämässä seminaarissa oli yhtenä alustajana Yhdistys 9 -aktiivi, tällä kertaa Elina Haavio-Mannila (ks. esim. Roolien murtajat , 294).

²⁷² YL 3/67, Kimmo Leppo: ”Nuorison sukupuolisesta käyttäytymisestä tutkimusten valossa”. Kuten tämän luvun alusta käy ilmi, Leppo oli mukana radikaaliliikkeessä ja osallistui sen tekemään kirjoitustyöhön.

²⁷³ YL 15/69, Aulikki Oksanen: ”Happamen maidon säästäjät”.

ihanneparisuhde olisi rakkausavioliitto, joka ei sulkisi pois muita seksuaalisuhteita. Sama ajatus oli kahdella muullakin kirjoittajalla. Marina Sundström esittelee tutkimuksiin pohjaten näkemyksensä ihanneparisuhteesta, jota ei olisi solmittu taloudellisen turvan vuoksi²⁷⁴ vaan vapaasta tahdosta ja rakkaudesta mutta joka ei sulkisi pois muita suhteita. Tämä ajattelutapa näkyy myös Marja-Leena Mikkolan kirja-arvostelussa Simone de Beauvoirin teoksesta *Le deuxième sexe*²⁷⁵: rakkautta voi löytyä avioliitosta mutta useammin sen ulkopuolelta ja todellisen rakkauden on oltava aina vapaata.²⁷⁶ Ja jälleen: saman oikeuden tuli kuulua niin naisille kuin miehillekin.

Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta voidaan siis todeta, että kun kyseessä oli miesten ja naisten asema seksuaalisessa elämässä, radikaalit hallitsivat Ylioppilaslehden keskustelua. Samojen oikeuksien haluttiin koskevan kumpaakin sukupuolta.

5.2. Abortti ja raskaudenehkäisy

Pohdittaessa 1960-luvun radikaaliliikkeen vaikutuksia suomalaiseen yhteiskuntaan voitaneen ajatella, että abortti- ja ehkäisykysymykset olivat niitä, joissa liikkeen vaikutus oli suuri. Ainakin Leila Räsänen sanoo suoraan, että vuoden 1970 aiempaa liberaalimpaan aborttilakiin vaikutti 60-luvulla käyty aborttioikeustaistelu ja että vuonna 1972 kansanterveysasetukseen kirjattu kohta ehkäisypalvelujen saatavuudesta pohjasi 1960-luvulla käytyyn keskusteluun ehkäisyvälineistä.²⁷⁷ Myös Riitta Jallinoja kirjoittaa, kuinka oikeus päättää lapsiluvusta ja syntyvyyden säännöstelystä oli keskeinen kysymys 1960-luvulla.²⁷⁸ Muutos onkin todellinen. Sodan jälkeisenä aikana suomalaisten lapsiluku on puolittunut (3,4 → 1,6 – 1,8). Muutos oli iso juuri 60-luvulla. Lapsiluku tippui 50-luvun lopun 2,8:sta kymmenessä vuodessa 2,1:een. Sen jälkeen se on vielä laskenut ollen 2000-luvun alussa noin tasolla 1,6 – 1,8.²⁷⁹

²⁷⁴ Tämä Sundströmin ajatus avioliiton ja taloudellisten velvoitteiden irrottamisesta toisistaan nousee esiin myös alaluvussa *Käsitykset perheestä ja tasa-arvosta perheessä* seminaariuutisoinnin yhteydessä (YL 22/67, Kati Peltola: ”Seiväsmatkatko tueksi avioliitolle”.)

²⁷⁵ Mikkola oli lukenut teoksen englanninkielisen käännöksen *The Second Sex*. Teos on julkaistu suomeksi nimellä *Toinen sukupuoli*.

²⁷⁶ YL 10/65, Mikko Palolahti: ”Avioliitto ja moraali”; YL 31/65, Marina Sundström: ”Väärät uskot”; YL 31/65, Marja-Leena Mikkola: ”Se toinen”.

²⁷⁷ Räsänen 2002, 105.

²⁷⁸ Jallinoja 1983, 158.

²⁷⁹ Enkama 2002 (http://www.stat.fi/tup/tietoaika/tilaajat/ta_03_02_lapset.html, luettu 8.3.2013)

Suomessa abortin saaminen oli tiukasti rajattu 1960-luvulla. Abortti oli mahdollista saada neljässä tapauksessa: lääketieteellisistä tai lääketieteellis-sosiaalisista syistä, eettisistä syistä (esimerkiksi raiskauksen jälkeinen raskaus), perinnöllisen sairauden riskin vuoksi sekä hätätapauksissa.²⁸⁰ Pelkkä naisen oma arvio ja mielipide tai pelkät sosiaaliset syyt eivät siis riittäneet. Tähän linkittyi myös ehkäisyvälineiden saamisen vaikeus. Vuonna 1969 suomalaista tilannetta kuvaillaan Ylioppilaslehden pääkirjoituksessa ehkä hieman kärjekkääseen sävyyn mutta tosiasioihin pohjaten:

”Tässä maassa ehkäisyvälineet ovat kiven takana, abortin saa vain puoskarilta; jos menee lääkäriltä aborttia anomaan, joutuu steriloinnin vaaravyöhykkeeseen. Suomessa ne, jotka tietävät mistä ehkäisyvälineitä saa, ovat kyllin varakkaita niitä hankkimaan ja ovat kyllin valistuneita ja pitkäjänteisiä niitä käyttääkseen, päättävät itse lapsistaan. Niiden kohdalla, jotka eivät näitä tunnusmerkkejä täytä, siirtyy ei-toivotun raskauden sattuessa päätös yhteiskunnan kontrolliin. Naisen toivomuksella ei ole merkitystä raskauden keskeyttämisessä, miehen toivomusta kutsutaan painostukseksi. Yhteiskunnan eri sosiaaliluokat ovat jo lähtökohdiltaan eriarvoisessa asemassa lapsen saannista päättäessään; nykyinen aborttimenettely kärjistää tätä eriarvoisuutta. Varakkailla on mahdollisuus rahan voimalla kiertää yhteiskunnan kontrolli ja järjestää itselleen raskauden keskeyttäminen.”²⁸¹

Abortti oli ylipäänsä vaikea saada ja tässä oli vielä alueellisia eroja. Vuoden 1969 aborttilakikomitea oli tutkinut olosuhteita, joissa abortteja yleisimmin tehdään ja havainnut, että aborttia suosivia – jos tällaista ilmausta voi käyttää – olosuhteita ovat ”kaupunkimaisuus, korkea tulo- ja tiedon taso, alhainen syntyvyys, korkea avioeroisuus, runsas lääkäritiheys ja alhaiset sterilisaatioluvut”. Vuodelta 1967 puolestaan on tutkimus, jonka mukaan lääkärit, joiden lausunto tarvittiin aborttia varten, suhtautuivat aborttiin selvästi liberaalimmin Etelä-Suomessa kuin Itä- ja Pohjois-Suomessa.²⁸² Helsingissä keskeytettiinkin 1960-luvulla joka viides raskaus, kun Lapissa luku oli joka viideskymmenes²⁸³. Suomalaiset olivat siis keskenään eri viivalla, kun kyseessä oli abortti ja ehkäisyvälineet.

Käsittelen tässä työssä aborttia ja ehkäisyä pitkälti rinnakkain, sillä teemoina ne limittyvät niin vahvasti toisiinsa. Keskeisin keino ehkäistä abortteja on parantaa ehkäisyvälineiden ja ehkäisytietouden saatavuutta. Lisäksi naisen oikeutta päättää

²⁸⁰ YL 19/64, ”Aborttiko vapaaksi?”.

²⁸¹ YL 16/69, pk.

²⁸² YL 16/69, ”Kommentteja aborttilakikomitean työskentelystä”.

²⁸³ YL 15/66, JR: ”Riutuneet äidit”. JR viittaa toimittaja Jertta Roosin.

omasta kehostaan ja lapsiluvustaan pidetään keskeisenä ihmisoikeutena. Tähän oikeuteen kuuluvat sekä syntyvyyden säännöstely että aborttioikeus. Oikeus perhesuunnitteluun määriteltiin ihmisoikeudeksi vuonna 1968 YK:n ihmisoikeuskongressissa²⁸⁴.

1960-luvulla vallitsevasta ilmapiiristä ehkäisyä kohtaan kuvaavat jotain seuraavat sitaatit:

”Tosiasiakin on, ettei ole ainoatakaan täysin varmaa keinoa hedelmöittymisen ehkäisemiseen – ja että luotettavimmat menetelmät tuskin sopivat muulloin kuin vasta aviopuolisoiden kesken käytettäväksi.”²⁸⁵

”--- pyysin ostaa 'varmuusvälineitä'. Apteekin omistaja sattuu olemaan uusherännäisiä ja kysyi yllätyksekseni minulta vihkitodistusta. Kun minulla ei sellaista sitten ollut esittää, hän käännötti minut pois sanoen vain 'Hävetkää, nuori mies.’”²⁸⁶

Ensimmäinen sitaatti on Väestöliiton nuorille suunnatusta *Me nuoret* -julkaisusta. Lukemani perusteella Väestöliittoa pidettiin 1960-luvulla melko konservatiivisena toimijana mutta toisaalta se vastasi isolta osin seksuaalivalistuksesta²⁸⁷ eli sen mielipiteillä oli merkitystä. Mielipiteet tulevat selviksi: suositeltava toimenpide ei suinkaan ole ehkäisy vaan pidättyväisyys. Jälkimmäinen, Ylioppilaslehden mielipidepalstalla julkaistu teksti taas kuvastaa, kuinka ehkäisyvälineitä piti ostaa apteekkeista ja kuinka niiden hankkiminen ei välttämättä ollut kovin helppoa. Vallitsevaa tilannetta kuvaa sekin, kuinka Ylioppilaslehdessä 1960-luvun loppupuolella julkaistiin säännöllisesti mainoksia ehkäisyvälineiden postimyynnistä. Ei suinkaan ollut mahdollista marssia lähimpään kauppaan ostamaan haluamaansa.

Ehkäisyvälineitä vastustettiin myös Ylioppilaslehdessä mutta hyvin vähän. 1960-luvulla julkaistiin vain yksi artikkeli ehkäisytableteista, jossa nostettiin esiin, kuinka niillä on haittavaikutuksia ja kuinka on tärkeää nostaa myös tämä puoli esiin ehkäisyvälinekeskustelussa. Kirjoittajan mukaan useampi nainen voi päätyä katumaan sitä, ettei tiennyt riittävästi pillereiden ongelmista kuin sitä, ettei tiennyt koko

²⁸⁴ Närhi 2011, 10.

²⁸⁵ Sundström 1966, 69.

²⁸⁶ YL 21/66, Harmistunut opiskelija: ”Kesän vieton ongelmia”, mk.

²⁸⁷ Sundström 1966, 69.

pillereistä.²⁸⁸ Tämän lisäksi useassa artikkelissa kerrottiin, millä perustein e-pillereitä voidaan vastustaa mutta kirjoittaja oli itse eri mieltä. Valtaosa lehteen kirjoittaneista ja lehteen haastatelluista oli siis sitä mieltä, että ehkäisy on kannatettava asia.

Abortista ja ehkäisystä alettiin keskustella Ylioppilaslehdessä vuonna 1964 ja keskustelu jatkui vilkkaana aina viimeiseen tutkimusvuoteen asti, jolloin ajankohtainen teema oli aborttilainsäädännön uudistaminen ja siitä julkaistiin monta pitkää ja perusteellista artikkelia.

Aborttia ja ehkäisyä käsiteltiin kiinnostavasti eri tavoin rinnan toistensa kanssa. Osa lehdessä mielipiteitään esittäneistä oli sitä mieltä, että abortin vapauttaminen vähentäisi halua käyttää ehkäisyä ja käytti tätä yhtenä perusteluna vastustaa aborttilainsäädännön löysentämistä. Tästä on esimerkkinä Jertta Roosin artikkeli Turun lääketieteen kandidaattiseuran järjestämästä aborttisymposiumista, jossa oli pohdittu muun muassa sitä, jätettäisiinkö ehkäisyä käyttämättä, jos aina olisi mahdollisuus saada abortti.²⁸⁹

Osa kirjoittajista taas oli sitä mieltä, että abortti ja ehkäisyvälineet ovat osa samaa keinovalikoimaa. Ehkäisyn tulisi olla ensisijainen keino mutta abortin tulisi myös olla saatavilla, mikäli ei-toivottu raskaus olisi kuitenkin alkanut. Tästä on esimerkkinä Paavo Lipponen kirja-arvostelu ruotsalaisen Jacob Palménin teoksesta *Fri abort*:

”Tietysti ehkäisy on pitemmällä tähtäimellä paras ratkaisu, mutta Suomessa ehditään vielä tehdä tuhansia laillisia ja laittomia abortteja ennenkuin [sic] edes koulujen seksuaalivalistus saadaan todella vaikuttavaksi.”²⁹⁰

Tämä ajattelutapa oli lehdessä selvästi yleisin. Aborttia ei nähty ehkäisykeinona vaan ratkaisuna jo alkaneisiin raskauksiin. Ehkäisyä kannatettiin ja sitä haluttiin edistää. Tätä näkökulmaa edustivat monet tunnetut radikaalit, kuten yllä siteerattu Lipponen ja Jertta Roos, joka omassa, myös yllä siteeratussa artikkelissaan, päätyy eri näkökannalle kuin ne, joita siteeraa:

²⁸⁸ YL 2/67, Hans Andrews: ”Tabletit”.

²⁸⁹ YL 15/66, JR: ”Riutuneet äidit”. JR viittaa toimittaja Jertta Roosiin.

²⁹⁰ YL 19/64, Paavo Lipponen: ”Suuret periaatteet”.

”--- eikä abortti joka tapauksessa ole niin suuri ja epämiellyttävä toimenpide, että sitä pyrittäisiin välttämään, esimerkiksi ihmiset jaksavat harrastaa sellaista ehkäisevää toimintaa kuin hampaiden pesu siltä varalta ettei kaikkia hampaita tarvitse vetää ---”²⁹¹

Kolmas näkökanta abortin ja ehkäisyn yhteydestä esitettiin mielipidekirjoituksessa vuonna 1967. Tämä on osin linjassa ensimmäisen näkökannan kanssa mutta poikkeaa siitä kuitenkin. Vapaalla abortilla on negatiivisia vaikutuksia ehkäisyvälineiden käyttöön. Tästä kirjoittaja on samaa mieltä ensimmäisenä esiteltyjen mielipiteiden kanssa. Negatiivinen seuraus on kuitenkin kirjoittajan mukaan se, että ehkäisyn käyttö jää pelkästään naisen vastuulle. Mieshän voi aina painostaa naisen aborttiin eli hänen ei tarvitse kantaa huolta ehkäisystä.²⁹² Tämä artikkeli sai vastauksensa radikaaliliikkeeltä, ja Ilkka Taipale riensi puolustamaan miehiä ja muistuttamaan siitä, että myös seksi on yhteinen päätös: vastuu siitä ja sen seurauksista ei kuulu vain miehille. Samalla hän esitteli oman näkemyksensä siitä, kuinka vapaa abortti ei vähennä ehkäisyä.²⁹³

Nämä erilaiset mielipiteet antavat kiinnostavan kuvan 60-luvun moninaisesta suhtautumisesta aborttiin. Suhde ehkäisyynhän on sama: kaikki kannattavat sitä. Kaikki ovat huolissaan siitä, onko ehkäisyä riittävästi saatavilla. Sen sijaan ehkäisyn ja abortin suhde toisiinsa poikkeaa merkittävästi. Radikaaliliikettä selkeimmin edustavat tahot – Taipale, Lipponen, Roos²⁹⁴ ja kumppanit – näkevät, että abortti ja ehkäisy eivät sulje toisiaan pois. Tämä on selvästi radikaaliliikkeen näkemys. Entä kaksi muuta näkemystä? Verrattuna yllä esiteltyihin ehkäisynäkemuksiin, kuten Väestöliiton nuorten julkaisuun, nämä mielipiteet olivat radikaaleja puolustaessaan ehkäisyvälineitä. Toisaalta vastustaessaan aborttia ne vaikuttavat melko konservatiivisilta. Jälleen kerran: oli mahdollista olla radikaali joissain asioissa ja konservatiivinen toisissa.

Kun Ylioppilaslehdessä keskusteltiin vain abortista, keskustelua voi kuvata seuraavin sanoin: ”on otettava huomioon nainen, on otettava huomioon lapsi, on otettava huomioon laittomat abortit ja ihmisten vapaus.”²⁹⁵ Tämä on sitaatti jo aiemmin

²⁹¹ YL 15/66, JR: ”Riutuneet äidit”. JR viittaa toimittaja Jertta Roosiin.

²⁹² YL 11/67, Vouhotuksiin suuttunut: ”Aborttivouhotuksesta”, mk.

²⁹³ YL 12/67, Ilkka Taipale: ”Abortti ja Hurja-Hilda”, mk.

²⁹⁴ Näillä kaikilla kolmella oli institutionaalinen suhde radikaaliliikkeeseen eli he toimivat joissain yhden asian järjestöistä. Ilkka Taipale oli esimerkiksi Helsingin Sadankomitean hallituksessa vuosina 1965 – 1967. (Hallman 1986, 177). Paavo Lipponen oli puolestaan Helsingin Sadankomitean hallituksessa vuosina 1964 ja 1965. Taipale ja Lipponen mainitaan myös osaksi 1960-lukulaisten ydinkerrostumaa (Virtanen 2003, 56). Jertta Roos toimi muun muassa Yhdistys 9:n perustajajäsenenä ja sen ensimmäisessä johtokunnassa (ks. esim. Roolien murtaajat 2008, 274).

²⁹⁵ YL 15/66, JR: ”Riutuneet äidit”. JR viittaa toimittaja Jertta Roosiin.

mainitulta ruotsalaiselta Jacob Palmelta ja kuvaa hänen näkökantaansa lailliseen aborttiin mutta samalla se kuvaa hyvin myös käydyn keskustelun teemoja.

Kirjoitettaessa suoraan naisen asemasta artikkeleissa näkyi kahdenlaisia mielipiteitä. Toisaalta korostettiin sitä, kuinka aviottomien äitien asemaa tulisi parantaa, jotta abortteihin ei jouduttaisi häpeän ja taloudellisten vaikeuksien vuoksi. Tätä näkökantaa korostivat varsinkin hieman vanhempaa sukupolvea edustavat henkilöt, kuten lehteen haastateltu Nikkilän sairaalan naistenosastojen ylilääkäri, psykiatri Erkki Paavilainen:

”Naimattomien naisten kohdalla on kysymys ongelmallisempi, sillä näissä tapauksissa taloudelliseen hätään liittyy myös paheksutuksi tulemisen pelko. On todella masentavaa todeta, että 'atomiakana' avioton raskaus koetaan häpeällisenä ja että ympäristön painostus useimmiten on realiteetti.”

Paavilaisen mukaan tarvitaankin mielipiteen muokkausta, jotta avioton äiti voi tuntea asemansa yhtä hyväksi kuin naimisissa oleva. Paavilaisen suhtautuminen aborttiin on melko myönteinen.²⁹⁶ Hänen kanssaan vastaavaa perustetta käyttää myös pastori Mauri Alasaari, joka puolestaan vastustaa abortin vapauttamista. Hänkin haluaa muokata yhteiskuntaa kasvatuksella aviottomille äideille suotuisampaan suuntaan:

”--- [tarvitaan] sellaista kasvatusta, joka yhdessä taloudellisen varmuuden kanssa takaisi sen, ettei yhdenkään äidin – olipa hän aviossa tai avioton – tarvitsisi suomalaisessa yhteiskunnassa häpeän taikka taloudellisten vaikeuksien vuoksi turvautua aborttiin pulmiensa ratkaisemiseksi – taikka kuten useimmiten lienee asianlaita: niiden siirtämiseksi.”²⁹⁷

Näissä kirjoituksissa naista lähestytään lähinnä äitinä. Pitää parantaa äidin, varsinkin aviottoman äidin, asemaa, jotta aborttia ei tarvitsisi tehdä. 1960-luvulla paine avioitumiseen raskauden vuoksi oli suuri, kuten yllä on jo tullut ilmi. Siksi sekä Paavilainen että Alasaari näyttäytyvät näiltä osin melko radikaaleina. He eivät ole painostamassa naisia naimisiin vaan haluavat, että yhteiskunnassa voi elää myös yksinhuoltajaäitinä ilman syrjintää ja häpeää.

Toinen, Ylioppilaslehdessä yleisempi näkemys lähestyi naista vahvemmin yksilönä. Tähän näkemykseen yhdistyi vahvasti näkemys vapaudesta. Esimerkiksi Marina Stenius

²⁹⁶ YL 19/64, ”Aborttiko vapaaksi?”.

²⁹⁷ YL 20/64, Mauri Alasaari: ”Ajatuksia abortista”.

kirjoittaa ruotsalaisesta aborttikäytännöstä ja siellä esiin tulleista ongelmista ja tuo samalla esiin oman mielipiteensä:

”Mikään ei saa painostaa häntä olemaan hankkimatta aborttia. Olosuhteet – esim. taloudelliset – eivät myöskään saa pelottaa häntä kasvattamasta lapsensa. Valinnan on oltava vapaa – ei abortti. Ja valinnan on ennen kaikkea oltava naisen oma.”²⁹⁸

Samoilla linjoilla on esimerkiksi Ilkka Taipale:

”Maassamme on siirtämisvapaus, mutta maassamme ei ole vapautta kantaa lasta toivottuun aikaan. Terveelle ihmiselle kuuluu mielestäni vapaus vapaassa maassa valita, milloin hän tahtoo synnyttää, ja milloin hän tahtoo abortin, mikäli on tullut raskaaksi. Nykyisen aborttilainsäädännön vallitessa ihminen ei ole ruumiillisesti koskematon, sillä hän voi joutua kantamaan ei-toivottua taakkaa.”²⁹⁹

Ihmisellä, tässä tapauksessa siis naisella, tulee olla vapaus päättää kehostaan ja elämästään. Siihen kuuluu myös oikeus päättää raskaaksi tulemisesta ja lapsen synnyttämisestä tai synnyttämättä jättämisestä. Tämä on radikaali linjaus. Tapani Suomisen mukaan vapauden korostaminen olikin radikaaleille keskeinen vaatimus. Radikaaliliike halusi osoittaa, kuinka vallitseva yhteiskunta ei noudata sitä vapautta, johon se väitti sitoutuneensa. Tämä haluttiin muuttaa.³⁰⁰

Vapaudesta puhui myös Simone de Beauvoir, jonka teoksesta *Le deuxième sexe* julkaistiin kirja-arvostelu vuonna 1965. Arvostelun kirjoittaneen Marja-Leena Mikkolan mukaan de Beauvoir kirjoittaa väsymättä vapaudesta ja korostaa sitä loppuun asti. Sen sijaan hänen näkemyksensä abortista on melko pessimistinen: mies on laeillaan kieltänyt abortin mutta silti vaatii sitä naiselta. Naisella on vain ”puoskarin veitsi ja lapsi jota ei ole.” Naisen vapaus ei ole nyky-yhteiskunnassa toteutunut. Yhteiskunta on muutettava, on de Beauvoirin viesti.³⁰¹

Naisen asemaa haluttiin siis parantaa. Abortin vastustajat puhuivat myös naisen vastuusta. Tähänkin oli radikaaleilla esittää suora vastaus: toki naisen tulee kantaa

²⁹⁸ YL 6/65, Marina Stenius: ”Abortti puolalaisittain – ihminen lakisi on hyvin käyttökelpoinen”.

²⁹⁹ YL 20/64, Ilkka Taipale: ”Hippokrateen luut ovat lahoja”.

³⁰⁰ Suominen 1997, 26.

³⁰¹ YL 31/65, Marja-Leena Mikkola: ”Se toinen”.

tekojensa seuraukset mutta ”jos olemme tehneet tyhmyyden, ei sitä saada pienemmäksi siten, että maailmaan syntyy yksi ihminen lisää.”³⁰²

Naisen aseman lisäksi radikaalit nostivat keskusteluun lapsen aseman. He kritisoivat sitä, kuinka keskustelua käytiin moraaliin ja kieltoihin vedoten mutta unohdettiin se, että raskaudella on aina seurauksensa: syntyvä lapsi.

”--- lisäksi hän [aiemman jutun kirjoittaja, jolle tämä vastine oli suunnattu] on unohtanut vallan lapsen, joka kantaa suurimman taakan vanhempiensa ilosta ja tietämättömydestä. Koko aborttikeskustelun aikana on lapsi jätetty taka-alalle. Kuitenkin on vastuutonta rangaista lasta siten, että hän on ei-toivottu laiminlyönnin tai tietämättömyyden tuote.”³⁰³

Kirjoittajat korostavat sitä, kuinka syntyvän lapsen elämä ei-toivottuna ei suinkaan ole helppoa. Kirjoittajien mukaan 27 % ei-toivotuista lapsista on joutunut käymään psykiatrilla. Kirjoittajat puhuvat lisäksi onnettomista lapsista, alkoholismista ja rikollisuudesta. Nämä yhteiskunnalliset ja inhimilliset vaikutukset ovat kirjoittajien mukaan unohtuneet keskustelusta.³⁰⁴

Ehkä vielä enemmän kuin naisen tai lapsen aseman korostaminen kirjoittajien radikaalisuudesta kertoo se, että muutamassa kirjoituksessa korostettiin miehen asemaa. Sehän oli 60-luvun tasa-arvovaatimuksissa uutta aiempaan nähden: haluttiin puhua molempien sukupuolten asemasta. Jo aiemmin olen maininnut, kuinka Ilkka Taipale puolusti miehen oikeuksia osallistua abortista tehtävään päätöksentekoon³⁰⁵. Lisäksi vuonna 1969 päätoimittaja Yrjö Larmola nosti pääkirjoituksessaan asian esille³⁰⁶. Selväsanaissimmin miehen oikeuksia ja myös miehen vastuuta korostivat Suomen psykologian opiskelijain liiton aborttityöryhmän jäsenet, jotka kirjoittivat numeroihin 16/69 ja 20/69 laajoja artikkeleja koskien käynnissä olevaa aborttilain uudistamista. He korostivat sitä, kuinka vastuu ehkäisystä kuuluu samalla tavalla miehelle kuin

³⁰² YL 9/67, Ritva-Liisa Ahmavaara: ”Aborttilanteessa eivät ehkäisykeinot auta”.

³⁰³ YL 12/67, Ilkka Taipale: ”Abortti ja Hurja-Hilda”, mk.

³⁰⁴ YL 19/64, Paavo Lipponen: ”Suuret periaatteet”; YL 20/64, Ilkka Taipale: ”Hippokrateen luut ovat lahoja”; YL 20/69, Suomen Psykologian Opiskelijain Liiton aborttilakityöryhmä Pentti Leiman, Riitta Mällinen, Raimo Raitasalo, Salli Saari, Kaarina Suonio: ”Aborttilakikomiteasta”.

³⁰⁵ YL 12/67, Ilkka Taipale: ”Abortti ja Hurja-Hilda”, mk.

³⁰⁶ YL 16/69, pk.

naisellekin³⁰⁷ ja kuinka miehellä on oikeus osallistua myös päätökseen siitä, jatketaanko raskautta vai ei:

”Painostus tässä yhteydessä [aborttilakikomitean mietinnössä] ilmeisesti **tarkoittaa pääasiassa painostusta miehen taholta**. Onko ajateltu, että **miehellä saattaa olla täysi syy ja oikeus osallistua päätöksentekoon**. Ei-toivotun lapsen seuraamukset eivät ole isänsäkään kannalta vähäiset (elatusapumaksut, jotka isän maksukyvyyn puutteessa voivat johtaa työsiirtolaankin, pakkoavioliitot jne.). **On hämmästyttävää, että muiden asenteiden vähitellen muuttuessa, miehen osallistumista päätöksentekoon jatkuvasti nimitetään propagandistisesti painostukseksi.**”³⁰⁸

Naiselle kuuluu vapaus, miehelläkin on oikeuksia ja lastakin tulee ajatella. Tässä supistetusti se, mitä radikaalit kirjoittivat oikeudesta aborttiin.

Mitä muuta abortista kirjoitettiin? Yksi keskeinen tema oli syyllisyys ja katumus. Abortin vastustajat käyttivät yhtenä perustelunaan sitä, että nainen usein katu tehtyään abortin. Tätä näkemystä Ylioppilaslehdessä vastustettiin. Lehteen kirjoittaneiden mukaan syyllisyyttä aiheuttavat lähinnä abortinvastustajien lapsenmurhasyytökset ja kristillinen moraal. Esimerkiksi Ilkka Taipale vetoaa siihen, kuinka Aasiassa ei tunneta samalla tavalla syyllisyyttä kuin länsimaissa, sillä sieltä puuttuu kristillisen kirkon vaikutus. Hän siteeraa ruotsalaista psykiatri Clarence Blomqvistia, johon muutamassa muussakin artikkelissa viitataan:

”Naisella ei olisi syyllisydentunteita abortin johdosta, ellei hän olisi elämänsä varrella saanut oppia, että naisen on synnyttävä lapsia ja että abortti on synti.”³⁰⁹

Kirjoittajat käyttivät myös palstatilaa sen perustelemiseen, kuinka naisen syyllisydentunteet eivät itse asiassa edes ole niin suuria, kuin väitetään. Esimerkiksi ylläsiteerattu Taipale vetoaa tutkimuksiin, joiden mukaan noin 10 % naisista on tuntenut katumusta abortin jälkeen ja tällöinkin usein syynä ovat muut asiat, kuten ongelmat parisuhteessa³¹⁰. Blomqvistin mukaan syyllisyys on yhtä yleistä niillä naisilla, jotka

³⁰⁷ YL 16/69, Suomen Psykologian Opiskelijain Liiton aborttityöryhmä Pentti Leiman, Riitta Mällinen, Raimo Raitasalo, Salli Saari, Kaarina Suonio: ”Ehkäisyneuvonta – Ehkäisekö lääkintö hallitus [sic] ehkäisyn”.

³⁰⁸ YL 16/69, Suomen Psykologian Opiskelijain Liiton aborttityöryhmä Pentti Leiman, Riitta Mällinen, Raimo Raitasalo, Salli Saari, Kaarina Suonio: ”Abortti – Voittaako viranomaisen mielivalta naisen harkinnan”. Korostus alkuperäinen.

³⁰⁹ YL 12/67, Ilkka Taipale: ”Abortti ja Hurja-Hilda”, mk.

³¹⁰ Ibid.

saivat abortin kuin niillä, joiden aborttihakemus hylättiin tai jotka eivät aborttia luvasta huolimatta tehneet. Hänen mukaansa syyllisyyden yleisyys riippuukin siitä, että osalla naisista on taipumusta syyllisyyteen eikä varsinaisesti abortista.³¹¹

Televisio-palstalla taas kerrotaan suomalais-puolalaisesta aborttia käsittelevästä elokuvasta, jossa haastattelija oli kysellyt abortin tehneiden naisten tunteja toimenpiteen jälkeen. Katumusta tai syyllisyyttä ei ollut havaittavissa.³¹² Myös psykologian opiskelijat puuttuvat artikkelissaan syyllisyyteen. Aborttilakikomitea oli maininnut naisen katumisriskin yhdeksi syyksi olla vapauttamatta aborttia. Opiskelijat kuitenkin korostavat, kuinka katuminen on kulttuurisidonnaista ja kuinka katumisriski lienee suurin laittomissa aborteissa. Katuminen ei vähene sillä, että lääkäri tekee päätöksen naisen puolesta. Kirjoittajat eivät pidä katumisriskiä aiheellisena perusteluna abortin rajoittamiselle.³¹³

Hyvin monessa tutkimistani artikkeleista keskeisessä roolissa oli vastata abortinvastustajien väitteisiin. Syyllisyys- ja murhaväitteet olivat näistä yksi. Toinen väite, johon vastattiin, oli se, että abortti on vaarallinen naisen terveydelle. Esimerkiksi jo aiemmin siteeraamani ”Vouhotuksiin suuttunut” esittää mielipidekirjoituksessaan, että vuosittain 3000 naista tulee Suomessa hedelmättömiksi abortin seurauksena ja 7000 – 15000 saa komplikaatioita³¹⁴. Tätä terveysriskiväitettä radikaalit eivät purematta nielleet. Ilkka Taipale toteaa vastineessaan edelliseen kirjoitukseen, että hedelmättömyysriski on noin 2 – 4 %, valtaosa komplikaatioista on lyhytaikaisia ja harmittomia ja että riskit ovat lähinnä laittomissa aborteissa³¹⁵. Ritva-Liisa Ahmavaara taas julkaisi kirja-arvostelun Clarence Blomqvistin teoksesta *Aborttikysymys ja abortin etiikka*. Teoksen vastaus terveysriskiväitteisiin on yksinkertainen: abortti on joka tapauksessa naiselle vähemmän vaarallinen kuin synnytys.³¹⁶ Televisio-palstalle kirjoittanut Satu Marttilakin puuskahtaa, kun eräässä aborttielokuvassa nuoripari lähtee

³¹¹ YL 9/67, ”Aborttiraportti”.

³¹² YL 32/68, Satu Marttila: ”Aiheena abortti”.

³¹³ YL 16/69, Suomen Psykologian Opiskelijain Liiton aborttityöryhmä Pentti Leiman, Riitta Mällinen, Raimo Raitasalo, Salli Saari, Kaarina Suonio: ”Abortti – Voittaako viranomaisen mielivalta naisen harkinnan”.

³¹⁴ YL 11/67, Vouhotuksiin suuttunut: ”Aborttivouhotuksesta”, mk.

³¹⁵ YL 12/67, Ilkka Taipale: ”Abortti ja Hurja-Hilda”, mk.

³¹⁶ YL 9/67, Ritva-Liisa Ahmavaara: ”Aborttitilanteessa eivät ehkäisykeinot auta”. Ahmavaara kirjoitti sittemmin Ylioppilaslehteen myös nimellä Ritva-Liisa Sumu.

surkeaan mökkiin sikiönlähdettäjän luo ja seuraksena on komplikaatioita ja huoli hedelmällisyydestä: ”miksi ihmeessä tällaisia klisheitä [sic] ja pateettisuuksia!”³¹⁷.

Kolmas väite, johon radikaalit vastasivat, on väite siitä, että abortti on huono asia kansakunnan tulevaisuuden kannalta. Tähänkin vastaukseksi otetaan Blomqvist:

”Menettämme [sic] vuosittain suuren joukon sotilaita aborttien takia. [Jeremy] Benthamin mukaan rikoksia kansakuntaa kohtaan ovat: maastamuutto, itsemurha, impotenssi, hedelmättömyyden aiheuttaminen, abortti, hedelmöitykseen johtamaton sukupuoliyhteys ja selibaatti. Jos abortti kiellettäisiin väestöpoliittisista syistä, olisi myös muut Benthamin rikokset kiellettävä.”³¹⁸

Millaisen aborttilainsäädännön radikaalit sitten halusivat? Marina Sundströmin mukaan ainoa tapa ratkaista aborttikysymys on vapauttaa abortti. Vapaa abortti tarkoittaa hänen mukaansa sitä, että jokaisella naisella on oikeus valita, haluaako hän lapsen ja jokaisella lapsella taas on oikeus syntyä toivottuna.³¹⁹ Suomen psykologian opiskelijain liiton aborttityöryhmä esittelee asiaa tarkemmin. Ryhmän mukaan aborttia on tarkasteltava seuraavista lähtökohdista:

- ”Yksilön valinnanvapauden kunnioittaminen ja suojaaminen
Tämän periaatteen mukaan
 - jokaisella naisella on oikeus synnyttää lapsi; yhteiskunnan on huolehdittava siitä, että taloudelliset ja sosiaaliset tekijät eivät saa muodostua lapsen synnyttämisen esteeksi.
 - jokaisella naisella on oikeus päättää itse haluaako hän lapsen vai ei, ts. hänellä on oikeus saada raskaus keskeytetyksi, jos hän sitä haluaa.
 - myös miehen valinnanvapautta on kunnioitettava.
- Jokaisella lapsella on oikeus syntyä toivottuna
Tämä takaa lapselle emotionaalisesti ja sosiaalisesti suotuisan kasvuympäristön.
- Jokaiselle yksilölle on taattava tasa-arvoinen asema
Taloudelliset, alueelliset, tiedolliset ja sosiaaliset erot eivät saa saattaa yksilöitä eriarvoiseen asemaan valinnanvapauden suhteen.”

³¹⁷ YL 32/68, Satu Marttila: ”Aiheena abortti”.

³¹⁸ YL 9/67, Ritva-Liisa Ahmavaara: ”Aborttililanteessa eivät ehkäisykeinot auta”.

³¹⁹ Sundström 1966, 72.

Ryhmä haluaa, että abortti on vapaa 12 raskausviikolle asti, että nainen saa puolueetonta tietoa asioista, että mies saa osallistua päätöksentekoon ja että nainen saa tasavertaisesti osallistua neuvotteluihin asiantuntijoiden kanssa.³²⁰

Kirjoittajien kanta aborttiin oli siis lähtökohtaisesti hyvin selvä. Abortin tulee olla vapaa ja naisen syyllistäminen aiheesta tulee lopettaa. Yksi kirjoittaja jopa näki, että Suomessa mentäisiin pitemmälle kuin missään abortin jo vapauttaneessa maassa. Nuo maat kun olivat lähinnä sosialistisia ja jos Suomesta tulisi sosialistinen maa, pitäisi täällä edetä tasa-arvossa muita pitemmälle. Tämä sosialistinen Suomi oli kirjoittajan tavoitteena.³²¹

Lehdessä 16/69 käsiteltiin laajasti käynnissä olevaa aborttilainsäädännön uudistamista, kuten on jo tullut ilmi. Paitsi varsinaista aborttia, lakikomitean työ käsitteli myös sterilisaatiota ja kastratiota. Poimin näistä artikkeleista muutaman tasa-arvon kannalta kiinnostavan huomion. Kaikkien artikkelien kirjoittajina toimi sama Suomen psykologian opiskelijain liiton aborttityöryhmä.

Sterilisaatiosta ryhmä toteaa, että naisille suoritettavien sterilisaatioiden määrä on lisääntynyt merkittävästi ja että melkein puolet sterilisaatioista tehdään abortin yhteydessä. Tämä johtuu osin siitä, että sterilisaation saamiseksi riittää, että lapsensaannista olisi naiselle huomattava rasitus, kun taas abortin saaminen edellyttää kohtuutonta rasitusta. Miten perustelet aborttia hakiessasi, että kyseisestä lapsesta koituu kohtuuton rasitus mutta lapsensaannista ylipäänsä ei ole huomattavaa rasitusta? Ryhmä on huolissaan naisten painostuksesta. Tämä on tasa-arvon kannalta huolestuttava seikka. Kirjoittajat selvästi näkevät, että sterilisaatiota käytetään naisen seksuaalisuuden kontrolloimiseksi.

Toinen sterilisaatioon liittyvä tasa-arvoaspekti koskee miesten ja naisten sterilisointeja. Kirjoittajien mukaan vuonna 1965 Suomessa sterilisoitiin 23 miestä ja 3123 naista. Heidän mukaansa tässä on osin kyse siitä, että jos miehellä on esimerkiksi sairautta tai psyykkisiä ongelmia, lapsensaanti voi koitua naiselle kohtuuttomaksi, jolloin hän hakee sterilisaatiota, vaikka syy on varsinaisesti miehessä. Ryhmä esittää, että sterilisaatiopäätöstä tehtäessä miehen osuus sterilisaatiotarpeesta tulisi selvittää ja mies

³²⁰ YL 16/69, Suomen Psykologian Opiskelijain Liiton aborttityöryhmä Pentti Leiman, Riitta Mällinen, Raimo Raitasalo, Salli Saari, Kaarina Suonio: ”Abortti – Voittaako viranomaisen mielivalta naisen harkinnan”.

³²¹ YL 10/66, Margaretha Romberg: ”Naisen asema sosialistisessa Suomessa”.

osallistaa päätöksentekoon, jotta tulisi selväksi, kannattaisiko sterilisaatio tehdä ennemmin miehelle. Naisen ei tulisi joutua kantamaan vastuuta miehensä puolesta.³²²

Kastraation suhteen kirjoittajat ovat kaikkienensa hyvin kriittisiä. Tasa-arvon kannalta olennaisinta on, miten kirjoittajat rinnastavat kastraation ja abortin toisiinsa:

”Yksilön valinnanvapaus halutaan turvata silloin, kun on kyseessä peruuttamaton ja ratkaisevasti yksilön käyttäytymistä muuttava toimenpide [kastraatio], kun taas abortin suhteen, jossa haittavaikutukset ovat huomattavasti vähäisemmät, ei yksilön valinnanvapaudella (lääkärin vapautta lukuunottamatta [sic]) ole merkitystä. Komitean periaatteellinen linja on totisesti horjuva.”³²³

Ryhmä tulee siis sanoneeksi, että komitean mietinnössä yksilönvapautta kunnioitetaan enemmän kastraation kuin abortin kohdalla. Tämä on tasa-arvoajattelun kannalta melko hurja kehityssuunta. Tähän aborttilakikomitean sihteeri puuttuikin vastineessaan ja piti rinnastusta vääränä, sillä tosielämässä abortti oli kuitenkin helpompi saada kuin kastraatio³²⁴. On siis mahdollista, että alkuperäisen tekstin kirjoittajat lukivat komitean ehdotuksia kuin piru raamattua ja vähän oikoivat mutkia. Luultavaa silti on, että suurimmissa kysymyksissä he olivat kiinni tosiasioissa.

Lopuksi käsittelen vielä kolmea ehkäisyvälineitä käsittelevää juttua, joissa ei ole rinnastusta aborttiin. Ensimmäinen kuvastaa hyvin radikaaliliikkeen heräämistä kansainvälisiin ja kehityspoliittisiin kysymyksiin. Mikko Pyhälä kirjoittaa maailman väestönkasvusta ja toteaa, kuinka kehitysmaissa eletään tilanteessa, jossa kuolleisuus alkaa laskea mutta syntyvyys säilyy korkealla tasolla. Tästä seuraa kurjuutta, kun kaikista ihmisistä huolehtimiseen ei riitä resursseja. Pyhälän ratkaisu ongelmaan on ehkäisyvälineet. Hänen mukaansa Ruotsi on toimittanut kymmeniätuhansia kierukoita Aasiaan:

”Muovispiraalit ovat osoittautuneet yhtä varmoiksi kuin hormoonipillerit [sic], mutta ovat vaarattomia ruumiin biokemialle ja paljon halvempia sekä helpompia käyttää. Voitaisi [sic]

³²² YL 16/69, Suomen Psykologian Opiskelijain Liiton aborttityöryhmä Pentti Leiman, Riitta Mällinen, Raimo Raitasalo, Salli Saari, Kaarina Suonio: ”Sterilisaatio: suomalaisen yhteiskunnan palvelumuoto naisille”.

³²³ YL 16/69, Suomen Psykologian Opiskelijain Liiton aborttityöryhmä Pentti Leiman, Riitta Mällinen, Raimo Raitasalo, Salli Saari, Kaarina Suonio: ”Kastratio – Parannuskeino sukupuolisiin ongelmiin?”. Korostus alkuperäinen.

³²⁴ YL 18/69, Raimo Lahti, oik.lis., aborttilakikomitean sihteeri: ”Aborttilakikomitean mietintöä koskevat kirjoitukset”.

saada aikaan suuria tuloksia, mikäli esim. Suomi valmistaisi muovispiraaleja suurin määrin kehitysmaille annettaviksi sekä tarjoaisi apua niiden levittämisessä. Löytyisikö maassamme tällaista vapaamielisyyttä, joka kuitenkin näyttää välttämättömältä ratkaisuun pääsemiseksi?”³²⁵

Kirjoittaja perää ehkäisyä ja vapaamielisyyttä. Ehkäisyä perää myös Jertta Roos, joka tuo kysymyksen paljon lähemmäs opiskelijaa, nimittäin Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiöön (YTHS). Hänen mukaansa Suomessa yleinen asennoituminen pyrkii lähinnä ehkäisemään ehkäisyn. Hän pitää ongelmallisena sitä, että YTHS ei maksa käyntiä gynekologilla, jos kävijän aiheena on saada ehkäisytabletit:

”Koska Ylioppilaiden Terveydenhoitosäätiö on nimenomaan ylioppilaiden laitos ylioppilaita varten on vaikeata ymmärtää, että ehkäisytabletit ainoana varmana ehkäisymenetelmänä voidaan sulkea pois sen toiminnan piiristä, harjoittaahan säätiö muutakin ehkäisevää toimintaa, kuten esimerkiksi rokotuksia.”

Roosin mukaan Suomessa ehkäisystä on tehty hankalaa ja turvatonta. Näin ei saisi olla.³²⁶ Roos sai vastauksen YTHS:n taloudesta vastaavalta virkamieheltä, joka sanoi sinänsä olevansa samaa mieltä Roosin kanssa mutta esitti taloudellisia perusteluja, miksi e-tabletitkäyntejä ei voida kustantaa.³²⁷ Tässä lyhyessä kirjoituksessa ei varsinaisesti ole tasa-arvonäkökulmaa. Kiinnostavaa siinä on se, että tämä on ainoa vastaus, jonka YTHS lehteen toimitti. Selvästi säätiö ei siis vastustanut ehkäisyä sinänsä vaan perusteli toimintaansa vain taloudellisilla seikoilla. Tämä on yksi osoitus siitä, kuinka opiskelijoiden parissa ehkäisyyn suhtauduttiin melko vapaamielisesti.

5.3. Seksuaalikasvatus

Kolmas seksuaalisuuden osalta radikaaleja puhuttanut teema oli seksuaali- ja sukupuolikasvatus tai -valistus. Aikalaiskirjallisuudessa näkyy tämän teeman osalta kiinnostava mielipidesiirtymä. Kun *Nykynaisen suuri pulma* -teoksessa (1959) oltiin sitä mieltä, että kasvatuksessa on tärkeintä pohtia etiikkaa, sukupuolia ja perhettä³²⁸, oli ääni erilainen yhdeksän vuotta myöhemmin *Miesten maailman nurjat lait* -pamfletissa:

³²⁵ YL 6/65, Mikko Pyhälä: ”Maailman väestöongelma”.

³²⁶ YL 29/65, Jertta Roos: ”Ehkäistyä ehkäisyä”.

³²⁷ YL 31/65, Kalle Wettenhovi: ”Pilleripärinä”.

³²⁸ Suova 1959, 205-207.

”Ehkäisyvalistus on sisällytettävä oleellisena osana koulujen sukupuolikasvatukseen. Tämä ei merkitse, että seksuaaliopetus olisi ainoastaan ehkäisytekniikkaa, vaan seksuaaliopetukseen tulisi sisältyä paitsi biologista, psykologista, sosiologista ja juridista asiantietoa, myös normatiivista ainesta, mutta ensisijaisesti sen tulisi olla tosiasiatietojen jakamista, myös moraalien osalta.”³²⁹

Perusvire on sama molemmissa. Kouluihin tarvitaan sukupuolia ja seksuaalisuutta käsittelevää opetusta. Seksin ja ehkäisyn rooli on kuitenkin noussut paljon suuremmaksi myöhemmässä kirjoituksessa.

Sama on havaittavissa Ylioppilaslehden kirjoituksissa. On todettava, että jo Suovan toimittama kirjoitus oli melko radikaali. Haluttiinhan siinä opetusta sukupuolten tasa-arvosta ja asemasta sekä seksuaalisuudesta. Tämän kirjoituksen radikaalisuutta omana aikanaan kuvaa hyvin ensimmäinen Ylioppilaslehden seksuaalikasvatuksesta kirjoitettu juttu. Sen mukaan seksuaalikäsitteet vaietaan Suomessa kuoliaiksi. Suomessa vallitsee sivistyneistönkin keskuudessa valtava tietämättömyys seksuaalisuutta käsittelevistä kysymyksistä. Kirjoittajan mukaan on välttämätöntä, että Suomeen saadaan tutkimusta aiheesta ja että alan perusteokset julkaistaan suomeksi.³³⁰ Suovan teoksen keskustelijat olivat selvästi edellä yleistä ilmapiiriä mutta Leppoon nähden jo vähän konservatiivisia.

1960-luvulla oli yleistä vastustaa seksuaaliopetusta pornografian ja lisääntyneiden sukupuolisuhteiden pelossa. Parissakin jutussa tuodaan esiin tämä vastustajien käyttämä peruste³³¹. Vastustaja pääsi omalla äänellään esille Teiniteatterin Sex-kabaree-näytelmän yhteydessä järjestetyssä keskustelutilaisuudessa:

”Varsinaista sex-opetusta, paitsi eettistä, kouluissa hän [kouluneuvos Martti E. Miettinen] piti tarpeettomana avioliiton kultaisten sormusten omistajien leirin ulkopuolisille. Tähän antoi aiheen pelko lisääntyvistä vapaista suhteista ja vaikeus sopivien opettajien valinnassa.”

Kouluneuvoksen mielipiteiden ollessa tällaisia ei liene ihme, että samaisessa keskustelutilaisuudessa teinien edustaja oli kertonut näin saamastaan seksuaaliopetuksesta:

³²⁹ Leppo 1968, 124.

³³⁰ YL 35-36/65, Timo Vuortama: ”Puuttuvat tiedot”.

³³¹ YL 4/67 pk.; YL 4/67, Ilkka ja Vappu Taipale: ”Syntyvyyden säännöstelymenetelmät”.

”Yläluokilla meille sitten kerrotaan kuinka siittiösolu yhtyy munasoluun äiti-siilin vatsassa. Kysymykseen miten se siittiö sinne pääsee vastataan, että no, se äiti-siili menee ja hankkii niitä!”³³²

Seksuaalikasvatusta käsittelevissä jutuissa toistui erityisesti kaksi teemaa: kouluissa annettava opetus ja alan kirjallisuus. Kouluissa annettavassa opetuksessa näkyi se kaksijakoisuus, jolla tämän alaluvun aloitin. Annetaanko perhekasvatusta vai seksuaalikasvatusta? Radikaalit olivat yksissä tuumin sen kannalla, että pelkkä perhekasvatus ei riitä. Klaus Mäkelä kirjoittaa, kuinka eri oppiaineisiin läpäisyperiaatteella sisällytetty perhekasvatus on jäänyt vain hurskaaksi toiveeksi – ja mikäli sitä on, se on vanhoillista. Hänen huolenaan on myös tuoreen koulutusmietinnön kansalaiskasvatusoppiaine, jonka alle seksuaalikasvatus kuuluisi. Jos oppiaineessa on kaikkea liikennesäännöistä ensiapuun, jääkö seksuaalisuudelle tilaa? Hän vaatiikin perhekasvatuksen sijaan ”tietopuolista sukupuolivalistusta”.³³³ Sama lähestymistapa on Suomen psykologian opiskelijain liiton aborttityöryhmällä, jonka mukaan seksuaalikasvatus on järjestettävä kokonaan uudestaan. Kansalaiskasvatuksen alle sitä ei pidä sijoittaa vaan se ansaitsee oman, itsenäisen aseman.³³⁴ Molemmissa jutuissa tulee selväksi myös se, että opetus ei saa olla vanhoillista eikä moralisoivaa eivätkä opettajien asenteet saa vaikuttaa opetukseen.

Siirtymistä moralisoinnista tietopohjaisuuteen vaativat myös Ilkka ja Vappu Taipale, joiden mukaan suomalainen koululaitos on joutunut paradoksaaliseen tilanteeseen. Yleensä vedotaan tietoon mutta seksuaalisuutta koskevissa kysymyksissä tietoa pelätään.³³⁵ Tämänkaltainen tiedon korostaminen olikin tyypillistä radikaaliliikkeelle, kuten olen jo aiemmin todennut.

Koska opettajien antaman tiedon laatuun eivät radikaalit uskoneet, oli osaratkaisu ongelmaan muu tiedonjakelu. Klaus Mäkelä sanoo suoraan, että parasta olisi, kun seksuaalivalistusta annettaisiin esimerkiksi kouluradion ja -television välityksellä, opaskirjasin sekä ulkopuolisten asiantuntijoiden alustuksilla. Hän esittelee kuitenkin huolestuneeseen sävyyn olemassa olevia opaskirjoja, joissa kannustetaan

³³² YL 6/67, Tuula Heustedt: ”Miten siiliemo hankkii siittiöitä – Helsingin Teiniteatteri: Sex-kabaree”.

³³³ YL 4/67, Klaus Mäkelä: ”Perhekasvatus vai sukupuolivalistus”.

³³⁴ YL 16/69, Suomen Psykologian Opiskelijain Liiton aborttityöryhmä Pentti Leiman, Riitta Mällinen, Raimo Raitasalo, Salli Saari, Kaarina Suonio: ”Ehkäisyneuvonta – Ehkäisekö lääkintö hallitus [sic] ehkäisyn”.

³³⁵ YL 4/67, Ilkka ja Vappu Taipale: ”Syntyvyyden säännöstelymenetelmät”.

pidättyväisyyteen, eletään keskiluokkaisen luokkaharhan vallassa eikä nähdä yhteiskunnan moninaisuutta, korostetaan suurella määrällä sukupuolten eroja ja erilaisia odotuksia seksiä kohtaan sekä kaikkienensa tarjotaan ”yltiöpuritaanista” sukupuolimoraalia.³³⁶ Sama huoli jaetaan pääkirjoituksessa 3/67. Päätoimittajan mukaan tiedollista oppia seksuaalikysymyksissä tarvitaan erittäin kipeästi mutta sitä on vaikea saada: ”--- harvalla alalla joudutaan kohtaamaan niin monia ennakkoluuloja, sielullis-kielellisiä vaikeuksia, käsitteiden ja kokonaisten käsitealueiden sekaantumia kuin sukupuoliopetuksessa”. Yrjö Larmolan mukaan jo pelkkä kieli tuottaa vaikeuksia eikä tabuja ole helppo rikkoa. Asia on kuitenkin hänen mielestään mitä ajankohtaisinta.³³⁷

Tiedonjaossa nähtiin myös toivoa. Ilkka Sumu kirjoitti arvostelun Lis Asklundin ja Torsten Wickbomin kirjasta *Tie kypsyyteen, yhteiselämän opas nuorisolle*. Sumun mukaan kirjoittajat pohjaavat hyvin tietoon ja suhtautuvat seksuaalisuuteen objektiivisesti. Sitä, kuinka radikaalitkaan eivät halunneet pelkkää seksivalistusta vaan laajempaa seksuaalisuuden pohtimista, kuvaa se, kuinka tyytyväinen Sumu on, kun Asklund ja Wickbom pohtivat teoksessaan myös kypsyyttä ja moraalia. Kirja saa Sumun siunauksen ja hän toivoo, että sitä lukevat niin nuoret, näiden vanhemmat kuin opettajatkin. Hän korostaa kirjoituksessaan vielä, kuinka olennaista on, että seksuaalisuutta koskevia asenteita aktiivisesti muutetaan tietoa jakamalla.³³⁸

Miksi tietoa sitten pitäisi jakaa? Taipaleet perustelevat tiedonjakoa viidellä syyllä: abortit, aviottomat lapset, ei-toivotut lapset, raskauden vuoksi solmittavat pakkoavioliitot ja raskaudenpelko. Näistä kaikista päästäisiin suurelta osin eroon, mikäli tietämättömyyttä erityisesti ehkäisyasioissa saataisiin vähennettyä. Lisäksi saavutettaisiin muutakin hyvää: yksilöt kehittyisivät tasapainoisemmiksi ja pystyisivät tekemään päätöksensä harkiten, ei pelon vuoksi.³³⁹

Kouluopetuksen ja kirjallisuuden lisäksi psykologian opiskelijat korostavat terveydenhuollon ja joukkotiedotusvälineiden merkitystä. Lääkärien tulee antaa ehkäisyvalistusta synnyttäneille naisille mutta tämä ei riitä – myös miehet ja

³³⁶ YL 4/67, Klaus Mäkelä: ”Perhekasvatus vai sukupuolivalistus”.

³³⁷ YL 3/67, pk. Pääkirjoituksessa kerrotaan lisäksi, kuinka numeroissa 3 ja 4/67 julkaistaan seksuaaliopetusta käsittelevä artikkelisarja, joka on koottu yhdessä Teinilehden kanssa.

³³⁸ YL 17/67, Ilkka Sumu: ”Oppaaksi kypsyvässä oleville”.

³³⁹ YL 4/67, Ilkka ja Vappu Taipale: ”Syntyvyyden säännöstelymenetelmät”.

synnyttämättömät naiset on saatava valistuksen piiriin.³⁴⁰ Samaa perää Kimmo Leppokin: neuvoloiden ehkäisyvalistus on kohdistettava myös miehille.³⁴¹

Joukkotiedotusvälineissäkin oli vielä tehtävää. Marja Hautala kommentoi Televisio-palstalla suomalaisen Nuotta-keskusteluohjelman sukupuolikeskustelua:

”Onhan toki muitakin seurustelumuotoja kuin rakasteleminen’ sanoi tyypillinen suomalainen nainen TV-1:n NUOTTA-ohjelman sukupuolikeskustelussa. Kuinka asian voisi paremmin ilmaista: pelatkaa noppaa, laulakaa, soittakaa ja lenkkeilkää – kyllä rakastelu sillä unohtuu! --- Nuotta on mielenkiintoinen mielipideareena, joka ainakin tällä kertaa julmasti paljasti sen suuren ajattelun eron, joka todella erottaa sukupolvet toisistaan. Oli niin luonteenomaista ja kuvaavaa vanhemman polven edustajan avausrepliikkinä kuulla, että seksistähän ei pitäisi puhua ollenkaan – täytyyhän sitä joku sukupuolikuri olla. Ajatuksella tuskin on elinikää.”³⁴²

”Tyypillisen suomalaisen naisen” asenne kuvastaa jo yllä esiteltyä vaikenemisen kulttuuria. Hautala asettaa kuitenkin itsensä irralleen tästä ajattelutavasta. Tyypillistä vanhan kansan puhetta, jolla ei ole tulevaisuutta. Me radikaalit emme halua kuulla moista.

³⁴⁰ YL 16/69, Suomen Psykologian Opiskelijain Liiton aborttityöryhmä Pentti Leiman, Riitta Mällinen, Raimo Raitasalo, Salli Saari, Kaarina Suonio: ”Ehkäisyneuvonta – Ehkäisekö lääkintö hallitus [sic] ehkäisyn”.

³⁴¹ Leppo 1968, 125.

³⁴² YL 35/69, Marja Hautala: ”Salattu sukupuoli”.

6. ”Kutsuisitteko te yksinomaan naiskysymykseksi kysymystä, joka käsittelee ihmisten yksityisiä suhteita, mutta jolla samalla on laajat poliittiset, ekonomiset ja sosiaaliset seuraukset?”

– Sukupuoliroolit

1960-luvulla sukupuoliroolikeskustelu oli Suomessa vilkasta. Sukupuoliroolin käsite oli omaksuttu sosiologiasta ja keskeisiä vaikuttajia olivat Talcott Parsons ja Margaret Mead. Alettiin korostaa sukupuoliroolien, ei sukupuolten, eroja ja nähtiin sukupuolittuneen työnjaon merkitys. Mead korosti sitä, kuinka sukupuoliroolit ovat kulttuurisidonnaisia ja kuinka sukupuoli itsessään ei määrää ihmisten käyttäytymistä vaan erojen taustalla ovat sukupuoliroolit. 1960-luvulla miehen roolin nähtiin olevan aggressiivinen, asiallinen, aloitteellinen, työssään menestynyt ja seksuaalisesti aktiivinen. Naisen rooliin kuului alistuneisuus, tunteellisuus, herkkyyttä, samanaikainen käytännöllisyys ja epäasiallisuus sekä seksuaalinen passiivisuus.³⁴³ Radikaaliliike alkoi korostaa sukupuolieron sijaan sukupuolten samanlaisuutta ja tarvetta murtaa sukupuoliroolit. Tämä oli keskeinen ajattelutapa myös radikaaliliikkeestä syntyneessä tasa-arvojärjestö Yhdistys 9:ssä. Sitä onkin myöhemmin kritisoitu siitä, että se yritti samanlaistaa miehet ja naiset tekemällä naisista miesten kaltaisia. Järjestön aktiivit ovat kuitenkin korostaneet, että pyrkimyksenä oli muuttaa sekä naisen että miehen roolia.³⁴⁴

Sukupuoliroolien keskeisyys radikaaliliikkeen tasa-arvovaatimuksissa oli monessa mielessä uutta ja radikaalia. Ensinnäkin se huomioi sekä miehet että naiset. Miestä ei nähty vain mittatikkuna, johon naista verrattiin vaan myös miehisyudessa nähtiin ongelmia. Sen lisäksi sukupuolirooliajattelu kiisti sukupuolten pohjimmaisesta erilaisuudesta, mikä oli mullistavaa. Aikaisemmat tasa-arvoliikkeet olivat pohjanneet vaatimuksensa juuri sukupuolieroon. Naisten oikeuksia ja tasa-arvoa oli aiemmin vaadittu vetoamalla naisten erityislaatuisuuteen ja poliittiseen äitiyteen, kuten tuon ilmi alaluvussa Naisten yhteiskunnallinen aktiivisuus.

³⁴³ Jallinoja 1983, 139-143; Tuominen 1991, 224.

³⁴⁴ Pietilä 2002, 226; Jallinoja 1983, 161-162; Mickwitz 2008b, 31,33; Mélat 2008, 109.

Suomalaisen tasa-arvodiskurssin muuttuminen sukupuolten samuutta ja sukupuolirooleja korostavaksi tapahtui vasta 1960-luvulla, mikä osaltaan tekee radikaaliliikkeen tasa-arvoajatukset vielä radikaalimmiksi: satakunta vuotta naisliike oli vedonnut nais erityisyyteen ja nyt radikaaliliike hylkäsi tämän ajattelun. Liike oli kuitenkin osittain yksin. Radikaalit joutuivat kritisoimaan suomalaisia naisjärjestöjä siitä, kuinka hitaasti ne olivat omaksuneet sukupuolirooliajattelun. Katarina Eskolan mukaan roolikeskustelu alkoi Ruotsissa 1950-luvulla mutta Suomessa vasta 1965. Syynä suomalaisten hitaaseen lämpenemiseen oli kirjoittajan mielestä pitkälti se, että suomalaiset naisjärjestöt olivat jääneet lepäämään laakereilleen ja jumahtaneet korostamaan nais erityisyyttä.³⁴⁵ Radikaalit ryhtyivät toimeen muuttaakseen tämän.

Sukupuolirooleja korostaessaan suomalainen radikaaliliike oli poikkeuksellinen verrattuna muiden länsimaiden liikkeisiin: niissä radikaaliliike synnytti feministisen liikkeen, joka korosti patriarkaatinvastaisuutta ja nais erityisyyttä, jopa naisten paremmuutta miehiin nähden. Radikaaliliikkeen sukupuolirooliajattelu oli Suomessakin väliaikaista: jo 1970-luvun feminismi korosti vahvasti nais erityisyyttä ja naisten välistä sisaruutta.³⁴⁶

Sukupuolirooleja on tässä työssä sivuttu pitkin matkaa. Se on väistämätöntä ottaen huomioon, kuinka radikaaliliikkeen tasa-arvodiskurssi pohjasi rooliajatteluun. Tässä osuudessa käsittelen niitä Ylioppilaslehden juttuja, jotka käsittelevät vain sukupuolirooleja, sekä eri artikkelien niitä osuuksia, joissa pääpaino on rooleissa, vaikka jutun varsinainen teema olisikin jokin muu. Sukupuolirooleista nousi esiin kaksi teemaa. Ensinnäkin on laajempi, varsinaisesti rooleja ja sukupuolten erilaisuutta tai samuutta käsittelevä kokonaisuus. Toisekseen olen sijoittanut sukupuoliroolien alle myös ne muutamat Ylioppilaslehdessä ilmestyneet jutut, jotka käsittelevät naistenlehtiä.

6.1. Käsitteet sukupuolten välisistä eroista ja sukupuolirooleista

Vaikka radikaalit korostivat sukupuolten samanlaisuutta, he eivät kiistäneet joidenkin erojen olemassaoloa. Kimmo Leppo erikseen toteaaakin, että ”rooliradikaalien” on

³⁴⁵ Eskola 1968, 11.

³⁴⁶ Feministisistä liikkeistä ks. esim. Jallinoja 1983, 138,191-195 ja Keränen 1986, 46.

varottava sellaista yksisilmäisyyttä, johon heidän vastustajansa syyllistyvät. Sen sijaan heidän on tunnistettava sukupuolten välisten erojen olemassaolo mutta kyseenalaistettava johtopäätökset, joita noista eroista halutaan muodostaa³⁴⁷. Tämä on hyvä pitää mielessä roolikeskustelua tutkittaessa. Kukaan ei väittänyt sukupuolia täysin samanlaisiksi mutta erojen nähtiin olevan melko pieniä – ja varsinkin erojen seurausten olevan pieniä.

Tai näin radikaalit ajattelivat. 1960-luvun Ylioppilaslehdissä näkemykset sukupuolten samanlaisuudesta ja erilaisuudesta olivat vaihtelevia. Vahvimmin sukupuolten eroon uskoi Veikko Rönkä, jonka mukaan sukupuoliero on väistämätön, hallitseva ja evoluutioon olennaisesti kuuluva. Miehet ja naiset ovat perimmäisesti erilaisia ja vieläpä niin, että nainen on väistämättä miestä alempiarvoinen. Nainen ei ole saanut mitään aikaan: mies voittaa naisen urheilussa, nainen on aina miehen rakentaman yhteisön jäsen, mies on keksinyt kaikki tekniset apuvälineet, mies on luonut kaiken kulttuurin. Yksinkertaisesti:

”Ollaksemme täysin rehellisiä meidän on mahdotonta ajatella yhteiskunnassamme vähäpätöisintäkään asiaa, ei edes nuppineulasta avaruusrakettiin – ilman, että me samalla toteamme kaiken tuon olevan puhtaasti maskuliinisten aivojen tuotetta. Tämä luomistyö on niin mahtavaa suuruusluokkaa, että silmien ummistaminen siltä vertaillessa sukupuolten henkisten suoritusten arvoja keskeinä olisi osapuilleen sama kuin arkun unohtaminen hautajaistilaisuudessa. Puolueetonta ja objektiivista tarkkailijaa ei tyydytä suinkaan se, mitä mahdollisesti joku epämääräinen ja tuntematon naispsykologi on joskus jossakin sattunut väittämään.”

Röngälle on turha tulla puhumaan mitään sukupuolirooleista. Hän vetoaa tekstissään niin Edward Westermarckiin kuin Kretschmerin typologiaankin mutta pitää sukupuolten samuutta korostavia ajattelijoina vain joinain kimeä-äänisinä ja epämääräisinä vouhottajina, näiden tieteellisestä asemasta huolimatta. Rönkä suhtautuu melko epäkunnioittavaan sävyyn vastustajiinsa³⁴⁸ ja tuo tekstissään kaikinensa ilmi, ettei naisista ole juuri mihinkään.³⁴⁹ Hän ei siis vain korosta sukupuolten välisiä eroja vaan myös sukupuolten välistä arvoasetelmaa. Tämä irrottaa hänen juttunsa omalle tasolleen

³⁴⁷ Leppo 1968, 113-114.

³⁴⁸ Juttu on suunnattu Jertta Roosille, Marina Sundströmille ja Ritva Turuselle, jotka kirjoittivat edelliseen numeroon sukupuolirooleista.

³⁴⁹ YL 32/65, Veikko Rönkä: ”Mietteitä ja naisasiaa”.

muihin Ylioppilaslehden teksteihin nähden. Röngän tekstiä voi pitää naisvihamielisenä, mikä oli poikkeuksellista Ylioppilaslehdessä.

Seuraava mielipiteiden vaihto tuo myös esiin kiinnostavan puolen sukupuolierokeskustelussa. Nimimerkki A. Hämäläisen kirjoituksessa kritiikin kohteena on rauhanjärjestö Sadankomitea mutta hän ottaa kritisointitaktiikakseen pasifistimiesten miehisyden epäilyn ja käyttää perusteluinaan sukupuolten välisiä eroja:

”Naisen perusominaisuuksiin kuuluu antautumisen halu; mieluummin vahvemmalleen jos mahdollista, jolloin hän voi myös saavuttaa turvallisuuden tunteen ja siirtää suurimman vastuun toiselle. --- Suomessa haluavat välttämättä antautua myös miespuoliset yksilöt. --- Varsinainen räjähdys tapahtuu kuitenkin vasta kun naisjutuilla kerskuva rauhanmies toteaa lotan olemassaolon. Eivät vain urheat miehet vaan jopa sisukkaat naisetkin ovat kyenneet sellaiseen mihin rauhanmies ei pysty.”³⁵⁰

Seuraavassa numerossa julkaistiin nimimerkin ”R. Mäkinen II basso” vastine Hämäläiselle, jossa kirjoittaja ihmettelee Hämäläisen kirjoitusta ja sitä, että tämä etsii pasifismin syytä maskuliinisuuden puutteesta ja homoseksuaalisuudesta. Mäkinen kysyy myös ”Pelkäätekö tosissanne, että maskuliinisuus on mennyttä, jos ajattelee asiasta tai kahdesta samoin kuin naiset? Ei kai se niin höllässä ole – vai onko?”³⁵¹ Kiinnostavinta tämän työn kannalta on Hämäläisen vastine Mäkiselle. Hämäläinen nimittäin teillaa Mäkisen mielipiteet esittämällä tämän naisena:

”Aito naisellinen uteliaisuutenne on pakottanut teidät tekemään joukon kysymyksiä, vaikkei asia teitä mitenkään koskenutkaan. Hellyydenpuuskassanne tuotte yö[sic] julki myötätuntoanne ja tarjoatte apua. --- Kysytte, menettääkö maskuliinisuuden, jos ajattelee asiasta tai parista samoin kuin naiset. Ajatelkaa toki rauhassa. --- Ketä halusitte vakuuttaa nimenne jälkiliitteellä ja miksi?”³⁵²

Hämäläisen jälkimmäisessä kirjoituksessa viitataan naisiin varsin alentuvaan sävyyn, puhutaan muun muassa ”naisellisesta uteliaisuudesta”, ”kainosti ja siististi arvelemisesta” ja siitä, kuinka Mäkinen ei osaa yhdistellä asioita, joita ei tämän ”sfäärissä” lainkaan ole. Hämäläisen kirjoitukset osoittavat, kuinka joidenkin mielestä oli mahdollista mitätöidä toisen ajatukset vain tämän (keksittyyn) naiseuteen vedoten.

³⁵⁰ YL 11/1965, A. Hämäläinen: ”Rauhanmiehistä”, mk.

³⁵¹ YL 12/1965, R. Mäkinen II basso: ”Hra (?) A. Hämäläinen”, mk.

³⁵² YL 13-14/1965, A. Hämäläinen: ”R. Mäkiselle”, mk.

Kiinnostava yksityiskohta on myös se, että Hämäläinen ei vastustanut pasifismia väkivaltaan ja väkivallattomuuteen liittyvillä argumenteilla vaan koki ilmeisesti helpoimmaksi osoittaa pasifistimiehet homoiksi ja muut pasifismin puolestapuhujat naisiksi. Kumpikaan ryhmä ei Hämäläisen ajattelussa tunnu nauttivan suurta arvostusta.

Rönkä ja Hämäläinen eivät selvästikään ole osa radikaaliliikettä. Mäkinen puolestaan mainitsee erikseen, ettei Sadankomitea varsinaisesti kosketa häntä mutta muuten hän on ajattelussaan lähellä radikaalisuutta. Hän ei tunnu ottavan sukupuolia niin vakavasti. Ei maskuliinisuus siihen kaadu, jos on naisten kanssa samaa mieltä. Ja mitäpä siitä, vaikka kaatuisikin.

Vielä vuosikymmenen alussa oli luonnollista vedota sukupuolten eroon. Tämä näkyy esimerkiksi naispappeutta käsittelevässä artikkelissa, jossa naisten ja miesten erilaisia tehtäviä kirkossa perustellaan sukupuolierolla:

”Mutta kuitenkin pitäisin kirkon henkisen köyhyiden osoituksena sitä, että naiset valloittaisivat maskuliiniseksi muovautuneen papinviran. --- [O]lisi surkeata havaita naisten pyrkivän vain jäljittelemään miehistä pappisvirkaa. Odotamme naisilta omalaatuisuutensa tajuamista, jonkin uuden löytämistä! --- Juuri siksi, että mies ja nainen ovat niin täysin erilaisia, tulisi heidän saada kummankin omilla lahjoillaan rikastuttaa kirkon toimintaa.”³⁵³

Viesti kuitenkin horjuu nopeasti. Jo vuonna 1962 todetaan, kuinka sukupuolten väliset erot eivät suinkaan ole selviä ja tarkkarajaisia vaan vaihtelevia ja epäselviä ja kuinka sukupuolirooli on käyttökelpoinen käsite kuvaamaan sitä käytöstä, jota eri sukupuolilta odotetaan. Kyseinen artikkeli kertoo HYY:n ja Ylioppilaiden Kristillisen yhdistyksen järjestämästä ”avioliittokoulusta” ja päättyy rooliajattelustaan huolimatta vielä perinteiseen näkemykseen: naista tulee arvostaa naisena ja miestä miehenä.³⁵⁴

Sama ajatus esiintyy myös avioliittokoulun seuraavassa osuudessa. Siinä Sirkka Laaksovirta pohtii pariskuntien työnjakoa ja sitä, kuinka vaikeuksia voi esiintyä, jos miehen ja naisen roolit ovat päinvastaiset kuin yleensä. Laaksovirta miettii, mitä naiseuden kannalta merkitsevät naisten uudet oikeudet ja mahdollisuus työskennellä. Hänen mukaansa tätä ei ole käsitelty riittävästi. Ajattelutapa on siis melko perinteinen.

³⁵³ YL 12/60, ”Sukupuoli ja saarnastuoli”.

³⁵⁴ YL 12/62, ”Avioliittokoulu – Studia sexualica. Juhani Hirvas: Kypsyminen mieheksi ja naiseksi”.

Naiset ja miehet ovat erilaisia ja naiseus ja mieheys poikkeavat toisistaan, mikä tulisi yhteiskunnassa huomioida.³⁵⁵

Seminaareista uutisoitiin enemmänkin. Vuonna 1964 järjestettiin naistoimikuntien seminaari, jossa käsiteltiin naisten yhteiskunnallista aktiivisuutta. Kuten Laaksovirta, myös tässä seminaarissa pohdittiin sitä, kuinka naisen rooli on muuttunut ja kuinka tätä ei ole loppuun asti vielä mietitty.³⁵⁶

Vaikka yllä esittelemäni kolme artikkelia päätyvät melko perinteisiin näkemyksiin, ne antavat kiinnostavaa esimakua radikaaliliikkeelle. Ne nimittäin tekevät selväksi, että sukupuolirooleja tulee ajatella. Sukupuolia ja sukupuolten tehtäviä ei tule ottaa itsestäänselvinä vaan niille on uhrattava aikaa ja ajatuksia. Tästä matka siihen, että jätetään sukupuolieron korostaminen, ei ole enää pitkä.

Vastaavaa ajattelua esiintyy myös ”nuorilla vihaisilla naisilla”. Yhden haastatellun, Liisa Kivekkään, mukaan miehen rooli on liian arvostettu ja koko kasvatus tähtää liikaa miehen ja naisen roolin samanlaistamiseen. Tämä tekee naisen elon ”sietämättömäksi”. Kivekkään mukaan naiset vaativat itseltään liikaa, ja on mahdotonta täysipainoisesti antautua sekä kodille että työlle. Kiinnostavaa on, että Kivekäs ajattelee yleisenä tavoitteena olevan roolien samanlaistamisen. Pikemminhän yleensä ajatellaan, että vallitseva kasvatus korosti sukupuolten eroja. Vielä kiinnostavampaa on se, että Kivekkään mukaan tavoitteena tulee olla vapauttaa ihmiset valitsemaan, ei kilpailemaan toistensa kanssa.³⁵⁷ Tämä valinnanvapauden korostaminen oli tyypillistä radikaaliliikkeelle. Esimerkiksi Margaretha Mickwitz korostaa sitä, kuinka Yhdistys 9 halusi kaikille ihmisille sukupuolesta riippumatta laajemmat toimintavapaudet ja kehitysmahdollisuudet – siis vapauden valita elämänsä suunta³⁵⁸. Kuten aiemminkin on tullut esiin, Ylioppilaslehdessä oli kirjoituksia, joissa perinteisyys ja radikaalisuus yhdistyvät. Kivekäs haluaa, että naiset ja miehet voivat olla rauhassa erilaisia. Tämä on melko perinteistä. Kuitenkin siihen yhdistyy radikaalisuuden ajatus: oma rooli ja oma sukupuolen esittämistapa täytyy saada valita. Tämä on uutta aiempaan nähden.

³⁵⁵ YL 13/62, ”Sukupuolikoulu jatkui: Avioliiton kynnyksellä. Sirkka Laaksovirta: Opiskelu – ammatti – avioliitto”.

³⁵⁶ YL 31/64, ”Miksi naiset opiskelevat?”.

³⁵⁷ YL 3/60, ”Vihaiset nuoret naiset”.

³⁵⁸ Mickwitz 2008b, 33.

Tähän Kivekkään ajatteluun viittaa myös Hilikka Mäki pari numeroa myöhemmin arvostellessaan Hilikka Suovan toimittaman teoksen *Nykynaisen suuri pulma*. Mäki siteeraa Kivekästä, jonka mukaan tasa-arvokeskustelu on jäänyt kesken, kun rooleja ei mietitä riittävästi. Mäki on samaa mieltä: naiset eivät mieti omaa tilaansa vaan suhtautuvat huolettomasti tulevaisuuteen. Mäen mukaan Suovan teos on oiva apu naisille tässä pohdinnassa, jota pitäisi tehdä. Se auttaa ”naisia katsomaan asemaansa ei vain hetken pulmana vaan myös laajemmissa yhteyksissä.” Kaikkinensa Mäki pitää teosta tärkeänä:

”Heidän [kirjassa esiintyvien keskustelijoiden] esittämänsä näkökohdat antavat ajattelemisen aihetta jokaiselle, joka koettaa oikoa kieroutuneita roolikäsityksiään ja silti uskoa, että on mahdollista omistautua kahdelle tehtävälle ja samalla elää täyteläistä ja täysipainoista elämää.”³⁵⁹

Mäki keskittyy pitkälti teoksen esittelyyn, mikä ei tämän työn kannalta ole olennaista. Tärkeää on Mäen suhtautuminen teokseen ja yllä esittämäni sitaatti. Mäki kirjoittaa kieroutuneista roolikäsityksistä ja tekee selväksi, että esimerkiksi he, joiden mukaan nainen on sidottu vain kotiin, kärsivät tällaisista kieroumista. Suovan teosta pidetään keskeisenä innoittajana radikaaliliikkeen ajattelulle³⁶⁰. Se, että Mäki näin varauksetta suosittelee kirjaa, osoittaa, että hän jakaa sen ajatukset. Sukupuoliroolikäsityksiä tulee oikoa. Vuonna 1960 tämä oli melko radikaalia.

Kiinnostava pieni yksityiskohta kieroutuneista roolikäsityksistä löytyy edelliseltä vuodelta. Nimimerkki H-a-i kirjoittaa oppikoulusta ja siitä, miksi kaikki halutaan kouluttaa. Tekstinsä seassa hän toteaa, kuinka

”Heidäthän [nuoret naiset] on alun alkaen suggeroitu pitämään naisellisuuden määrää ja niitä vaikeuksia, mitä oppikoulun matematiikan kurssin hallitseminen tuottaa, suoraan verrannollisina.”³⁶¹

Tekstin sävy tuo ilmi, että kirjoittaja on eri mieltä. Naisellisuutta ja heikkoa matematiikan osaamista ei voi pitää toisiinsa sidottuina asioina. Tässä teille yksi kieroutunut sukupuoliroolikäsitys oiottavaksi!

³⁵⁹ YL 14-15/60, Hilikka Mäki: ”Marie Curie – Marilyn Monroe”.

³⁶⁰ Ks. esim. Mickwitz 2008d, 172.

³⁶¹ YL 4/59, H-a-i, mk.

Varsinaisesti sukupuolirooleihin päästään pureutumaan vuonna 1965, kun Ylioppilaslehti julkaisi sukupuolirooliteemanumeron. Numeron pääkirjoitus oli poikkeuksellisesti Jertta Roosin, ei päätoimittaja Jorma Cantellin. Tämä ei ollut täysin tavaton toimintatapa – pääkirjoituksia annettiin harvakseltaan jonkun muun kirjoitettaviksi, kuten tutkimusaikana ainakin kerran ylioppilaskunnan puheenjohtajan – mutta kertoo kuitenkin selvästi, kuinka tärkeänä teemaa pidettiin. Sille paitsi haluttiin omistaa koko numero, myös koko pääkirjoitus ja lisäksi vielä antaa pääkirjoitus radikaalin toimittajan käsiin. Roos onkin selväsananainen:

”**Me kaikki** uskomme, että nainen ja mies ovat erilaiset, että nainen synnyttää lapset, ja että tämä ja vain tämä tosiasia oikeuttaa meidät uskomaan myös, että naisen käyttäytyminen on vaistonvaraisesti naisellista ja miehen käyttäytyminen vaistonvaraisesti miehekästä, että tämä käyttäytyminen ei koskaan missään olosuhteissa ole opittua, kasvatuksen tulosta. Mutta me olemme väärässä. Tutkimukset ovat osoittaneet, että ihmisiä ei voi jaotella rennosti sukupuolielinten mukaan, sillä lukuunottamatta [sic] sukupuolielimiä yksilöiden väliset eroavuudet ovat suuremmat kuin sukupuolten väliset, esimerkiksi pituudessa tai älykkyydessä.

Meidän kaikkien on kieltäydyttävä uskomasta, että on silkkaa vaistonvaraisuutta ja biologisperäistä tyhmyyttä se, että naiset keskeyttävät opintonsa useammin kuin miehet, että naiset ovat alimpien palkkausluokkien ylivoimainen enemmistö, että vain nainen voi olla huora, kun samanaikaisesti puuttuu sana, joka tarkoittaa miestä jolla on ollut useita tilapäisiä lyhytaikaisia suhteita (ellei tämä sana sitten ole sankari).

--- **Naisnumero** tämä ei ole, vaikka sana nainen esiintyykin hälyttävän usein. Kutsuisitteko te yksinomaan naiskysymykseksi kysymystä, joka käsittelee ihmisten yksityisiä suhteita, mutta jolla samalla on laajat poliittiset, ekonomiset ja sosiaaliset seuraukset?”³⁶²

Naisnumero se ei tosiaan ollut, sillä jo ensimmäinen artikkeli käsitteli miehen roolia. Ritva Turunen tosin kirjoittaa niin, kuin näkisi miehen roolin parantamisen parantavan myös naisen roolia mutta tämä ei poista sitä, että olennaisinta kirjoituksessa oli saada miehen rooli muuttumaan. Turusen mukaan mieheltä vaaditaan nyky-yhteiskunnassa jatkuvia näyttöjä ja toimintaa, mikä vieroittaa hänet monilta elämässä keskeisiltä alueilta. Miehen rooli on lähellä rikollisen roolia. Jo poikien kolttosiin suhtaudutaan kannustavasti ja miehiltä vaaditaan rohkeutta, häikäilemättömyyttä, voimakkuutta, jopa tunteettomuutta. Turusen mukaan miehillä tosin on suurin vaikutusvalta mutta myös

³⁶² YL 31/65, pk. Korostus alkuperäinen.

hinta on kova: miehet tekevät eniten itsemurhia, kuolevat naisia nuorempina, alkoholisoituvat helpommin ja kärsivät mielenterveysongelmista. Miehen rooli on jo muuttunut ja mies saa vähitellen näyttää tunteensa mutta Turunen kysyy, onko rooli muuttunut riittävästi. Turusen oma vastaus on selvä. Ei ole.³⁶³

Tästä miesten oikeuksia käsittelevästä jutusta huolimatta sukupuoliroolikeskustelu oli hyvin vahvasti painottunut naisen rooliin. Selvän poikkeuksen tekee oikeastaan vain maanpuolustusta käsittelevät jutut, joissa keskitytään myös miehiin. Näitä juttuja oli kolme. Ensinnä nimimerkki Kari Olavi haluaa, että Sadankomitean ja Yhdistys 9:n toimintaa voitaisiin sillä tavoin yhdistää, että tavoitteena olisi vapauttaa miehet asepalveluksesta ja ottaa sen sijaan käyttöön sukupuolille yhteinen kotitalousopetus³⁶⁴. Vastaava vaatimus on vt. päätoimittaja Ritva-Liisa Sumulla vuonna 1969. Asevelvollisuuden sijaan pitäisi olla yhteinen maanpuolustusvelvollisuus, joka koostuisi aktiivisesta rauhantyöstä³⁶⁵. Velvollisuuden tulisi sekä Kari Olavin että Sumun mielestä olla yhteinen sekä miehille että naisille.

Vaikka maanpuolustus on leimallisesti miehinen tema, käsiteltiin sitäkin Ylioppilaslehdessä myös naisnäkökulmasta. Esimerkiksi Sumu toteaa, kuinka naiset ovat lähinnä hiljaa maanpuolustuksesta puhuttaessa. Joko heillä ei ole kiinnostusta tai sitten heidän suunsa suljetaan sanomalla, ettei asia heille kuulu. Nainen ei voi kieltäytyä aseista mutta eikö naisen pitäisi voida edes kieltäytyä siitä, että häntä aseellisesti puolustetaan, kysyy Sumu.³⁶⁶

Miehen rooliin palaa Marjatta Kuparinen. Hänen mukaansa maanpuolustusvelvollisuus ei kohtelee sukupuolia tasaveroisesti:

”Asevelvollisuuslaki --- erottelee kansalaiset sukupuolen perusteella. Se edustaa tyypillisimmillään vanhakantaisia katsomuksia yhteiskunnallisesta sukupuolen perusteella määräytyvästä tehtäväjaosta. Voimakkaalla aktiivisella ulospäinsuuntautuvalla miehellä on oikeudet ja velvollisuudet yhteiskunnassa: mies puolustaa ja suojelee, suojeltava nainen on sotilaan äiti, sisar, vaimo, tytär, ilo. Mielestäni tämä laki sinänsä on yksi hyvä peruste aseistakieltäytymiseen – velvollisuus ei ole yleinen ja yhtäläinen.”

³⁶³ YL 31/65, Ritva Turunen: ”Miesten emansipaatio”.

³⁶⁴ YL 8/66, Kari Olavi: ”Sadankomitea olen kyllästynyt – odotan”, mk.

³⁶⁵ YL 9/69, pk.

³⁶⁶ Ibid.

Kuparinen osoittaa melko selvästi, etteivät sukupuoliroolit ole ajan tasalla. Nainen ei halua jäädä suojeltavaksi. Ja miksi mies on suojelija? Kuparisen oma ajattelutapa ja suhtaaminen sekä sukupuoliin että rauhanliikkeeseen tulee hyvin ilmi seuraavassa sitaatissa:

Asennejäänteistä voidaan esittää karkeistettuja tapainkuvia. 1. Naisen tehtävänä on synnyttää (sopii sen jälkeen kuollakin lapsivuoteeseen kuten Luther asian osuvasti kiteyttää) ja miehen tehtävänä on pysyä hengissä tappamalla synnytettyjä ja synnyttäjiä. --- 3. Suuri valtiomies käy laskemassa seppeleen tuntemattoman sotilaan haudalle (kyynel silmänurkassa). Sen jälkeen hän lähettää pommikoneet jyyntämään uusia hautoja uusille tuntemattomille sotilaille maapallon toiselle laidalle (sitä ennen hän on kuitenkin pyyhkäissyt kyyneleen silmänurkastaan).”

Rauhaa ja tasa-arvoa, sanoo Kuparinen.³⁶⁷

Mistä sukupuoliroolinumerossa sitten kirjoitettiin, jos miesten roolit saivat yhden jutun? Lasse Sammalisto kirjoittaa yleisemmin sukupuolirooleista. Hän toteaa, että biologisia eroja toki on. Ne ovat tärkeitä lisääntymisen kannalta. Biologista eroista on kuitenkin turha puhua, mikäli perinnöllisyystiedettä ei kunnolla tunneta. Sammalisto puuskahtaakin:

”Eroista on kuitenkin puhuttu niin paljon tolkkuttomuuksia, että muuan sellaisiin kyllästynyt tutkija sanoi 'Olen havainnut kaksi eroa miehen ja naisen välillä. Toinen on se että naisella on kaksi X-kromosomia, ja miehellä X ja Y, ja toinen se että mies puristaa hammastahnapatkea takapäätä, nainen mistä sattuu; ja näistäkin on poikkeuksia.’”

Sammaliston mukaan yleisesti miestä pidetään aggressiivisena ja älykkäänä ja naista taas tunteellisena ja uhrautuvana. Kuitenkaan mikään ei ole niin aggressiivinen kuin ”naaras pesällään” ja nainen kyllä uhrautuu mutta vain lastensa eteen. Eläinmaailmassa uros saattaa hoitaa jälkeläiset ja tehdä samat uhraukset. Miehen taas ajatellaan olevan seksuaalisesti aktiivinen naiseen nähden. Jälleen: eläinmaailmassa naaras on usein aloitteellinen, perustelee Sammalisto. Hänen mukaansa erojen etsiskely ja korostaminen on tolkkutonta puuhaa jo siksikin, että biologisia eroja on hyvin vaikea erottaa kasvatuksen ja erityisesti kirkon vaikutuksen luomista eroista.³⁶⁸ Mahdolliset erot ovat siis pitkälti sukupuolirooleissa.

³⁶⁷ YL 9/69, Marjatta Kuparinen: ”Miesten koulussa naisten ja lasten puolesta”.

³⁶⁸ YL 31/65, Lasse Sammalisto: ”Vive la Difference”.

Yleisemmin sukupuolirooleista kirjoittaa myös Brita Polttila, joka arvosteli ruotsalaisen Ingrid Fredrikssonin toimittaman teoksen *Könsroller, debatt om jämställdhet*. Teoksessa on yhteensä 16 eri kirjoittajaa, joista Polttila antaa palstatilaa lähinnä niille kahdelle, jotka käsittelevät sukupuolirooleja. Sosiologi Rita Liljeström kirjoittaa teoksessa siitä, kuinka jo lapsena omaksutaan sukupuoliroolin mukaiset odotukset itsestä ja kuinka ne siksi pääsevät vaikuttamaan ihmiseen ja persoonallisuuteen. Hänen mukaansa roolit pohjaavat patriarkaaliseen perinteeseen ja niitä pidetään usein luonnonjärjestyksen osina eikä niitä siksi osata kyseenalaistaa. Kyseenalaistamista kuitenkin tarvitaan. Roolit rajoittavat ihmisten elämää ja vaikeuttavat erityisesti naisten asemaa työmarkkinoilla. Naista syytetään ehkä aiheellisesti passiivisuudesta mutta tämä asettuu uuteen valoon, kun ymmärretään, että taustalla on naiselle asetettu rooli. Toinen rooleista *Könsroller*-teoksessa kirjoittava on filosofian lisensiaatti Ulf Boëthius, joka kertoo naisen ja miehen asemaa Ruotsin historiassa ja kuvailee vallitsevan hetken ajankohtaisia teemoja, kuten päivähoitoa ja palkkatasa-arvoa. Polttila esittelee välissä omat mielipiteensä:

”Vaikka kehitys tämän vuosisadan puolella on suuresti demokratisoinut oloja, ovat muutokset kuitenkin siksi tuoreita, että ei ole ihme jos sukupuolirooleja koskevat epädemokraattiset normit ja epärationalinen ajattelu vielä niin suuressa määrin leimaavat yhteiskunnan kaikkia aloja.”³⁶⁹

Polttila toteaa, että keskustelua ja tutkimusta tarvitaan myös Suomessa. Hänen oma mielipiteensä tulee selväksi, vaikka artikkeli keskittyykin teoksen esittelyyn. Jo se, että Polttila on lukenut tuoreen ruotsalaisen teoksen ja tehnyt siitä arvostelun osoittaa, että kirjan aihe on hänestä tärkeä. Selvää on myös, että hän on kirjan kanssa samaa mieltä: sukupuolirooleissa on vielä paljon muutettavaa.

Roolit haluaa murtaa myös Simone de Beauvoir, jonka teoksesta *Le deuxième sexe* Marja-Leena Mikkola teki kirja-arvostelun samaan Ylioppilaslehden numeroon. De Beauvoirin mukaan naisen asema on selvästi miestä heikompi mutta

”Tätä asemaa eivät määrää perityt 'naiselliset' ominaisuudet, vaan voimakkaat sosiaaliset ja kasvatukselliset traditiot, joita miesten luoma yhteiskunta tarkoituksenmukaisesti ylläpitää ja jotka useimmat naiset hyväksyvät itsestäänselvinä.”

³⁶⁹ YL 31/65, Brita Polttila: ”Sukupuoliroolit – yhteiskunnan muotit”.

Tästä on seurannut naisten ”epäonnistuminen” eli se, ettei nainen käytännössä pysty kilpailemaan miesten kanssa eikä siksi voikaan saavuttaa samaa asemaa. De Beauvoir kumoaa biologisen determinismin: erojen syy ei ole biologiassa, vaikka toki biologia naisen elämään vaikuttaa. Naisesta tekee ”toisen” miehinen yhteiskunta. Naisesta elää tuossa yhteiskunnassa lukemattomia eri myyttejä. Nainen on myyteissä kaikkea sitä, mitä mies kaipaa ja mitä hän ei itse ole. Naisen toiseudesta päästään lopullisesti eroon vain murtamalla myytit, murtamalla sukupuoliroolit.³⁷⁰

Sukupuoliroolinumerossa oli vielä kaksi artikkelia, jotka sijoitan työssäni sukupuoliroolien alle³⁷¹. Näistä toinen käsittelee naista ja kristillistä kirkkoa. Brita Polttila kuvailee pitkäsanaisesti sitä naisvihamielisyyttä, joka kristillisessä perinteessä esiintyy. Hän esittelee niin Paavalin, kirkkoisien kuin Lutherinkin näkemyksiä naisista. Niiden mukaan nainen on ”luonnonluomista pahin” ja ”paholaisen portti”, jonka sielun olemassaoloa on jouduttu pohtimaan ja jonka ei parane yrittääkään olla viisas. Polttilan mukaan yhä edelleen on vallalla käsityksiä naisen alistetusta ja toisarvoisesta, täysin miehestä riippuvaisesta asemasta, jotka pohjaavat ”heprealaiseen hyperpatriarkaaliseen perheyhteisöön”. Kirkon näkemykset ovat aikojen saatossa yhdistyneet valtavaksi naisvastaiseksi ”mainoskampanjaksi”, jonka jäljet näkyvät yhä:

”Tänä päivänä heijastuvat nämä käsitykset mm. papiston, eikä suinkaan yksinomaan [sic] papiston suhtautumisessa perhesuunnitteluun ja yleensä preventiivien käyttöön. --- Naista halventava tympeä seksikultti, kaksinaismoraalia suosiva käsitys naisesta objektina, kuvastuvat viikkolehdistä, elokuvista, mainonnasta, kirjallisuudesta. Myös käsitys kotitöiden kuulumisesta yksinomaan naiselle, oli hän ansiotöissä tai ei, on patriarkaalisen juutalais-kristillisen kulttuurin perua.”

Polttilan mukaan kirkko vaikuttaa niihinkin ihmisiin, jotka eivät ole sen jäseniä, niin läpäisevä se on länsimaisessa kulttuurissa. Käsitysten muuttaminen vie sukupolvien ajan. Muutokselle on kuitenkin tarve.³⁷²

Sukupuoliroolinumeron viimeinen artikkeli käsittelee naisen seksuaalisuutta. Tätä tekstiä käsittelen laajemmin Seksuaalisuus-luvussa. Tähän nostan siitä kaksi sukupuolirooleja käsittelevää lyhyttä osuutta. Tekstin kirjoittaneen Marina Sundströmin

³⁷⁰ YL 31/65, Marja-Leena Mikkola: ”Se toinen”.

³⁷¹ Roolinumerossa julkaistiin myös juttuja, joita käsittelen niiden teemojen vuoksi muissa alaluvuissa.

³⁷² YL 31/65, Brita Polttila: ”Naisen häpeät”.

mukaan yhteiskunnallinen normijärjestelmä edellyttää miehiltä seksuaalista aktiivisuutta ja naiselta passiivisuutta. Tämä roolijako pohjaa vahvaan uskoon siitä, että biologiset ja psykologiset erot ovat väistämättömiä. Sundströmin mukaan jo Margaret Mead on osoittanut, että näin ei ole, ja Sundströmin mukaan näyttääkin siltä, että lopulta ollaan etenemässä kohti todenmukaisempaa käsitystä naisen seksuaalisuudesta. Tämän jälkeen Sundström esittelee laajalti seksuaalipoliittisia näkemyksiä, joihin en tässä puutu kuin roolien osalta. Sundström nimittäin ottaa roolit uudestaan esille kirjoittaessaan pornografiasta. Hän kirjoittaa tohtori Martti Paloheimon näkemyksistä, jotka hänen mukaansa edustavat tavanomaisia sukupuolirooleja. Paloheimon mukaan ”todellinen nainen” vain vähän hymyilee säälivästi miesten pornografiakiinnostukselle. Sundströmin mukaan tämä näkemys ”paljastaa --- hämmästyttävää ihmistuntemuksen puutetta.” Sundströmin viesti tulee selväksi: sukupuoliroolit tulee murtaa häiritsemästä naisten seksuaalisuutta.³⁷³

Elina Haavio-Mannila puolestaan pahoittelee suomalaisen sukupuoliroolikeskustelun tilaa ja sitä, ettei Suomessa ole julkaistu aiheesta tutkimuksia. Tätä paikatakseen hän on itse tehnyt tutkimusta rooleista. Sen mukaan miehen ja naisen roolit vaihtelevat kaupungeissa ja työväenluokassa enemmän kuin muualla. Haavio-Mannila toteaa vielä artikkelinsa lopuksi, että on ihan järkevää, että ihmiset keskittyvät eri asioihin. Toinen kysymys sen sijaan on, tuleeko jaon tapahtua sukupuolen perusteella.³⁷⁴

Samasta sukupuoleen pohjautuvasta valinnasta puhuvat myös Jertta Roosin haastattelemat ruotsalaiset tutkijat Bror Redex ja Joachim Israel. Heidän mukaansa sukupuolirooli on keskeinen käsite, ja on ymmärrettävä ero naisen asemaan vaikuttavien sosiaalisten ja biologisten syiden välillä. Olennainen pohdittava asia on, saako biologia määrätä ihmisen tekemiä valintoja. Heidän mukaansa ei: sukupuolella ei pitäisi Redexin mukaan olla merkitystä ammatinvalinnassa. Miehet uskovat, että muutos parempaan on tulossa naisen työmarkkinoille tulemisen myötä. Redex korostaa sitä, kuinka yksilöiden väliset erot ovat merkittävämpiä kuin erot sukupuolten välillä ja kuinka esimerkiksi naisten miehiä suurempi sairaalloisuus pohjaa lähinnä sosiaaliin syihin. Redex toteaa vielä, kuinka miesten on ymmärrettävä se, että naiset pyrkivät pois vallitsevista, hyvin syrjivistä olosuhteistaan. Jertta Roos iloitsee siitä, kuinka ”arvokas harmaatukkainen

³⁷³ YL 31/65, Marina Sundström: ”Väärät uskot”.

³⁷⁴ YL 32/65, Elina Haavio-Mannila: ”Käsitykset ja käsitteet” sekä ”Arvot ja tarkoitukset” (kaksiosainen juttu).

herra” puhuu sukupuolirooleista tavalla, jota Suomessa ei sallittaisi. Roosin oma lähestymistapa tulee jutusta esille. Sukupuolirooleista on keskusteltava ja niistä on päästävä eroon.³⁷⁵ Roos oli leimallisesti radikaaliliikkeen toimija, ja tämäkin juttu kuvastaa hyvin liikkeessä vallitsevaa rooliajattelua.

Myös kulttuurin saralla pohdittiin sukupuolia. Vuonna 1964 Anita Konkka kirjoitti arvostelun Eeva Joenpellon romaanista *Viisaat istuvat varjossa*. Konkka kertoo kirjasta ja vertaa sitä norjalaisen Cora Sandelin *Alberte*-triologiaan vuosilta 1926 – 1939. Konkkan mukaan Alberte joutuu luopumaan naisellisuudestaan henkisen vapautensa vuoksi. Konkka ei ymmärrä, miksi sama kohtalo kohtaa myös Joenpellon romaanin päähenkilöä Marjukkaa. Miksi edes 1960-luvulla nainen ei voisi olla nainen ja vapaa yhtä aikaa? Konkka ei halua, että Marjukka joutuu kokemaan muuttuneensa mieheksi omien valintojensa vuoksi. Naisen on saatava olla nainen. Naisen on kuitenkin myös saatava olla vapaa ja elää elämäänsä haluamallaan tavalla.³⁷⁶ Tämä kuvaa hyvin radikaaliliikkeen ajattelua. Naisista ei haluttu tehdä miesten kaltaisia – vaikka tästä radikaaliliikettä toisinaan syytetäänkin – vaan haluttiin muuttaa roolikäsityksiä ja vapauttaa ihmiset valitsemaan.

Myös villin lännen nainen on muuttunut. Marjatta Brotherus kirjoitti arvostelun Howard Hawksin *Eldorado*-elokuvasta. Brotheruksen mukaan *Eldoradon* miessankari on pikemminkin antisankari ja naiset ovat aktiivisia toimijoita. Kun nainen kertaalleen esitetään sukkanauhoissa ja korsetissa, on sekin vain muisto ja parodia aiemmilta ajoilta. Sankarin myytti on murtumassa. Samalla muuttuneeseen vanhan ajan sankarittaren myytti. Tämä on Brotheruksesta hyvä juttu: naisen asema vihdoinkin muuttuu lännenelokuvissakin.³⁷⁷ Tämä elokuva-arvostelu on kiinnostava. Brotherus ei kirjoita elokuvasta muuten kuin sukupuolinäkökulmasta. Vaikuttaa siltä, että Ylioppilaslehden kulttuuriarvostelijat saivat valita melko vapaasti kirjoitustensa aiheet ja näkökulmat. Brotherus halusi kirjoittaa tasa-arvonäkökulmasta. Ylipäänsä arvostelusta syntyy kokonaisvaikutelma, että naisen roolin muuttuminen lännenelokuvissa oli itse asiassa Brotherukselle merkittävämpi asia kuin nimenomainen elokuva. *Eldorado* toimi lähinnä esimerkkinä tästä muutoksesta. Brotheruksen oma suhde institutionalisoituun

³⁷⁵ YL 11/66, Jertta Roos: ”Ihminen se on nainenkin”.

³⁷⁶ YL 32/64, Anita Konkka: ”Naisasiaa”.

³⁷⁷ YL 25/67, Marjatta Brotherus: ”Sateenkaaren tällä puolen”.

radikaaliliikkeeseen ei ole tiedossani mutta tämän arvostelun valossa hän asettautuu mielestäni osaksi liikettä.

Paitsi kirjat ja elokuvat, myös televisio käsitteli sukupuolirooleja. Marja Hautala kirjoitti vuonna 1969 Sankarit ovat väsyneet -ohjelmasta, joka käsitteli suomalaista miestä. Hautalan mukaan ohjelma

”--- heitti mielenkiintoisia kysymyksiä ja tietoja siitä, mikä kannustaa suomalaista miestä kohti tauteja, itsemurhia ja tunteiden kuolemaa. Mainos ja elokuva ovat tässäkin asiassa tehneet tehtävänsä luodessaan myytin miehestä, jota ei ole.”³⁷⁸

Jos de Beauvoirin mukaan naisesta oli vallalla myyttejä, Hautala esittää, että myös miehestä oli luotu myyttinen hahmo. Toisin sanoen voisi sanoa, että miehestä on tullut sukupuoliroolinsa uhri. Kuten yllä Brotherus, myös Hautala on tehnyt tietoisien valinnan valitessaan Televisio-palstalle juuri tämän ohjelman. Palstalla esiteltiin joka numerossa vain pari ohjelmaa. Se, että mukaan pääsi tällä kertaa vain sukupuolia pohtivia ohjelmia, on itsessään merkityksellinen asia. Lisäksi Hautalan omat huomiot ovat kiinnostavia. Hän on selvästi samoilla linjoilla ohjelman kanssa. Miehestä on vallalla myytti, joka toimii miestä vastaan. Hautala ei sano tätä ääneen mutta en mielestäni muodosta turhan suoraviivaisia johtopäätöksiä sanoessani, että hänen mielestään nämä miesmyytit eli miesten sukupuoliroolit tulisi murtaa. Suoremmin Hautala sanoo tämän kuvatessaan samalla palstalla Eeli Aallon *Elukka*-lyhytelokuvaa. Elokuvaan Hautalaan on tyytymätön mutta aiheeseen tyytyväinen:

”Hyvä aihe – nykyinen/entinen kieroutunut asenne sukupuoliasioihin, salaaminen, häpeäminen ja vihjaileva pimeys – oli taas kerran vesitetty tyhjäänpäiväisillä ja merkityksettömillä kuvilla ja fraaseilla, joille en havainnut yhteyksiä edes kuvitelmiin.”³⁷⁹

Sukupuoliasioihin – käytännössä siis seksuaalisuuteen – suhtaudutaan kieroutuneesti ja turhaan häpeillen ja salatusti. Näin ei pitäisi olla. Tulkitsisin Hautalan haluavan murtaa sukupuolirooleja ja vapauttaa seksuaalisuutta. Radikaali lähestymistapa, siis.

Ritva-Liisa Ahmavaara nostaa esille, kuinka myös aikakauslehdissä keskusteltiin sukupuolirooleista. Hän esittelee yhteensä yhdeksän lehteä, joissa kahdessa aiheeksi on

³⁷⁸ YL 35/69, Marja Hautala: ”Miehen tie”.

³⁷⁹ YL 35/69, Marja Hautala: ”Salattu sukupuoli”.

valikoitunut sukupuoliroolit ja antaa näistä toiselle isoimman palstatilan. Ahmavaara tuo esille, kuinka tärkeää tämä sukupuoliroolikeskustelu on ja kuinka väärässä ne lehtien edustajat ovat, jotka pitävät roolikeskustelua vain haihatteluna.³⁸⁰

Mielenkiintoinen pieni yksityiskohta, joka toistui kahdessa jutussa, oli suhde naistaitelijoihin. Yrjö Larmola kirjoitti arvostelun Tytti Parraksen kirjasta *Jojo*. Hänen mukaansa ”Jojo [on] ehdottomasti sympaattisimpia proosaesikoisia vähään aikaan, rajoitukseksi ei tarvitse mainita edes että naiskirjailijalta.”³⁸¹ Kai Linnilän arvostelu Laila Pullisen taidenäyttelystä osoittaa, mikä tässä kirjoitustavassa on pielessä:

”Meikäläiset luovat naiset ovat enimmäkseen katkeria arvostelijoille --- On luonnolisesti [sic] epäoikeudenmukaista harjoittaa äänenpainoa: naiseksi oikein hyvä maalari, kirjailija, veistäjä.”³⁸²

Miksi on taiteilijoita ja naistaitelijoita? Vaikka Linnilä päätyy itse siihen näkemykseen, ettei tällaista naisten syrjintää juuri tapahdu, osoittaa hänen tekstinsä, että naiset kokevat sellaista esiintyneen. Larmolan ja Linnilän ajattelutapa on perinteinen. Taiteilija on oletusarvoisesti mies ja nainen on poikkeus, joka tulee erikseen naisetuliitteellä osoittaa. Jonkinlaista kapinointia tätä roolijakoa kohtaan kuitenkin esiintyi, kun Linnilä siihen kiinnitti huomiota. Ainakin osa taitelijoista koki sukupuoliroolien olevan vääristyneitä.

Tasa-arvojärjestö Yhdistys 9:n sanotaan joskus syntyneen siitä, kuinka aktiivinaiset eivät päässeet ravintolaan ilman miesseuraa³⁸³. Tämä teema nousi esille myös Ylioppilaslehdessä. Ensin vuonna 1966 mielipidepalstalla kirjoitettiin siitä, kuinka naiset olivat kohdanneet syrjintää pyrkiessään syömään HYY:n omistamaan ravintola Vanhan Kellariin. Heidät oli pysäytetty ovella ja sanottu, ettei paikka ole mikään ”sutenöörilaitos”. Naiset valitsivat toisen ruokapaikan mutta halusivat kiinnittää epäkohtaan huomiota.³⁸⁴ Perusteellisemmin tähän seikkaan kiinnitti huomiota Riitta Pirinen kahta vuotta myöhemmin. Hän kirjoitti laajan artikkelin, johon haastatteli viiden ravintolan ovivahtia. Pirinen aloittaa kertomalla, kuinka ravintolakulttuuri on ylipäänsä Suomessa takapajuista ja kuinka erityisen vaikeaa on naisten päästä ravintolaan. Miksi

³⁸⁰ YL 1/67, R-L. A.: ”Aikakauslehtiä”. Nimimerkki viittaa Ritva-Liisa Ahmavaaraan, sittemmin Sumuun.

³⁸¹ YL 3/69, Y. L-la: ”Kirjaindeksi”. Nimimerkki viittaa päätoimittaja Yrjö Larmolaan.

³⁸² YL 29-30/63, Kai Linnilä: ”Nainen missä mieskin”.

³⁸³ Räsänen 2002, 102.

³⁸⁴ YL 17/66, Kahden kertotaulu: ”Pahaa tyttöä ken pelkäisi – paitsi Vanhan portsari?”, mk.

yksinäinen, seuraa etsivä mies ei ole ongelma mutta yksinäinen nainen on? Juttu käsittelee useita eri teemoja, kuten ravintolaan vaadittua pukeutumista ja ovivahtien toteuttamaa mielivaltaisuutta mutta yksi keskeisistä aiheista on suhtautuminen eri sukupuoliin. Kun Pirinen kysyy, miksi naista ei päästetä yksin sisälle ja mies päästetään, vastaukset vaihtelevat mutta yleinen sävy on seuraava:

”Se juontaa suomalaisesta miehestä. --- Me laskemme, paitsi jos tunnemme naisen ja tiedämme, että hän tulee kalastamaan [miehiä]. --- Yleensä se on pöytien järjestelykysymys. Miehiä on enemmän, ja jos on täyttä, yksinäistä naista ei voi panna miesten pöytään. --- Mies on puolustuskykyisempi. --- Se on yleinen käytäntö. Miestä on pidetty itseoikeutettuna, nyt tilanne on muuttumassa.”

Kiinnostavaa on, että naisten kieltoa päästä ravintolaan perustellaan miehillä. Mies ei kestä sitä, että joukossa on yksinäisiä naisia. Tulee liikaa houkutusia. Toisaalta otetaan esille miesten ja naisten erilaiset roolit. Miehen pääsy ravintolaan on ”itseoikeutettua”. Se siis kuuluu miehen rooliin. Mies on aktiivinen, mies on julkinen. Naisen rooliin taas kuuluu olla kotona. Toisaalta naisen rooliin kuuluu seksuaalisuus, mikä on uhka miehille. Pirisen asennoituminen on toinen. Hän esittää ironisia kysymyksiä, miten suhtauduttaisiin siihen, että mies pääsisi ravintolaan vain naisseurassa. Hän on melko hyökkäävä. Hän sanoo suoraan, että ravintoloiden vastaukset ovat hurskastelevia naisten sisäänpääsyn osalta. Pirinen ei ymmärrä, miksi naisia ja miehiä kohdellaan eri tavalla. Ei naisen ja miehen roolissa tulisi olla eroja, kun kyse on pääsystä ravintolaan ja osallistumisesta julkiseen elämään.³⁸⁵ Pirinen asettautuu mielipiteineen osaksi radikaaliliikettä.

Riitta Pirinen kirjoitti myös toisen artikkelin sukupuolirooleista. Tällä kertaa kyse oli reportaasista Yhdistys 9:n ja HYY:n järjestämästä Sukupuolten Suomi -seminaarista. Pirinen aloittaa kertomalla mielipiteensä siitä, kuinka rooleissa tapahtuvat muutokset ovat iso, koko yhteiskuntaan vaikuttava asia. Naisen roolin muuttuminen ei voi olla vaikuttamatta myös miehen rooliin. Sukupuolirooleista käyty keskustelu on osoittanut, kuinka vähäistä tutkimusta rooleista, niiden muutoksista ja vaikutuksista on tehty. Tähänhän kiinnitti huomiota myös Elina Haavio-Mannila, kuten yllä tuon esille. Seminaarissa puhunut valtiotieteiden maisteri Riitta Auvinen oli käsitellyt alustuksessaan erityisesti ansiotyötä, sillä hänen mukaansa naisten työssäkäynti ja siitä

³⁸⁵ YL 3/68, Riitta Pirinen: ”Sinun armosi kautta käy pääsy valittujen saleihin”. Otsikko on sitaatti Aulikki Oksasen runosta Ylistyslaulu maamme portsareille.

seuraava taloudellinen vapautuminen sekä sosiaalinen riippumattomuus muokkaavat eniten rooleja. Kehitys on kulkenut Suomessa epätahtisesti: naiset ja miehet ovat tasa-arvoisempia työelämässä kuin monilla muilla elämänalueilla. Naisilta vaaditaan yhä kahden eri roolin täyttämistä. Yhteiskuntatieteiden maisteri Kari Rantalaiho puolestaan käsitteli koulutusta ja sukupuolirooleja. Hänen mukaansa Suomessa koulutetaan tyttöjä poikkeuksellisen paljon mutta korkein koulutusaste on yhä edelleen hieman miesvaltainen. Ongelmallista on alojen sukupuolittunut segregatio, ja Rantalaiho toteaaakin, että naisia on saatava lisää miesvaltaisille aloille.³⁸⁶

Monessa artikkelissa, kuten yllä olevassa Pirisenkin jutussa, tuodaan esille, että sukupuolirooleista käytiin yhteiskunnassa keskustelua. Tämä ilmenee myös tutkimuksista. Elina Haavio-Mannilan selvityksen mukaan vuonna 1966 suomalaisista 60 – 80 % oli seurannut mediasta naisen asemaa koskevaa keskustelua³⁸⁷. Tämän keskustelun olemassaolo tulee ilmi myös Ylioppilaslehdistä paitsi itse teemaa käsittelevinä juttuina, myös siksi, että siihen viitattiin muissa jutuissa. Selkeä esimerkki keskustelun olemassaolosta on se, että vuosina 1967 ja 1968 ylioppilaskirjoitusten äidinkielen aineaiheiden joukossa oli yksi tasa-arvotema³⁸⁸. Tuskin tällaista teemaa olisi valittu, jos aihe ei olisi ollut keskustelussa pinnalla ja näin ollen sellainen, jota abiturienttien voi olettaa seuranneen.

Toinen esimerkki on Ilkka Sumun kirja-arvostelu seksuaalisuutta käsittelevästä kirjasta *Tie kypsyyteen*. Vaikka kirja käsitteli seksuaalisuutta, Sumu aloitti sillä, kuinka joistain asioista on puhuttava jatkuvasti. Vuotta aiemmin – vuonna 1966 – osa suomalaisista oli ollut täysin kyllästyneitä sukupuoliroolikeskusteluun mutta Sumun mukaan oli tullut ilmi, kuinka keskustelua yhä käydään lähinnä kaupungeissa. Keskustelua tarvitaan siis lisää.³⁸⁹ Kiinnostavaa on, että Sumu on halunnut ottaa viittauksen sukupuoliroolikeskusteluun mukaan sellaiseen juttuun, joka itse asiassa käsittelee aivan muuta asiaa. Hän rinnastaa seksuaalisuudesta ja sukupuolirooleista käytävän keskustelun tarpeellisuuden, mikä on ilmeisin syy, miksi viittaus roolikeskusteluun on otettu juttuun mukaan. Näkisin kuitenkin, että isompi syy on se, että Sumu on halunnut

³⁸⁶ YL 6/67, Riitta Pirinen: ”009: molempien sukupuolten Suomi”.

³⁸⁷ Eskola 2008, 58.

³⁸⁸ YL 3/69, Erkki Rosenberg: ”Arvostelua, vaarallista”. Vuonna 1967 aihe koski työssäkäyvän äidin ongelmia ja vuotta myöhemmin miesten ja naisten ammatteja.

³⁸⁹ YL 17/67, Ilkka Sumu: ”Oppaaksi kypsymässä oleville”.

antaa palstatilaa tälle itselleen tärkeälle teemalle. Sen verran irralliseksi tuo aloitus nimittäin jää, että muuta perustetta on vaikea nähdä.

Sumu kirjoitti myös toisen kirja-arvostelun, jossa sivusi sukupuolirooleja. Tälläkin kertaa hän viittasi Yhdistys 9:ään³⁹⁰. Nyt kyseessä oli amerikkalainen terveysopas, Kenneth C. Hutchinin *Auta miestä mäessä*. Sumu tyrmää teoksen. Kyse on miesten terveydestä mutta kaikki neuvot ovat suunnattu näiden vaimoille. Kirjan lähtökohta on se, että naisen elämäntehtävä on miehestään huolehtiminen. Sumun mukaan teos on ”puolivauhko” eikä sovi lainkaan Suomeen, jossa miehet ja naiset ovat sentään jokseenkin ”samoja ihmisiä”. Sumun mukaan Yhdistys 9 lienee kirjasta kauhuissaan.³⁹¹ Sumu tuo oman mielipiteensä esiin vain tuolla viittauksella siihen, että Suomessa naiset ja miehet ovat sentään samoja ihmisiä. Se, että hän toistamiseen ottaa Yhdistys 9:n esiin, osoittaa kuitenkin, että hän pitää järjestöä tärkeänä. Miksi muuten viitata siihen? Toinen vaihtoehto on mielestäni se, että hän uskoo viittauksen Yhdistys 9:ään kertovan jotain jutun lukijoille. Sen voi ajatella toimineen jonkinlaisena koodisanana: kun viitataan kyseiseen järjestöön, kerrotaan samalla lukijoille, että nyt kyse on sukupuolirooleista.

Ilkka Sumu kirjoitti vielä yhden artikkelin sukupuolirooleja sivuten. Hän vastaa Suomen kuvalehdessä julkaistuun Paavo Seppäsen artikkeliin. Seppänen oli kirjoittanut sukupuolten kohtaamisesta ja siitä, kuinka naiset avioituvat keskimäärin 2,5 vuotta miehiä nuorempina, mistä syntyy suurten ikäluokkien naisille miespulaa. Sumun artikkelin ydin on vastata tähän väitteeseen ja osoittaa sen pätemättömyys. Samalla hän kuitenkin viittaa jälleen sukupuoliroolikeskusteluun. Sumun mukaan suomalainen yhteiskunta on muuttunut ja vallitsevana hetkenä käydään roolikeskustelua paljon järkevämmiin kuin aikaisemmin tai kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa.³⁹² Selvästi roolikeskustelulla oli Sumulle merkitystä, kun hän kolmasti aihetta myönteiseen sävyyn käsittelee.

Aloitin tämän alaluvun Veikko Röngän naisvihamielisellä mielipidekirjoituksella. Palaan siihen vielä. Röngän juttu ei nimittäin jäänyt vaille vastauksia. Se sai yhteensä neljä eri vastinetta, osan toimitettuna aineistona, osan mielipidekirjoituksina. Niistä

³⁹⁰ *Tie kypsyyteen* -teoksen kirja-arvostelussa Sumu toteaa, että Yhdistys 9:llä on yhä Suomessa työmaata (ibid.).

³⁹¹ YL 13/68, Ilkka Sumu: ”Naisen elämäntehtävä (amerikkalaisen käsityksen mukaan)”.

³⁹² YL 9/67, Ilkka Sumu: ”Keskiarvoajattelua”.

kahdessa keskityttiin lähinnä osoittamaan, kuinka Röngän antropologiset todisteluketjut ovat pätemättömiä ja kuinka hän hyödyntää vanhentunutta materiaalia, joskin molemmissa on mukana viittaus myös sukupuoliroolien muuttumiseen³⁹³. Kaksi muuta ovat puhtaammin tasa-arvojuuttuja. Ritva Turunen keskittyy kirjoituksessaan siihen, kuinka tutkimusten mukaan naisten ja miesten älykkyydessä ei ole mitään eroa ja kuinka Röngän teksti on esimerkki siitä tuhansia vuosia vanhasta ajattelutavasta, joka on kahlinnut naiset alemmuuteen. Turusen suhtautuminen Röngän tekstiin tulee hyvin ilmi kysymyksestä, jolla hän lopettaa mielipidekirjoituksensa. Entä jos kyse onkin vain hyvinmuotoillusta vitsistä? Vakavasti tekstiä on vaikea ottaa.³⁹⁴

Marina Sundströmin mukaan Röngän kirjoitus on erinomainen esimerkki miehisestä alemmuudentunnosta. Miesten pitää jotenkin kompensoida se, etteivät he pysty synnyttämään ja tätä ei Rönkä omalta osaltaan ole ratkaissut. Sundström muistuttaa siitä, kuinka naiset eivät lopulta ole niin vaarallisia. Hänen kirjoituksenaan lopetus tiivistää hyvin 60-lukulaisen radikaaliliikkeen ajattelun:

”On tragikoomista todeta että Rönkä uskoo kulttuurimme ja yhteiskuntamme sortuvan jos naisille suodaan samat vapaudet joita miehet ovat aina käyttäneet hyväkseen. Eikö hän pahasti aliarvioi sitä sukupuolta jonka paremmuutta on lähtenyt puolustamaan? Jos enemmän rakastelisimme, avioliitossa ja/tai sen ulkopuolella voisimme ehkä välttyä siltä miehisen 'kapasitanssin' kauneimmalta kukalta, joka taivaalta putoaa kuin jumalan kyynel ja maahan puhjetessaan muistuttaa suurta sientä.”³⁹⁵

Lopulta sukupuoliroolikeskustelun keskeisyyttä kuvastaa ehkä kaikkein parhaiten sen saama huomio huumorin saralla. Ylioppilaslehdissä julkaistiin 1960-luvun puolivälissä Viivähtänyt sydän -jatkokertomusta, joka koostui lähinnä absurdeista tilanteista. Tähän kertomukseen sukupuoliroolit pääsivät kahdesti mukaan – taattuun Viivähtänyt sydän -tyyliin, vailla logiikkaa, vailla selittelyä³⁹⁶. Samassa sukupuolirooliteemanumerossa, johon olen jo monesti viitannut ja jossa toinen Viivähtänyt sydän -sarjan jutuista julkaistiin, myös Johnny Walker käsitteli sukupuolirooleja. Johnny Walker oli lehden vakipakinoitsija vuosina 1962 – 1966. Nimimerkin takaa kirjoitti Pekka Haukinen.³⁹⁷

³⁹³ YL 33/65, Pekka Gronow: ”Mietteitä ja antropologiaa”; YL 33/65, Marianne Uhrendorf: ”Mietteistä mietittyä”.

³⁹⁴ YL 33/65, Ritva Turunen: ”Veikko Röngälle”, mk.

³⁹⁵ YL 33/65, Marina Sundström: ”Väärää pelkoa”, mk. ”Miehisen 'kapasitanssin' kaunein kukka” viittaa tulkintani mukaan ydinaseeseen.

³⁹⁶ YL 31/65, Viivähtänyt sydän; YL 32/65, Viivähtänyt sydän.

³⁹⁷ Kortti 2013, 344.

Kirjoitukset olivat koomisia ja harhaisia. Niissä ei selitelty eikä kumarrettu kuvia. Toisaalta ne käsittelivät usein jotain ajankohtaista teemaa. Johnny Walker seikkaili itse teksteissään. Kirjoittaja maalaa kuvan kylästä, jossa miehet ensin lekottelevat naisten palvelemina. Naiset ryhtyvät kuitenkin kapinaan ja miehet pannaan kuriin. Ongelmana vain on, että naisia alkaa karkailla eikä Johnny Walkerkaan jää moneksi yöksi vaille sängynlämmittäjää.³⁹⁸ Näiden juttujen poliittisesta sisällöstä on vaikea päätellä juuri mitään. Aihettä pidettiin todennäköisesti tärkeänä, kun se haluttiin nostaa esiin. Siihen ei kuitenkaan suhtauduttu turhan vakavasti, kun sille haluttiin nauraa. Roolikeskustelu oli todella läpäissyt median, kun se pääsi huumoripakinoihinkin mukaan.

Eivätkä pakinat olleet ainoita. Ylioppilaslehdessä julkaistiin vuosittain vapputeemanumero tai vappuosuus. Kahdesti myös näissä vappulehdissä käsiteltiin rooleja. Vuonna 1968 tässä ”Ylipilalehdessä” oli teemana alkoholi, jota käsiteltiin eri lähestymistavoista (alkoholi ja SDP, alkoholi ja opiskelijat ja niin edelleen). Yksi lähestymistavoista oli alkoholi ja sukupuoliroolit. Tämä teksti on puhdas parodia sukupuoliroolikirjoituksista. Siinä kerrotaan, kuinka naiset jo pienestä pitäen tottavat kosmetiikassa alkoholiin, kuinka miehille tästä tulee kateus ja kuinka siksi miesten on otettava kunnolla, kun ryhdytään ottamaan. Pitäisi joko antaa miehillekin mahdollisuus totuttautua alkoholiin pieninä määrinä tai sitten naisillekin mahdollisuus ryhtyä juupoiksi. Tutkimusten mukaan naisilla ja miehillä on samat edellytykset raittiina olemiseen. Olennaisinta on, että sukupuoli saavat itse valita, ovatko raittiita vai juoppoja ja että roolierot hävitetään.³⁹⁹ Tuttua kieltä roolikirjoituksista.

Seuraavan vuoden vappuosuus koostui eri toimijoiden vappulauluista. Oli vanha ylioppilas Tujulaani, vasemmistoradikaali, rehtori. Mukaan oli otettu Yhdistys 9:läisen välihuuto:

”Vittu, viina ja vapaus / se on tään tytön tapaus.”⁴⁰⁰

Jälleen sukupuoliroolikeskustelijoille haluttiin nauraa. Toki on mahdollista, että nämä vappujutut ovat radikaaliliikkeen vastapuolen kynästä – varsinkin kun huomioidaan, että ne ilmestyivät kokoomuslaisen päätoimittajan kaudella – ja niiden tarkoituksena on puhtaasti pilkata sukupuolirooliradikaaleja. Toisaalta näen kuitenkin, että ne jollain

³⁹⁸ YL 31/65, Johnny Walker.

³⁹⁹ YL 15/68, Lisbeth Usva: ”Alkohooli ja naisen rooli”.

⁴⁰⁰ YL 15/69, Pekka Kejonen: ”Walpurgis woi wertigo”.

tavalla myös hyvin kuvastavat radikaaliliikettä. Ylioppilaslehdet Salon kaudelta alkaen muuttuivat hilpeämmiksi, revittelevämmiksi ja radikaalimmiksi. Lukijat saivat tottua siihen, että tärkeillekin asioille naurettiin. Pakinat, kuten yllämainittu Johnny Walker, toimivat tästä selkeimpänä esimerkkinä, samoin juttujen kuvitus. Yhtäältä radikaalit olivat hyvin vakavissaan ja puolustivat omia näkökulmiaan raivokkaasti. Toisaalta he löivät leikkiä vakavista asioista. Ehkä radikaaleinta on lopulta kyetä nauramaan itselleen.

6.2. Naistenlehdet

Marian Flickin mukaan länsimaissa suhtautuminen naisliikettä koskevaan uutisointiin oli hyvin vaihtelevaa. Paikoin tasa-arvoasiat pyrittiin epäpolitisomaan sijoittamalla ne niin sanotuille naisten sivuille ruokareseptien ja muun oletusarvoisesti naisia kiinnostavan aineiston sekaan.⁴⁰¹ Ylioppilaslehdessä tällaisia naisten sivuja ei ollut mutta siellä kyllä kirjoitettiin naisille suunnatusta journalismista. Ritva-Liisa Sumun mielipide naistenlehdistä tulee selväksi hänen arvostelussaan Betty Friedanin teoksesta *Naisellisuuden harhat*, jota hän toivoisi perheenemäntien käsiin ”todellisuudelle vieraan, ongelmia vain lisäävän naistenlehden sijaan”⁴⁰².

Sumun kirjoituksen kaltainen kriittisyys oli yleisin suhtautumistapa naistenlehtiin. Oli joukossa yksi poikkeuskin. Maija-Leena Salonen kirjoitti vuonna 1962 mielipidekirjoituksen, jossa hän vertasi miesten- ja naistenlehtiä ja päätyi siihen, että naisille suunnatut lehdet ovat selvästi älykkäämpiä kuin miehille suunnatut. Niiden korkean tason hän ajatteli johtuvan juurikin siitä, että lukijakunta on naisista koostuvaa. Salonen ihmetteli, miksi vain naistenlehtiä lukeville naisille naureskellaan mutta miehille suunnattujen lehtien ja niiden lukijoiden annetaan olla rauhassa.⁴⁰³ Tämä juttu oli lähinnä naistenlehtiä puolusteleva mutta tavallaan myös tasa-arvonäkökulmainen: miesten puuhut eivät ole yhtään sen parempia kuin naistenkaan, joten lopettakaa naisille naureskelu.

⁴⁰¹ Bengts 1986, 110.

⁴⁰² YL 28/67, Ritva-Liisa Sumu: ”Elävänä haudattu”.

⁴⁰³ YL 10-11/62, Maija-Leena Salonen, mk.

Samaisessa lehdessä oli toinenkin naistenlehtiä käsittelevä mielipidekirjoitus⁴⁰⁴. Siinä nimimerkki Tantti⁴⁰⁵ kirjoittaa, kuinka naistenlehdistä huomioidaan usein vain ulkonäkökeskeiset lehdet mutta jätetään huomiotta esimerkiksi naisjärjestöjen äänenkannattajat. Niillä kun ei ole rahaa ja valtaa tukenaan, eivät arvostelijat huomioi niitä. Näin miestoimittajat pääsevät sanomaan, että naistenlehdet ovat vain kevyttä viihdettä. Näin ei Tantin mukaan ole ja hän kritisoikin tuota ulkonäkökeskeisyyttä.⁴⁰⁶ Tämän kirjoituksen keskeisin sisältö oli huomauttaa, että naisille suunnatuissa lehdissä on muitakin kuin kiiltäväkantaisia, ulkonäköpainotteisia julkaisuja. Niitä muita lehtiä ei vain huomioida yleisessä keskustelussa. Hän selvästi haluaa antaa näkyvyyttä näille naisjärjestöjen lehdille ja vastaaville julkaisuille. Juttu ei ole varsinaisesti tasa-arvotemainen mutta se korostaa sitä, kuinka naisillekin suunnataan älykäästä tekstiä. Naiset eivät siis ole vain viihteen perässäjuoksijoita.

Nimimerkki Juha on eri mieltä. Hän kirjoittaa Kirjavaista-palstalla käynnissä olevasta verotusuudistuksesta, jonka vaikutuksista aikakauslehtiin oltiin noihin aikoihin huolissaan. Hänen mielestään naistenlehdet eivät mitään oikeita lehtiä olekaan. Ne ovat kehnotasoisia sekä vanhoillisia ja jumahtaneet aiemmille vuosikymmenille. Tähän hän pitää syynä sitä, että naiset päätyvät kotiäideiksi, mikä laskee heidän älyllistä tasoaan. Hänenkin mukaansa naiset ansaitisivat jotain parempaa mutta sellaista ei ole tarjolla. Kiinnostavaa on, kuinka Juha ottaa tasa-arvon mukaan tekstiinsä. Hänen mielestään on luonnollista, että nainen jatkaa ”emansipaatioajatusta” lukemalla naistenlehtiä. Tämä ei kuitenkaan ole välttämättä järkevää. Tasa-arvon edettyä jo pitkälle pitäisi naisten saada tarvitsemansa informaatio mistä lehdestä tahansa.⁴⁰⁷

Selkeimmin Ylioppilaslehden kriittisyys naistenlehtiä kohtaan ilmeni vuonna 1965. Noihin aikoihin lehdessä ilmestyi Viikon vainottu -palsta, jolle haastateltiin jotakuta ajankohtaista toimijaa. Numerossa 31 vuorossa oli Hopeapeili-naistenlehden päätoimittaja Leena Ilmari. Kirjoittajien suhtautumista naistenlehtiin kuvaa jo perustelu, miksi koko juttu ylipäänsä tehdään:

⁴⁰⁴ Tekstejä innoitti numerossa 7/62 Lehdet lehtiä -palstan juttu, jossa oli lehti-arvostelut muutamasta naistenlehdessä. Koska jutussa käytiin vain läpi olemassaolevia naistenlehtiä ilman tasa-arvotemaa, en käsittele kyseistä juttua tässä työssä.

⁴⁰⁵ Sanaa 'tantti' käytettiin 1960-luvulla samantyyllisesti kuin nykyään sanaa 'tantta'.

⁴⁰⁶ YL 10-11/62, Tantti, mk.

⁴⁰⁷ YL 15-16/63, Kirjavaista-palsta.

”Lehdet lohduttavat tyhjillä sanoilla ja virkistävät epätodellisilla rakkauskertomuksilla, sivuilla kukoistavat naisen vaistot ja hellät ymmärtäväiset kotiäidit, kaikki tämä tapahtuu yhä kasvavan levikin turvin, siis lukijakunnan nimenomaisesta toivomuksesta. Mutta onko tämä oikein ja tarkoituksenmukaista, hyvin ja viisasta, siitä tässä on kysymys? [sic]”

Kirjoittajien mielestä ei selvästikään ole. He esittävät Ilmarille kysymyksiä, jotka tuovat esiin kriittisen suhtautumisen naistenlehtiin. He kritisoivat lehtiä siitä, että ne eivät käsittele yhteiskunnallisia epäkohtia. He moittivat kysymys-vastaus -palstaa nimettömyydestä ja siitä, ettei julkisesti kerrota, millaisiin normeihin ja ajattelutapoihin vastaukset perustuvat. He nostavat kriittiseen sävyyn esiin kysymyksen naisten vaistosta ja sukupuolten välisistä eroista. Ilmari päätyy puolustamaan lehteä hyvin perinteiseen sävyyn.⁴⁰⁸ Hänen vastauksensa eivät ole niinkään olennaisia kuin nuo kysymykset. Kirjoittajat – Jertta Roos, Klaus Mäkelä ja Kai Linnilä – ovat valinneet puolensa etukäteen. Naistenlehdet eivät nauti suurta suosiota heidän ajattelussaan. Kriitikin kohteena ovat sekä lehdet ylipäänsä että varsinkin niissä esitetty maailmankuva.

Tasa-arvon kannalta nämä naistenlehtikirjoitukset ovat ristiriitaisen kiinnostavia. Ovatko naistenlehdet tasa-arvokysymys? Jos ovat, onko tasa-arvoisempaa se, että lehtiä esiintyy, jolloin siis huomioidaan naiset ja palvellaan naisten tarpeita, vai se, ettei lehtiä esiinny, jolloin kohdellaan sukupuolia samalla tavalla? Tämä ajattelu selvästi jakoi Ylioppilaslehteen kirjoittaneita. Osa näki, ettei mitään naistenlehtiä pitäisi ilmestyäkään. He näkivät, ettei ole mitään erillisiä naisten tarpeita vaan journalismi on samaa kaikille. Osa taas piti hyvänä sitä, että naisillekin suunnataan materiaalia. Heidän ajattelunsa takana voi ainakin osin nähdä olevan oletaman siitä, että valtaosa ”neutraalista” kirjoittelusta on lopulta suunnattu miehille. Näin ollen tasa-arvoa voi palvella se, että osa materiaalista suunnataan suoraan naisille.

Oma lukunsa on tuo Roosin, Mäkelän ja Linnilän artikkeli. Siinä kritiikin kärkenä on selvimmin naistenlehtien edustama ajattelumalli. He eivät kritisoineet niinkään sitä, että lehtiä julkaistaan vaan sitä, että ne edustavat konservatiivista ajattelutapaa. Kirjoittajat selvästi myöntävät, että naistenlehdillä on vaikutusvaltaa lukijoihinsa ja haluaisivat, että lehdet tulisivat enemmän tasa-arvohenkisille linjoille. Tämä normien muuttaminen oli tyypillisen radikaalia toimintaa.

⁴⁰⁸ YL 31/65, Jertta Roos, Klaus Mäkelä ja Kai Linnilä: ”Lukijakunnan viattomat toivomukset”.

7. Keitä he olivat?

Yksi tutkimuskysymyksistäni on, ketkä tasa-arvosta Ylioppilaslehteen kirjoittivat, oliko kirjoittelu keskittynyt samoille ihmisille ja oliko se sukupuolittunutta. Olen sivunnut teemaa pitkin graduani mutta tässä luvussa pyrin keskitetysti vastaamaan tuohon kysymykseen.

Jukka Kortin mukaan Ylioppilaslehteen kirjoitti viikoittain 30 – 40 henkeä. Näistä palkkaa nautti vain muutama, joten valtaosa kirjoitti avustajina tai mielipidepalstalle.⁴⁰⁹ Tähän kirjoittajamäärään peilaten voidaan todeta, että tasa-arvosta kirjoitti lopulta vain pieni joukko. Valtaosa kirjoitti tasa-arvosta kerran. Tämä näkyy erityisesti mielipidepalstalla. Nimimerkin takaa kirjoittaneista asiaa ei varmuudella voi sanoa mutta ilmeisesti tilanne on se, ettei juuri kukaan kirjoittanut mielipidepalstalle tasa-arvosta kuin kerran. Poikkeuksen tekevät Mikko Palolahti ja nimimerkki A. Hämäläinen, jotka kirjoittivat mielipidepalstalle kahdesti. Molemmat käytännössä jatkoivat käynnissä olevaa keskustelua eli kyse ei ole erillisistä tasa-arvotemaisista jutuista.

Myös valtaosa artikkelin tai kolumnin kirjoittaneista kirjoitti vain yhden artikkelin. Kahdesti tasa-arvoa käsitelivät Marina Stenius, Elwa Sandbacka, Marina Sundström, Riitta Pirinen, Kimmo Leppo, Klaus Mäkelä, Seija Alavuopio, Kai Linnilä, Ritva Turunen ja Brita Polttila. Tasa-arvo sai kaksi mainintaa myös Viivähtänyt sydän -jatkokertomuksessa, pakinoitsija Toisen⁴¹⁰ teksteissä sekä kulttuuripalstalla Satu Marttilan elokuva-arvosteluissa ja Marja Hautalan televisiojutuissa. Ilkka Sumu ja Kati Peltola kirjoittivat tasa-arvosta kolme kertaa ja Ilkka Taipale neljästi. Neljän tekstin allekirjoittajana toimi Yhdistys 9. Samoin neljästi tasa-arvoa käsiteltiin pääkirjoituksessa. Viiteen tai useampaan tekstiin pääsee vain kolme kirjoittajatahoa: Jertta Roos, Suomen psykologian opiskelijain aborttityöryhmä⁴¹¹ sekä Ritva-Liisa Sumu (ent. Ahmavaara).

Osalla kirjoittajista teema oli käytännössä aina sama. Esimerkiksi Ilkka Taipale kirjoitti aina seksuaalisuuteen liittyen, samoin psykologian opiskelijat. Osalla aiheet vaihtelivat.

⁴⁰⁹ Kortti 2013, 337,342.

⁴¹⁰ Nimimerkillä Toinen kirjoitti Sauli Pyyluoma (Kortti 2013, 345).

⁴¹¹ Ryhmään kuuluivat Pentti Leiman, Riitta Mällinen, Raimo Raitasalo, Salli Saari ja Kaarina Suonio.

Tämä näkyy erityisesti Jertta Roosilla ja Ritva-Liisa Sumulla, jotka toimivat lehden toimittajina. He kirjoittivat monesta eri tasa-arvotemasta.

Ulrika Bengts kirjoittaa radiosta tehdystä tutkimuksesta, jonka mukaan naistoimittajien määrä vaikutti siihen, miten tasa-arvo ylitti uutiskynnyksen. Mitä enemmän naistoimittajia, sitä helpommin tasa-arvosta uutisoitiin.⁴¹² Näyttää siltä, että vastaavan johtopäätöksen voi tehdä myös omasta tutkimuksestani. Tasa-arvosta kirjoittivat lähinnä naiset. En ole tehnyt systemaattista laskelmaa Ylioppilaslehden avustajien sukupuolijakaumasta – tämän työn puitteissa moinen olisi mahdotonta – mutta vaikutelmani on, että 1960-luvun puolivälissä naisavustajien määrä lisääntyi aiempaan nähden. Tämä tukisi äskeistä johtopäätöstä. Tasa-arvosta kirjoittivat lähinnä naiset, ja tasa-arvokirjoitusten määrä lisääntyi, kun naiskirjoittajia tuli lisää. Tässä yksi vastaus tutkimuskysymykseeni: kyllä, tasa-arvokirjoittelu oli sukupuolittunutta.

Miksi näin oli? Tähän on vaikea antaa yksiselitteistä vastausta. Tasa-arvolla on yhä tänäänkin naisasian leima⁴¹³. Sama päti 1960-luvulla⁴¹⁴. Tämä lienee yksi syy asiaan. Tasa-arvo on aikanaan noussut julkiseen keskusteluun pitkälti naisliikkeen myötä ja vaikka 1960-luvun rooliradikaalit halusivat erottautua aiemmasta naisliikkeestä korostaessaan sukupuoliroolien keskeisyyttä ja myös miesten asemaan vaikuttamista, oli heillä vastassaan tämä perintö. Tasa-arvoa pidettiin naisasiana ja tämä varmaankin innosti osaa naisista kirjoittamaan. Jotkut kirjoittajat saattoivat hyvinkin kokea olevansa osa naisliikettä kirjoittaessaan tasa-arvosta⁴¹⁵.

Toinen syy, miksi naiset tasa-arvoaiheisiin tarttuivat, lienee noiden aiheiden sisällöissä. Vaikka käsittelyssä oli myös miesten elämään vaikuttavia asioita ja vaikka on selvää, että pitkällä aikavälillä sukupuoliroolien muuttaminen vaikuttaa koko yhteiskuntaan, lyhyellä aikavälillä tavoitteet koskivat kuitenkin lähinnä naisten asemaa. Haluttiin helpottaa naisten työssäkäyntiä parantamalla lasten päivähoitoa. Haluttiin nostaa naisia parempaan yhteiskunnalliseen asemaan. Haluttiin vapauttaa naisia seksuaalisesta

⁴¹² Bengts 1986, 111.

⁴¹³ Esimerkiksi Jukka Kortti on luokitellut Ylioppilaslehden tasa-arvojutut naisasia-otsikon alle (Kortti 2013, 266).

⁴¹⁴ Tästä on esimerkkinä se, että sukupuoliroolinumeron pääkirjoituksessa Jertta Roos piti tarpeellisena erikseen painottaa, että kyse ei ole naisnumerosta vaan sukupuoliroolit koskevat koko yhteiskuntaa eivätkä ne ole vain naisten asia. (YL 31/65, pk)

⁴¹⁵ Esimerkiksi Raija Julkusen haastattelema Yhdistys 9 -aktiivi Leila Räsänen esittää, että tasa-arvotoiminnassa oli 1960-luvulla kyse naisasiasta. (Julkunen 1994, 188)

kontrollista. Onkin luonnollista, että näistä teemoista kirjoittivat naiset, joilla oli kenties omakohtaistakin kokemusta aiheistaan.

Kolmas syy, jonka kirjoittajakunnan naisvoittoisuudelle hahmotan, liittyy sukupuolittuneeseen työnjakoon. On aiheita, jotka kulttuurissamme lähtökohtaisesti kuuluvat miehille ja toisia taas, joiden nähdään olevan osa naisten valtakuntaa. 1960-luvulla tämä yhteiskunnan segregatio oli vielä vahvaa. Se näkyy muun muassa ajatuksessa yhteiskunnallisesta äitiydestä, johon olen aiemmin viitannut. Vielä 60-luvulla ajateltiin, että on politiikan lohkoja, joilla naisilla on erityisesti annettavaa. Vaikka kuinka tätä ajattelutapaa vastustaisi – kuten 1960-luvun radikaalit tekivät – ei siitä ole helppoa täysin irrottautua. Kasvatus ja yhteiskunnan normit vaikuttavat meidän kaikkien toimintaan. Tasa-arvo oli poliittisesti naisteema. Oli naisille hyväksyttävää kirjoittaa siitä. Ylioppilaslehden aihe-kirjoittaja-jakauma oli 1960-luvulla vielä melko perinteinen. Talous oli miesten aluetta, samoin kansainväliset asiat. Kulttuurissa naiset saivat jo avata suunsa. Tähän peilaten ei ole ihme, että tasa-arvosta kirjoittivat naiset. Se sopi Ylioppilaslehden yleiseen sukupuolijakaumaan.

Yksi perustelu naisten kirjoittamiselle on vielä löydettävissä radikaaliliikkeestä. Kati Peltolan mukaan Sadankomiteassa oli perinteinen työnjako, jossa miehet hoitivat asiasällöt ja naiset tukitoimet. Raija Julkunen taas toteaa, että radikaaliliikkeen kokonaiskuva oli miehinen, vaikka naisia mukana olikin. Riitta Jallinoja vertaa 1800-luvun lopun ja 1960-luvun suomalaisia yhteiskunnallisia liikkeitä: naiset pääsivät liikkeen liepeille mutta eivät sen täysivaltaisiksi jäseniksi.⁴¹⁶ Mikäli on totta, että naiset eivät edes radikaaliliikkeessä päässeet täysin mukaan toimintaan, tekee tämä ymmärrettäväksi naisten kiinnostuksen tasa-arvoon. Jos edes siellä, missä halutaan uudistaa yhteiskuntaa, ei tasa-arvo ole kunnossa, missä se olisi? Ja eikö asialle silloin ole tarpeen tehdä jotain? Niin naiset tarttuivat kynään.

Keitä nämä kirjoittajat sitten olivat? Radikaaleja. Valtaosa yhden artikkelin kirjoittaneista on sellaisia, joihin en ole tutkimuskirjallisuudessa törmännyt tai jotka eivät ole muuten radikaaliliikkeestä tuttuja. Sen sijaan useamman artikkelin kirjoittaneista muodostuu melko pieni, radikaali piiri. Risto Alapuro on kirjoittanut siitä, kuinka todennäköisimmin sosiaaliseen liikkeeseen lähtevät mukaan ne, jotka ovat

⁴¹⁶ Peltola 2008, 201; Julkunen 1994, 187; Jallinoja 1983, 128.

sopivalla tavalla lähellä liikettä ja kuinka ystävyysuhteet ja verkostot vaikuttavat liikkeeseen integroitumiseen. Liikkeen toiminta rakentuu henkilökohtaiselle vuorovaikutukselle.⁴¹⁷ Tämä näkyy myös omien kirjoittajieni kohdalla. Ritva-Liisa ja Ilkka Sumu olivat aviopari. Ilkka Taipale kirjoitti yhden artikkelin yhdessä vaimonsa Vappu Taipaleen kanssa. Jertta Roos, Ritva Turunen, Marina Sundström, Kimmo Leppo, Kati Peltola, Klaus Mäkelä, Ritva-Liisa Sumu, Ilkka Taipale ja Brita Polttila toimivat kaikki aktiivisesti Yhdistys 9:ssä⁴¹⁸. On syytä olettaa, että kirjoittajat tunsivat toisensa. Varsinkin niille kirjoittajille, jotka toimivat Yhdistys 9:ssä, tasa-arvo muodosti selkeän toimintakentän: sitä edistettiin niin järjestötoiminnalla kuin kirjoittamallaakin. Voi jopa pohtia sitä, ideoitiko joitain kirjoituksia yhdessä Yhdistys 9:n parissa.

Johdannossa problematisoin sitä, miten pystyn erottamaan, olivatko Ylioppilaslehden kirjoittajat todella osa radikaaliliikettä ja teenkö jollekulle vääryyttä siteeratessani häntä tässä työssä radikaaliliikkeen leiman alla. Mikä on vastaukseni tuohon pohdintaan? Osittain jaottelu on helppoa. Kuten yllä ja käsittelyluvuissakin tuon esille, osa kirjoittajista toimi aktiivisesti radikaaliliikkeeseen kuuluvissa yhden asian järjestöissä. Mikäli jollakulla oli institutionaalinen suhde yhden asian järjestöön, katson hänen automaattisesti kuuluvan radikaaliliikkeeseen.

Osan kohdalla jaottelu on kuitenkin vaikeaa. Tällöin olen katsonut kirjoittajien mielipiteitä. Olen lähtenyt siitä olettamasta, että kaikki 1960-luvulla Ylioppilaslehden kirjoittaneet tiesivät radikaaliliikkeen olemassaolon. Niin paljon siitä tuolloin puhuttiin ja niin paljon liike oli Ylioppilaslehdessäkin esillä. Olen lähtenyt siitä olettamasta, että koska liikkeen olemassaolo tiedettiin ja sen näkemyksistäkin oli kirjoittajilla varmasti jonkinlainen käsitys, kirjoittajat suhteuttivat itsensä jollain tavalla liikkeeseen. Joko he esittivät neutraaleja näkemyksiä eivätkä ottaneet millään tavalla kantaa liikkeeseen. Näitä ei tasa-arvojutuissa oikeastaan ollut, sillä tasa-arvo itsessään on melko kiistanalainen asia, josta kirjoittaessa tulee väistämättä ottaneeksi kantaa käsillä olevaan asiaan. Toinen vaihtoehto on, että kirjoittaja aktiivisesti esitti oman mielipiteensä. Mikäli se oli radikaali, en pidä kohtuuttomana väittää, että kirjoittaja oli valmis tulemaan lasketuksi radikaaliliikkeeseen. Liike oli olemassa, sen mielipiteet olivat tiedossa. Mikäli tämän taustan tietäen asetun samalle kannalle radikaaliliikkeen kanssa,

⁴¹⁷ Alapuro 1998, 333-334.

⁴¹⁸ Ks. esim. Roolien murtaajat.

enkö tee sen tietoisesti? Enkö tällöin ole valmis siihen, että minua pidetään liikkeen edustajana?

Yritän tehdä oikeutta tutkimuskohteelleni. Jorma Kalelan mukaan historioitsijan pitää toimia yhtä aikaa syyttäjänä ja puolustajana⁴¹⁹. Punnitessani väitteitä puolesta ja vastaan päädyn yhä uudestaan siihen, että voin pitää radikaaliliikkeen osana niitä henkilöitä, jotka esittivät radikaaleja mielipiteitä. Esimerkiksi Solveig Bergman korostaa sitä, kuinka liikettä on paitsi organisoitu toiminta, myös yksittäisten ihmisten teot⁴²⁰. Johdannossa tuon esiin, kuinka 60-luvun radikaaliliike oli vapaamielinen ja kuinka erilaiset äänet pääsivät esille. Yksittäisten ihmisten kirjoitukset loivat radikaaliliikettä. En halua ottaa radikaaliliikkeen määritelmää annettuna ja ajatella, että vain ne, joiden tiedetään toimineen jossain yhden asian järjestössä ovat radikaaleja. Liike syntyi ihmisten vuorovaikutuksessa ja kielen välityksellä. Siksi yksittäiset Ylioppilaslehden jututkin loivat liikettä. Vaikkei jollain kirjoittajalla ollut mitään muuta suhdetta liikkeeseen, hän saattoi hetken toimia liikkeen äänenä kirjoittamalla radikaalin jutun.

Sitten oli vielä kolmas kirjoittajaryhmä. Osa kirjoittajista asettui selvästi vastustamaan radikaaliliikettä ja esitti konservatiivisia näkemyksiä. Nämä jutut olen eritellyt tekstissä – ja toki lukijankin on helppo nähdä, milloin esitettiin perinteisiä näkemyksiä. Nämä jutut ovat mukana työssä kolmesta syystä. Ensinnäkin pyrin antamaan mahdollisimman kattavan kuvan Ylioppilaslehden tasa-arvokirjoituksista, jotta olisi nähtävissä, milloin todella syntyi keskustelua. Tämä johtaa toiseen syyhyni. Halusin näyttää, millaiseen maailmaan radikaalit kirjoittivat ja millaista keskustelua he kävivät liikkeen ulkopuolelle. Kolmas syyni on lainattu J.P. Roosilta, joka laskee 1960-luvun poliittiseen sukupolveen paitsi vasemmistoradikaalit, myös näiden oikeistolaiset kriitikot⁴²¹. Noudatan itse samaa ajatusta. Vaikka radikaaliliikettä vastustavat kirjoittajat eivät suinkaan olleet osa tuota liikettä, ne olivat sille tärkeä vastavoima. Ne olivat osa samaa sukupolvea, joka kasvatti niin radikaalit kuin näiden vastustajatkin.

Keitä kirjoittajat sitten olivat? Annetaan lopuksi ääni heille itselleen:

”Me olimme nuoria, kauniita ja voitonvarmoja, ja vastustajat olivat tyhmiä.”⁴²²

⁴¹⁹ Kalela 2000, 67-68.

⁴²⁰ Bergman 1986, 61; Bergman 1998, 172-173.

⁴²¹ Karisto 2005, 30.

⁴²² Mickwitz 2008c, 158.

8. Lopuksi

Anne Maria Holli toteaa, että tasa-arvo ei ole koskaan ollut Suomessa valtajuoksuutta. Hänen mukaansa aihe nousi keskusteluun 1960-luvulla mutta vain vähäisessä määrin.⁴²³ Suomenruotsalaista tasa-arvokirjoittelua tutkinut Ulrika Bengts puolestaan esittää hypoteesinaan, että tasa-arvosta kyllä kirjoitettiin 1960-luvulla mutta kirjoittelu oli lähinnä yksittäisistä artikkeleista koostuvaa⁴²⁴.

Vuosien 1959 – 1969 Ylioppilaslehdet läpikäyneinä voin olla samaa mieltä Hollin ja Bengtsin kanssa. Vaikka tasa-arvoaiheisia juttuja löytyi kaikkienensa paljon, verrattuna siihen tekstimäärään, joka lehdissä noina yhtenätoista vuotena julkaistiin, olivat nämä jutut vain hyvin pieni osa kokonaisuutta. Ne eivät olleet valtajuoksuutta. Tasa-arvo ei noussut yhdeksi 1960-luvun suureksi keskusteluteemaksi, kuten vaikkapa kehitysmaakysymykset tai rauhanaate.

Tekstit olivat myös lähinnä yksittäisiä. Jonkin verran keskustelua syntyi – varsinkin mielipidepalstalla herättiin toisinaan vastaamaan pitkältikin aiempiin kirjoituksiin – mutta suuressa mittakaavassa keskustelu oli vähäistä ja sen sijaan tasa-arvosta julkaistiin toisistaan irrallisia artikkeleja. Kiinnostava pohdinta on, johtuiko keskustelun vähäisyys siitä, että Suomessa on Solveig Bergmanin mukaan pyritty välttämään sukupuolikonfrontaatioita ja pikemminkin pyritty konsensukseen⁴²⁵. Yhteisymmärrystä ei 1960-luvulla löytynyt vaan mielipiteet poikkesivat toisistaan mutta ehkä siinä, ettei keskustelu kuitenkaan suuremmin ryöpsähtänyt ja valtaosa tasa-arvojuutuista jäi täysin vaille reaktiota, on osin taustalla suomalainen konsensushakuisuus.

Yksittäisiä juttuja kyllä julkaistiin. Pitkistä artikkeleista kärkeviin mielipidekirjoituksiin ja kolumneista seminaariuutisointiin. Ylioppilaslehti oli selvästi oiva tutkimuskohde, kun halusin nähdä, millaista kirjoittelu tasa-arvosta oikein oli 1960-luvulla. Kirjoitukset syntyivät monien eri ihmisten kynistä mutta myös selvä radikaalien ydinjoukko on löydettävissä. Nämä henkilöt, lähinnä naiset, joskin muutama poikkeus oli, kirjoittivat kukin useita juttuja tasa-arvosta. Osa ydinkirjoittajista oli lehden toimittajia, mikä toki selittää artikkelien runsautta. Valtaosa oli kuitenkin avustajia. Kirjoittaja, oli hän

⁴²³ Holli 2002, 13.

⁴²⁴ Bengts 1986, 111.

⁴²⁵ Bergman 1998, 174.

palkkalistoilla tai freelance, valitsee aiheensa ja on selvä merkki tasa-arvon keskeisyydestä näille kirjoittajille, että he halusivat nostaa monta kertaa eri tasa-arvotemat esille.

Raija Julkusen mukaan Suomessa luotiin 1960-luvulla uusi sukupuolisopimus. Tuon sopimuksen ydinkohdat ovat naisten yksilöinti omiksi elättäjikseen ja naisten palkkatyön normalisointi, naisten seksuaalisuuden vapauttaminen ja raskaudenehkäisy, naisten yhteiskunnallinen aktiivisuus sekä miesten uusi rooli.⁴²⁶ Kiinnostavaa on, että nämä teemat ovat hyvin samat kuin aiheet, jotka Ylioppilaslehtien perusteella nousivat tämän työn pääluvuiksi: naisten työssäkäynti ja yhteiskunnallinen päätöksenteko, perhe, seksuaalisuus ja sukupuoliroolit. Kaikki sukupuolisopimuksen teemat tulivat katetuiksi myös Ylioppilaslehden tasa-arvokirjoittelussa. Selvästi lehden kirjoittelu ei ollut irrallaan yhteiskunnasta vaan siinä käsiteltiin laajasti keskusteluttaneita teemoja. Toisaalta voi ajatella, että Ylioppilaslehden kirjoittelu osaltaan myös muokkasi yhteiskunnallista ajattelua. En pidä vääränä sanoa, että radikaaliliike oli synnyttämässä tuota uutta sukupuolisopimusta omalla toiminnallaan – osana sitä myös Ylioppilaslehden kirjoituksilla.

Kun aloitin tätä työtä, esitettiin minulle huoli siitä, kannattaako tutkia Ylioppilaslehteä koko 1960-luvun ajan. Olihan vuosikymmenen viimeisinä vuosina lehdellä kokoomuslainen päätoimittaja ja radikaalien on ajateltu kaikonneen kirjoittajakunnasta. Tämä huoli osoittautui työn edetessä turhaksi. Tasa-arvokeskustelu oli kiihkeimmillään 1960-luvun puolivälissä mutta se jatkui aktiivisena viimeisinäkin vuosina. Tosiasia on, että kokoomuslaisen Yrjö Larmolan päätoimittajakaudella tasa-arvosta kirjoitettiin enemmän kuin sosiaalidemokraatti Arvo Salon kaudella. Ylioppilaslehden satavuotishistorian kirjoittanut Jukka Kortti on tehnyt vastaavan havainnon. Lehti ei ollut Larmolan kaudella radikaaleimmillaan muttei linja ollut myöskään konservatiivinen vaan pikemminkin suvaitsevainen. Monet vanhat avustajat jatkoivat päätoimittajan vaihdoksesta huolimatta.⁴²⁷ Mikäli olisin jättänyt Larmolan kauden pois tutkimusajanjaksostani, olisin menettänyt merkittäviä tasa-arvokeskusteluja. Myös kokonaiskuva 60-luvun tasa-arvokeskustelusta olisi jäänyt puutteelliseksi.

⁴²⁶ Julkunen 1994, 190-192.

⁴²⁷ Kortti 2013, 312,322,325.

Miksi rooliradikaalit eivät sitten kaikonneet Larmolan päätoimittajakaudella? Tapani Suomisen mukaan 60-luvun radikalismissa oli pohjimmiltaan kyse liberaali-konservatiivi -jaosta vanhan oikeisto-vasemmisto -jaon sijaan⁴²⁸. Kortin mukaan taas Ylioppilaslehti oli Larmolan kaudella suvaitsevainen. Larmola kirjoitti myös itse pari tasa-arvoaiheista pääkirjoitusta. Voitaneen ajatella, että tasa-arvoasioissa Larmola oli lopulta pikemminkin liberaali kuin konservatiivi. Hän oli oikeistolainen, mikä varmasti karkotti osan radikaaleista. Kuitenkin esimerkiksi Yhdistys 9:ssä toimi myös oikeistolaisia aktiiveja eikä järjestö ollut niin leimallisen vasemmistolainen kuin muutamat muut yhden asian liikkeet⁴²⁹. Lisäksi naisliike on perinteisesti ollut puoluepoliittiset rajat ylittävää. Ilmeisesti tasa-arvo oli sellainen aihe, joka yhdisti radikaaleja ja Larmolaa.

Toinen syy sille, miksi radikaalit kirjoittivat tasa-arvosta Larmolan Ylioppilaslehtiin, liittyy itse tasa-arvokeskusteluun. Keskustelu käynnistyi vuonna 1965 ja Yhdistys 9 perustettiin vuotta myöhemmin. Margaretha Mickwitzin mukaan Yhdistys 9:n ensimmäisenä toimintavuonna sen aktiivit kirjoittivat yhteensä 90 juttua eri lehtiin⁴³⁰. On luonnollista, että näiden eri lehtien joukkoon päätyi myös Ylioppilaslehti merkittävällä kirjoitusmäärällä. Olihan se Suomessa keskeinen media, jota seurasivat paitsi opiskelijat, myös laajemmat kansanpiirit.

Näen vielä yhden syyn sille, miksi tasa-arvokeskustelu jatkui Larmolan aikana. Tämä liittyy Riitta Jallinojan väittämään, että naiset pääsivät vain radikaaliliikkeen liepeille⁴³¹. Mikäli tämä väittämä pitää paikkansa, naiset olivat ainakin osin erillään radikaaliliikkeen ydinjoukosta. Vaikka tuo ydinjoukko olisikin vähentänyt kirjoittamistaan Ylioppilaslehteen, on mahdollista, että naiset olivat sen verran irrallaan tästä joukosta, että he jatkoivat kirjoittamista. Tasa-arvojututahan syntyivät lähinnä naisten kynistä.

Olen tällä työllä pyrkinyt vastaamaan tutkimuskysymykseeni siitä, millaista keskustelua radikaaliliike kävi tasa-arvosta Ylioppilaslehden palstoilla. Olen koettanut selvittää, ketkä keskusteluun osallistuivat. Olen löytänyt sekä yksittäisiä kirjoittajia että useita juttuja kirjoittaneen ydinryhmän. Lisäksi olen nähnyt, kuinka sukupuolittunutta

⁴²⁸ Suominen 1997, 161.

⁴²⁹ Mickwitz 2008c, 158.

⁴³⁰ Mickwitz 2008b, 47.

⁴³¹ Ks. lisää tästä väittämästä Keitä he olivat? -luvusta.

kirjoittelu oli ja kuinka naiset hallitsivat keskustelua. Olen pyrkinyt osoittamaan, että Ylioppilaslehti toimi hyvin radikaaliliikkeen äänitorvena. Oma ajatteluni on pohjannut siihen, että liikkeen moniäänisyys löytyy, kun ei rajoita tutkimuskohdetta vain tunnettuihin radikaaleihin vaan ottaa huomioon erilaiset radikaalit kirjoitukset ja keskustelun, jota ne herättivät.

Tutkittavaa riittäisi kuitenkin vielä. Aloittaessani tätä työtä haaveilin siitä, että saisin mukaan myös haastatteluja. Kokonaisuus olisi kuitenkin kasvanut pro gradu -työhön liian suureksi. Monet 1960-luvun radikaalit ovat vielä voimissaan ja olisi kiinnostavaa saada tietoon heidän nykyinen näkemyksensä siitä, millaista tasa-arvokeskustelu 60-luvulla oli. Muistitieto on aina erilainen tiedonlähde kuin alkuperäisaineisto, ja olisi varmasti saatavilla uudenlaisia näkemyksiä siitä, mitkä teemat olivat keskeisimpiä ja mitkä herättivät kiivaimpia väittelyjä. Todennäköistä on, että muistitieto ja lehtiaineisto asettuisivat toisinaan ristiriitaan. Tämä ristiriita voisi olla hyvin hedelmällinen. Kiinnostavaa olisi myös tutkia sitä, mitä muistetaan ja mitä unohdetaan. Tiedon ja muistamisen aukot sekä syntyvät ristiriidat ovat aina kiinnostavia ja merkityksellisiä. Miksi muistetaan niin kuin muistetaan? Mitä jätetään kertomatta? Miksi joku muistaa tarkasti yhden asian mutta samainen seikka puuttuu muiden muisteluista kokonaan?

Haastatteluja voisi tehdä muutamallakin eri tavalla. Toisaalta voisi haastatella niitä toimijoita, jotka kirjoittivat Ylioppilaslehden tasa-arvosta. Näin saisi esille tunnettujen tasa-arvoradikaalien muistoja keskustelun ajalta ja voisi suoraan verrata kirjoittaneiden silloisia ja nykyisiä näkemyksiä toisiinsa. Toisaalta hyvän lisän voisi tuoda se, että haastattelisi niitä 60-luvun radikaaleja, jotka eivät tasa-arvosta kirjoittaneet. Näin saataisiin laajempaa kuvaa radikaaliliikkeestä ja siitä, miten tasa-arvokeskustelu asettui liikkeen käymän keskustelun osaksi. Olivatko keskustelijat osa liikkeen ydintä vai sen laitamilla? Löytyykö uusia syitä sille, miksi juuri naiset kirjoittivat niin paljon tasa-arvosta? Miksi tasa-arvosta ei kirjoitettu enempää? Oliko tasa-arvo kiistanalainen aihe radikaaliliikkeessä?

Toinen tutkimussuunta, jota harkitsin työtä aloittaessani mutta joka osoittautui turhan laajaksi, on kysymys radikaaliliikkeen sisäisestä tasa-arvosta. Millainen oli työnjako radikaaliliikkeessä? Mikä oli miesten ja naisten asema liikkeessä? Olivatko naiset vain ”vallankumouksen kahvinkeitäjiä”, kuten toisinaan sanotaan? Tätä puolta ei tietojeni

mukaan ole tutkittu lainkaan. Paikoin tutkimuskirjallisuudessa kuitenkin viitataan tähän tematiikkaan. Monessa maassa 1970-luvun aktiivinen feministiliike syntyi 1960-luvun lopulla naisten heikosta asemasta ja suoranaisesta syrjinnästä 1960-luvun radikaaliliikkeessä.⁴³² Yhdysvaltalainen feministitutkija Juliet Mitchell kuvailee teoksessaan naisten heikkoa asemaa maansa radikaaliliikkeessä mutta toteaa, että tilanne ei ollut yhtä huono Skandinaviassa.⁴³³

Kuitenkin suomalaiset tutkijat ovat toisinaan nostaneet esiin naisten epätyytyttävän aseman 1960-luvun radikaaliliikkeessä. Kuten olen jo todennut, Riitta Jallinojan mukaan naiset pääsivät vain radikaaliliikkeen liepeille. Jallinojan mukaan liikkeen tasa-arvon ongelmallisesta tilasta kertoo myös se, kuinka muiden 1960-luvun yhden asian järjestöjen naisjäsenistä suuri osa kuului tasa-arvojärjestö Yhdistys 9:ään.⁴³⁴ Eri tutkimuksissa nousee esiin myös yksi syy Yhdistys 9:n perustamiselle: Sadankomitea-aktiivi Kati Peltola oli kokenut järjestönsä työnjaon sukupuolirooleiltaan hyvin perinteiseksi ja pettynyt tilanteeseen. 1970-luvun suomalaisesta feminismistä kirjoittanut Pia Ingström löysi aktiivifeministejä haastateltuaan vastaavia kokemuksia myös muutamilta muilta 1960-luvun radikaalinalisilta.⁴³⁵

Näyttäisi siis siltä, että radikaaliliikkeen sisäinen tasa-arvo ei välttämättä ollut täysin kunnossa. Nämä tutkimuskirjallisuuden viittaukset ovat kuitenkin yksittäisiä. Niiden pohjalta ei vielä voi varmuudella päätellä mitään. Siksi tarvittaisiin lisätutkimusta. Ylioppilaslehdissä ei viitattu sanallakaan radikaaliliikkeen sisäiseen tasa-arvoon. Vaikuttaakin siltä, että julkisia lähteitä tutkimalla ei tähän kysymykseen saisi vastausta. Tarvittaisiin haastatteluja, joilla voisi selvittää, miten aktiivit – sekä miehet että naiset – kokivat tilanteen. Tämä tutkimussuunta törmäisi muistitiedon rajoituksiin ja siksi se kaipaaisi rinnalleen myös arkistojen penkomista. Yhden kuvan liikkeen sisäisestä tasa-arvosta saisi siitä, kun selvittäisi, ketkä toimivat yhden asian järjestöissä missäkin tehtävässä, mitkä olivat järjestöjen jäsenistön sukupuolijakaumat ja miten hallitusten sukupuolijakaumat noudattivat tuota yleistä jakaumaa ja millaisia henkilövalintakamppailuja järjestöissä on käyty. Jos jonkin järjestön kätkeistä löytyisi keskustelumuistiinpanoja, olisivat ne varmasti hedelmällinen lähde.

⁴³² Bergman 1998, 175; Jallinoja 1983, 191-195; Parjanen 1983, 40-41.

⁴³³ Mitchell 1973, 77.

⁴³⁴ Jallinoja 1983, 128,138.

⁴³⁵ Jallinoja 1983, 128; Peltola 2008, 201-202; Ingström 2007, 28-30,

Lisävalotusta tähän tutkimussuuntaan voisi saada myös muistelmista ja päiväkirjoista. Esimerkiksi Helena Suomela kuvailee omassa päiväkirjassaan radikaaliliikkeen toimija Kati Peltolaa:

”Yritän nyt kirjoittaa jotakin ystäväperheiden naisista, enkä aina vain miehistä. --- Kati on itsenäinen nainen. Miehet kuuntelevat hänen mielipiteitään. --- Häntä tuskin pidetään yksinomaan miehensä vaimona.”⁴³⁶

Miksi Suomelan piti erikseen ryhtyä kuvailemaan naisia? Miksi miesten kuvailu tuli enemmän luonnostaan? Eivätkö miehet kuunnelleet muiden naisten mielipiteitä, kun erikseen mainittiin, että Peltolan mielipiteitä kuunneltiin?

Toivon, että joku vielä innostuu tutkimaan 1960-luvun radikaaliliikkeen sisäistä tasa-arvoa. Usein keskitytään vain eri liikkeiden saavutuksiin ja näkyviin ilmauksiin ja jätetään sisäiset asiat huomiotta. Kuitenkaan liikkeen sisäistä ja ulkoista toimintaa ei pitäisi täysin erottaa toisistaan. Max Weber esitti jo vuonna 1911, että kaikissa liikkeissä on läsnä sekä sisäiset että ulkoiset harruussuhteet: sisäänpäin kyse on valtaan pääsevien valikoimisesta ja ulospäin liikkeen suhteesta edustamaansa arvomaailmaan. Kaikki Weberin tutkimat liikkeet olivat päätyneet irtautumaan aatteellisista lähtökohdistaan.⁴³⁷ Miten kävi radikaaliliikkeen, jolle tasa-arvon kuitenkin nähdään olleen yksi ideologisista lähtökohdista?

Miten itse selvisin tutkimuksestani? Kerroinhan aluksi olevani tiettyssä mielessä hyvinkin lähellä tutkimuskohdettani. Ei se aina helppoa ollut. Tunsin sympatiaa radikaaleja kohtaan. Kiihdyin asioista, jotka heitä kiihdyttivät. Tunsin kiukkua tuolloin vallinneista yhteiskunnallisista epäkohdista. Aihe kosketti minua. Silti koen, että sain tehtyä oikeutta tutkimuskohteelleni. En ollut puolueellinen vaan pyrin näyttämään mahdollisimman oikeudenmukaisesti keskustelun jota käytiin. Ääni on pitkälti radikaaliliikkeen ääni, sen myönnän. Tämän näen kuitenkin väistämättömäksi ottaen huomioon, että tutkin juuri radikaaliliikkeen käymää keskustelua.

Kukin lukija voi arvioida itse, näkyvätkö omat sympatiani tekstissäni. Olen joka tapauksessa tuonut ne tiettäväksenne ja pyrkinyt välttämään illuusion objektiivisesta historioitsijasta. F.R. Ankersmitin mukaan historiallinen narraatio ei voi olla

⁴³⁶ Suomela 2005, 28-30.

⁴³⁷ Tuominen 1991, 20-21.

menneisyyden kuva vaan se on väittämä menneisyydestä. Jokin väittämä voi olla perustellumpi kuin toinen mutta ”totta” yksikään tarina ei voi olla⁴³⁸. Minun tarinani 1960-luvun radikaaliliikkeestä on tällainen. Se on tarina tasa-arvokirjoituksista ja radikaaleista mielipiteistä, runollisesta ilmaisusta ja tutkimusviitteistä, naisennemmistöstä ja näkyvistä miehistä, seksistä ja rooleista. Se on yksi säie 1960-luvun suuressa tarinassa, jota Suomessa yhä uudelleen kerrotaan.

⁴³⁸ Suominen 1997, 35.

Otsikkojen viitteet

Koko työn otsikko ”Naisen on vapauduttava antamaan, miehen tuntemaan” on sitaatti Aulikki Oksaselta (YL 15/69, Aulikki Oksanen: ”Happamen maidon säästäjät”).

Työelämä ja päätöksenteko -luvun otsikko ”Mutta että tämän kevään hämäläiskuraattoriksi tuli tyttö, siitä sai koko Helsinki päivän puheenaiheen.” on sitaatti Viikon tärkeä henkilö -palstalta (YL 6/60).

Perheluvun otsikko ”Vapauden menettämistä eli perheen perustamista odotellaan luonnollisena päämääränä ilman että siihen mitenkään valmistaudutaan.” on sitaatti Hilka Mäen arvostelusta Maija Suovan toimittamasta kirjasta *Nykynaisen suuri pulma* (YL 14-15/60, Hilka Mäki: ”Marie Curie – Marilyn Monroe”).

Seksuaalisuusluvun otsikko ”Älkää sanoko 'Suksi vittuun!' toiselle ihmiselle, ellette todella tarkoita hänelle hyvää.” on sitaatti Arvo Salolta ja Bo Ahlforsilta (Salo, Ahlfors 1970, 63).

Sukupuoliroolit-luvun otsikko ”Kutsuisitteko te yksinomaan naiskysymykseksi kysymystä, joka käsittelee ihmisten yksityisiä suhteita, mutta jolla samalla on laajat poliittiset, ekonomiset ja sosiaaliset seuraukset?” on sitaatti Jertta Roosin pääkirjoituksesta (YL 31/65, Jertta Roos, pk).

Lähteet

Alkuperäisaineisto

Ylioppilaslehti, vuosikerrat 1959 – 1969.

Aikalaiskirjallisuus

Eskola Katarina, Sukupuoliroolikeskustelu Suomessa. Artikkelit teoksessa *Miesten maailman nurjat lait*. Toim. Katarina Eskola. Tammi, Helsinki 1968.

Haavio-Mannila Elina, Suomalainen nainen ja mies. Asema ja muuttuvat roolit. WSOY, Porvoo 1968.

Leppo Kimmo, Erilaisuudesta ja eriarvoisuudesta sukupuolielämässä. Artikkelit teoksessa *Miesten maailman nurjat lait*. Toim. Katarina Eskola. Tammi, Helsinki 1968.

Mitchell Juliet, Naisliike. Otava, Helsinki 1973.

Arvo Salo ja Bo Ahlfors, 60-luku: silmäilyä, sormeilua. Tammi, Helsinki 1970.

Sundström Marina, Onko lapsi rangaistus? Artikkelit teoksessa *Sukupuoleton Suomi. Asiallista tietoa seksuaalikäytöksistä*. Toim. Ilkka Taipale. Tammi, Helsinki 1966.

Suova Maija (toim.), Nykynaisen suuri pulma. Keskustelua perheenäidin kahdesta työkentästä. WSOY, Porvoo 1959.

Tutkimuskirjallisuus

Alapuro Risto, Sosiaaliset verkostot ja kollektiivinen toiminta. Artikkelit teoksessa *Uudet ja vanhat liikkeet*. Toim. Kaj Ilmonen ja Martti Siisiäinen. Vastapaino, Tampere 1998.

Bengts Ulrika, Debatten kring kvinnofrågan i finlandssvensk press åren 1966-1984. Artikkelit teoksessa *Jämställdhet eller emancipation. Strategier inom kvinnorörelsen*. Kirjoittaneet Ulrika Bengts, Solveig Bergman, Marja Keränen, Marianne Liljeström-Skarp ja Elianne Riska. Institutet för kvinnoforskning vid Åbo akademi, Turku 1986.

Bergman Solveig, Kvinnorörelser och mobilisering. En intervjustudie bland aktivister i kvinnoorganisationer och -grupperingar i Åbo. Artikkelit teoksessa *Jämställdhet eller emancipation. Strategier inom kvinnorörelsen*. Kirjoittaneet Ulrika Bengts, Solveig Bergman, Marja Keränen, Marianne Liljeström-Skarp ja Elianne Riska. Institutet för kvinnoforskning vid Åbo akademi, Turku 1986.

Bergman Solveig, Naisliikehdinnän moninaisuus. ”Uusi” suomalainen naisliike yhteiskunnallisena liikkeenä. Artikkelit teoksessa *Uudet ja vanhat liikkeet*. Toim. Kaj Ilmonen ja Martti Siisiäinen. Vastapaino, Tampere 1998.

Enkama Kai, Naisille syntyy keskimäärin 2,7 lasta - Suomessa 1,7. Tilastokeskuksen artikkeli, 2002. (http://www.stat.fi/tup/tieto aika/tilaajat/ta_03_02_lapset.html, luettu 8.3.2013).

Eskola Katarina, Sukupuoliroolikeskustelu lehdistössä 1960-luvulla. Artikkeliteoksessa Roolien murtaajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle. Toim. Margaretha Mickwitz, Agneta von Essen ja Elisabeth Nordgren. Gaudeamus, Helsinki 2008.

Foucault Michel, Tiedon arkeologia, Vastapaino, Tallinna 2008.

Haapala Pertti, Nuoriso numeroina. Artikkeliteoksessa Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia. Toim. Sinikka Aapola ja Mervi Kaarninen. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Gummerus, Jyväskylä 2003.

Hallman Kristiina, Tottelisinko? Suomalaista Sadankomiteaa vuodesta 1963. Oy Kirjapaino Ab, Vaasa 1986.

Harmo Mauno, Kulttuuriradikalismien kausi. Luku teoksessa Ylioppilaslehti. Kirjoittaneet Matti Klinge ja Mauno Harmo. Gummerus, Jyväskylä 1983.

Holli Anne Maria, Suomalaisen tasa-arvopolitiikan haasteet. Artikkeliteoksessa Tasa-arvopolitiikan haasteet. Toim. Anne Maria Holli, Terhi Saarikoski, Elina Sana. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, WSOY, Porvoo 2002.

Hytönen Elina, Muistikuvia vaikuttamisen ajalta. Artikkeliteoksessa Roolien murtaajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle. Toim. Margaretha Mickwitz, Agneta von Essen ja Elisabeth Nordgren. Gaudeamus, Helsinki 2008.

Hyvärinen Matti, Viimeiset taistot. Vastapaino, Tampere 1994.

Ilmonen Kaj, Uudet ja vanhat liikkeet. Artikkeliteoksessa Uudet ja vanhat liikkeet. Toim. Kaj Ilmonen ja Martti Siisiäinen. Vastapaino, Tampere 1998.

Ingström Pia, Lentävä feministi ja muita muistoja 70-luvulta. Schildts Kustannus, Keuruu 2007.

Jallinoja Riitta, Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet. WSOY, Juva 1983.

Julkunen Raija, Suomalainen sukupuolimalli. 1960-luku käänteenä. Artikkeliteoksessa Naisten hyvinvointivaltio. Toim. Anneli Anttonen, Lea Henriksson, Ritva Nätkin. Vastapaino, Tampere 1994.

Juvonen Tuula, Varjoelämää ja julkisia salaisuuksia. Vastapaino, Tampere 2002.

Kalela Jorma, Historiantutkimus ja historia. Gaudeamus, Helsinki 2000.

Karisto Antti, Suuret ikäluokat kuvastimessa. Artikkeliteoksessa Suuret ikäluokat. Toim. Antti Karisto. Vastapaino, Tampere 2005.

Keränen Marja, Kvinnor mellan duala system. Artikkeliteoksessa Jämställdhet eller emancipation. Strategier inom kvinnorörelsen. Kirjoittaneet Ulrika Bengts, Solveig Bergman, Marja Keränen, Marianne Liljeström-Skarp ja Elianne Riska. Institutet för kvinnoforskning vid Åbo akademi, Turku 1986.

Klinge Matti ja Harmo Mauno, Ylioppilaslehti. Gummerus, Jyväskylä 1983.

Konttinen Esa, Uusien liikkeiden tuleminen subjektiviteetin puolustamisen kulttuuri-ilmastossa. Artikkeliteoksessa Uudet ja vanhat liikkeet. Toim. Kaj Ilmonen ja Martti Siisiäinen. Vastapaino, Tampere 1998.

Kortti Jukka, Ylioppilaslehden vuosisata. HYY Yhtymä, Gaudeamus, Tallinna 2013.

Liljeström Marianne (toim.), Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta. Vastapaino, Tampere 2004.

Leino Mia ja Viitanen Kirsi, Aikuiseksi kasvaminen suomalaisessa maalaisperheessä 1940 – 1950 -luvulla. Artikkeliteoksessa Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia. Toim. Sinikka Aapola ja Mervi Kaarninen. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Gummerus, Jyväskylä 2003.

Lista Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan edustajistojen jäsenistä. HYY:n arkistosivut.

(http://www.helsinki.fi/hyy/arkisto/henkilot/edustajisto/edustajisto_1951_1959.shtml#h, luettu 9.8.2012).

Lista Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan hallitusten jäsenistä. HYY:n arkistosivut. (http://www.helsinki.fi/hyy/arkisto/henkilot/hallitus/hallitus_1961_1970.shtml, luettu 9.8.2012).

Lista Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan Karjalaisen osakunnan lehden Puukellon päätoimittajista. Karjalaisen osakunnan arkistosivut. (www.helsinki.fi/jarj/ko/dokumentit/Puukellon_paatoimittajat.doc, luettu 9.8.2012).

Mélar Leila, Yhdistys 9:n taistelu lasten päivähoidon puolesta. Artikkeliteoksessa Roolien murtaajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle. Toim. Margaretha Mickwitz, Agneta von Essen ja Elisabeth Nordgren. Gaudeamus, Helsinki 2008.

Metsämäki Mikko ja Nisula Petteri, Aktivistit. Suomalaisten kansalaisliikkeiden tarina. Edita, Helsinki 2006.

Mickwitz Margaretha, Tasa-arvotilanne 1960-luvulla. Artikkeliteoksessa Roolien murtaajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle. Toim. Margaretha Mickwitz, Agneta von Essen ja Elisabeth Nordgren. Gaudeamus, Helsinki 2008. (Mickwitz 2008a)

Mickwitz Margaretha, Yhdistys 9 ja sukupuoliroolikeskustelu. Artikkeliteoksessa Roolien murtaajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle. Toim. Margaretha Mickwitz, Agneta von Essen ja Elisabeth Nordgren. Gaudeamus, Helsinki 2008. (Mickwitz 2008b)

Mickwitz Margaretha, Risto Jaakkolan ja Klaus Mäkelän haastattelu. Artikkeliteoksessa Roolien murtaajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle. Toim. Margaretha Mickwitz, Agneta von Essen ja Elisabeth Nordgren. Gaudeamus, Helsinki 2008. (Mickwitz 2008c)

Mickwitz Margaretha, Elina Haavio-Mannilan haastattelu. Artikkeliteoksessa Roolien murtaajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle. Toim. Margaretha Mickwitz, Agneta von Essen ja Elisabeth Nordgren. Gaudeamus, Helsinki 2008. (Mickwitz 2008d)

Mickwitz Margaretha, von Essen Agneta ja Nordgren Elisabeth (toim.), Roolien murtajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle. Gaudeamus, Helsinki 2008.

Miettunen Katja-Maria, Menneisyys ja historiakuva. Suomalainen kuusikymmentäluku muistelijoiden rakentamana ajanjaksona. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Saarijärvi 2009.

Naisten oikeuksien kehitys Suomessa. Ihmisoikeudet.net -tietopankki. (<http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=naisten-oikeuksien-kehitys-suomessa>, luettu 6.3.2013).

Nordgren Elisabeth, Marja-Leena Mikkolan haastattelu. Artikkeliteoksessa Roolien murtajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle. Toim. Margaretha Mickwitz, Agneta von Essen ja Elisabeth Nordgren. Gaudeamus, Helsinki 2008.

Nylund Mats, Sairaanhoidtajien työtaistelut ja työmarkkinajulkisuuden muutokset 1954 – 2007. Artikkeliteoksessa Media & viestintä -lehdessä 3/2009.

Närhi Riikka (toim.), Toivottuna maailmaan. Perhesuunnittelu ja kehitys. Väestötietosarja 21. Väestöliiton julkaisu 2011.

Nätkin Ritva, Väestöpolitiikka, abortti ja äitiys – hyvinvointivaltion ammattilaisten ja naisten suhteen tarkastelua. Artikkeliteoksessa Naisten hyvinvointivaltio. Toim. Anneli Anttonen, Lea Henriksson, Ritva Nätkin. Vastapaino, Tampere 1994.

Parjanen Matti, Ylioppilasradikalismi yhteiskunnallisena liikkeenä, sen synty ja kuolema, Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen julkaisu, Tampereen yliopisto 1983.

Peltola Kati, Näkymiä 2000-lukuun. Artikkeliteoksessa Roolien murtajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle. Toim. Margaretha Mickwitz, Agneta von Essen ja Elisabeth Nordgren. Gaudeamus, Helsinki 2008.

Peltonen Matti, Carlo Ginzburg ja mikrohistorian ajatus. Esipuhe Carlo Ginzburgin teoksessa Johtolankoja. Gaudeamus, Tampere 1996.

Pietilä Hilikka, Onko tasa-arvosta muutoksen välineeksi? Tasa-arvopolitiikasta naisten vaikutusvallan vahvistamiseen. Artikkeliteoksessa Tasa-arvopolitiikan haasteet. Toim. Anne Maria Holli, Terhi Saarikoski, Elina Sana. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, WSOY, Porvoo 2002.

Pimenoff Marina, Edistyksen kiertokulku. Artikkeliteoksessa Roolien murtajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle. Toim. Margaretha Mickwitz, Agneta von Essen ja Elisabeth Nordgren. Gaudeamus, Helsinki 2008.

Rantalaiho Liisa, Sukupuolisopimus ja Suomen malli. Artikkeliteoksessa Naisten hyvinvointivaltio. Toim. Anneli Anttonen, Lea Henriksson, Ritva Nätkin. Vastapaino, Tampere 1994.

Riska Elianne, Förord. Esipuhe teoksessa Jämställdhet eller emancipation. Strategier inom kvinnorörelsen. Kirjoittaneet Ulrika Bengts, Solveig Bergman, Marja Keränen, Marianne Liljeström-Skarp ja Elianne Riska. Institutet för kvinnoforskning vid Åbo akademi, Turku 1986.

Ronkainen Suvi, Kvantitatiivisuus, tulkinnallisuus ja feministinen tutkimus. Artikkeliteoksessa Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta. Toim. Marianne Liljeström. Vastapaino, Tampere 2004.

Roos J.P., Laajat ja suppeat sukupolvet – Sukupolviliikeet suurten ikäluokkien ympärillä. Artikkeliteoksessa Suuret ikäluokat. Toim. Antti Karisto. Vastapaino, Tampere 2005.

Rotkirch Holger, Tasa-arvoisuus lain edessä? Artikkeliteoksessa Roolien murtajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle. Toim. Margaretha Mickwitz, Agneta von Essen ja Elisabeth Nordgren. Gaudeamus, Helsinki 2008.

Räsänen Leila, Hallituksen tasa-arvopolitiikkaa tekemässä. Artikkeliteoksessa Tasa-arvopolitiikan haasteet. Toim. Anne Maria Holli, Terhi Saarikoski, Elina Sana. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, WSOY, Porvoo 2002.

100 vuotta naisten ääniä ja toimintaa. Naisjärjestöjen keskusliiton julkaisuja. Helsinki 2006.

Sundell Ilona, Ylioppilaslehti vuosina 1945 – 1975. Pro gradu -työ. Sosiologian laitos, Turun yliopisto, Turku 1978.

Sundström Leif, Sukupuoliroolit ja asuminen. Artikkeliteoksessa Roolien murtajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle. Toim. Margaretha Mickwitz, Agneta von Essen ja Elisabeth Nordgren. Gaudeamus, Helsinki 2008.

Suomela Helena, Fredan ja Roban kulmassa. Karisto, Hämeenlinna 2005.

Suominen Tapani, Ehkä teloitamme jonkun. Opiskelijaradikalismi ja vallankumousfiktio 1960- ja 1970-lukujen Suomessa, Norjassa ja Länsi-Saksassa. Tammi, Hämeenlinna 1997.

Tehyn 30-vuotishistoria valmistui: Palkka ja tasa-arvo naisvaltaisen alan edunvalvonnan ytimessä. Tehyn tiedote 24.5.2012. (<http://www.tehy.fi/tehy/ajankohtaista/?x22250=2268468>, luettu 8.8.2012).

Tuominen Marja, ”Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia”. Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa. Otava, Keuruu 1991.

Virtanen Matti, Nuoren Suomen traditio sukupolvien ketjuna. Artikkeliteoksessa Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia. Toim. Sinikka Aapola ja Mervi Kaarninen. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Gummerus, Jyväskylä 2003.

Yrjö Larmolan henkilöesittely. Porvarillisen työn arkisto. (<http://arkisto.kokoomus.net/kokoomusbiografia/elamakerta-artikkelit/larmola-yrjo/>, luettu 9.9.2012).